T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKİYE AŞIRI SOLUNDA DEVRİM METODU DÜŞÜNCESİ (1960-1971)

Cavit Emir GÜNGÖREN

DANIŞMAN

Doç. Dr. Cemile ARIKOĞLU ÜNDÜCÜ

EDİRNE 2020

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
DOĞRULUK BEYANI

Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında, tüm verilerin bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini, kullanılan verilerde tahrifat yapılmadığını, tezin akademik ve etik kurallara uygun olarak yazıldığını, kullanılan tüm literatür bilgilerinin bilimsel normlara uygun bir şekilde kaynak gösterilerek ilgili tezde yer aldığını ve bu tezin tamamı ya da herhangi bir bölümünün daha önceden Trakya Üniversitesi ya da farklı bir üniversitede tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

14/08/2020

Cavit Emir GÜNGÖREN

Tezin Adı: Türkiye Aşırı Solunda Devrim Metodu Düşüncesi (1960-1971)

Hazırlayan: Cavit Emir GÜNGÖREN

ÖZET

Sol, politik bir pozisyonu işaret ettiği ilk günden günümüze kadar ekonomik, siyasal ve sosyal sisteme yönelik eleştiriyi, mevcut düzeni değiştirme iradesini, bir anlamda kurtuluşu ve yeni yaşam, yönetim ve paylaşım düzeni kurma inisiyatifini karşılamaktadır. Aşırı sol bağlamı içerisinde değerlendirilen sosyalizm ve komünizm de kapitalizmin aksaklıklarının ve dengesizliklerinin eleştirisine ve bir üretim biçimi olarak kapitalizmin toplumdan tasfiye edilmesine başka bir ifade ile kökten değişimi üzerine odaklanmıştır. Marksist teoride kökten değişim yani devrim, devlet aygıtında politik iktidarın bir sınıftan başka bir sınıfa geçmesi ve topluma hâkim olan üretim biçiminin ileri bir aşamaya sıçraması şeklinde ele alınmaktadır.

Türkiye aşırı solunun da politik faaliyetlerinin içeriğini bu hedef oluşturmaktadır. Öte yandan aşırı solda gözlemlenen fikir ayrılıkları da nihai hedefe ulaşmak için sorulan ne yapmalı sorusuna verilen farklı cevaplardan kaynaklanmaktadır. Söz konusu ayrışma ile meydana gelen aşırı sol çevreler ve örgütler Marksizm'in kuramsal mirasını, Türkiye'nin ekonomik, siyasal ve sosyal şartlarını ve toplumsal sınıflarını, dönemin iç ve dış konjonktürünü farklı biçimlerde yorumlamışlardır ve sonuç olarak birbirinden kopuşlar gösteren ancak benzer koşullardan beslenen farklı devrim metotları geliştirmişlerdir. Bu çalışmanın amacı; 1960-1971 yılları arasında Türkiye'de öne çıkan aşırı sol çevreleri ve örgütlerini oluşturan Yön dergisi çevresinin, Milli Demokratik Devrim çizgisinin, Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu'nun, Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi'nin, Türkiye Komünist Partisi/Marksist-Leninist'in ve Türkiye İşçi Partisi'nin sundukları devrim metotlarını analiz etmektir.

Anahtar Kelimeler: Aşırı sol, Marksizm, Proletarya, Devrim, Metot

Subject Of Thesis: Turkey's Extreme Left-Wing Revolutionary Method Of Thinking (1960-1971)

Author: Cavit Emir GÜNGÖREN

ABSTRACT

The left wing meets the criticism of the economic, political and social system, the desire to change the existing system, the liberation and the initiative to establish a new life, management day of becoming a political position. Socialism and communism, which are evaluated within the context of the extreme left, also focused on the criticism of the deficiencies and imbalances of capitalism and the radical change of capitalism form the society as a from of production. In Marxist theory, radical change, revolution, is considered as the transition of political power from one class to another class in the state apparatus and the leap of the mode of production that dominates society to an advanced stage.

The content of the extreme left political activities in Turkey constitutes this goal. On the other hand, the differences of opinion observed on the extreme left arise from the different answers given to the questions of what to do to reach the final goal. These surrounds occurred by weathering and extreme left organizations Marxism's theoretical legacy of Turkey's economic political, and social conditions and social classes, internal and external conjuncture have interpreted the term in different ways. And a result, they developed different methods of revolution, which showed disconnections from each other but fed from similar conditions. The years between 1960-1971 highlight the extreme left circles and organizations in Turkey which constitutes Yön magazine environment, the National Democratic Revolution line, the People's Liberation Army Of Turkey, Turkey People's Liberation Party-Front, The Communist Party Of Turkey / Marxist – Leninists, and Workers Party Of Turkey.

Keywords: Far-Left, Marxism, Proletariat, Revolution, Method.

ÖN SÖZ

Türkiye siyasal tarihinde 1960'lı ve 1970'li yıllar ayrıksılık oluşturmaktadır. Öyle ki söz konusu dönemde Türk tarihinin sosyal ve politik haklar bakımından en ileri anayasası yürürlüktedir. Marksizm'in önde gelen eserleri Türkçeye çevrilmiştir. Türkiye proletaryası aşağıdan yukarıya kendi politik örgütünü kurmuş ve TBMM'de temsil edilme fırsatı yakalamıştır. Emek içerikli eylemlerde binler sokaklara taşmıştır. Aşırı sol fikirlerin tartışıldığı dergiler fabrikalardan, üniversitelerden ve ordudan okuyucu bulmuştur. Üniversite gençliği eğitim sorunlarına yönelik demokratik taleplerden yola çıkarak hızla politikleşmiş ve silahlı mücadele örgütleri kurmuştur.

Türkiye aşırı solunun kitleselleşme açısından kendi tarihi içerisinde bir kopuşu temsil eden 1960'lı yılların aşırı sol çevrelerinin ve örgütlerinin devrim metodu düşüncelerini konu alan bu çalışma için gereken emeği ortaya koyabilmemi aileme borçluyum. Öte yandan tez çalışması sırasında benden bilgisini, ilgisini ve anlayışını esirgemeyen tez danışmanım, değerli hocam sayın Doç. Dr. Cemile ARIKOĞLU ÜNDÜCÜ'ye teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca bu tezin konusunu teşkil eden dönemi yüksek lisans eğitimimin ders aşamasında ele alırken ki katkılardan dolayı Prof. Dr. A. Baran DURAL'a teşekkürlerimi arz ederim. Kaynak araştırması konusunda İstanbul Beyazıt Devlet Kütüphanesi emekçilerine ve ek olarak süreli yayınların internet erişimine açık arşivleri için Türkiye Sosyal Tarih Araştırma Vakfına teşekkürü borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **I**

ABSTRACT ..... **II**

ÖN SÖZ ..... **III**

İÇİNDEKİLER ..... **IV**

KISALTMALAR ..... **VIII**

GİRİŞ **1**

1. BÖLÜM: TEZİN YAPISI **3**

1.1. Analitik Yapı 3

1.2. Yazın 4

1.3. Yöntem 5

1.4. Kuramsal Çerçeve 6

2. BÖLÜM: AŞIRI SOLA BAKMAK: TEORİK ÇERÇEVE **9**

2.1. Kavramsal Olarak Aşırı Sol 9

2.1.1. Aşırı Sol 10

2.1.2. İdeoloji 12

2.1.3. Sosyalizm, Komünizm 15

2.2. Ütopik Sosyalizm 18

2.2.1. Charles Fourier 19

2.2.2. Robert Owen 19

2.2.3. Saint-Simon 20

2.2.4. Ütopik Sosyalizmin Marksist Eleştirisi 21

2.3. Bilimsel Sosyalizm 22

2.3.1. Marks'ın ve Engels'in Marksizm'i 22
2.3.1.1. Diyalektik Materyalizm 23
2.3.1.2. Sınıf ve Sınıf Mücadelesi 26
2.3.1.3. Tarihsel Materyalizm 27
2.3.1.4. Ekonomi Politik Yöntem ve Altyapı-Üstyapı İlişkisi 28
2.3.1.5. Kapitalizm Eleştirisi ve Devletin Tahlili 30
2.3.1.6. Artı-Değer 31
2.3.1.7. Meta Fetişizmi ve Emeğin Metalaşması 32
2.3.1.8. Yabancılaşma 33
2.4. Devrim: Tarihsel ve Kuramsal Arka Plan 34
2.4.1. Marks'ta ve Engels'te Devrim Metodu Düşüncesi 34
2.4.2. Enternasyonallerde Devrim Metodu Düşüncesi 38
2.4.3. Lenin'de Devrim Metodu Düşüncesi 41
2.4.4. Troçki'de Devrim Metodu Düşüncesi 45
2.4.5. Mao'da Devrim Metodu Düşüncesi 48
2.4.6. Castro'da ve Guevara'da Devrim Metodu Düşüncesi 49
2.4.7. Türkiye'de 1960 Öncesi Devrim Metodu Düşüncesi 51
3. BÖLÜM: 1960-1971 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE AŞIRI SOLUNDA DEVRİM METODU 57
3.1. 1960 ve 1971 Yılları Arası Türkiye 57
3.1.1. Toplumsal Sınıflar 58
3.1.1.1. Burjuvazi 58
3.1.1.2. Proletarya ve Köylülük 59
3.1.2. Ekonomik Durum 60
3.1.3. Siyasal Durum 61
3.1.4. Sosyal Yapı ve Toplumsal Olaylar 62

3.1.5. Türkiye Aşırı Solunu Teorik ve Pratik Açıdan Etkileyen Faktörler 63
3.1.5.1. 1961 Anayasası 63
3.1.5.2. Milli Bakiye Sisteminin Kaldırılması 66
3.1.5.3. Çetin Altan'ın TBMM'de Dövülmesi 67
3.1.5.4. 1968 Olaylarının Etkisi 67
3.1.5.5. Bağımsızlıkçı Söylem: Anti-emperyalizm, Amerikan Karşıtlığı 69
3.1.5.6. Gerillacılık: Küba, Vietnam, Filistin 70
3.1.5.7. Aşırı Sağ: CKMP-MHP, Ülkü Ocakları-Komando Kampları 72
3.1.5.8. SSCB - Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC) Ayrışması 74
3.1.5.9. Afrika'da ve Ortadoğu'da Yaşanan Gelişmeler 76
3.2. Türkiye Aşırı Solunda Devrim Metodu Ayrışması 77
3.2.1. Yön-Devrim Çizgisi 78
3.2.1.1. Yön-Devrim Çizgisinin Türkiye Tezleri 81
3.2.1.2. Yön-Devrim Çizgisinde Devrim Metodu Düşüncesi 85
3.2.2. Milli Demokratik Devrim Çizgisi 90
3.2.2.1. MDD Çizgisinin Türkiye Tezleri 91
3.2.2.2. MDD Çizgisinde Devrim Metodu Düşüncesi 95
3.2.3. Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu 98
3.2.3.1. THKO'nun Türkiye Tezleri 100
3.2.3.2. THKO'da Devrim Metodu Düşüncesi 101
3.2.4. Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi 103
3.2.4.1. THKP-C'nin Türkiye Tezleri 105
3.2.4.2. THKP-C'de Devrim Metodu Düşüncesi 107
3.2.5. Türkiye Komünist Partisi / Marksist-Leninist 111
3.2.5.1. TKP/M-L'nin Türkiye Tezleri 113
3.2.5.2. TKP/M-L'de Devrim Metodu Düşüncesi 115

3.2.6. Türkiye İşçi Partisi (1961-1971)..... 117

3.2.6.1. TİP'in Türkiye Tezleri 120

3.2.6.2. TİP'te Devrim Metodu Düşüncesi 125

SONUÇ..... 133

KAYNAKÇA/BİBLİYOGRAFYA..... 139

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AID	Uluslararası Kalkınma Ajansı
AP	Adalet Partisi
ASD	Aydınlık Sosyalist Dergi
CENTO	Merkezi Antlaşma Teşkilatı
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
CKMP	Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi
ÇHC	Çin Halk Cumhuriyeti
ÇKP	Çin Komünist Partisi
EIB	Avrupa Yatırım Bankası
DABK	Doğu Anadolu Birlik Komitesi
DEV-GENÇ	Türkiye Devrimci Gençlik Federasyonu
DEV-GÜÇ	Devrimci Güç Birliği
DİSK	Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu
DP	Demokrat Parti
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
FDHC	Filistin Demokratik Halk Cephesi
FHKC	Filistin Halk Kurtuluş Cephesi
FKF	Fikir Kulüpleri Federasyonu
FKÖ	Filistin Kurtuluş Örgütü

IBRD	Uluslararası Kalkınma ve Yeniden İnşa Bankası
IDA	Uluslararası Kalkınma Derneği
İKDD	İşçi Sınıfı ve Köylülüğün Demokratik Diktatörlüğü
KOMİNTERN	Komünist Enternasyonal / Üçüncü Enternasyonal
MBK	Milli Birlik Komitesi
MDD	Milli Demokratik Devrim
MHP	Milliyetçi Hareket Partisi
MLSPB	Marksist Leninist Silahlı Propaganda Birlikleri
MNP	Milli Nizam Partisi
NATO	Kuzey Atlantik Antlaşma Örgütü
OECD	Ekonomik Kalkınma İşbirliği Örgütü
OSF	Osmanlı Sosyalist Fırkası
PDA	Proleter Devrimci Aydınlık
SBKP	Sovyetler Birliği Komünist Partisi
SD	Sosyalist Devrim
SDT	Sürekli Devrim Teorisi
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TC	Türkiye Cumhuriyeti
TCK	Türk Ceza Kanunu
THKC	Türkiye Halk Kurtuluş Cephesi
THKO	Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu

THKP	Türkiye Halk Kurtuluş Partisi
THKP-C	Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi
TİÇSF	Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası
TİİKP	Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi
TİKKO	Türkiye İşçi Köylü Kurtuluş Ordusu
TİP	Türkiye İşçi Partisi
TİSK	Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu
TKP	Türkiye Komünist Partisi
TKP/M-L	Türkiye Komünist Partisi / Marksist - Leninist
TMLGB	Türkiye Marksist Leninist Gençlik Birliği
TS	Türk Solu
TSEKP	Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi
TSF	Türkiye Sosyalist Fırkası
TSP	Türkiye Sosyalist Partisi
VP	Vatan Partisi

GİRİŞ

Aristoteles, siyaseti toplumların yaşam koşullarını iyileştirmek başka bir deyişle daha iyi toplumu inşa etmek amacıyla girişilen faaliyetler olarak tanımlamaktadır. Bu yüzden Aristoteles için siyaset ulu bilimdir. Dolayısıyla siyaset için iyi yaşam ve mutluluk arayışı denebilmektedir. Öte yandan siyaset toplumların içerisindeki çatışmaları ve uzlaşmaz unsurları tartışma yolu ile çözme çabası şeklinde de anlaşılabilmektedir. Aynı zamanda hükümet etme teorileri ve kamusal pratikleri düzenleme faaliyeti ile siyaset, politik iktidara dolayısıyla devlete içkin bir anlam taşımaktadır. Siyaset üzerine tanım ve teori çalışmaları birbirinden farklı yaklaşımları, ekolleri ve okulları doğurmuş olsa da siyaset iyi yaşamı hedefleyen genel kuralları koyma işi olmakla beraber çatışma ve işbirliği ile ilerleyen bir süreçtir.

Devlet, gerek tanımı gerek örgütsel boyutu ve görevleri gerekse de dönüşümü üzerine tartışılan bir kavram olmasına rağmen en yalın ifadelerle belli bir toprak parçası üzerinde egemen olan ve hükümet eden mekanizma şeklinde tanımlanabilmektedir. Ancak devleti tanımlama çalışmalarının zengin bir tarihsel arka planı bulunmaktadır. Devlete yaklaşım tarafgirlik içerdiği gibi toplumun geneline de yönelebilmektedir. Örneğin Hegel'e göre devlet evrensel diğergamlık ile temellenen bir birliktir. Hobbes devleti leviathan [1] isimli bir canlı ile açıklamaktadır. Weber devleti meşru güç aracı olarak tanımlamaktadır. Feminist görüşlerin bir kısmına göre devlet patriyarşinin egemenlik kurumudur. Marksizm'e göre bir sınıfın diğer sınıf üzerindeki tahakküm mekanizmasıdır. Anarşizme göre talihsizlik ve felaket kaynağıdır. Liberalizm için serbest piyasa dinamikleri önünde zorunlu ve minimalize edilmesi gereken bir kötülüktür. Faşizme göre koşulsuz saygı ve itaat odağıdır. Diğer bazı devlet tanımları toplumsal yaşamın sigortası ve yönetenler ile yönetilenler arasındaki ilişkiler şeklindedir.

[1] Kendi kendisine hizmet eden ve sürekli büyümeyi amaçlayan canavar.

Günümüz modern ulus devletleri dünyadaki tüm kıtalara yayılmış, 17. yüzyıldan bu yana toplumların tüm kurumları üzerinde hâkim mutlak otorite kurmuş ve bütün beşeri faaliyetlerin üzerinde bir güç aracı olarak kabul edilmiştir.

Türkiye aşırı solunun da politik faaliyetlerinin odağında politik iktidar daha geniş tanımı ile devlet bulunmaktadır bir anlamda politik mücadeleleri devlet etrafında gerçekleşmektedir. Öte yandan aşırı sol çevreler devlet aygıtını zamanla sönümlenecek bir güç olarak kabul etmiş olsalar da, çalışmada ele alınan dönemin öne çıkan politik aktörlerinin geliştirdikleri metotların devlet aygıtında egemen güç olma ideali üzerine kurulu olduğu gözlemlenmektedir. Türkiye aşırı solu, benimsediği ideoloji ve ilkeler rehberliğinde idealize ettiği toplumu politik iktidar ile inşa etmeyi amaçlamaktadır. Başka bir deyişle hedefledikleri ekonomik, sosyal ve siyasal sistemi kurmak için devlet gücüne ihtiyaç duymaktadırlar.

1. BÖLÜM: TEZİN YAPISI

Çalışmanın birinci bölümünde tezin konusu, amacı, hipotezi, soruları, yöntemi ve çalışma konusundaki yazın hakkında bilgi verilmektedir.

İkinci bölümde aşırı sol ve devrim kavramlarının üzerinde durulmaktadır. Aşırı sol teriminin kökeni, karşıladığı anlamlar ve tarihsel yolculuğu ele alınmaktadır. Devrim kavramının tarihsel ve kuramsal arka planı incelenmektedir. Aşırı solun karşıladığı anlamlar ve devrim kavramının tarihsel ve kuramsal arka planı ele alınan dönemin teorik ve pratik temellerini oluşturmaktadır. Bu açıdan çalışmada yer verilmesi önemli görülmektedir.

Üçüncü bölümde öncelikle Türkiye'nin 1960 ve 1971 yılları arasındaki ekonomik ve politik koşulları ve aşırı sol çevrelerin ve örgütlerin geliştirdikleri devrim metotlarını etkileyen diğer olaylar ele alınmaktadır. Daha sonra dönemin politik öznelerinin Türkiye'ye dair ekonomik ve siyasal tezleri ve idealize ettikleri topluma ulaşma metotları diğer bir deyişle devrim metotları incelenmektedir. Aşırı sol çevrelerin ve örgütlerin devrim metodu düşünceleri analiz edilirken ilk olarak zor ya da parlamenter yol ikincil olarak sosyalizme geçişte aşamalı ya da doğrudan geçiş ve son olarak da devrimin öncü gücünün tayini üzerinden değerlendirme yapılmaktadır.

Çalışmanın sonuç bölümünde söz konusu devrim metotlarının birbiriyle benzerlikleri, kopuşları ve bunların sebepleri analiz edilmeye çalışılacaktır.

1.1. Analitik Yapı

Çalışmanın konusunu 1960-1971 yılları arasında Türkiye aşırı solunda yer alan çevrelerin ve örgütlerin devlet aygıtında egemen güç olmayı hedefleyen devrim metotları oluşturmaktadır. Söz konusu dönem için tarihsel süreç anlatımından ziyade aşırı sol çevrelerin kuramsal yaklaşımlarının üzerinde durulmaktadır.

Çalışmanın amacı Türkiye Cumhuriyeti tarihinde aşırı sol ideolojileri benimsemiş ve Türkiye'yi kendi ideolojilerine göre şekillendirmeyi hedeflemiş

çevrelerin ülke siyasetinde etken bir pozisyon yaratma faaliyetlerini ele almak, ve bu faaliyetlere içkin geliştirdikleri metotları analiz etmektir.

Çalışmada aşırı solun Türkiye Cumhuriyeti tarihinde neden ilk kez söz konusu tarihlerde geçmişte görülmemiş bir şekilde kitleselleştiği, hangi olaylar ile bu düşüncenin çeşitli fraksiyonlara ayrıldığı, bu dönemin Türkiye Cumhuriyeti için ne önem ifade ettiği, dönemin ileri gelen teorisyenlerinin ve liderlerinin hangi toplumsal kesimlerden oluştuğu sorularına cevap aranmaktadır.

Tezin hipotezi ise şöyledir. Türkiye'de 1960 ve 1971 yılları arasında aşırı sol çevrelerin devrim metotlarını oluşturmalarındaki temel belirleyici unsur, Türkiye'nin üretim biçimini ve üretim ilişkilerini yorumlama şekilleridir. [2] Ele alınan sosyalist çevrelerde görülen devrim metodu ayrışmasının temel nedeni söz konusu çevrelerin, Türkiye'nin üretim biçimini ve üretim ilişkilerini yorumlama farklılıklarıdır.

1.2. Yazın

Çalışmada ele alınan döneme dair öne çıkan çevrelere ve örgütlere ait zengin bir literatür bulunmaktadır aynı durum söz konusu çevrelerin ve örgütlerin beslendiği literatürde de görülmektedir. Bu açıdan söz konusu çevrelerin ve örgütlerin kuramsal pozisyonlarının tahlilleri kolaylaşmaktadır. Çalışmanın kuramsal arka planı Karl Marks ve Friedrich Engels tarafından kaleme alınan "Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı", "Kapital", "Komünist Parti Manifestosu" ve Karl Marks tarafından yazılan "Fransa'da İç Savaş", "Fransa'da Sınıf Mücadeleleri" ve "Louis Bonaparte'ın 18 Brumaire" gibi eserler oluşturmaktadır. Kuramsal arka planı temsil eden diğer eserler için Vladimir Lenin'in "Demokratik Devrimde Sosyal Demokrasinin İki Taktiği", "Ne Yapmalı" ve "Nisan Tezleri" bunlara ek olarak

[2] Marksist teoride üretim biçimleri; Asya üretim biçimi, antikçağ üretim biçimi, feodal üretim biçimi ve kapitalist üretim biçimi olarak ifade edilmektedir. Üretim ilişkileri kavramı ise varlıkların üretim aşamasında insanlar arasında gayri irade şekilde ortaya çıkan ilişkileri karşılamaktadır (Marks ve Engels, 1979: 25-26).

“Komünist Enternasyonal Programı (1928)”, Mao Zedung’un “Yeni Demokratik Devrim” ve Lev Troçki’nin “Sürekli Devrim Sonuçlar ve Olasılıklar” eserleri işaret edilmektedir.

Söz konusu döneme ait yazını “Yön”, “Devrim”, “Ant”, “Türk Solu”, “Aydınlık Sosyalist Dergi”, “Proleter Devrimci Aydınlık”, “İşçi Köylü”, “Kurtuluş”, “Sosyal Adalet”, “Tüm”, “Dönüşüm” ve “Emek” gibi süreli yayınlar oluşturmaktadır. Bunlara ek olarak Doğan Avcıoğlu’nun “Türkiye’nin Düzeni” ve “Devrim ve Demokrasi Üzerine”, Hüseyin İnan’ın “Türkiye Devriminin Yolu” Mehmet Ali Aybar’ın “Bağımsızlık Demokrasi Sosyalizm” ve “TİP Tarihi”, Behice Boran’ın “Türkiye ve Sosyalizm Sorunları” isimli eserleri bulunmaktadır. Öte yandan söz konusu yazın içinde İbrahim Kaypakkaya, Mahir Çayan ve Mihri Belli gibi teorisyenlerin her birinin çeşitli süreli yayınlarda yer almış yazılarından derleme eserler mevcuttur. Akademik çalışmalar içerisinde tezin ele aldığı konuya dair Mustafa Şener’in “Türkiye Sol Hareketinde İktidar Stratejisi Tartışmaları: 1961-1971” isimli doktora tezi bulunmaktadır. Bahsedilen doktora tezi “Türkiye Solunda Üç Tarz-ı Siyaset” ismiyle kitaplaştırılmıştır.

1.3. Yöntem

1960 ve 1971 yılları arasında Türkiye aşırı solunun politik iktidarda hâkim olma düşüncesi, çözümleme ve sentezleme yöntemi ile örgütsel bazda karşılaştırılarak ele alınmıştır. Söz konusu aşırı sol örgütler ve çevreler, Türkiye tezleri ve devrim metodu düşünceleri arasındaki bağlılık öne çıkarılacak şekilde analiz edilmiştir. Araştırma yöntemi olarak tarihsel bir uğrak ele alındığı için betimsel araştırma yöntemi benimsenmiştir. Verilerin toplanmasında döneme dair yazılmış ve dönemin aktörleri tarafından kaleme alınmış yazılı kaynaklardan yararlanılmıştır. Yazılı kaynak araştırmasında öncelik birincil eserlere ve dönemin teorisyenlerinin kaleme aldığı süreli yayınlara verilmiştir. Çalışmadaki tahlillerin isabeti için birincil kaynakların üzerinde ısrarla durulmuştur. Bunlara ek olarak gazetelerden, dönemin aktörlerinin derlenmiş yazılarından oluşan kaynaklardan, kitaplardan, ansiklopedilerden, akademik makalelerden ve internet sitelerinden

faydalanılmıştır. Son kertede tez çalışması konu sınırlılıkları dâhilinde, kaynak araştırılması, okunması ve yazar tarafından analiz edilmesi ile meydana gelmiştir.

1.4. Kuramsal Çerçeve

Türkiye soluna içkin birçok akademik çalışma bulunmasına rağmen Türkiye solunun ve özellikle aşırı solunun devrim perspektifi başka bir ifade ile iktidar olma sorunu üzerine yoğunlaşan pek az çalışma olduğu gözlemlenmiştir. Bu çalışma direkt olarak Türkiye aşırı solunun politik iktidarda hâkim olma düşüncesini örgütsel bazda karşılaştırmalı şekilde ele almaktadır. Çalışmanın kuramsal çerçevesini başlıca Marksizm oluşturmaktadır. Ek olarak Marksizm'in programatik şekilde politik iktidara yoğunlaşmış biçimleri olan Leninizm, Komintern, Troçkizm, Maoizm ve Latin Amerika deneyimleri ele alınmaktadır. Çalışmanın temel kavramlarını aşırı sol, Marksizm, devrim, proletarya ve metot kavramları oluşturmaktadır.

Solun tarihsel arka planı Fransız devrimine kadar uzansa da 20. Yüzyılda anlamını işçi hareketlerinde eşitlikçi söylemlerde, kapitalizm eleştirilerinde ve sosyalist ve komünist akımlarda bulmaktadır. Radikal sol veya aşırı sol gibi kavramlar devrimci sol, Marksist sol, anti-kapitalist sol ve solun solu gibi tanımları işaret etmektedir. Bu bağlamda ılımlı sol ise merkez sol şeklinde açıklanmaktadır. Öte yandan sol ve sağ göreli konumları işaret eden, belirgin bir anlam içeriği bulunmayan ifadeler olarak değerlendirilmektedir (Dumenil, Löwy ve Renault, 2019: 154-155).

Bu açıdan çalışmada sol terimini ve karşıladıklarını tam bir çözümleme uğraşına girilmemektedir. Bu durum terimin güçlüklerinden kaynaklanmaktadır. Coğrafya ve tarih değişkenleri ile birlikte sol farklı anlamlarla politik literatürde dolaşıma sokulmaktadır. İlk akla gelen sosyalizm ve komünizm için bazı ülkelerde ciddi bir ayrım söz konusu iken bazı ülkelerde sıkı sıkıya bağlı bir özdeşlikle bu anlam farkı kaybolmaktadır. Sol kutup ve sağ kutup belirlenirken kullanılan iki yöntem bulunmaktadır bunlardan birincisi sosyolojik tabanlarının incelenmesi ikincisi ise doktrinlerin içeriğidir. Çalışmada sol tanımlanırken doktrinin içeriğini

referans alan bir metot esas alınacaktır. Öte yandan sosyolojik tabanları kıstas alan bir tanımlama perspektifi analizlerin isabetini tahrif edebilmektedir. Sol veya sağ terimleri doğaları gereği günlük konuşma dilinden politik literatüre geçişlerinde göreli bir kavrayışa yol açabilmektedir şeyler diğer şeylere göre daha solda veya daha sağda kalabilmektedir (Tunçay, 2009: 25-26). Ancak sağ ve sol bireyden topluma, siyasetten kültüre yaşamın her alanına karşı farklı bakış açılarına sahiptir.

Örneğin bireye, sağ ve sol kendi içinde farklı yaklaşımlar getirmektedir. Muhafazakâr sağ, bireyi tüm beşeri varlıklarla birlikte sınırlı, bağımlı ve güvenlik arayan canlı şeklinde tanımlamaktadır. Öte yandan birey açgözlü, ahlak açısından bozuk, bencil ve iktidar hırsıyla lekeli bir varlık olarak kabul edilmektedir. Faşist sağ için birey, ırkının, ulusunun veya devletinin uğruna kendini adamaya hazır, yüce kabul edilen lidere sorgusuz itaat eden yeni insan şeklinde ifade edilmektedir. Marksist sol bireyi, metafiziksel güçlerin kontrolü altındaki varlıklar olarak değil tarihin yapıcıları olarak görmektedir. Ancak bireyciliğe karşı kolektivizmi başka bir ifade ile topluluk içindeki işbirliği kurmuş bireyi öne çıkarmaktadır (Heywood, 2016: 61-75).

Marksizm, Alman felsefesi, İngiliz ekonomi politiği ve Fransız sosyalizminden etkilenmiş, felsefeyi, doğa bilimlerini ve toplumsal gelişmeleri diyalektik materyalist yöntemle inceleyen dünya görüşü olarak tanımlanmaktadır. Materyalist tarih anlayışı ve artı-değer buluşu ile Marksist sosyalizm bilimsel sosyalizm şeklinde ifade edilmektedir. (Politzer, 1996: 249 ve 258). Materyalist tarih anlayışına göre toplumda görülen oluş, değişim ve devinimin temelinde ekonomik ilişkiler bulunmaktadır başka bir ifade ile ekonomik koşullar hayata yön vermektedir.

Marksizm'de proletarya doğduğu andan itibaren burjuvazi ile mücadelesi başlayan ve kapitalizmi toplumdan tasfiye edecek politik güç ve geleceği kuracak olan sınıf şeklinde ifade edilmektedir (Bottomore, 1993: 300). Proletarya aynı zamanda kapitalist üretim biçiminin dezavantajlı sınıfını temsil etmektedir.

Devrim kavramı şimdiyi ve geleceği geçmişten, aniden ve çoğunlukla şiddet yoluyla ayıran politik sistemin kurulması anlamına gelmektedir. Bir anlamda yeni

insanı ve yeni yaşamı kuran kökten değişimler şeklinde ifade edilebilmektedir. Bu aynı zamanda devrimlerin, evrimsel değişiklikler olarak ifade edilen reformlardan ayrıldığı temel noktayı temsil etmektedir. Devrimlerin birden çok sebebi olsa da bugünkü toplumların mevcut şekillerini almasında büyük bir payı olduğu düşünülmektedir. Marksist kuram devrimleri sosyal ekonomik çelişkilerin yarattığı sınıf mücadelesinin açık bir çatışma şekli olarak yorumlamaktadır. Marksist olmayan sistem kuramcıları devrimleri sistemin cevap veremediği ekonomik ve uluslararası değişikler olarak tanımlamaktadır. Başka bir ifade ile sistemin dengesizliklerine karşın yığınların yükselen beklentisinin devletin yönetme becerisini aştığı durumlar şeklinde ifade edilebilmektedir (Heywood, 2016: 119-121). Çalışmada devrim kavramı politik iktidarın hâkimiyetinin bir sınıftan bir sınıfa geçmesi anlamında kullanılmaktadır.

Metot kavramı bir işte izlenecek yol ve yöntemleri ifade ederken, çalışmada dönemin sosyalist çevrelerinin ve örgütlerinin devrime içkin zor ya da parlamenter yol, sosyalizme geçiş ve öncülük konularındaki tercihlerini karşılamaktadır. Zor kavramı şiddet ve silah yoluyla gerçekleşecek bir devrimi işaret etmektedir. Sosyalizme geçiş konusu dönemin aktörleri tarafından tek bir iktidar eliyle ya da sınıfsal ittifakları değişen farklı iktidar aşamaları şeklinde formüle edilmiştir. Devrimin öncülüğü için ise bazı örgüt ve çevreler proletaryayı bazıları zinde güçleri öne çıkarmıştır.

2. BÖLÜM: AŞIRI SOLA BAKMAK: TEORİK ÇERÇEVE

Tarih sahnesinde yer almış hiçbir toplum yapısal olarak homojen bir özellik göstermemiştir. Toplumlar, ilk medeniyetlerden günümüze dek farklı kıstasların şekillendirdiği çeşitli gruplara, tabakalara ve sınıflara ayrılmıştır. Toplumsal yapıdaki bölünmeler kamplaşmaları tetiklemiş, kamplaşmalar da eşyanın tabiatı gereği karşıtlıklara ve çatışmalara neden olmuştur. Çatışmaların ve karşıtlıkların karşılıklı kutupları, tarihsel süreklilik içerisinde birbiri ile mücadele etmiş, antitezlerini beslemiş ve kendilerini yeniden üreterek gelişim ve evrim göstermiştir. Çalışmanın başlığında yer alan aşırı sol ifadesi de tarihin belli bir uğrağından itibaren politik kamplaşmanın bir kutbunu temsil etmektedir.

2.1. Kavramsal Olarak Aşırı Sol

Sol, aşırı sol veya sağ ifadelerinin siyasal bir anlam kazanması modern dünya dinamiklerinin siyasal, ekonomik ve sosyal olarak yaşama hâkim olmasını beklemiştir. Kavramın ilk kez 1670'lerde İngiliz parlamento başkanı tarafından başkanın sol tarafında oturan grubu belirtmek için kullanıldığı ileri sürülmektedir ancak bu sol kavramı herhangi bir toplumsal yapıyı veya siyasi tabakayı temsil işlevinde kullanılmamıştır. Başka bir ifade ile başkanın solunda oturan grup için sol bir politik program ve örgütlenmeden bahsedilememektedir. Solun politik bir ihtiva ile kullanılması 28 Ağustos 1789'da Fransa Genel Meclisinde dönemin Kralının vetosuna karşı çıkan, ulusun iradesini temsil eden, halk tarafından seçilmiş milletvekillerinin meclis başkanının solunda oturması ile gerçekleşmiştir. 1791 yılından itibaren sol, eleştiriyi, toplumun yerleşik düzenini reddetmeyi, başkaldırıyı, kümülatif gelenekten kopuşu ve mevcudun yerine kurucu irade teşebbüsü göstermeyi temsil etmeye başlamıştır. Sol ifadesinin politik bir anlamı karşılamasının kamu yönetimi mekanizmasında büyük bir altüst oluş yaratan Fransız devrimi ile olması tesadüf değildir, Fransız devrimi ile birlikte halk siyasal bir özne haline gelmeye, siyaset yeryüzüne inmeye, siyasetin öğeleri toplumun göstereceği meşruiyete tabii kılınmaya başlamıştır (İnsel, 2009: 12-13).

2.1.1. Aşırı Sol

Sol, tarihsel olarak kurtuluş fikrine yoğunlaşmıştır. Politikasının odak noktasını kurtuluş ve kendi tanımladığı özgürlüğe kavuşma ideali oluşturmaktadır. Geçmişin zincirlerinden, zincir metaforu toplumlar arasında farklılık gösterse de genel olarak keyfi yönetimlerden, maddi yoksulluklardan ve yoksunluğun hapsettiği kısıtlayıcı aygıtlardan kurtulmayı tahayyül etmiştir. Diğer bir deyişle sol daha eşit daha insani bir toplumsal yaşam dinamiği inşa eden, geçmişe ve mevcut rejime başkaldırıyı, modernleşmeyi ve değişikliği hedefleyen taraf olarak karşımıza çıkmıştır (Giddens, 2009: 55 ve 94).

Solun, değişikliği hedef almasında kuşkusuz mevcudun eleştirisi yatmaktadır. Sol için kurulu düzene karşı ayaklanma salt kronik bir muhaliflik ve kırma dökme ritüeli olarak değerlendirilmemelidir. Toplumun, toplum dışı bir güç tarafından yönetilmesine, toplumun iktidar ilişkisine karşı yabancılaşmasına salt siyasal düzlemde değil iktisadi ve kültürel düzlemde de heteronomiye karşı mücadele benimsenerek egemen ilke olarak kabul edilmiştir. Tarihte içerdikleri ele alındığında sol çeşitli konjonktürlerin etkisiyle anti-faşist, anti-emperyalist, anti-kapitalist, ilerici, eşitlikçi, kalkınmacı ve materyalist olarak ifade edilmektedir. Bu tanımlamalar salt sola ait olduğu anlamına gelmemektedir tek tek ele alındığında solu da tarif edememektedir ancak bu tanımlar sol politikayı aydınlatmak açısından faydalı olmaktadır. Örneğin eşitlik kavramı ele alındığında sağ, gelir ve servetin kalıtımsal olarak devam etmesinden kaynaklanan fırsat eşitsizliklerini istenmeyen ama doğal bir sonuç olarak değerlendirmektedir. Sol için eşitlik ise doğal durumda eşitsiz olanların toplumsal alanda eşitleme sürecini öne çıkarmaktadır. Başka bir ifade ile sağ negatif özgürlüklerin sınırını aşmamanın altını çizmektedir, sol ise pozitif ayrımcılığın eşitliği tesis etmekte kullanılmasını ilke edinmektedir (İnsel, 2009: 21-40). Bu durum sağın eşitliği için başlangıç eşitliği yani fırsat eşitliği solun eşitliği için ise sonuç eşitliği yani varılan eşitlik şeklinde özetlenebilmektedir.

Sağ-sol politik ayrımında aşırı ifadesi benimsenen ideolojinin kabullerini gerçekleştirmek, uygulamak ve ulaşmak için radikalleşmeye, ideolojilerini tesis etmek için farklı stratejiler ile ilgilenmeye atıfla kullanılmaktadır. Farklı stratejiler

başlıca parlamento dışı politik hareketler olarak öne çıkmaktadır. Bu durum aşağıda açıklanacak olan doğrusal spektrumun uç ve merkez kısmı arasındaki uzlaşmaz çelişkiyi başlıca yöntem sorunu oluşturur şeklinde de ifade edilebilmektedir (Bobbio, 1999: 65 ve 72).

Siyasal fikirler birçok kez sistemli bir şekilde kategorize edilmeye bu şekilde siyasal, ekonomik ve toplumsal farkları göz önüne serilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmalardan en öne çıkanı sol-sağ siyasal tayfıdır başka bir ifade ile sol-sağ siyasal spektrumudur. Bu tayf ya da spektrum diğer bir deyişle ideolojik yelpaze doğrusal bir çizgi olarak düşünülürse en sol tarafından en sağ tarafına ideolojiler sırasıyla Komünizm, Sosyalizm, Liberalizm, Muhafazakârlık ve Faşizm olarak karşımıza çıkmaktadır. Kategorize çalışmalarında doğrunun uç noktalarındaki siyasal doktrinler aşırı, uç veya radikal olarak ifade edilmektedir. Bahsedilen doğrunun en solunu sırasıyla komünizm, sosyalizm en sağını ise faşizm oluşturmaktadır. Tayfın kategorize yöntemindeki temel ölçütü siyasal ideolojilerin değişim karşısındaki tutumları, eşitliğe yaklaşımları ve iktisadi felsefeleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak unutulmamalıdır ki doğrusal tayfın indirgemeci yöntemi ile oluşan konumlandırmalar zamana ve mekâna bağlı olarak farklı grupları işaret edebilmektedir bu durum her kavramın kesin bir doğruya dayanmaması şeklinde açıklanabilmektedir. Kullanılan diğer kategorize örnekleri At Nalı Tayf ve İki Boyutlu Tayf olarak kaydedilmektedir (Heywood, 2013: 32-35).

Doğrusal tayf ile işaret edildiği gibi solun uç kısmı yani aşırı solun başlıca sosyalizme ve komünizme atıf yaptığı görülmektedir. Solun kendine biçtiği tarihsel rol olarak kurulu düzen eleştirisi, reddedişi ve yeni bir düzen üretme teşebbüsü göz önüne alındığında sosyalizmin ve komünizmin bu konumda değerlendirilmesi gayet doğru olmaktadır. Siyaset bilimi literatüründeki kullanımda bu duruma paralel şekilde gerçekleşmektedir. Sosyalizmin ve komünizmin de çıkış paradigması içinde doğdukları toplumlardaki aksaklıklar, eşitsizlikler dolayısıyla mevcut ekonomik, siyasal ve sosyal yaşamın bir eleştirisi niteliğinde olduğu kabul edilmektedir. Sosyalizmin ve komünizmin bir ideoloji olduğu göz önüne alınırsa ideoloji

kavramının nasıl algılandığını ve yorumlandığını açıklamanın önemli olduğu anlaşılmaktadır.

2.1.2. İdeoloji

Sosyal bilimler ile ilgilenen hemen hemen herkesin ya da güncel olayların sıradan izleyicilerinin bile ideoloji sözcüğünü duyduğu kabul edilmektedir. Toplumların ideoloji kavramına dair yüzeysel bir boyutta olsa da içeriğine, anlamına ve çağrıştırdıklarına içkin belli bir kavrama düzeyinde oldukları düşünülmektedir. En genel ifade ile ideoloji siyasal, iktisadi ve toplumsal bir amaca ve çıkara yönelik eylem, davranış ve düşünceleri gerekçelendirmek üzerine kurulu bağlantılandırılmış ve az çok dizgeselleştirilmiş görüşler bütünü olarak ifade edilmektedir (Kanat, 1997: 25).

İdeolojiye dair anlamlar arasında; eylem yönelimli siyasi fikirler demeti, egemen sınıfın fikirleri, belli bir sınıfın ya da grubun yaşam görüşü, sömürü altındakiler arasında yanlış bilinç yayan fikirler, siyasi sistemlere meşrulaştırma amacı güden ayrıcalıklı fikirler, soyut siyasi idealler kümesi, siyasi inanç sistemi ve buna benzer ifadeler sayılmaktadır (Heywood, 2013: 23).

Soyut bir düşünce sistemi olarak ideolojilerin, tanım yapan kimselerin politik yaklaşımlarından bağımsız bir şekilde var olmamaları ideolojinin tanımını güçleştirmektedir. Bu durum ideolojilerin tanımını zorlaştıran bir gelişme olarak, gerek ideolojilerin kendisinde gerekse de onu tanımlama uğraşına giren düşünür, filozof ve siyaset bilimciler de görülmektedir. Çam, ideolojiye dair yaklaşımları üç başlık altında gruplandırmaktadır. Bunlar Sesarcı, Marksist ve sosyolojik anlamda ideoloji şeklinde ifade edilmektedir. Sesarcı yaklaşım ideolojiyi kurulu düzeni yıkmayı amaçlamış gerçekçilik barındırmayan, sağ ve sol farkı olmayan soyut düşünceler bütünü olarak tanımlamaktadır. Materyalizmi ve praksisi temel almış Marksist teoride ideoloji bilim dışındaki tüm entelektüel faaliyetler olarak kabul edilmektedir (Çam, 363: 1984).

Kavram 1796 yılında filozof Desttut de Tracy tarafından icat edilmiştir. Tracy bu kavramı fikirler bilimini ifade etmek için kullanmıştır. Kavramın modern sosyal bilimsel anlamı, eylem temelli inanç sistemi, siyasi faaliyette yol haritası işlevi gören veya ilham veren karşılıklı birbiri ile ilişkili fikirler bütünü olarak kabul edilmektedir. Ancak ideoloji kavramına gerek Marksistlerden gerek liberallerden gerekse de muhafazakârlardan olumsuz şekilde bir yaklaşım sergilenmiştir. Kavram toplumlara zamanla pejoratif bir anlam çağrıştırmaya başlamıştır. Marksistler kendi görüşlerini ideolojik değil bilimsel olduğunu ileri sürmüş, liberaller liberalizmin bir ideoloji olarak görülmemesi gerektiğini belirtmiş, muhafazakârlar ideolojik bir siyaset yerine pragmatik bir yol seçmiştir. Tracy'nin hedefi ideolojiye zooloji ve biyoloji gibi bilimsel bir anlam katmaktır ancak kavram 19. yüzyılda Karl Marks'ın yazıları ile kalıcı bir anlam kazanmıştır (Heywood, 2016: 57-58).

İdeoloji kavramına Marks'ın genel yaklaşımının eleştirel ve olumsuz bir ihtiva ile olduğu görülmektedir Gerek yanılsama ve mistifikasyondan, gerek din eleştirisinden, gerek meta fetişizmi teorisinden, gerekse de kapitalizmdeki diğer şeyleşme biçimlerden bahsederken Karl Marks'ın ideoloji kavrayışı ve tanımı eleştirel bir bakışa dayanmaktadır. Temelde ideolojiyi düşüncenin bir tür çarpıtılması olarak değerlendirmektedir. Terry Lovell Marks ile uyumlu bir şekilde ideolojiyi yetersizlik, yanlış inançlar üretmek ve yaymak olarak ifade etmektedir (Barrett, 2004: 35).

Marks ve Engels'in toplum tarihinin temel belirleyici ölçütü olarak kabul ettiği ekonomik ilişkiler, toplumun yaşamını yani sınıflara bölünmeyi, egemenlik ve bağımlılık ilişkilerini nihayetinde devletin, politikanın ve hukukun biçimlerini belirlemektedir. Dolayısıyla siyaset, felsefe, din, hukuk, edebiyat, sanat ve benzeri alanlar ekonomik gelişmeye dayanmaktadır ancak belirtilmelidir ki bu sayılan alanlar üst yapı unsurudur ve ekonomik temel ile yani alt yapı ile etkileşim halinde olduğu vurgulanmaktadır. Bu durum biricik neden olan ekonomik durumun etken öğe, ekonomik durumun dışındaki her şeyin salt edilgen olduğu anlamına gelmemektedir. Böylelikle ideoloji kavramı da kolaylıkla üst yapı unsuru olarak değerlendirilebilmektedir, yani ekonomik temel tarafından belirlenmiştir ama aynı zamanda da alt yapı ile etkileşim halindedir (Marks ve Engels, 1977: 40).

Karl Marks ayrıca ideolojiye dair erken dönemlerinde [3] kaleme aldığı Alman İdeolojisi isimli eserinde egemen sınıfın düşüncelerinin her tarihsel uğrakta egemen düşünceler olduğunu ileri sürmektedir, toplumun maddi egemen gücü olan sınıf, aynı zamanda düşünsel iktidar olarak nitelendirilmektedir. Maddi üretim araçlarının mülkiyetini elinde bulunduran sınıf bu yöntem ile zihinsel üretim araçlarından yoksun olanların düşüncelerini de genel olarak kendine tabi kılmaktadır. Dolaşıma sokulan düşünceler hâkim sınıfın egemenliğinin düşünceleri olarak ifade edilmektedir. Dolayısıyla düşünceler hâkim sınıfın egemenliğine hizmet etmektedir (Marks ve Engels, 2013: 52).

İdeoloji Tracy'nin tanımında olduğu gibi fikirler bütünü olarak ele alındığında, Marks'a ve Engels'e göre hem altyapı ile etkileşim içinde hem de altyapıya bağlı olarak hâkim sınıfın kontrolü altına alınmış, çıkarları ve amaçlarına yönelik kullanılan bir araç olarak ifade edilebilmektedir. Marks ve Engels'e göre devleti ele geçirmiş olan hâkim sınıfın fikirler bütününü toplumlara aşılarken kullandığı araçlar bizi Althusser'e götürmektedir.

Marksist teoride devlet kısaca tarihsel uğraktaki bir hâkim sınıfın diyalektiği olan sınıfı baskı altında tutma aracı olarak ifade edilebilmektedir. Dolayısıyla sınıf mücadelelerinin devlet etrafında gerçekleştiği kabul edilmektedir bir anlamda siyasal sınıf mücadelelerinin hedefi devleti ele geçirmektir. Devletin ideolojik aygıtları baskı aygıtlarıyla karşılaştırılmamalıdır baskı araçları kısaca hükümet, yönetim, ordu mahkemeler ve hapishaneler olarak sayılabilmektedir. İdeolojik aygıtları ise din, öğretim (okul), aile, hukuk, siyaset (farklı partiler içeren sistem), sendika, haberleşme (basın), kültürel ürünler (Edebiyat, güzel sanatlar), olarak ifade edilmektedir. Devletin baskı aygıtı ile ideolojik aygıtı birbirine içkin veya ayrı ayrı işleyebilmektedir (Althusser, 2002: 27-35).

İdeoloji kavramına alternatif yaklaşımlar liberaller ve muhafazakârlar tarafından getirilmiştir. Karl Popper, J.L. Talmon ve Hannah Arendt gibi düşünürler ideolojiyi boyun eğme ve itaat sağlayan bir rıza üretimi bir sosyal denetim aygıtı olarak yorumlamaya yönelmiştir. Bireysel özgürlüğü öne çıkaran liberal fikirler

[3] Diğer bir deyişle genç Marks.

faşizmi ve komünizmi kapalı ideolojiler, özgür tartışma, muhalefet ve eleştiriye elverişli olan ve bunların savunuculuğunu yapan görüşlere açık ideolojiler olarak kabul etmiştir. İdeoloji kavramının muhafazakâr kullanımı Michael Oakeshott tarafından geliştirilmiştir. Oakeshott'a göre ideolojiler soyut birer düşünce sistemi olarak tanımlanmış insan zihninin sonsuz ve derin bir denize yelken açarken, dünyayı bütün boyutları ile kavrayabilme yeteneğinden yoksun olmasına atıfla şüphe ile yaklaşılmıştır (Heywood, 2016: 59-60).

İdeolojiye dair kavrayış ve yorumlayışta olduğu gibi ideolojilerin karşılıklı olarak birbirilerinin organik karşı tezleri oluşu kendilerini üretme, gelişme ve evrimleşme işlevi görmektedir.

Bu noktada liberalizm Heywood'a göre meta-ideoloji olarak öne çıkmaktadır. Meta-ideoloji kavramsal olarak ideolojik tartışmaların üzerinde yer aldığı ikinci tür bir ideoloji olarak kabul edilmektedir. Başka bir ifade ile diğer ideolojilerin kendilerini liberalizme veya liberalizmin sonuçlarına yönelik eleştiriler ile şekillendirdiği ifade edilmektedir. Özellikle iktisadi liberalizm Avrupa'da feodalizmden sonra kapitalist toplumun gelişmesinin ürünü olarak kabul edilmektedir. İktisadi liberalizm 19. yüzyılın başlarından itibaren klasik liberalizmin ekonomik örgütlenmedeki izdüşümü olarak piyasaya yönelik her çeşit devlet müdahalesini reddediş olarak ileri sürülmektedir (Heywood, 2016: 60).

2.1.3. Sosyalizm, Komünizm

Fransız devrimi ile yeni bir siyasal düzenin temelleri atılmıştır. Bireysel özgürlükler, yasa önünde eşitlik ve dokunulmaz mülkiyet hakkı ile birlikte, sanayi ve rekabet ticaret serbestisini geliştirmiş, nüfusta büyük bir artış gözlemlenmiştir. Yeni ekonomik düzen ile birlikte sermaye ve sanayi mülkiyeti büyük bir önem kazanmıştır. Bununla birlikte gelişen ve sanayileşen Avrupa'da birtakım aksaklıklar meydana gelmiştir. Ekonomik düzendeki kaynakların ve zenginliklerin paylaşımı derin krizlere ve gelir adaletsizliğine neden olmuştur. Emek alanlarındaki kötü koşullar ve çalışan insanların içinde bulunduğu derin yoksulluklar birtakım düşünürleri kötülüklerin nedeni olarak kapitalist sistemi görmeye, sistemi

eleştirmeye ve adaletsizlikleri altüst oluşa uğratacak arayışlara ve sosyal ekonomik kopuşlara yöneltmiştir. Bu arayışın bir sonucu olarak sosyalizm tahayyülleri gelişmiştir (Göze, 2011: 266-267).

Sosyalist kuram tarihsel olarak kapitalizme yöneltilmiş bir suçlama ve tepki olarak değerlendirilmektedir. Kapitalizmin neden olduğu problemleri ve sorunları aşacak, yok edecek bir toplum yaratma hedefi sosyalizmin çıkış paradigmasını oluşturmaktadır. Buradan yola çıkarak genel anlamda sosyalizm, kapitalizmin antagonizması olarak özel mülkiyet yerine kamu mülkiyeti, kâr amaçlı yapılan üretim yerine kullanım için yapılan üretimin yerleştirildiği bir sistem olarak kabul edilmektedir (Huberman ve Sweezy, 2019: 9 ve 65).

Marksist teoriye göre sosyalizm Lenin'in ifadesi ile sosyalist toplum kapitalist toplumun kaçınılmaz olarak dönüşeceği düzen olarak ifade edilmektedir. Emeğin toplumlaşmasının kaçınılmaz olarak sosyalizmin maddi temellerini oluşturacağı ileri sürülmektedir. Bu dönüşümün teorik ve pratik gücü proletaryaya yani işçi sınıfına biçilmektedir. Proletarya burjuvaziye yani kapitali elinde bulunduran sınıfa karşı mücadelesinin içerik ve biçimsel yönünü zenginleştirerek politik gücü yani devleti ele geçireceği tahayyül edilmektedir (Lenin, 2003: 37).

Marks'a göre kapitalist toplum ile komünist toplum arasında burjuvaziye karşı tek devrimci sınıf olarak addettiği proletaryanın devrimci iktidarı yani Proletarya Diktatörlüğü bir geçiş dönemi olarak kabul edilmektedir (Marks ve Engels, 1969: 44).

Proletarya diktatörlüğü, devlet olarak komünizmin ilk aşamasını yani sosyalizm aşamasını temsil etmektedir. Proletarya Diktatörlüğü komünist toplumu yani sınıfsız ve devletsiz toplumu hazırlayacak olan mekanizma olarak ifade edilmektedir. Komünist toplumun hukuksal ve ekonomik boyutunu inşa eden erk olarak tanımlanmaktadır (Lenin, 1999: 113).

Proletarya Diktatörlüğünün kapitalizmin aksaklıklarına karşı reçetesi Komünist Parti Manifestosunda şu şekilde belirtilmektedir ancak unutulmamalıdır ki

bu reçete son kertede uygulanacakları ulusların somut koşullarının somut tahlilleri ışığında gerçekleştirilecektir:

- *Toprak mülkiyetinin kamulaştırılması ve toprak rantının devlet masraflarında kullanılması*
- *Ağır bir artan oranlı vergi*
- *Miras hakkının kaldırılması*
- *Bütün göçmen ve isyancıların mülkiyetine el konulması*
- *Kredinin devlet sermayesiyle işletilen ve münhasır tekel uygulayan bir ulusal banka aracılığıyla devlet elinde merkezileştirilmesi*
- *Nakliye işlerinin devlet elinde merkezileştirilmesi*
- *Ulusal fabrikaların, üretim araçlarının çoğaltılması, bütün büyük emlak ve arazilerin ortaklaşa bir plan uyarınca tarıma elverişli duruma konması ve iyileştirilmesi.*
- *Herkes için eşit çalışma yükümlülüğü, özellikle tarım alanında sanayi ordularının kurulması.*
- *Tarım ile sanayi işletmesinin birleştirilmesi, kent ile kırsal alan ayrımının giderek ortadan kaldırılması.*
- *Bütün çocuklar için resmi ve parasız eğitim. Bugünkü biçimiyle çocukların fabrikada çalışmalarına son verilmesi, eğitimin maddi üretimle birleştirilmesi vb.*(Marks ve Engels, 2014: 102-103).

Yine Marks'a göre komünizmin son aşaması başka bir ifade ile sosyalizm sonrası kurulan sınıfsız ve devletsiz toplum, emeğin geçim aracı olmak yerine birinci hayati ihtiyaç olduğu, kolektif zenginlik kaynaklarının kat be kat arttığı, kapitalist devletin ufuklarının aşıldığı ve emeğin kölece boyun eğişlerinin sona erdiği bir düzeni temsil etmektedir. Bu toplumun çıkış paradigması, temel şiarı, Marks'ın toplum bayrağına yazılacak dediği aynen ifadesi şu şekildedir. *Herkesten yeteneğine göre, herkese ihtiyaçlarına göre!* (Marks ve Engels, 1969: 33).

Marks ve Engels'in sosyalizmi kavrayışı bir tarihsel birikimin sonucu olarak meydana gelmiştir. Engels bu durumu 18. yüzyıl Fransız düşünürlerinin ilkelerinin mantıklı gelişimi olarak değerlendirmiştir. Marks'tan önceki dönemlerde Fransa'da Charles Fourier ve Saint Simon İngiltere'de Robert Owen kapitalist sistemi akla aykırı ve adaletsiz olarak değerlendirmiştir. Ancak bu üç düşünürün çağında sermaye burjuvazi tarafında birikimini tamamlayamamıştır. Kapitalist üretim koşulları ve sınıfsal çelişki kendini bütünüyle var edememiştir. Marks'ın bu düşünürlerden kopuşu kapitalist sistemi salt eleştirmek yerine onu açıklamasıyla, kapitalizmi materyalist tarih anlayışı ile zorunlu bir tarihsel uğrak ve çöküşü kaçınılmaz bir aşama olarak değerlendirmesiyle, kapitalizmin temel sırrını açıklamak olarak addettiği işçi sömürüsünün temelini artı-değer kavramı ile tanımlamasıyla gerçekleşmiştir. Bu iki buluş Marks ve Engels'in sosyalizmini bilimsel sosyalizm olarak adlandırmasındaki temeli oluşturmuştur (Engels, 2012: 42-66).

2.2. Ütopik Sosyalizm

Sosyalizmin tarihsel yolculuğunda ütopik sosyalizm kavramı, Napolyon Savaşları ile 1848 devrimleri arasındaki evre için kullanılmaktadır. Marks ve Engels öncesi ütopik sosyalist fikirlerin temsilcileri Saint Simon (1760-1825), Charles Fourier (1772-1837) ve Robert Owen (1771-1858) olarak kabul edilmektedir. Bu üç düşünürün sosyalizm kavrayışının ütopik olarak nitelendirilmesin de Karl Marks'ın ve Friedrich Engels'in büyük etkisi olduğu belirtilmektedir (Bottomore, 1993: 589).

Bu üç düşünür 1800 yılından itibaren çeşitli kitap ve broşür kanallarıyla başlatılan kapitalizm eleştirisindeki kitle eksikliğini ve kendi halindelik durumunu değiştirmiştir bu yüzden kimi kaynaklara göre öncü sosyalistler olarak sayılmıştır. Ütopyacılar içinde bulundukları toplumları sadece kötülemekle ve eleştirmekle yetinmeyip, toplumun ne yönde değişmesini ve nasıl olması gerektiğini izah etme çabasına girmiştir. Devraldıkları kapitalizm eleştirisi birikimine kıyasla bu çaba bir kopuşu temsil etmektedir. Ütopyacıların idealize ettiği toplum modelleri birbirlerinden öz ve biçimsel olarak farklı olsa da ortak örüntüleri kapitalizme son verilmesidir (Huberman ve Sweezy, 2019: 65-66).

2.2.1. Charles Fourier

Fourier'in ticarete ve sanayiye karşı olan olumsuz yaklaşımı onu kapitalizm eleştirisine yöneltmiştir. Endüstriyel üretimi sorunların kaynağı olarak değerlendiren Fourier kapitalist sistemin yerine falanj sistemini ileri sürmüştür. Falanj adı verdiği 1620 kişilik kolektif yaşam merkezlerinde komünist sistemden farklı olarak miras hakkına saygı, zenginlik ve yoksulluk hallerine yer vermiştir. Falanjda değer ve kaynak paylaşımı on ikide beş emeğe, on ikide dört sermayeye ve on ikide üç yeteneğe ayrılmıştır. Fourier geleceğin toplumunu Falanj federasyonları olarak belirtmiş, devrimleri yapıcı olmaktan ziyade yıkıcı olarak değerlendirmiş, falanjları kurmak için kapitalistlere başvurulmasını gerektiğini ifade etmiştir (Göze, 2011: 280-281).

2.2.2. Robert Owen

Robert Owen, New Lanark fabrikasına ortak olarak 1800 yılında işe başlamıştır. Fabrikanın işleyişi için, işçilerin ve ailelerin yaşam standartlarını değiştirme, verimliliği artırma ve toplumu mutluluğa ulaştırma gibi reformları savunmuştur. Aynı zamanda fabrikayı uzun zamandır benimsediği düşünceleri pratiğe geçirmek için bir laboratuvar olarak değerlendirmiştir. Owen'ın bu fikirlerinden birincisi, insanın karakterini çevresinin oluşturduğudur. İkincisi, belirli usulleri ile belirli araçlar kullanılarak her topluluğa her türlü karakter verileceğidir. Owen'ın düşüncesinde hükümete yüklediği görev yurttaşların mutluluğunu sağlamak olarak öne çıkmaktadır. 1802 yılında Fabrika Yasa tasarısı hazırlamıştır. Emek alanlarını iyileştirmeyi amaçlayan yasayla günlük çalışma saatinin maksimum on buçuk saat ile sınırlandırılması ve 10 yaşından küçük çocukların çalışmasının yasaklanması gibi düzenlemelere yer vermiştir. Owen ayrıca New Harmony (yeni uyum) deneyinde halkın mutluluğu için bazı ilkeler belirlemiştir. Bu ilkeler mülkiyet ortaklığı, kooperatif birlik, eğitimli ve bilgili olma, yaşanılan ülkenin kurallarına uyma, cinsiyet ve yaş ayrımı gözetmeksizin hak eşitliği ve benzeri maddelerden oluşmuştur. Kötülüğün ve mutsuzluğun kaynağı olarak Owen kişisel mülkiyeti ve akla aykırı din sistemlerini işaret etmiştir (Aybay, 2012: 69-171).

İngiltere'de yükselen işçi eylemleri 1838 ve 1848 yılında doruğa ulaşmıştır. Londra İşçi Derneği 1838 yılında Halk Bildirgesi (Çartizm Bildirgesi) yayınlamıştır. Bildirge tüm erkeklere oy hakkı, milletvekilliği için mülkiyet şartının kaldırılması, yıllık parlamento, sandıkta gizli oy kullanma gibi isteklerden oluşmuştur. Bildirgenin onaylandığı toplantıya 830.000'in üzerinde kişi katılmış ve yeni bir kitle hareketi oluşmuştur (Faulkner, 2013: 136).

On yıl kadar süren bu hareketin başını Owen taraftarı işçi Lovett, Robespierre ve Babauf sempatizanı W.O'Brien ve Bendow gibi kişiler çekmiştir. Owen'e güvenmeyen eski Owenistlerden oluşan grup sosyalizmin demokrasiye giden en kestirme yol olduğunu ileri sürmüştür (Göze, 2011: 289).

2.2.3. Saint-Simon

Fransa'da 1912 ve 1920 yılları arasında yayınlanan sosyalizm ansiklopedisi Simon'a bilimsel sosyalizmin müjdecileri arasında yer vermiştir. Simon'un eksiğini materyalist düşünceden yoksunluğu olarak açıklamıştır. Ütopik sosyalistler içerisinde bilimsel sosyalizme en çok yaklaşanın Simon olduğunu ileri sürmüştür. Fransız devriminin tahlilini çağdaşları içerisinde en iyi yapanı Simon olarak belirtmiştir. Simon, kaynak dağılımının yeniden ve çoğunluğun yararına paylaştırılmasını ve özel mülkiyetin bu şekilde bir reform ile lağvedilmesini savunmuştur. Bu bağlamda ekonomiye yeni bir ödev yüklemiş girişimcilerin görevini halkın hizmetine bağlı yönetici olarak belirlemiştir. Girişimcileri kendine buyruk hallerinden ziyade bir aygıtın parçası olarak değerlendirmiş ve toplumun tamamının maddi ve manevi kalkındırılması sorumluluğunu yüklemiştir. Ayrıcalıklı azınlık yerine çoğunluğu öne çıkarması, fakir ve yoksul ayrımı yerine fakir işçi tanımı, böylelikle işçilere sosyal statü kazandırması, kolektif sosyal ödevlerin birincisini çoğunluğu kurtarmak olarak belirlemesi bilimsel sosyalizm varışta önemli yapı taşları olarak değerlendirilmiştir (Meriç, 2009: 71 ve 74).

Görüldüğü gibi Simon'un fikirlerinde kanalize olduğu temel noktanın toplumun en kalabalık ve fakir sınıfının kaderi olduğu anlaşılmaktadır. Fransız devrimini toplumun ayrıcalıklı sınıfının yani mülk sahibi olanların politik iktidarı ele

geçirmesi olarak yorumlamaktadır. Bununla birlikte ekonomik koşulların politikayı belirler buluşu ekonomi politiğin, Fransız devrimi sonrası Fransa toplumunu çalışanlar ve boş gezenler olarak ayırması Marksist sınıf anlayışının embriyo hali olarak görülmektedir (Engels, 2012: 55-56).

2.2.4. Ütopik Sosyalizmin Marksist Eleştirisi

Ütopik sosyalistler insanın insan tarafından sömürüsünü ortadan kaldırmak istemişlerdir. İnsanlığın mutluluğu için insanlığa biçtikleri rol ve mutluluğun olanaklı olduğuna karşı sahip oldukları inanç ile sosyalizm tarihinde önemli bir yer tutmuşlardır. Marks ve Engels ütopyacı sosyalistlerin değerlerini ve önemlerini belirtmekten kaçınmamışlardır. Gelişme halinde olan kapitalizmin eksikliklerini görmeleri, kapitalizmi tanımlamaları ve kapitalizmden haber vermeleri açısından ütopik sosyalistlerin varlığını işlevsel olarak değerlendirmişlerdir. Kapitalizmin sonsuz olduğu inancının temellerini sarstıklarını ifade etmişlerdir. Ancak ütopik sosyalistler istedikleri doğrultuda toplumu değiştirememişlerdir (Politzer, 1996: 254-255).

Ütopik sosyalistler, dönemsel olarak kapitalizmin feodalizm karşısında tam egemenliğini hâkim kılamadığı, dolayısıyla kapitalist ve proleter sınıfların netleşmediği bir dönemde siyasal teorilerini şekillendirmiştir. Proletaryanın kurtuluşunu sağlayacağı maddi koşulları bulamamışlardır. Gerek Owen gerek Fourier gerekse de Simon proletaryayı sadece acı içindeki çalışan sınıf olarak değerlendirmiş bu açıdan çalışan sınıfın çıkarlarını savunmuşlardır. Ancak adım adım bir sınıf örgütlenmesini tahayyül edememişlerdir. Tüm toplumun mutluluğunu tesis etmek için toplumun tümüne ve daha çok hâkim sınıfa seslenmişlerdir. Çalışan sınıfların toplumdaki durumunu analiz ederken sınıfsal bir yaklaşım göstermemişlerdir. Bu yüzden her türlü siyasal eyleme özellikle de devrimci eyleme karşı mesafeli durmuşlardır. İdealize ettikleri toplumun sistemini anlatmaları ve küçük ölçekli deneylerle göstermelerini yeterli olarak değerlendirmişlerdir. Bu nokta Marks'a ve Engelse göre ütopyacıların yanlışını ifade etmektedir (Marks ve Engels, 2014: 121-122).

2.3. Bilimsel Sosyalizm

Bilimsel sosyalizmin kurucuları Karl Marks ve Friedrich Engels'tir. Benimsedikleri materyalist tarih anlayışına ve kapitalist sistemi izah ederken geliştirdikleri artı-değer teorisi buluşlarına atıfla sosyalizm kavrayışlarını bilimsel sosyalizm olarak nitelendirmişlerdir.

Materyalist tarih anlayışına göre toplumun sahip olduğu üretim şekli ve sonucunda ürünlerin değişimi o toplumun toplumsal rejiminin temellerini oluşturmaktadır. Yine materyalist tarih anlayışına göre toplumlar, üretilen ürünler, ürünlerin üretiliş biçimi ve üretilen ürünlerin değişim biçimi üzerinden sınıflara ayrılmaktadır. Başka bir ifade ile bütün siyasal altüst oluşlar üretim biçimindeki temelden değişikler ile açıklanmaktadır. Eğer toplumların akla aykırı ve adaletsiz oldukları düşünülüyorsa üretim yöntemleri ve değişim biçimlerinden kaynakladığı kabul edilmektedir. Sanayi devrimi ile birlikte feodal üretim biçimi yerini kapitalist üretim biçimine bırakmış kapitalist sistemde burjuvazi egemen sınıf durumuna gelmiştir. Bilimsel sosyalizmin konusunu da tam bu köklü değişimler içermektedir. Bu değişimler şe şekilde sayılabilmektedir. Kapitalist üretim tarzına yıkıcı ve temelden eleştiri getirmek, iç çelişkilerinin sebep olduğu çatışmayı zihinsel bir boyuttan devrimci eylemciliğe dönüştürmek ve bilimsel sosyalizmin öngördüğü üretim biçimini hayata geçirmek (Engels, 1995: 306-326).

2.3.1. Marks'ın ve Engels'in Marksizm'i

Marksizm üzerine araştırma yapan kimseler görecektir ki Marksist düşünce tarihsel yolculuğunda onun kurucuları olan Marks'tan ve Engels'ten günümüze dek farklı şekilde yorumlanmaları karşılamaktadır. Bu durum Marksizm'in diyalektik metodu gereği doğal görülmektedir. Felsefi, siyasi ve iktisadi boyutları girift olan bu düşüncenin zengin bir literatüre sahip olduğu gözlemlenmektedir. Zengin literatür, Marksizm'in derin ve yoğun dehlizleri, Marksist düşüncenin günümüze dek ele alınışlarının boyutu çalışmanın kapsamını zorlayacak derinlikte bir analize neden olmaktadır. Bu yüzden çalışmanın bu bölümü Marksizm'in temel kabulleri ile

sınırlandırılmıştır. Bu düşünceyi ifade etmesi için Marks'ın ve Engels'in Marksizm'i başlığı tercih edilmiştir.

Marksizm, teriminin Karl Marks'ın yaşadığı dönemde kullanılan bir terim olmadığı kaydedilmektedir. İkinci enternasyonalde Plehanov'un Marksizm eksiksiz bir dünya görüşüdür tanımlamasına kadar geniş kapsamlı bir dünya görüşü olmadığı kabul edilmektedir. Karl Marks'ın kuramsal çalışmaları işçi sınıfının bakış açısından ekonomi politiğin eleştirisiyle ve tarihin diyalektik materyalist kavrayışıyla şekillenmektedir (Bottomore, 1993: 403-404).

2.3.1.1. Diyalektik Materyalizm

Diyalektik etimolojik olarak konuşmak, görüşmek ve tartışmak anlamlarını karşılamaktadır. Bununla birlikte yanlışlama, tezleri veya fikirleri çürütme metodu ve beceresini ifade etmektedir. Zenon'un diyalektiği bu çeşit bir olumsuz ihtivaya sahip iken Sokrates ve Platon'un diyalektiği karşıt gözlem, düşüncelerin karşılaştırılması ve aşılması gibi bir işlev ile kullanılmaktadır. Diyalektiğe karşı yüklenen bu olumlu ve olumsuz yaklaşım uzun yıllar boyunca devam etmiştir. Marks'ın Alman idealizmden devraldığı somutlaştırıp bilimselleştirdiği düşünce biçimi ve varlık görüşünün çıkış noktası olan çelişki, değişme ve oluş gibi kavramların ilk örneğini Herakleitos vermiştir (Hilav, 2012: 9-10).

Herakleitos'a göre evrende değişmeyen ve bozulmayan hiçbir şey yoktur. Her şey kesintisiz şekilde bir değişime sonu gelmez bir başkalaşım ve hareket içerisindedir. Her şey akmaktadır. Karşılıklı çatışmalar oluş ve değişmelere neden olmaktadır. Herakleitos'un diyalektik anlayışını en iyi *"Aynı ırmağa iki kere giremezsin"* ifadesi karşılamaktadır. Bu ifade ikinci kez ırmağa girilmesinde ne giren kişinin ne de ırmağın aynı olacağı düşüncesini yansıtmaktadır ve Herakletios'un diyalektik kavrayışı hakkında önemli bir ipucu vermektedir (Hilav, 2012: 35).

Diyalektik, doğayı hareketsiz ve durağan olarak değil her şeyin ortaya çıkıp geliştiği, çözüldüğü, söndüğü, sürekli hareket, sürekli değişim, sürekli yenilenme ve

sürekli gelişim durumu olarak değerlendirmektedir. Diyalektik için oluş, değişme ve gelişme, vazgeçilmez unsurlar olarak kabul edilmektedir (Stalin, 1992: 9-10).

Oluş ve değişme için Engels doğadaki en küçüğünden en büyüğüne tüm unsurların kum tanesinden güneşe ve insana kadar uzanan tüm varlıkların bitmek bilmez bir değişim ve hareket içerisinde olduğunu belirtmektedir (Engels, 1979: 48).

Diyalektik, doğada ve tarihte bulunan kendini gösteren karşıtların kesintisiz çatışması ve son kertede birbirilerine veya daha yüksek biçimlerine geçmeleri yöntemiyle yaşamı belirleyen hareketin yansımasından ibarettir. Hegel'in oluşturduğu diyalektik yasaları Engels'e göre üç başlık altında ele alınmaktadır. Bunlar niceliğin niteliğe ve niteliğin niceliğe dönüşümü, karşıtların iç içe geçmesi ve yadsımanın yadsınması yasası şeklinde belirtilmektedir (Engels, 1979: 85 ve 268).

Diyalektiğin Yunan filozoflarından Marks'ın ele alış dönemine kadar en öne çıkan durağı Hegel ve Feurbach'ın dönemi olarak kabul edilmektedir. Hegel diyalektiği düşüncede ve gerçek dünyada hiçbir şeyin aynı kalamayacağı şeklinde yorumlamaktadır. Ancak doğayı bu duruma dâhil etmemektedir. Marks'ta görülen kronolojik tarihsel gelişme Hegel'de gözlemlenmemektedir. Hegel düşünceyi ve ruhu öne çıkararak idealist felsefecilerin arasında yer almaktadır. Yani Hegel'e göre düşünce maddenin yaratıcısıdır. Feurbach ise idealizmi aşarak materyalizme ulaşmıştır ancak onun materyalist anlayışında diyalektiğin olmadığı öne çıkmaktadır. Doğanın akışı için materyalizmi benimsemesine rağmen tarihin akışını yorumlayışında materyalizme rastlanmamaktadır bu durum Feurbach'ın tarih anlayışını idealizme sıkıştırmaktadır. Yani Feurbach'ın tarihsel gelişmeyi kavrayışı düşüncenin ve ideaların ilerlemesine bağlı şekilde veya filozof ve düşünürlerin akıllarına gelen rastlantısal fikirler ile açıklanmaktadır (Thalheimer, 2018: 87-94).

Marks Feurbach'ı şu şekilde eleştirmektedir: *Filozoflar dünyayı yalnızca çeşitli biçimlerde yorumlamışlardır; oysa sorun onu değiştirmektir* (Marks, 1976: 13).

Marks diyalektik kavramı ile üretim sürecindeki güçlerin değişimini ve toplumsal ilişkileri açıklarken aynı zamanda kavramı kapitalist toplumun iç

çatışmalarına ve çelişkilerine atıfla kullanmaktadır. Diyalektik materyalizm kuramını ortaya çıkaran Engels olarak kabul edilmektedir. Ancak Marks kendi diyalektik kavrayışını, idealist diyalektikten ayırarak materyalist diyalektik anlayışı şeklinde ifade etmektedir. Ve idealist materyalist Hegel için şöyle demektedir (Dumênil, Löwy ve Renault, 2018: 51):

> *Benim diyalektik yöntemim hegelci yöntemden yalnızca farklı değil, onun tam karşıtıdır da. Hegel için insan beyninin yaşam-süreci, yani düşünme süreci -Hegel bunu "Fikir" ("Idea") adı altında bağımsız bir özneye dönüştürür- gerçek dünyanın yaratıcısı ve mimarı olup, gerçek dünya, yalnızca "Fikir"in dışsal ve görüngesel (Phenomeal) biçimidir. Benim için ise tersine fikir maddi dünyanın insan aklına yansımasından ve düşünce biçimlerine dönüşmesinden başka bir şey değildir* (Marks, 1986: 25-26).

Materyalizm yani materyalist felsefe anlayışı doğanın yani maddenin insandan önce geldiğini ve ilk veri olduğunu öne çıkarmaktadır. İnsanın düşünmesini, ruhunu ve bilincini belirleyen maddenin özelliği olduğunu kabul etmektedir ve önce insan düşüncesini ve ruhunu öne çıkaran idealizmden ayrılmaktadır. Bu dikotomi felsefi düşünürlerin fikir ayrılıklarının temelini oluşturmaktadır (Kolektif, 2011: 25-33).

Son kertede diyalektik materyalizm diyalektiğin Marks ve Engels'in kavrama şekli olarak ifade edilmektedir. Engels'e göre komünist dünya görüşü anlamında felsefi bir bakış açısını temsil etmektedir. Diyalektiğin materyalist ele alınışı olarak tanımlanmaktadır (Bottomore, 1991: 148-149).

Marks'ın Feurbach üzerine tezlerindeki temel eleştirilerinden yola çıkılarak Marks için felsefe salt insan yaşamını anlamak veya yorumlamak değil onu değiştirecek bir teoriyi ortaya koymak denebilmektedir. Felsefenin rolü ki burada diyalektik materyalizm şeklinde de ifade edebilmektedir; insanı yeniden tanımlamak, olanı ve olmasını gerekeni tespit ederek geçmişi ve geleceği yeniden kurmaktır.

2.3.1.2. Sınıf ve Sınıf Mücadelesi

Sınıf ve sınıf mücadelesi kavramı için Marks sınıfların toplumsal yaşamda birbiriyle iktisadi ve siyasi mücadele içerisinde olduklarını keşfeden ilk düşünürün kendisi olmadığını belirtmektedir. Kavramın daha önce Augistin Thierry ve Henri Desroche gibi düşünürler tarafından kullanıldığı bilinmektedir. Ancak Marks'ın gerek Fransa'da Sınıf Mücadeleleri, gerek Louise Bonaparte'ın 18. Brumaire'i gerekse de Fransa'da İç Savaş eserlerinde temel bir yer işgal etmektedir. Tarihsel analizleri sınıf kavramı üzerinden gelişmektedir. Bu durum en iyi Komünist Parti Manifestosu isimli eserde görülmektedir (Dumênil, Löwy ve Renault, 2018: 151):

> *Bugüne kadarki bütün toplumların tarihi sınıf mücadeleleri tarihidir.*
>
> *Özgür yurttaş ile köle, patrisien ile pleb, baron ile serf, lonca ustası ile kalfa, sözün kısası ezen ile ezilen sürekli karşı karşıya gelmişler her seferinde ya toplumun tümüyle devrimci bir dönüşüme uğramasıyla ya da çatışan sınıfların ortak yıkımıyla sonuçlanan kimi zaman gizliden gizliye, kimi zaman açıktan açığa, ama dur durak bilmeyen bir mücadele içinde olmuşlardır* (Marks ve Engels, 2014: 61).

Komünist Parti Manifestosundan aktarılan bu pasaj sınıf kavramının Marks ve Engels'in dünya görüşünde ne tür bir öneme sahip olduğunu göstermektedir. Öyle ki Marks ve Engels tarihi yorumlarken felsefi görüşleri olan diyalektik materyalizmi yöntem olarak benimseyecek ve özünde sınıf mücadeleleri olan materyalist tarih anlayışını geliştireceklerdir.

Sınıf mücadeleleri arasında toplumun bölünmüş olduğu sınıflar Marks'a ve Engels'e göre burjuvazinin feodal düzeni altüst oluşa uğratması ile en net halini almaktadır. Başka bir deyişle üretim araçlarına sahip olan sınıf burjuvazi ile emeğini satarak yaşamak zorunda kalan sınıf proletarya tarihteki en yalın sınıf ayrılığı olarak ifade edilmektedir (Marks ve Engels, 2014: 61-62).

Bu sınıfsal ayrım hayatın her alanında kendini göstermiş, kaynakların paylaşımından doğan sonuç proletaryanın yaşam koşullarını olumsuz şekilde etkilemiştir. İşçi sınıfının yaşam koşullarını Engels, İngiltere'de Emekçi Sınıfın Durumu (1845) adlı eserinde şu şekilde ifade etmiştir.

Yeni üretim tarzı ile burjuvazi emek gücü sınıfa yani proletaryaya yarının muammadan oluştuğu bir sistem dayatmıştır. İşçi sınıfı çalışma ve daha önemlisi yaşam güvencesinden yoksun kalmıştır. Patronu ve ustası tarafından bir diğer gün işten çıkarılmasına karşı bir savunma alanı bırakılmamıştır. İnsanca bir yaşam için çalışmaya istekli olmanın iş bulmaya yeteceği, dürüstlüğün, çalışkanlığın, verimliliğin ve başka erdemlerin gerçekten yeteceği bir güvenceden yoksun kalmıştır. Proletaryaya oturacağı konut, giyeceği giyim, yiyeceği gıda malzemeleri bakımından toplumun devamı ve ayakta kalabilmesi için sağlayacağı bu çeşit olanaklar eksik bırakılmıştır. Her büyük kentte proletarya üst üste yığılı bir ya da daha çok kenar mahallerde toplanmış yoksulluğun hüküm sürdüğü mekânlara terkedilmişlerdir. Sağlık ve eğitim gibi insan haklarından yoksun bırakılmışlardır (Engels, 1997: 72-73).

2.3.1.3. Tarihsel Materyalizm

Marks tarihi, üretici güçler ve toplumsal üretim ilişkilerinin diyalektiği ile açıklamaktadır. Tarihi üretim biçimleri olarak tanımladığı dönemlere ayırmaktadır. Marks'a göre tarih Asya tipi bir despot, rahipler, devlet görevlileri, köle sahipleri, feodal beyler ve burjuvalar ile köleler, köylüler, serfler, ve proleterler arasındaki mücadelelerin tarihi olarak kabul edilmektedir. Başka bir ifade ile toplumsal kuruluşun temeli üretim biçimi ve ilişkilerinin sahip olduğu şekille belirlenmektedir (Dumênil, Löwy ve Renault, 2018: 164,177 ve 178).

Marksist teoride ulusların içyapıları ve dış ilişkileri üretimlerinin gelişim düzeyine ve üretim ilişkilerine bağlı olduğu kabul edilmektedir. Üretici güçlerin ulaştığı seviye iş bölümünün ulaştığı seviyeyle anlaşılmaktadır. İş bölümü ile sanayi ticari ve tarımsal emeğin ayrışımı birbirleri arasındaki durumları kastedilmektedir. Bu alanlardaki emeğin çalıştırılma tarzı farklı mülkiyet biçimlerini temsil etmektedir.

Mülkiyet biçimleri toprak mülkiyeti, komünal mülkiyet, feodal mülkiyet, zümre mülkiyeti manüfaktür mülkiyeti ve sanayi mülkiyeti olarak kategorize edilmektedir (Marks ve Engels, 1990: 21 ve 96).

Bilimsel sosyalizm bölümünün ilk paragrafında değinildiği gibi Engels'e göre sosyalizmi kavrayışlarının bilimsel olarak ifade edilmesinde iki sebepten birini materyalist tarih anlayışı oluşturur ve Karl Marks'ın buluşudur. Engels tarihsel materyalizmi insanın yaşamını sürdürmeye yarayan araçların üretiminin yani ne üretildiği ve nasıl üretildiği ne şekilde değişime sokulduğu elde edilen zenginliğin nasıl paylaşıldığı bütün toplumsal yapının temelini oluşturmaktadır. Toplumsal değişim ve politik devrimlerin temelinde yukarıda açılan üretim ve değişim biçimlerinin değişmesi yatmaktadır. Bu değişim ve devrimler felsefede değil tarihin her uğrağındaki geçerli iktisadi yasalarda aranmaktadır (Engels, 2012: 72).

Tarihsel materyalizmin kendi başına felsefi bir içeriği yoktur. Diyalektik materyalizmin tarihe ve sosyal ilişkilerin incelemesinde kullanılan şekli olarak ifade edilmektedir ve ampirik tezlerden oluşan bir yapı özelliği göstermektedir. Tarih akışını soyutlamalar veya dogmalar ile değil nesnel durumların nesnel koşulları göz önüne alınarak incelenmesine dayalı bir yöntem olarak öne çıkmaktadır. Tarihsel materyalizm Marks'ın bütün çalışmalarının izleği olarak kabul edilmektedir (Bottomore, 1993: 551).

2.3.1.4. Ekonomi Politik Yöntem ve Altyapı-Üstyapı İlişkisi

Ekonomi politik yöntem herhangi bir ülkenin veya herhangi toplumun nüfusunun, nüfusun bölündüğü sınıfların, kentlerin ve kırların ayrı ayrı üretim kollarının, ihracatının, ithalatının, yıllık üretiminin ve tüketiminin dolaşıma sokulan tüm metalarının ve fiyatlarının ele alınarak incelenmesi şeklinde ifade edilmektedir. Soyut bir senteze ulaşılırken yukarıda sayılan somut koşulların analizinden başlanmasını ifade etmektedir. Tamamen gözle görülen görüntülerden varılan sonuçların şekillendirdiği ve bunların dışında veya üstünde düşünülen kavramların etkisini reddeden maddeci bir analiz yöntemi olarak değerlendirilmektedir. İlk veri olarak toplumun iktisadi parametrelerinin ele alınması ve toplumların yapısının

yukarıda ifade edilen ekonomik etmenlerden yola çıkılarak anlaşılması ve açıklanması olarak ifade edilmektedir (Marks ve Engels, 1979: 267-268).

Temelde altyapı-üstyapı ilişkisi bir toplumun iktisadi yapısının ki bu altyapı demektir devlet ve toplumsal bilincini meydana getiren her şeyi yani üstyapıyı belirlediğini ifade etmek için kullanılmaktadır. Üretimde izlenen yola göre şekillenen toplumun ve toplumun örgütlü hali olan devletin biçimini belirlemektedir (Bottomore, 1993: 558).

Altyapı-üstyapı ilişkisinde üstyapı, altyapı tarafından oluşmakta ve kaybolmaktadır altyapının kaderini izlemektedir. Bir toplumun üstyapısında yer alan her şey altyapıda yani üretim araçlarının mülkiyet biçimi ile oluşmaktadır. Fakat üstyapı siyasal, hukuksal, dinsel, felsefi, sanatsal, ve buna benzer fikirlerin yani iktisadi ilişkilerin haricindeki her şeyin rastgele sıralanmış hali olarak görülmemektedir. Altyapı ve üstyapı birbirinin diyalektiği olarak düşünülmelidir (Politzer, 1996: 345-346).

Her toplumsal oluşumun salt ve doğrudan doğruya altyapı tarafından şekillendiği savı başka bir ifade ile üstyapıyı altyapının bir yansıması olarak ele almak mekanik bir kavrayışa sebep olmaktadır. Zaten Marks ve Engels iktisadi altyapıyı toplumsal yaşamın geri kalanını yorumlamada bir çıkış noktası olarak kabul etmektedir. Ayrıca toplumların yaşamında altyapıyı ve üstyapıyı birbirleri ile ilişki ve etkileşim içerisinde olan ve her birinin kendi içinde kendine has dinamikleri olan unsurlar olarak ele almaktadır. Althusser bu durumu karmaşık bir bütün içerisinde baskın unsuru bulunan ilişki olarak açıklamaktadır (Dumênil, Löwy ve Renault, 2018: 17).

Sonuç olarak üstyapı iktisadi temel (altyapı) ile varlığını kazanmaktadır ve başlıca düşünceler, duygular, kuramlar, insan ilişkilerinin bütünü, siyasi, hukuki, ahlaki toplumsal ilişkiler, partiler, kurumlar ve örgütler ile devleti kapsamaktadır. Özetle her oluşumun yaşamını göstermektedir. Dolayısıyla tarihsel materyalist anlayışa göre sınıflı toplumun oluştuğu yer de üstyapı olarak kabul edilmektedir. Üretim ilişkilerinin yani altyapının tayin ettiği sınıflardan egemen olan yönetici sınıf durumuna gelmektedir. Sınıfların egemen duruma geçmesi yani politik devrim

altyapıdaki değişme ile mümkün olmaktadır. Aynı zamanda toplumların gelişmesi ve değişmesi de altyapıdaki iktisadi evrimlerle gerçekleşmektedir (Frolov, 1991: 464).

2.3.1.5. Kapitalizm Eleştirisi ve Devletin Tahlili

Kapitalizmin eleştirisi Karl Marks ve Friedrich Engels ile başlamamaktadır. Ancak Marks ve Engels'in eleştirisi sistemik bir kapitalizm analizini kapsama ve kapitalizmin diyalektiğini ortaya koyma ve tarafında olma açılarından bir kopuş göstermektedir. Marks kaleme aldığı bütün eserlerinde kapitalizme karşı sonsuz bir öfke duymaktadır ve kapitalizm eleştirileri beş başlık altında toplanabilmektedir. Bunlardan birincisi sömürünün adaletsizliği Marks bunu artı-değer kavramı ile açıklamaktadır. İkincisi yabancılaşma ve özgürlüğün yitirilmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Üçüncüsü kapitalist sistemin her şeyi para ile alınıp satılır hale getirmesi bunu da emeğin metalaşması olarak formüle etmektedir. Dördüncüsü kapitalizmin akıl dışı bir sistem olduğu beşincisi ise kapitalizmin modern bir barbarlıktan ibaret olduğu yönündedir (Dumênil, Löwy ve Renault, 2018: 18-19).

Engels için devlet köleci toplumlardan kapitalist düzene kadar sistemin dezavantajlarının üzerinde tahakküm kuran bir aygıt olarak kabul edilmektedir. Eski çağlardan bu yana devlet kölelere karşı köle sahiplerinin, serflere ve kölelere karşı feodal beylerin ve ücretli emeğe karşı kapitalistlerin örgütü olmuştur. Engels'e göre devlet toplumların ilerlemesinin lokomotifi saydığı sınıf mücadelelerinin ortasında doğmuştur. Dolayısıyla devlet toplumdaki dominant gücün ezilenlere karşı ekonomik ve politik egemenliğini ifade etmektedir (Engels, Tarihsiz: 212). Devletin egemen sınıfların sömürü aracı oluşu farklı şekilde meydana gelebilmektedir. Örneğin köleci devlet monarşi, aristokratik cumhuriyet ya da demokratik bir cumhuriyette olabilmektedir. Yönetim biçimlerinin özlerine içkin farklı nüansları olsa da son kertede işlevleri arasında farklılık görülmemektedir (Lenin, 2019: 28-29).

Marks da devleti en genel anlamıyla sınıf despotizminin bir aracı olarak tanımlamaktadır. Öyle ki sınıfların kendi egemenliğini kurması için devleti başka bir ifade ile politik iktidarı ele geçirmesini devrimin kaçınılmaz bir yolu olarak ifade etmektedir. Burjuvazi toplumdan feodal ilişkileri tasfiye ederken devletlerde adem-i

merkeziyetçilik giderek yerini merkezi iktidarları güçlü devlet yapılarına bırakmıştır. Bu aşamada burjuvazi devleti işlevsel bir silah olarak kullanmıştır. Merkezi devletler ile sistemik ve hiyerarşik işbölümünün yapıldığı hukukun, bürokrasinin, sürekli polis ve ordunun olduğu devlet yapısı ortaya çıkmaya başlamıştır. İktisadi değişimlere yani sanayinin ve makineleşmenin ilerlemesine eş zamanlı olarak kapitalistlerle işçiler arasındaki sınıfsal çatışma derinlik ve yaygınlık kazanmış burjuvazi giderek devlet yönetiminde egemen güç haline gelmiştir. Son kertede Marks devleti tüm aygıtlarıyla birlikte işçi sınıfına toplumsal köleliği dayatmak için organize edilmiş politik ve sınıfsal bir baskı mekanizması olarak tanımlamıştır (Marks, 2016a: 455).

2.3.1.6. Artı-Değer

Artı değer kavramı Karl Marks'ın kapitalist sistemi eleştirisinde sermayenin birikimini açıklarken kullandığı buluşudur. Aynı zamanda artı değer buluşu tarihsel materyalizm ile birlikte Engels'in, Marks'ın sosyalizmi ele alışını bilimsel sosyalizm olarak nitelendirmesindeki unsur olarak öne çıkmaktadır.

Kapitalist sistemde kapitalist, işçiye işçinin günlük mesaisindeki çalışmasının ürünü olan şeyin değeri kadar ödeme yapmamaktadır sadece günlük mesaisi kadar ücret vermektedir. İşçi, işgücünü bütün mesai süresi boyunca satmaktadır ama karşılık olarak bütün mesaisi boyunca ürettiği değer kadarını alamamaktadır. Örneğin 8 saatlik mesaide işçiler 3 saat kendilerine ödenen ücret kadar değer üretmiş olsa dahi kalan 5 saat boyunca çalışmaya devam etmektedir. Başka bir ifade ile işçiler günlük mesaileri boyunca hammaddeyi işleyerek kazandırdıkları değer ile işçiye ödenen ücret arasında bir fark oluşmaktadır. Yukarıdaki örnekte geriye kalan 5 saatlik çalışmada üretilen ürün ve değer kapitalistin kârıdır. Yani işçi 3 saat kendi için 5 saat kapitalist için çalışmaktadır. Artı değer işçinin karşılığı ödenmemiş emeğidir (Huberman ve Sweezy, 2019: 23).

Marks artı değer oranının kapitalist lehinde artışını mutlak artı değer ve nispi artı değer kavramları ile açıklamaktadır. Mutlak artı değeri örnekteki 8 saatlik mesai süresinin 10 saate arttırılmasıyla kapitaliste kalan 5 saatlik sürenin 7 saate çıkması olarak tanımlamaktadır yani mesai süresindeki artış olarak ifade

edilebilmektedir. Nispi artı değer ise varsayalım ki üretim biçimindeki teknolojik bir gelişme ile işçinin emeğinin verimi artmış ve eskiden 3 saatte ürettiği ürünü 2 saatte üretebilir hale gelmiştir bu şekilde örnekteki işçiye kalan 3 saatlik değer 2 saate inmiş, kapitaliste kalan 5 saat 6 saate çıkmıştır. Yani nispi artı değer gerekli emek zamanının kısaltılması ve bunun sonucunda mesai süresi boyunca üretilen değerlerin paylaşımında ki dengenin kapitalist lehine daha da artması olarak tanımlanabilmektedir (Marks, 1986: 278).

Marksist teoriyi benimseyen çevreler karşılarına ilk olarak sermaye emek diyalektiği ile sermayeyi almaktadır. Artı değer sermaye birikiminin formülü olarak düşünüldüğünde sosyalist çevrelerin politik mücadele programlarının özü için artı değerin paylaşılması denebilmektedir.

2.3.1.7. Meta Fetişizmi ve Emeğin Metalaşması

Marksist teoride meta ürünlerin değişim aracılığıyla organize edilmesinde ki aldıkları biçim olarak tanımlanmaktadır. Metaların kullanım değerleri ve değişim değerleri bulunmaktadır. Yani herhangi bir piyasada alınıp satılan ve değiştirilen belli bir emek ile var edilmiş nesneler olarak kabul edilmektedir. Meta fetişizmi ise kişilere, toplumsal ilişkilerin kişiler arasında kuruluyor gibi görünmesinin yerine emek ürünleri yani metalar arasında kuruluyor gibi görünmesi olarak tanımlanabilmektedir. Örneğin terzi ile marangoz arasındaki toplumsal ilişkinin elbise ve masada nesneleşmesi üzerinden gizlenmesi şeklinde açıklanabilmektedir. Başka bir ifade ile bireylerin üretici emeklerini diğer üretici emeklere bağlayan ilişkiler direkt bir toplumsal ilişkiden ziyade, kişiler arasındaki maddi ilişkiler ve nesneler arasındaki toplumsal ilişkiler olarak görünmektedir (Bottomore, 1993: 414-415).

Emeğin metalaşması kavramından emek gücünün para veya başka bir değişim aracı ile alınıp satılabilmesi anlaşılmaktadır. Marks bunu iki koşula bağlamaktadır. Birincisi iş gücü sahibinin bunu sadece belirli bir süre için satabilmesi gerekmektedir, çünkü süresiz ve toptan şekilde emek gücünü satması özgürlüğünü satması anlamına gelecektir ki bu duruma kölelik denmektedir. Bu

durumda emek değil insan metalaşmaktadır. Emek gücü üzerindeki haklarından ki bu mülkiyet hakkıdır bu şekilde feragat etmemiş sayılmakta ve belli bir süre için kiralamaktadır. İkinci koşulda emek gücü sahibinin emek gücünden başka bir metaya sahip olmaması yani üretim araçlarına, hammaddelere ve bir takım gereçlere sahip olmaması gerekmektedir. Başka bir ifade ile kendi benliğinde var olan emek gücünü bir meta olarak satmak zorunda olması gerekmektedir (Marks, 1986: 157-158).

2.3.1.8. Yabancılaşma

Yabancılaşma kavramın yaratıcısı olarak Hegel ve Feurbach akıllara gelse de kavrama merkezi bir rol atfetmesiyle Marks öne çıkmaktadır. Ek olarak Hegel ve Feubach'ın eserlerinde yabancılaşma kavramına nadiren rastlanmaktadır. Marks tarafından özellikle gençlik yıllarında ele alınmıştır. Marks yabancılaşmayı felsefeye, siyasete, dine ve emeğe eleştirileri getirirken birbirlerine eklemleyerek kullanmaktadır. Dinsel, siyasal ve felsefi yabancılaşmanın kaynağını toplumsal yabancılaşma olarak kabul etmektedir. Toplumsal yabancılaşmayı emek kavramıyla betimlemektedir (Dumênil, Löwy ve Renault, 2018: 182-184).

Marks'a göre emeğin ürettiği nesne emek tarafından yabancı olarak nitelendirilmektedir. Yani üretilmiş ürünler işçilerin karşısına, işçilerden farklı ve bağımsız bir güç olarak çıkmaktadır. İşçiler emeklerinin yarattığı değerlere baktığında kendi emekleri yerine herhangi bir nesneyi görmektedir. İşçiler kendi emeklerinin ürünlerini yabancı bir nesneyleymiş gibi bir ilişki içerisinde olmaktadır. İşçi emek kapasitesini ne kadar artırırsa karşısında yarattığı yabancılaşma o kadar artmaktadır. Marks işçilerin emeğine dolayısıyla kendilerine yabancılaşmasını bu şekilde ifade etmektedir. Ek olarak işçilerin ne kadar çok emek verirlerse o kadar az nesneye sahip olduklarını belirtmektedir. Marks'a göre kavramın bir diğer boyutu işçinin çalışırken kendine ait değil kapitaliste ait olması sonucu işçinin kendine olan yabancılaşması olarak ifade edilmektedir. Ayrıca işçinin emeğine ve kendine yabancılaşması türsel özelliklerine, bedenine, bilincine, doğaya ve başka insanlara yabancılaşmasına neden olmaktadır (Marks, 2013: 76-83).

2.4. Devrim: Tarihsel ve Kuramsal Arka Plan

Kavramsal olarak devrim terimi kökten, nitel ve sıçramalı değişimleri karşılamak için kullanılmaktadır. Devrimlerin ortaya çıkışı aşama aşama gelişmelerdeki bir yarılma ve sıçrama ile gerçekleşmektedir. Her gelişmenin zorunlu iki yanı evrim ve devrim kavramları olarak kabul edilmektedir. Evrim devrimi hazırlayan süreç, devrimde evrimi taçlandıran fenomen olarak karşımıza çıkmaktadır (Frolov, 1991: 161).

Yukarıdaki devrim tanımından anlaşılacağı üzere devrimin statik bir yapıdan çok praksis bir yapıda olduğu anlaşılmaktadır. Öte yandan siyasal devrimlerin amacı politik gücü yani devleti ele geçirmektir ve toplumu kendi ideolojisine göre şekillendirmektir. Dünyadaki devrimci hareketlerin tarihi politik düşünceler tarihiyle paralel ve girift bir şekilde gelişmiştir. Devrim kılavuzları politik doktrinler ve ideolojik formüller ile şekillenmiştir. Düşünceler ve kitleler arasında bir bağlantı kurabilmek ve kolektif bir yapı kazandırmak için ideolojiler işlevsel bir özellik göstermiştir. Başka bir ifade ile kitle eylemi olarak devrim kökeninde kitlelere ideolojik bilinç götürme koşuluna bağlı kalmaktadır. Burada ideoloji dünyanın kitlesel kavranması ve toplumsal isteklerin örtüşmesi ve ortaya konmasıdır yani devrimin rengidir. Dolayısıyla ideolojisiz bir devrim düşünülememektedir ve dünya tarihinde ideolojisiz bir devrim görülmemiştir (Devrimler ve Kültür Tarihi Ansiklopedisi, 1975: 1-5).

2.4.1. Marks'ta ve Engels'te Devrim Metodu Düşüncesi

Marksist teoride devrim kavramı iki farklı anlamı karşılamaktadır. Bunlardan birincisi altyapıda meydana gelen büyük bir alt üst oluş başka bir ifade ile daha ileri bir üretim tarzına geçiş anlatılmaktadır. Bu değişim "toplumsal devrim" olarak ifade edilmektedir. Toplumsal devrimi Marks şu şekilde açıklamaktadır:

> *Varlıklarının toplumsal üretiminde, insanlar, aralarında, zorunlu kendi iradelerine bağlı olmayan belirli ilişkiler kurarlar; bu üretim ilişkileri, onların maddi üretici güçlerinin belirli bir*

> *gelişme derecesine tekabül eder. Bu üretim ilişkilerinin tümü, toplumun iktisadi yapısını, belirli toplumsal bilinç şekillerine tekabül eden bir hukuki ve siyasal üstyapısının üzerinde yükseldiği somut temeli oluşturur. Maddi hayatın üretim tarzı genel olarak toplumsal, siyasal ve entelektüel hayat sürecini koşullandırır. İnsanların varlığını belirleyen şey, bilinçleri değildir; tam tersine, onların bilincini belirleyen, toplumsal varlıklarıdır. Gelişmelerin belli bir aşamasında toplumun maddi üretici güçleri, o zamana kadar içinde hareket ettikleri mevcut üretim ilişkilerine ya da bunların hukuki ifadesinden başka bir şey olmayan, mülkiyet ilişkilerine ters düşerler. Üretici güçlerin gelişmesinin biçimleri olan bu ilişkiler, onların engelleri haline gelirler. O zaman bir "toplumsal devrim" çağı başlar. İktisadi temeldeki değişme kocaman üstyapıyı büyük ya da az bir hızla altüst eder* (Marks ve Engels, 1979: 25-26).

Marksist teoride devrim kavramının ikinci kullanımı Marks'ın *komünistler açısından sorun, mevcut dünyayı köklü biçimde dönüştürmek ve verili şeyleri pratikte ele alıp değiştirmektir* ifadesindeki köklü değişimler atfı ile anlaşılmaktadır (Marks ve Engels, 2013: 49). Ayrıca Marks bu köklü değişimler için egemen olması gereken işçi sınıfına kendi sınıfsal çıkarlarını toplumun genel çıkarları olarak gösterebilmesi [4] ve eski toplum biçiminin iktidarını parçalamak için politik iktidarı yani devleti ele geçirmesinin gerekliliğinin altını çizmektedir (Marks ve Engels, 2013: 41). Marks'ın ve Engels'in politik iktidarı ele geçirme anlamındaki devrim için metot düşüncelerini yansıtan net bir formülasyon bırakmamışlardır.

Ancak yönteme dair ana vurgu zor ve şiddet içerikli olduğu yönündedir. Öte yandan Marks ve Engels devrim için işçi sınıfının kurtuluşu kendi eserleri olacaktır yorumunda bulunmaktadırlar. Başka bir ifade ile devrimin öncüsü ve çekirdeğini işçi sınıfı oluşturacaktır. Bu açıdan işçi sınıfı geçmişten gelen tüm sınıf farklılıklarını ve çatışmalarını sona erdirecek ve toplumun tümünü sömürüden kurtaracak sınıf olarak

[4] Marks'a göre kapitalist sınıfta kendi çıkarlarını toplumun genel çıkarları olarak göstermektedir.

vurgulanmaktadır (Engels, 2016: 46-47). Çünkü işçi sınıfı toplumun iktisadi olarak en alt katmanını oluşturmaktadır ve tüm üst katmanları alt üst oluşa uğratabilecek güçtür öte yandan kendi varlık koşulu bu alt üst oluşa bağlıdır. Bu alt üst oluş yani işçi sınıfının devriminin ilk adımı tüm sermayenin kapitalist sınıfın elinden alınması ve egemen sınıf olarak örgütlenmiş işçi sınıfı devleti eliyle kamulaştırılmasıdır. Yani ana vurgu zor yoluyla devlette egemen sınıf haline gelmektir (Marks ve Engels, 2016: 78-90).

Zor yoluna yapılan önemli vurgunun yanı sıra Engels özellikle İngiltere için toplumsal devrimin bütünüyle etkileneceği barışçıl ve yasal yolların denenebileceğinden bahsetmektedir. Ama yine de İngiltere egemen sınıflarının barışçı ve yasal bir devrime isyan olmaksızın boyun eğeceklerinin ihtimalini az görmektedir (Engels, 1986: 36). [5]

Marks işçi sınıfının devleti ele geçirmesi için kapitalist üretim tarzının toplumda tamamen gelişmesi gerektiğini öne sürmektedir. 1848 Şubat devriminde

[5] Sosyal reform yanlısı Bernstain, işçi sınıfının politik iktidarı ele geçirmesi gerektiğini vurgulamıştır ancak zor yoluyla yapılacak bir devrimin kendi ifadeleriyle toplumsal felaket kuramlarının toplumsal gelişmişliğin getirdiği mücadele alanlarına zarar vereceğini düşünmektedir. Emeğin örgütlü mücadelesine önem verse de Bernstain bu mücadelenin sosyal demokrasinin sınırları içerisinde götürülmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Sosyal demokrasinin istekleri ile işçi sınıfının politik iktidarı ele geçirmesi ile yapacağı faaliyetlerin paralel olduğunu ifade etmektedir. Kapitalist sınıfın egemenliği altındaki toplumlarda demokratik kurumların gittikçe sermaye karşısında güçlendiğini ve işlevsel bir silah haline geldiğini savunmaktadır. (Bernstain, 1991: 23 ve 25). Lenin'e göre de sendikalaşma ve diğer demokratik mücadele kanallarının değerlendirilmesi ve kullanılması gerekmektedir. Ancak Lenin, Bernstain'den fark ile demokratik faaliyetlerin devrimci mücadelenin yanında devam etmesini savunmaktadır. Hatta demokratik faaliyetleri önemsiz gören bir takım komünistleri sol komünizm olarak adlandırmış bu durumu komünizmin çocukluk hastalığı olarak ifade etmiştir (Lenin, 1977: 40-48). Sosyal reform mu devrim mi ayrışmasında Luxemburg politik iktidarın işçi sınıfı tarafından ele geçirilmesini işçi sınıfının devrimci mücadelesi içerisindeki bir zorunluluğu olarak kabul etmektedir. Luxemburg'a göre kapitalist bir toplum sosyalist bir topluma dönüşmesi ancak politik iktidarın bu amaçta kullanılması ile gerçekleşmektedir. Bu amaç için Bernstain'in işaret ettiği burjuvazinin parlamentosu Luxemburg'un ifadesi ile tavuk kümesidir. Ek olarak devrime giden yolda sosyal demokrasinin sınırları içindeki demokratik faaliyetler birer araç sosyal devrimi ise amaç olarak kabul etmektedir (Luxemburg, 1993: 41 ve 100).

Fransa işçi sınıfı için, kapitalist sınıfın karşısına bağımsız bir sınıf olarak çıktıktan sonra başarıya ulaşabilmesi için diğer kapitalist ülkelerin yanında kendi işçi devrimini yapabilmesini mümkün görmemiştir. Çünkü Fransız üretim ilişkileri İngiltere'ye kıyasla yeterince kapitalistleşmemiştir. Başka bir ifade ile sanayi burjuvazisi ve sanayi proletaryası devrimci durumu gerçekleştirecek kadar oluşmamıştır. İşçi sınıfı devriminin ön koşullarından bir tanesi feodal toplum dinamiklerinin tamamen tasfiye edilmesi, modern sanayi üretim araçlarının geliştirilmesi ve sanayi burjuvazisinin egemenliğini kurması şeklinde vurgulanmıştır (Marks, 2016b: 48-49). Engels'te aynı şekilde her ülke için burjuvazinin gelişmişlik oranı ile proletaryanın gelişmişlik oranının paralel olduğun belirtmektedir. Bu durumu Hegel'in efendi köle diyalektiğine atıfla böyle efendiye böyle köle ifadesi ile açıklamaktadır (Engels, 1992: 17).

Ek olarak Marks kapitalist sınıfın egemenliğini burjuva cumhuriyeti ile tam ve kesin olarak feodalizme ve mutlak krallıklara karşı kazanması gerektiği üzerinde durmaktadır. Bu şekilde işçi sınıfının devriminin kesin zaferini elde edeceğini vurgulamaktadır. Bu aşamaya kadar kapitalist sınıfı devrimci addetmektedir. Ancak işçi sınıfı devrimi daha ileri bir seviyeye getirdiği anda yani burjuva devrimin sınırlarını aştığı anda kapitalist sınıfın işçi sınıfına karşı silahlarını kuşanacağı ve bu aşamada kapitalist sınıfa güvenilmemesi gerektiğini belirtmiştir (Marks, 2016c: 234 ve 249).

Engels'te benzer şekilde işçi sınıfının politik iktidarı 2 ay boyunca elinde tuttuğu Paris Komünü denemesi üzerine işçi sınıfı iktidarı için ele geçirdiği hazır devlet aygıtını kendi amaçları için işletemeyeceğini ve onu devrimci şekilde değiştirmeye muhtaç olduğunun altını çizmektedir (Engels, 2016: 48).

Marks ve Engels, işçi sınıfının politik iktidarı ele geçirebilmesi ve tutabilmesi için sık sık vurguladıkları ve devrimin başarısı, sürekliliği ve kalıcılığı için mutlak zorunluluk olarak gördükleri ilke ise aynen ifadeleri şu şekildedir: *Bütün ülkelerin proleterleri birleşin!* (Marks ve Engels, 2016: 111).

Marks ve Engels'in bıraktıkları eserler incelendiğinde programatik ve sistemli bir şekilde devrim metodu teorilerinin olmadığı görülmektedir. Özellikle ilk

eserlerinden olan Alman İdeolojisinde düzenin devrimci değişikliği ve iktidar hedefi, Komünist Parti Manifestosunda devrimin zor yoluyla yapılacağı, Feurbach üzerine tezlerde 11. Tezin dünyayı değiştirmeye olan vurgusu göze çarpmaktadır. Marks ve Engels her ne kadar tarihsel materyalist anlayış ile devrimci durumu oluşturacak iktisadi bunalım ve üretim tarzlarının evrimine dikkat çekmiş olsa da kendiliğindenci bir tavırda olmamış daima praksise önem vermişlerdir. Her ne kadar sistematik bir devrim metodu teorisi geliştirmemiş olsalar da kolaylıkla ayırt edilebilen belli ilkeleri öne sürmüşlerdir. Bunlar;

- Devrimin gerçekleşmesi ve metot belirlenmesi için ülkenin ekonomi politik koşullarının tahlilleri ana yol göstericidir.
- Devrimin yaşaması için enternasyonal bir nüve kazandırılması gereklidir.
- Politik iktidarı ele geçirdikten sonra hazır devlet aygıtının Proletarya Diktatörlüğüne dönüştürülmesi ve ülke koşulları ile belirlenen politikalar ile devrimin bir nevi sürekli devrim şeklinde devam etmesidir.
- Proletarya burjuvazi ile feodalizme ve mutlak monarşilere karşı birlikte mücadele edebilir olsa da burjuvazi egemen olduktan sonra proletaryanın çıkarları burjuvazinin çıkarlarından ayrılmaktadır.
- Proletaryanın kurtuluşu kendi elindedir ve proletarya tarihin geri kalan kısmında tek devrimci sınıftır.

2.4.2. Enternasyonallerde Devrim Metodu Düşüncesi

Enternasyonal örgütleri emeğin başka bir ifade ile işçi sınıfının kurtuluşu için tüm dünyadaki komünist, proleter ve anarşist örgütlerin ve kişilerin eylem birliğine dayanan örgütlerdir ve birçok kongresinde çeşitli devrim metotları tartışılmış ve fikir ayrılıkları yaşanmıştır. 1. Enternasyonal diğer ismiyle Uluslararası İşçi Birliği (1864) işçi sınıfının kurtuluşu için dünyadaki tüm işçilerin birleşmesini ve kurtuluşlarının kendi ellerinde olduğunu vurgulamıştır. 1872 yılındaki Lahey Kongresinde işçilerin siyasi parti çatısı altında örgütlenmelerinin devrim için zorunlu bir uğrak olduğu öne çıkmıştır. Ayrıca aynı kongrede politik iktidarın ele

geçirilmesini [6] savunan taraf politik iktidarın yıkılmasını [7] savunan tarafı oy çokluğu ile tasfiye etmiştir (Foster, 2011: 59-109).

İkinci Enternasyonal'de (1889) ise genel olarak sosyal reform mu devrim mi ayrışması öne çıkmaktadır. Emperyalizmin yükseliş döneminde kurulan örgüt Alman sosyal demokrasinin etkisinde Marksist teorilerden ayrılık gösteren bir görünümde olmuştur. Lenin'e göre sosyalist devrimi reddetmiş ve burjuvazi reformculuğunu benimsemiştir. Lenin 2. Enternasyonal toplantıları boyunca koyu bir muhalefet göstermiştir ve kurulacak 3. Enternasyonal'de (Komünist Enternasyonal) ağırlığını hissettirmiştir. Ancak 2. Enternasyonal Marksist ilkelerden kopmuş emperyalizmin yükseliş çağında yaşanan refah ve istikrar ortamını sosyalizm hedefine tercih etmiştir. Hükümetlerden ve kapitalist sınıftan koparttığı birkaç ödün ile birlikte oportünist liderleri ile işçi sınıfının devrimci ruhunu zayıflatmıştır. Birinci Dünya Savaşı sırasında işçi sınıfı enternasyonal bir örgütten yoksun kalmıştır (Foster, 2011: 225-228).

3. Enternasyonalin [8] temel hedefi dünya komünizmine varacak bir enternasyonal proleter devrimidir. Öte yandan kapitalist toplum ile sosyalist toplum arasında devrimci dönüşüm işlevi proletarya diktatörlüğüne yüklenmektedir. Emperyalizmin sosyalist bir topluma proletarya diktatörlüğü kanalıyla dönüşümünün burjuva mülkiyet ilişkilerine zor yoluyla el atılması, kapitalist sınıfın mülksüzleştirilmesi ve toplumun ekonomik temelinin kökten biçimlendirilmesi ile gerçekleşeceği ileri sürülmektedir. Dolayısıyla politik iktidarın ele geçirilmesi sosyalist toplumun inşasında zorunlu bir uğrak olarak değerlendirilmektedir. Politik iktidarı ele geçirmek için yöntem konusunda ana vurgu zor yoluyla gerçekleşecek devrim üzerinedir ve parlamenter yola olumsuz bir tavırla yaklaşılmaktadır. Yeni üretim biçimi olarak sosyalizmin dünya ölçeğinde hayata geçirilmesinin de bu şekilde gerçekleşeceği düşünülmektedir. Öte yandan emperyalizm çağında proleter devrimin ön koşullarının oluştuğu kabul edilmektedir. Sosyalizmin maddi ön koşulları arasında; üretim araçlarının yoğunlaşması, emeğin dev boyutlarda

[6] Marksistler
[7] Bakuninciler
[8] Komünist Enternasyonal (1919)

toplumlaştırılması, işçi sınıfının örgütlerinin güçlenmesi sayılmaktadır (Komünist Enternasyonal Programı, 1928).

Proletarya diktatörlüğünün mücadele tipleri için Komünist Enternasyonal devrimleri saf proleter devrimler, proletarya devrimine dönüşen burjuva demokratik tipte devrimler, [9] ulusal kurtuluş savaşları (sömürge devrimleri) şeklinde sınıflamaktadır. Toplumları ise çok gelişmiş kapitalist ülkeler (Birleşik Devletler, Almanya, İngiltere), yarı feodal kalıntıların önemli bir yer teşkil ettiği tarımsal ülkeler (İspanya, Portekiz, Balkan Ülkeleri), Asya tipi üretim tarzının egemen olduğu sömürge ve yarı sömürge ülkeler (Çin, Hindistan) ve bağımlı ülkeler (Arjantin, Brezilya) şeklinde kategorize etmektedir (Komünist Enternasyonal Programı, 1928).

Devrim ve toplum tahlilleri ışığında izlenecek aşamalar ise örneğin Birleşik Devletler, Almanya ve İngiltere gibi ülkeler için doğrudan doğruya proletarya diktatörlüğüne geçilmesidir. Çünkü burjuva demokratik devrimlerini tamamlanmadığı vurgulanmaktadır. İspanya, Portekiz ve çeşitli Balkan ülkeleri gibi burjuva demokratik devrimlerini tamamlayamamış ülkeler için proletarya ve köylülüğün demokratik diktatörlüğü proleter bir devrimin ön koşulu olarak görülmektedir. Asya tipi üretim tarzının hâkim olduğu (Çin, Hindistan) ve bağımlı ülkelerde (Arjantin, Brezilya) ise yabancı sermayeye karşı ulusal bağımsızlık savaşı ve kapitalizm öncesi sömürü sistemlerini tasfiye edecek bir tarımsal devrim gerektiğinin altı çizilmektedir. Bu çeşit toplumlarda proletarya diktatörlüğü öncesi hazırlık aşaması ve devrim, burjuva demokratik devrimin sosyalist devrime

[9] Özünde aşamalı devrim olan burjuva demokratik devrim feodal üretim tarzının ve şekillendirdiği toplum dinamiklerinin tasfiye edilmesidir. Bu şekilde endüstrileşmiş ve çağdaş toplumlar inşa edilmektedir. Sosyalist devrim ise proletaryanın politik iktidarı ele geçirdiği ve sosyalist toplumu kurmaya başladığı süreci ifade etmektedir. Aşamalı Devrim teorisine göre ekonomik ve sosyal olarak gelişmemiş ülkelerde proletarya iktidarı hedefleyememektedir bunun için gelişmiş bir kapitalist üretim tarzı ve sosyalizmin ön koşullarının yaratıcısı anlamına gelen burjuvazinin egemenliği gerekmektedir. Aşamalı devrim teorisi kapitalizmin eşitsiz gelişmesi sonucudur. Bu yüzden toplumlar ve buna bağlı olarak devrim metotları farklı özellikler taşımaktadır (Aydınoğlu, 2011: 73-74).

dönüşeceği kapsamlı bir dönem ile mümkün olacağı belirtilmektedir (Komünist Enternasyonal Programı, 1928).

2.4.3. Lenin'de Devrim Metodu Düşüncesi

Lenin'in Marksizm'e politik bilimsel ve felsefi katkıları başlıca yöntem üzerinde yoğunlaşmaktadır. Lenin Marksizm'i somut koşulların somut tahlili ile ele alıp kitleler ile sıkı sıkıya bağlı şekilde yorumlamaktadır. Marksistlerin ve işçi sınıfının tarihsel açıdan görevlerini en sadık biçimde ifade etmektedir. Emperyalizm ve işçi sınıfı devrimi çağının Marksizm'i bu yüzden Leninizm olarak kabul edilmektedir. Lenin'in başlıca katkıları devrimci parti örgütünün disiplinin ve dinamiklerinin, devrimin paydaşlarının ve öncüsünün, emperyalizmin ve emperyalizme karşı işçi sınıfının mücadele taktiklerinin teorisini geliştirmesi olarak öne çıkmaktadır. Lenin ile birlikte Marks'ta ve Engels'te eksikliği göze çarpan devrim metodu formülünün eksikliği tamamlanmaktadır. Bu durumun başlıca sebebi kapitalizmin son aşamasına varması olarak gösterilmektedir (Adoratski, 1993: 115-123).

Lenin emperyalizmi kapitalizmin son aşaması başka bir ifade ile tekelci kapitalizm olarak açıklamaktadır. Emperyalizmin üretim ilişkileri serbest rekabetin yerini tekellerin aldığı bir sistem olarak ifade edilmektedir. Küçük işletmeler yerini git gide daha büyük ve tek işletmelere bırakmaktadır. Büyük banka sermayeleri büyük sanayi sermayeleri ile birleşmektedir. Dünya yer altı ve yer üstü kaynaklarının paylaşılmasın da uygulanan kapitalist devletlerin sömürge politikaları yerlerini yer altı ve yer üstü kaynakların tekellerin mülkiyetine geçmesi için girişilen sömürge politikalarına bırakmaktadır. Lenin'e göre emperyalizmin beş ana özelliği şu şekildedir:

- *Üretimde ve sermayede görülen yoğunlaşma öyle yüksek bir gelişme derecesine ulaşmıştır ki ekonomik yaşamda kesin rol oynayan tekelleri yaratmıştır.*
- *Banka sermayesi sınai sermayeyle kaynaşmış ve bu mali-sermaye temel üzerinde bir mali oligarşi yaratılmıştır.*

- *Sermaye ihtiyacı meta ihtiyacından ayrı olarak özel bir önem kazanmıştır.*
- *Dünyayı aralarında bölüşen uluslararası tekelci kapitalist birlikler kurulmuştur.*
- *En büyük kapitalist güçlerce dünyanın toprak bakımından bölüşülmesi tamamlanmıştır* (Lenin, 1979a: 90).

Lenin'de Emperyalist çağda Marks ve Engels gibi devrim metodu olarak şiddet ve zor kullanımını benimsemiş proletaryanın politik iktidarı ancak bu yollarla ele geçirebileceğini ileri sürmüştür. Başka bir yolla burjuva politik iktidar aygıtının Proletarya Diktatörlüğüne dönüştürülmesini imkânsız olarak değerlendirmiştir (Lenin, 1999: 31).

Zor ve şiddet yoluyla gerçekleştirilecek devrimi kim yapacak sorusunun cevabı Lenin'e göre devrimci örgüt olarak öne çıkmaktadır. Devrimci örgütün Lenin'in eserlerinde karşılığı proletaryanın sınıf partisidir. Rusya gibi gelişmemiş ülkelerde parti ve işçi sendikaları ayrımı hissedilmektedir. Silahlı grev suç sayılmaktadır. Lenin için sendikalar ile parti arasında karmaşık olmayan ve çok sıkı bir ilişki bulunması gerekmektedir ancak parti sendikalardan farklı bir konumdadır. Parti esas olarak devrimciliği meslek edinmiş kimselerden oluşmaktadır. Lenin'e göre meslek olarak devrimcilik, ayrı ayrı tüm mesleklerle ve işçilerle arasındaki farkları kesin olarak kaldırmak zorundadır. Öte yandan partide mesleği devrimci olanlar pek geniş tutulmamalı ve gizli olmalıdır. Lenin, devrimciliği meslek edinmiş kimseleri akıllar ve profesyonel devrimciler şeklinde tanımlamaktadır başka bir ifade ile bir nevi çekirdek kadro anlamına gelmektedir ve kökenlerinin işçi olması gerekmemektedir. Lenin'e göre sürekliliği sağlamayan öncüler olmadan devrimci hareket var olamamaktadır. Çünkü her ne kadar hareketin temeli olarak halk yığınları işaret edilse de kitleler nicelik olarak ne kadar çok ise öncü kadroya ihtiyaç o kadar elzemdir. Profesyonel devrimcilerden oluşan öncü kadronun savaşım yeteneği, polis ordu ve devlet ile mücadelede örgütün varlığını koruması için büyük önem taşımaktadır. Örgütün varlığı kitleselleşmesinde ve kitleye bilinç götürmede işçilerin veya diğer sınıflardan öğelerin harekete katılmasında olmaz ise olmaz bir uğraktır (Lenin, 1968: 110-122).

Devrimci mücadele içerisinde Lenin devrimci işçi sınıfının ve yığınların görevlerini şu şekilde açıklamaktadır:

- Savaşımı sonuna kadar yani sermayeyi devirmeksizin bırakmamak veya iktidarın yoksul köylülüğe geçtiği ana kadar sürdürmek ve savaşımı toprak fethi için değil var olmak için zorunluluk olarak görmek.
- İktidarı burjuvaziden alıp yoksul köylü unsurlarına ve işçi sınıfına vermek.
- İktidarı parlamenter burjuva cumhuriyeti şeklinde değil bütün ülkedeki işçiler, tarım ücretlileri ve köylü unsurların temsilcileri olan şuralar cumhuriyeti şeklinde örgütlemek (Lenin, 1979b: 10-12).

Marks'ta ve Engels'te ve Komünist Enternasyonal Programında görüldüğü gibi burjuvazi ve proletaryanın feodalizme ve mutlak monarşilere karşı mücadelede bir eylem birliği söz konusudur. Başka bir deyişle feodalizme ve mutlak monarşilere karşı burjuvazi ve proletaryanın çıkarları bir gözükmektedir. Kapitalist üretim tarzının gelişmesi topluma hâkim olması burjuvazinin egemen sınıf olması ve halklara kazanımları sosyalist devrim için maddi ön koşullardan biri olarak kabul edilmektedir. Komünist Enternasyonal Programına da paralel şekilde feodalizmi ve kapitalizm öncesi toplumsal örgütlenmeleri tasfiye edememiş toplumlar için demokratik devrim zorunlu bir uğraktır. Demokratik devrimler feodalizme ve mutlak monarşilere karşı burjuva devrimlerin getirdiği haklar ve kapitalizm öncesi toplumsal yaşamın tasfiyesi olarak düşünülebilmektedir. Öte yandan proletaryanın diyalektiği burjuvazidir, kapitalist üretimin hâkim olmadığı toplumlarda proletarya da var olamamaktadır.

Lenin burjuva devrimlerinin proletarya için hayati bir öneme sahip olduğunu ve proleter devrim için zorunlu bir uğrak olduğunu düşünmektedir. Bizzat proleter devrimlerin başarısının burjuva devrimlerinin tam ve kararlılığı ile şekillendiğini belirtmektedir. Burjuva-demokratik devrimlerinin zor yoluyla gelişmesini ise proletarya için daha faydalı olduğunu ileri sürmektedir. Ek olarak Lenin burjuva demokratik devrimde proletaryanın kaderinin devrim esnasında üstleneceği role bağlı olduğunu düşünmektedir. Proletaryanın devrimdeki rolü için

kararlı bir programa, şiara ve slogana sahip öncü partinin varlığını öne çıkarmaktadır ve şu soruyu sormaktadır: Proletarya burjuvazinin yardımcısı mı olacak yoksa bizzat kendisi politik bir özne olarak öncü mü olacak (Lenin, 1994: 47-48 ve 76)?

Lenin bu soruya yanıt olarak burjuva demokratik devrimde sınıfsal önderliği proletaryaya vermektedir. Burjuvaziyi bu öncülük rolü için güvenilmez bulmaktadır. Burjuvazinin tutarsızlığını ve demokratik devrimde proletaryaya sırt çevirmesini olumlu bir gelişme olarak yorumlamaktadır. Böylece proletaryanın silahlanıp köylü unsurlarla irade birliğini güçlendireceğini öne sürmektedir. Bu şekilde devrimin demokratikliğinin artacağını vurgulamaktadır. Burjuvaziden bağımsız bir şekilde devrimin ilerletilmesini ve sonuna kadar götürülmesini savunmaktadır (Lenin, 1994: 105-107).

Lenin proleterlerin demokratik devrime bakışı için şöyle demektedir:

> *...Marksizm proletere burjuva devriminden yüz çevirmeyi ona karşı kayıtsızlığı ve devrimin önderliğini burjuvaziye bırakmayı da öğretmez. Tam tersine Marksizm, proletere, burjuva devriminde en enerjik biçimde katılmayı, tutarlı proleter demokrasi için, devrimin sonuna kadar götürülmesi için en kararlı biçimde mücadele etmeyi öğretir. Rus devriminin burjuva-demokratik çerçevesinin dışına çıkamayız, ama bu çerçeveyi muazzam genişletebiliriz, bu çerçeve içinde proletaryanın çıkarları için, onun dolaysız gereksinimleri için ve güçlerinin gelecekteki tam zafere hazırlanmasını olanaklı kılacak koşulları için mücadele edebiliriz ve etmek zorundayız* (Lenin, 1994: 77).

Sosyalistler ve proleterler, sosyalizm için sınıf mücadelesini otokrasiye, en demokratik, ilerici ve cumhuriyetçi burjuvaziye veya küçük-burjuvaziye karşı da yürütmektedir. Sosyalistlerin Rus otokrasisine karşı mücadelesi proletaryanın ve köylülüğün irade birliğinden kaynaklanmaktadır. Lenin bu irade birliğine büyük önem vermekte ve altını çizmektedir. Lenin'e göre demokratik devrimin Çarlık karşısında tayin edici zaferinin sloganı İşçi Sınıfı ve Köylülüğün Demokratik Diktatörlüğüdür (Lenin, 1994: 97-98).

İKDD, Lenin için sınıflar arasındaki bir ilişkiyi öngörmektedir. Somut siyasal bir kurum anlamı taşımamaktadır. Lenin için bu diktatörlük kendi özgün biçimiyle ve olağanüstü değişikliklerle gerçekleşmiştir. Lenin, Rusya için Şubat 1917'den öncesine dair iktidarın feodal toprak soylularına Şubat 1917'den sonra ise burjuvaziye ait olduğunu kaydetmektedir. Ve bu tarihle birlikte Rusya devriminin birinci aşaması tamamlanmıştır. Lenin için proleter bir devrimi gerçekleştirmek ve iktidarın bir sınıftan bir sınıfa geçişini sağlamak kalmıştır (Lenin, 1979b: 21-22).

Lenin proleter devrim aşamasında küçük burjuvazinin burjuvazi ile proletarya arasında gidip geleceğini ve zaman zaman burjuvaziye barışçıl yollar ile masaya oturmak ve koalisyon kurmak isteyeceğini ileri sürmektedir. Ancak devrimin ilerleyişinin buna müsaade etmeyeceğini kabul etmektedir. Lenin için yoksul köylülüğün durumu, 1. Dünya Savaşının getirdiği sefalet ve açlığın sıkıntıları proletarya için sosyalist bir devrimin vazgeçilmezliğini kanıtlamaktadır (Lenin, 1979b: 146-147).

2.4.4. Troçki'de Devrim Metodu Düşüncesi

Lev Troçki, Rusya'da kapitalizmin üretici güçleri toplumda hâkim olmaya başlarken, serflik ve Ortaçağ'a ait üretim biçimi tarihe karışırken yani demokratik burjuva devrimi yaklaşırken kendi devrim metodunu geliştirmiş adını sürekli devrim teorisi olarak belirlemiştir. İlk formülasyonu 1905'te yapılan sürekli devrim teorisinin (SDT) birinci yanı geri kalmış ülkeler için burjuva demokratik devrim kazanımlarının proletarya diktatörlüğü tarafından yerine getirilmesi olarak öne çıkmaktadır. İkinci yanı sosyalist devrimin sosyalizme olan yolculuğundaki sürekli değişim, oluş ve yok oluş ilkeleri bizzat proletarya diktatörlüğü kapsamında bir süreklilik göstermesi olarak vurgulanmaktadır. SDT'nin üçüncü yanı sosyalist devrimin enternasyonalizme olan organik bağı ve zorunluluğu olarak ileri sürülmektedir (Troçki, 2007: 15-21).

Troçki, enternasyonalizmi sosyalist devrimin yaşamı için vazgeçilmez bir unsur olarak görmektedir. Öyle ki Stalin'in SSCB'de uygulamaya koyduğu Tek Ülkede Sosyalizm anlayışını politik mücadelesinde kesintisiz bir şekilde eleştirmiştir.

Dünyada kapitalist üretim biçimi hâkim iken tek bir ülkenin sosyalist kalamayacağı ve kapitalizmin asimilasyon istilası karşısında yenik düşeceğini belirtmiştir (Trotskiy, 2006: 408).

Troçki SDT'nin tezlerini şu şekilde ifade etmektedir.

- Burjuva devrimlerinin geciktiği ülkelerde demokrasi ve ulusal kurtuluş görevlerinin tam ve gerçek çözümleri proletarya diktatörlüğünde yatmaktadır.
- Proletaryanın köylülükle ittifakı olmadan demokratik devrim görevlerini gerektiği şekilde yerine getirememektedir. Bu iki sınıfın ittifakı ulusal liberal burjuvaziye karşı kurulabilmektedir. Devrimci ittifak ancak proletarya öncülüğündeki Komünist Parti çatısı altında mümkün olmaktadır.
- Bolşevik partinin eski sloganı olan proletarya köylülük ve burjuvazi arasındaki ilişkiyi ifade eden İKDD proletaryanın öncülüğünde mümkün olabilmektedir çünkü köylülük ne kadar büyük bir devrimci yığını karşılarsa karşılasın ya proletaryayı ya da küçük burjuvaziyi izlemektedir. Bağımsız bir politik özne olarak sınıfsal bir parti niteliği yoktur.
- Demokratik devrimin önderi olarak proletarya iktidara geldiği zaman karşı karşıya kaldığı görevler ile burjuva mülkiyet ilişkileri uzlaşmaz bir çelişkiye girmektedir ve bahsedilen haklar üzerinde yarattığı tahribat ölçeğinde devrimin sürekliliği devam etmektedir ve sosyalist devrime dönüşmektedir.
- Proletarya diktatörlüğü devrimi başlatmaktadır ancak sosyalist inşa uluslararası ve ulusal ölçekte sınıf mücadelesi temeli üzerinde ayakta kalabilmektedir. Ulusal ölçekte verilen bir mücadele ile sosyalizm inşası başarısız olacaktır (Troçki, 2007: 183-188).

Troçki, proleterlerin kapitalizmin en geliştiği ülkelerden ziyade daha az geliştiği ülkelerde iktidarı kazanabileceklerini dile getirmektedir. Proletaryanın kapitalizme paralel gelişeceğini vurgulamış olsa da proleterlerin iktidara gelmesi sınıf mücadelesi içindeki iç çelişkilere, öznel koşullara, geleneklere, işçilerin inisiyatifine, hazırlıklarına ve uluslararası konjonktüre göre de değişebileceğini ileri

sürmektedir. Proleter rejimin inşası için köylü unsurların desteğini kazanmış proletarya öncülüğünü kabul etmektedir. Köylülüğün çıkarlarını proletarya diktatörlüğünde görmektedir. Troçki'ye göre köylülük ilkelliği, küçük burjuva yapısı, kırsal bakış açısı, dünya ölçeğinde bir perspektiften uzaklığı, politik ittifaklardan kopukluğu iktidar olmuş proletaryaya sorunlar çıkartabilecektir. Ancak proletarya devrimci demokratik dönemlerde köylülüğü yönetmeli ve bunu yaparken de işçi sınıfına dayanmalıdır (Troçki, 2007: 233, 241 ve 246).

Troçki'ye göre proletaryanın hâkimiyeti:

> *Sadece demokratik eşitlik, özgür özyönetim, vergilenmenin bütün yükünün zengin sınıflara bindirilmesi, daimi ordunun silahlanmış halk için eritilmesi ve zorunlu kilise vergilerinin kaldırılması anlamına değil aynı zamanda toprak ilişkilerinde köylüler tarafından gerçekleştirilen bütün devrimci değişikliklerin (toprağa el koyma mülksüzleştirmeler) de tanınması da anlamına gelecektir* (Troçki, 2007: 241).

Lenin, 1917 Ekim devriminde aşamalı yaklaşımı terk ederek Troçki'nin sürekli devrim teorisinde formüle ettiği proletarya diktatörlüğüne benzer şekilde bir program uygulamıştır. Öyle ki devrimin hedefini iktidardan tüm burjuvazinin temsilcilerini tasfiye etmek, iktidarı işçi, köylü ve asker vekillerden oluşan şuralara geçirmek, savaşın devam ettiği tüm cephelerde ateşkes yapmak ve fetihlerden vazgeçmek ve büyük arazilerin mülkiyetini köylü komitelerinin kontrolüne bırakmak olarak düzenlemiştir (Lenin, 1979b: 148-151).

Görüldüğü gibi 1917 Ekim devrimi sınıfsal iktidar açısından proleter ancak ilk kertede uyguladığı politikalar bakımından burjuva demokratik bir devrim olarak yorumlanabilmektedir. 1917 Ekim devrimi ile kurulan rejim Troçki'nin teorisindeki Proletarya Diktatörlüğü ile paralel bir görünümdedir. Başka bir ifade ile Lenin, 1917 Şubat devriminden sonra Troçki'nin sürekli devrim metoduna yaklaşmıştır.

2.4.5. Mao'da Devrim Metodu Düşüncesi

Lenin sosyalist devrimlerin sadece kapitalizmin en çok geliştiği ülkelerde gerçekleşmeyeceğini temsil etmektedir. Mao'da sosyalist devrim fikirlerini bu 20. yüzyıl buluşunun üstüne inşa etmiştir. Dünyanın geri kalmış ülkelerinde kurulan sosyalizm karşı devrim ve altüst oluş tehlikesi altında olduğunu ve sınıfsız toplum için uzun bir sınıf mücadelesinin yaşanacağını belirtmiştir. Kapitalist bir geri dönüşe karşı proletarya egemenliğinde devrimi sürdürme formülasyonunu geliştirmiştir. Üretim araçlarının kamulaştırılmasından sonra Mao'ya göre tehlike, politik iktidarda örgütlenmiş mevki sahibi kapitalist kimseler olarak ifade edilmiştir. Sınıfsız toplumu hedefleyen sosyalist inşanın itici gücü sınıf mücadelesi, yığınların inisiyatifi ve devrimler şeklinde vurgulanmıştır (Tufan, Tarihsiz(a): 36-37).

Mao Zedung'a göre Çin toplumu sömürge, yarı sömürge ve yarı feodal bir toplumun özelliklerini taşımaktadır. Baş düşmanları emperyalizm ve feodalizm olarak belirtilmektedir. Bu yüzden aşamalı bir devrim metodu benimsenmektedir. Mao için burjuvazi tutarsızlığı ile devrime ihanet edip devrimin karşısında mevzilense bile kapitalizme ve özel mülkiyete karşı değil emperyalizmi ve feodalizmi hedef alan burjuva demokratik devrimidir (Zedung, 1993: 54).

Ancak Mao'ya göre bu yeni demokratik devrimdir ve şu şekilde açıklamaktadır.

> *Bu yeni tür Çin'de olduğu gibi, bütün diğer sömürge, yarı sömürge ülkelerde gelişmektedir. Yeni Demokratik Devrim emperyalizme yani uluslararası kapitalizme azimle karşı koyduğu için dünya proleter-sosyalist devrimin bir parçasıdır. Siyasi bakımdan yeni demokratik devrim devrimci sınıfların emperyalistler, hainler ve gericiler üzerindeki diktatörlüğü için çalışır ve Çin'in burjuva diktatörlüğü altında bir topluma dönüşmesine karşı koyar. Ekonomik bakımından, emperyalistlerin, hainlerin ve gericilerin büyük girişimlerini ve sermayelerini millileştirmeyi genel olarak özel kapitalist girişimi muhafaza eder ve zengin köylü ekonomisini ortadan kaldırmazken toprak*

> *ağalarının topraklarını köylülere dağıtmayı amaçlar. Böylece yeni tür demokratik devrim bir yandan kapitalizmin önünü açarken bir yandan sosyalizmin ön koşullarını yaratır. Çin devriminin bugünkü aşaması sömürge, yarı sömürge ve yarı feodal toplumun ilgası ve bir sosyalist toplumun kurulması arasında bir geçiş aşaması yani bir yeni demokratik devrim sürecidir* (Zedung, 1993: 55).

Öncülük ve demokratik devrim mücadelesinin paydaşları için Mao, Çin ve Çin'in özelliklerini gösteren toplumlar için milli birleşik cephe formülasyonunu ileri sürmektedir. Mao milli birleşik cephede Çin milli burjuvazisinin belli bir aşamaya kadar mücadelenin içinde olacağını fakat emperyalizmin oluşturduğu komprador burjuvaziyi yapısı gereği emperyalizme olan savaşımda hareketin dışında kalacağını kaydetmektedir. Öte yandan şehir küçük burjuvazisini ve köylülüğü sağlam müttefikler olarak değerlendirmektedir. Silahlı mücadeleyi, proletarya önderliğinde bir köylü savaşı başka bir ifade ile halk savaşı olarak tanımlamaktadır (Zedung, 1993: 22-27).

Mao Zedung için parti devrimin gerekli bir unsurudur ek olarak parti sıradan yığınları devrimin öncüsü haline getirebildiği kadar, sosyalizm kendi yolunda ilerleyebilmektedir. Parti, yığınların inisiyatifini seferber etme ve onları öncü haline getirme işlevini yitirdiğinde yozlaşma ve çürüme içine girerek yığınlar üzerinde diktatörlük haline gelmektedir. Mao'ya göre yoz ve çürümüş bir komünist partinin kontrolü altındaki devlet mülkiyeti artı değere el koyan ayrıcalıklı azınlık özelliği göstererek bir tür özel mülkiyet yaratmaktadır (Tufan, Tarihsiz(a): 37-38).

2.4.6. Castro'da ve Guevara'da Devrim Metodu Düşüncesi

Löwy'e göre Latin Amerika'da Marksizm 3 şematik bölüm olarak ele alınmaktadır. Bunlardan birincisi 1920-35 arası dönemi işaret eden Latin Amerika devrimlerinin hem sosyalist, hem antiemperyalist bir içeriği karşıladığının vurgulandığı yıllardır. İkincisi, 1930'ların sonundan 1959'a kadar devam eden aşamalı devrim teorilerinin egemen olduğu tarihsel periyoddur. Üçüncüsü Küba devrimiyle (1959) birlikte radikal akımların ve silahlı mücadelenin (gerillacılık)

gerekliliğine olan teslimiyetin tırmandığı Che Guevara'nın simge haline geldiği dönemdir (Löwy, 1998: 7 ve 8).

Küba devrimi gerek öncü karakteri gerekse de demokratik devrimden sosyalist devrime geçişi bakımından yukarıda analiz edilen metotlardan bir kopuş göstermektedir. Castro ve lideri olduğu 26 Temmuz gerilla hareketi politik iktidarı ele geçirdiğinde (1959) bir dizi demokratik önlemlere başvurmuştur. Toprak reformu yapılmış, emperyalistlerin petrol rafineleri, telefon, elektrik şirketleri ve şeker merkezleri kamulaştırılmıştır. Domuzlar Körfezi'ndeki karşı devrimci saldırının püskürtülmesinden sonra Castro 1961 yılında malumun ilanı şeklinde sosyalist devrimi duyurmuştur. Böylelikle geçiş aşaması Küba özelinde hızla tamamlanmıştır. Fidel Castro'da bu görüşe paralel şekilde anti-emperyalist ulusal devrimin sosyalist devrim ile tamamlanması gerektiğini emperyalizmin diyalektiğinin sosyalizm olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca SSCB'nin kapitalizmin ve sosyalizmin bir arada barış içinde yaşama tezini reddetmiştir. Guevara, Latin Amerika'daki sosyalist devrimler için emperyalizmle birlikte yerli sömürünün kaynağı burjuvaziyle de savaşmayı ve bu sınıfın askeri aygıtlarının parçalanmasını hedefleyen politik mücadelenin bir şekli olan gerillacılığı sosyalist devrimin zorunlu bir uğrağı olarak görmektedir (Löwy, 1993: 53-56).

Guevara'nın gerilla savaşı teorisinde taraflar ezenler ve onların iyi teçhizatlı askeri aygıtları yani disiplinli ve profesyonel ordu ve ülkenin ya da konu olan bölgenin halklarından oluşmaktadır. Guevara gerilla savaşının özünü bir halk ve yığın savaşı olarak kabul etmektedir. Guevara'ya göre gerilla kolu silahlı bir çekirdek ve yığınların savaşan öncüsü görevini yerine getirmektedir. Gerilla kolunun asıl silahının ateş gücü değil desteğini örgütlediği yığınların katkısı olduğunu vurgulamaktadır, temel dayanak noktası için bölge halklarının gerilla koluna duyduğu güvenin altını çizmektedir (Guevara, 1998: 25-26).

Debray, Küba örneğini Marksist Leninist devrim metodunun çekirdek öncüsünü oluşturan komünist partilerin yerine askeri çekirdek olarak gerilla kolunun öncü işlevini yerine getirmesini devrim metoduna bir katkı olarak değerlendirmektedir. Ayrıca Debray Küba'da metot ayrışmasına giren komünist

partiler ve 26 Temmuz gerilla hareketini devrimci pratikte devrim için önemli bir örnek olarak saymaktadır. Fakat Komünist Partilerin öncü rolü teorisine benzer şekilde yoğunlaşmış politik mücadele şeklinde ifade ettiği gerilla hareketlerinin askeri bir zafere ulaşması için kitleleri, sömürülen ve ezilen sınıfların çıkar birliğini temsil ettiğine ikna etmesi ve mutlak desteklerini kazanmasının gerektiğinin altını çizmektedir (Debray, 1989: 64-66).

Marghella da öncü konusuna dair politik ve askeri örgütlerin ayrılmasına sıcak bakmamaktadır. Askeri ve politik mücadeleyi birbirinden ayırmamaktadır. Askeri kadroları yöneten politik kimselere ihtiyaç olduğunu düşünmemektedir. İhtiyaç görüldüğü halinde askeri kadroların politik kadroları yaratacağını ileri sürmektedir. Gerilla hareketinin üyeleri için politik ve askeri bilgilere birlikte sahip olmalarının gerektiğini vurgulamaktadır (Marghella, 2003: 61).

2.4.7. Türkiye'de 1960 Öncesi Devrim Metodu Düşüncesi

Osmanlı'da ve 1960 öncesi Türkiye'de aşırı sol ideolojileri benimsemiş çevrelerin hedeflerine politik iktidarı almadıkları gözlenmektedir. Dolayısıyla çalışmada kullanılan anlamda [10] devrim metodu geliştirmekten uzak bir yapıda olmuşlardır. Elbette ki bunun birçok sebebi bulunmaktadır, ancak konunun bu boyutu çalışmanın sınırlılıklarını tahrip edecek hususlardır. (Şener, 2015: 14).

Osmanlı Sosyalist Fırkası (OSF) (1910) 1908 [11] demokratik devriminin tamamlanmasını öngörmüştür ancak devrimin sınıfsal analizinde isabetsiz tahlillerde bulunmuştur. Ayrıca programatik bir devrim metodu bulunduğuna dair veri bulunmamaktadır. Kendisine halkların çeşitli unsurları arasında birlik ve eşitliğin esaslarını yeşertmek, nefreti sonlandırmak, çoğunluğun refahına hizmet etmek, bütün yeryüzündeki işçi ve birlikleri ile ortak harekete katılmak gibi ilkeler belirlemiştir. Türkiye Sosyalist Fırkası (TSF) (1919) ise eşitsizlik ve adaletsizliklerin öyle veya böyle değişim ve dönüşümler ile çekilebilir hale getirilmesini amaçlamıştır. Üretim

[10] Politik iktidarın bir sınıftan başka bir sınıfa geçmesi.

[11] 2. Meşrutiyet

araçlarının devletleştirilmesini hedeflemiş bu hedef için gerekli reformların yapılmasını savunmuştur (Akdere ve Karadeniz, 1994: 26-29).

Şefik Hüsnü (Değmer) lideri olduğu Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkasının (TİÇSF) (1919) yayın organı olan Kurtuluş dergisindeki yazıları ile Türkçe Marksist literatüre önemli kazanımlar sağlamıştır. Dergide sınıf mücadelesini ve enternasyonalizmi vurgulayan metinlere yer verilmiştir. Öte yandan Şefik Hüsnü "Sosyalizm ve Militarizm" isimli makalesinde refaha ulaşmış işçi ülkesi inşa edilmesini işaret eden bölümler yer almıştır (Sayılgan, 2009: 60-62).

Şefik Hüsnü Osmanlı Devleti'nin yıkılıp Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasını, egemenliğin halka verilmesini, siyasetin yeryüzüne inmesini siyasal bir devrim ve burjuva halkçılığı olarak tanımlamıştır. Ancak Şefik Hüsnü'ye göre yaşanan siyasal devrim hala birtakım özgürlükleri kısıtlamaktadır. Şefik Hüsnü için siyasal devrim ortak mülkiyeti öngören toplumsal bir devrim ile tamamlanmalıdır. Ancak işaret ettiği toplumsal devrimin seçim yasasının değişmesi, örgütlenme özgürlüğünün tanınması, sosyalist doktrinlerin aydınlar çevresinde yaygınlaşması, sosyalist partilerin işçi sınıfında kökleşmesi ile parlamentoda yakalanacak bir çoğunluk ile olacağını ileri sürmektedir (Atılgan, 2019a: 47 ve 51).

Birinci Dünya Savaşı sonrası OSF, TSF ve TİÇSF dışında Türkiye'de sosyalist politika iki ayrı koldan gelişmiştir. Bunlar Mustafa Suphi'nin önderliğini yaptığı TKP ve Anadolu merkezli TKP olarak gösterilmektedir. TİÇSF ve iki TKP 1920'de Bakü'de birleşmiştir. Kabul edilen TKP programında Mustafa Suphi'nin ve ayrıca reformcu II. Enternasyonalle hesaplaşan III. Enternasyonalin enternasyonal devrimci sınıf perspektifinin ağırlığı hissedilmiştir (Şener, 2015: 61).

TKP programında dünyanın herhangi bir yerindeki işçiler sermayedarlara karşı aynı ezilme ve sömürülme altında olduğunu dolayısıyla vatanlarının, dillerinin ve dinlerinin farklı olmasının bir önemi olmadığı belirtilmektedir. Ayrıca dünyanın herhangi bir yerinde kazanılmış sosyalist bir mücadelenin dünya sosyalist hareketinden bir parça olduğu vurgulanmıştır. Program toplumların feodalizmden burjuvaziye, burjuvazi içindeki proleter hareketlerin çeşitli safhalarını ve burjuvaziden proletarya hâkimiyetine geçtiğini belirtmiştir. Bunların iktisadi

gelişmelere paralel şekilde ilerlediğinin altını çizmiştir. (Türkiye Komünist Fırkası Programı 1920, Tarihsiz: 46-47).

TKP politikası üzerinde Enternasyonal örgütlerinin yoğun etkisi görülmektedir. Öyle ki parti 1925'e yılına kadar Kemalist rejime muhalif olmamıştır. Bunun sebebi TİÇSF grubunun ekonomik evrimci çizgisi ve III. Enternasyonalin tek ülkede sosyalizm yanlısı sosyalist ana vatanı koruma politikası ve 3. Kongredeki sağ sapmalar olarak kabul edilmektedir (Şener, 2015: 63).

TKP 1925 yılında kendini Komünist Enternasyonal'in bir şubesi olarak değerlendirmektedir ve enternasyonaldeki sol politikaların etkisi altına girmektedir. Türkiye'de gerçekleşen Kemalist devrimi burjuva diktatörlüğü olarak kabul etmekte ve işçi ve köylü hâkimiyetindeki bir şura örgütlenmesine dayalı devlet örgütlenmesini hayata geçirmeyi tahayyül etmektedir. Türkiye'deki devrimi burjuva yönetiminden SSCB ile ittifak yapacak bir rejime dönüştürmeyi hedeflemektedir. Bu amaç için köylüleri işçilerin rehberliğinde mücadele etmek için örgütlemeyi öngörmektedir. Esas görev olarak Türkiye işçi sınıfını bir araya toplamaya ve siyasi haklarını savunma kapasitesine erişmeyi belirlemektedir. Ancak 1925 yılı Faaliyet Programının Amele ve Köylü Hükümetinin Vazifeleri başlıklı 2. kısmın 44. Maddesi şu şekildedir (Türkiye Komünist Fırkası Faaliyet Programı, Tarihsiz: 63 ve 65).

> *TKP tarafından sevki idare edilen Türkiye proletaryasının hegemonyasının altında amele ve köylü bloğu tarafından devleti iktidarı zapt olunur olmaz. Sovyet temeli üzerine kurulacak olan amele ve köylü hükümetinin önünde dikilecek en müstacel vazife, sınıfı düşmanlarının aksi inkılapçı hücumlarına karşı yeni nizamın müdafaasını tanzim etmek olacaktır* (Türkiye Komünist Fırkası Faaliyet Programı, Tarihsiz: 75).

TKP 1930'ların ortasından itibaren yine Komünist Enternasyonale paralel şekilde "Faşizme Karşı Birleşik Cephe" sloganı ile CHP ile dolayısıyla Kemalist rejim ile yakınlaşma sürecine girmiş burjuvazinin ilerici kanadıyla gerici kanadına karşı bir mücadeleyi benimsemiştir. Türkiye Cumhuriyet'inde devrimi tamamlamak ya da yeniden yapmak hedefleri, yerini Türkiye ile SSCB arasındaki ilişkileri

kuvvetlendirmeyi, Türkiye ile Almanya ve İtalya gibi faşist rejimlerin olduğu ülkelerin yakınlaşmasını önleme uğraşı vermiştir. 1960'lara kadar konu sınırlılıklarında bir gelişme göstermeyen TKP, 1951 tevkifatında ağır bir darbe yemiş fakat örgütsel varlığını korumuş 1960'ların başında TKP yurtdışı bürosu olarak yeniden örgütlenmiştir. Bu dönemde SBKP eksenli aşamalı devrim metodunu benimseyen kapitalist olmayan bir kalkınma yolunu savunmuştur. 1962'de TKP Merkez Komitesi Dış büro genel sekreteri Zeki Baştımar ülkenin bağımsızlığını savunan çevreleri milli burjuvazinin de dâhil olduğu tüm demokratik anti-emperyalist güçlerin ilk hedefinin sosyalist devrim değil, demokratik milli kurtuluş devrimi olması gerektiğini belirtmiştir. TKP'nin 1960'lar boyunca bu politikası devam etmiş ancak aşamalı devrimi savunan MDD çizgisine karşı sosyalist devrimi savunan TİP'i desteklemiştir (Şener, 2015: 65-68).

Yurtsever'e göre 1960 öncesi Türkiye ve Osmanlı solu tarihi TKP tarihi olarak kabul edilmektedir. TKP 1932'den 1983'e kadar kurucu kongre niteliğinde 5 kez toplanmıştır. Legal bir parti olma çabası durmadan çeşitli konjonktürlerin etkisiyle engellemelere maruz kalmıştır. Özellikle 1930'larda Nazım Hikmet ve Hikmet Kıvılcımlı 1950'lilerden sonra Reşat Fuat Baraner ve Mihri Belli parti çalışmasının devam etmesi için yoğun bir çaba göstermişlerdir. Ayrıca TİP kadrolarının Behice Boran, Nihat Sargın, ve Sadun Aren gibi önde gelen isimlerinin geçmişte TKP üyeliği bulunmaktadır (Yurtsever, 2016: 32 ve 37).

Cemiyetler Kanunu ile birlikte 1946 yılında, TKP'nin legal yüzü olarak Şefik Hüsnü Değmer'in önderliğinde üretim araçlarının ortak mülkiyetini, emeğin sömürüsünü kaldırmayı ve yurttaşlar için sosyalist bir demokrasi inşa etmeyi hedefleyen Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi (TSEKP) kurulmuştur. Emekçi ve köylü yığınların ülkede söz sahibi haline gelmesi ve sosyalist bir ülkeye geçiş aşamasının şartlarını gerçekleştirmeyi, irtica ve faşizme karşı mücadele etmeyi hedeflemiştir. Partinin ömrü 6 ay sürmüştür. Esad Ali Müstecaplıoğlu önderliğinde Türkiye Cumhuriyet'ini halk devleti haline getirmeyi, sosyalist mücadele vermeyi ve laikliği yeniden inşa etmeyi hedefleyen TSP yine 1946 yılında kurulmuş ve sıkıyönetim kumandanlığı tarafından kapatılmıştır (Çavdar, 2008a: 451-452).

TSP'nin ve TSEKP'in kapatılması ve yönetici kadrolarının hapse atılmasından sonra işçi sınıfı ve haklarının temsili için Hikmet Kıvılcımlı önderliğinde 1954 yılında Vatan Partisi kurulmuştur. Hikmet Kıvılcımlı düşünsel ve örgütsel bir programın eksikliği ile devrimci bir hareketin yürüyemeyeceğinin farkına vararak, gerek kendi yalnızlığı gerek partinin kitlelerle buluşmamasına rağmen parti kurmayı ve aşırı solun rüzgarında dümen tutmayı gerekli görmüştür (Tufan, Tarihsiz(b): 65-66).

Vatan Partisi (1954) özgürlük mücadelesini esas prensip olarak belirlemiş muasır bir toplum için devlette bürokrasiyi azaltmayı, sivilleştirmeyi, sanayileşmeyi ve toprak reformunu savunmuştur. Kuvayi Milliye milliyetçiliği vurgusuyla bağımsızlığı, Kuvayi Milliye devletçiliği ile üretken ve yurttaşlara iş kapısı olan devleti, Kuvayi Milliye devrimciliği ile maddi sömürüyü, Kuvayi Milliye laikliği ile manevi sömürüyü lağvetmeyi, Kuvayi Milliye halkçılığı ile emekçilerin çoğunluk yönetimini, Kuvayi Milliye Cumhuriyetçiliği ile halk için halk yönetimini öne çıkarmıştır (Vatan Partisi Parti Programı, Tarihsiz: 67-69).

Hikmet Kıvılcımlı Vatan Partisi Parti Programı ile Türkiye'deki sanayileşmenin geriliğini, topraksız köylü yığınlarının durumunu ve yoksulluğun resmini çizmiştir. CHP'nin kapitalist dünyaya yönelik politikaları ile yüz çevirdiği altı oku yeniden yorumlama çalışmasına girişmiştir. Ayrıca Hikmet Kıvılcımlı işçi devleti şemasını çizmeye çalışmış zor yoluyla devlet yönetimini ele geçirmeden iktidarın bir sınıftan bir sınıfa geçmesi anlamındaki bir devrimin gerçekleşmeyeceğinin altını çizmiştir (Tufan, Tarihsiz(b): 99).

Kıvılcımlı, devrimi bu düşüncesine paralel şekilde toplumun ezilen sınıflarının yani kapitalist toplumlar için işçi sınıfının ve yoksul köylülüğün ittifakı ile silahlanarak başarabilecekleri bir eylem olarak ifade etmiştir. Reformist metotları hakim sınıfların politika düzlemleri olarak değerlendirmiştir. İdealize ettiği devrim metodunda öncü bir devrimci örgütü öne çıkarmıştır ve onu destekleyen toplumun yoksul tabakalarının gerekliliğini vurgulamıştır (Kıvılcımlı, 2005: 91 ve 112).

Aşamalı bir devrim metodu benimseyen Kıvılcımlı demokratik devrimde feodalizme ve otokrasiye karşı öncü gücün proletarya olduğunu ve proletaryanın ve

bütün köylülüğün ittifakını benimsemektedir. Sosyalist devrimde ise burjuvaziye karşı proletarya öncülüğünde orta köylü unsurlar ile proletaryanın ittifakını ileri sürmektedir. Sosyalist iktidarın temellendirilmesi aşamasında devrim öncesi egemen olan unsurların tasfiyesini vurgulamaktadır. Kıvılcımlıya göre bu aşamada da öncü güç yoksul köylülük ile ittifak yapmış proletarya olarak öne çıkmaktadır. (Kıvılcımlı, 2011: 78). Böylelikle Kıvılcımlı'da üç aşamalı bir metot ve Proletarya Diktatörlüğü aşamasında da devrimin devam ettiği görülmektedir.

Proletarya Diktatörlüğü Kıvılcımlı için sosyalizme varmak için kullanılan iktidar aygıtı olarak açıklanmaktadır. Başka bir ifade ile bir geçit uğrağıdır. Kıvılcımlıya göre köylülüğün çoğunluğu oluşturduğu geri kapitalist ülkelerde Proletarya Diktatörlüğü, İşçi Sınıfının ve Köylülüğün Devrimci Demokratik Diktatörlüğü adını almaktadır. Son kertede proletarya diktatörlüğü Kıvılcımlı'nın ifadelerinde proletaryanın iktidarda olduğu toplumu sosyalist topluma hazırlayan, toplumun tüm ezilen unsurlarının çıkar birliğini temsil eden, bir programı yürütme faaliyeti gösteren organizasyon işlevini karşılamaktadır (Kıvılcımlı, 2005: 208-298).

3. BÖLÜM: 1960-1971 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE AŞIRI SOLUNDA DEVRİM METODU

Türkiye'de 1960 ve 1971 yılları arasında, aşırı solda benimsenen ve geliştirilen devrim metodu teorileri, aşırı sol çevrelerin devrime teorik ve pratik yaklaşımları kuşkusuz iç ve dış konjonktürdeki sosyal, ekonomik ve politik koşullar ile şekillenmiştir. Bu yüzden aşırı solda geliştirilen devrim metodu teorilerini incelenmeden önce bu teori ve pratikleri dizayn eden koşulların analiz edilmesi çalışma bütünlüğü açısından önemli görülmektedir. Ancak belirtilmelidir ki koşullar ele alınırken tarihsel bir uğrağın bütün detayları yerine olayların kuramsal etki ve sonuçlarının yansımasına değinmenin çalışmanın içeriği, bütünlüğü ve sınırlılığı açısından uygun olacağı düşünülmektedir.

3.1. 1960 ve 1971 Yılları Arası Türkiye

Savran'a göre modern Türkiye tarihi 1920'lerden 2000'lere uzanan süreçte burjuvazinin iç savaşına sahne olmuştur. Savran söz konusu iç savaşın diyalektiklerini batıcı laik burjuvazi ile İslamcı burjuvazi olarak ifade etmiştir. Ancak 1960 ve 1980 yılları arasındaki sınıfsal mücadele burjuvazinin iç savaşından ayrılık göstermiştir. Türkiye proletaryası, kitleselliği ve örgütlü mücadelesi ile politik özne olarak döneme damga vurarak, önce 1960'larla birlikte yükselişe ve 1980 ile birlikte düşüşe geçmiştir. Modern kapitalizme özgü sınıf mücadeleleri bu yıllarda toplumun ana motoru haline gelmiştir. Aşırı sol örgütlerin ve çevrelerin politik hayatı da Türkiye proletaryasının sınıf mücadelesine benzer şekilde seyretmiştir (Savran, 2016: 13-14 ve 191).

Türkiye proletaryasının sınıf mücadelesinde politik özne olarak yükselişe geçmesinin belirtilen tarihte olması doğal karşılanmaktadır. Çünkü 1960'larla birlikte tarımsal kapitalizm yerini sanayi kapitalizmine bırakmaya başlamıştır. Montaja dayalı gelişen sanayi kapitalizmi, burjuvazinin diyalektiği olan proletaryayı da paralel şekilde beslemiş ve geliştirmiştir. Türkiye'de kapitalizmin dizayn ettiği saflaşma kendini göstermiştir. Türkiye bu dönemde politikadan, ekonomik bölüşüm

ve üretim biçimine, sanattan kültüre içine aldığı işsiz, model, oyuncu, işçi, patron, polis her meslekten insanı ile bir sınıfsal çatışma alanına dönüşmüştür. Başka bir ifade ile bu dönemde Türkiye, tarihte ilk kez bu denli bir sınıf temelli, politik arena haline gelmiştir (Atılgan, 2019b: 524).

3.1.1. Toplumsal Sınıflar

Daha önce belirtildiği gibi materyalist tarih anlayışına göre toplumsal sınıflar üretim ilişkilerinden türemektedir ve sınıflar üretilen artı değere kimin el koyduğuna bağlı olarak şekillenmektedir. Artı değere dolaysız üreticiler tarafından el konulması temel bölüşüm ilişkilerini oluşturmaktadır. Toplumsal grup ve tabakalar artı değerin piyasa içi ve dışı odaklar ile yeniden paylaştırıldığı evrede artı değerin yeniden paylaşım süreçlerinde meydana gelmektedir ve bu sürece bakılarak tanımlanmaktadır. Kapitalist bir ekonomide birinci kategori mali, sınai ve ticari sermaye olarak öne çıkmaktadır. İkinci kategori bürokrasi, serbest meslek sahipleri ve marjinal gruplar şeklinde kabul edilmektedir. İkinci kategori Marksist literatürün bazı kaynaklarında küçük burjuvazi olarak anılmaktadır. Bahsedilen kavramsal çerçeve kendiliğinden sınıflar için geçerli olmaktadır. Başka bir ifade ile nesnel varlıkları gözetilerek ele alınmış sınıflardır. Politik bilinç ve toplumsal hayattaki etkinlikleri ile ele alındığında kendisi için sınıf kavramından ve düzleminden hareket edilmektedir (Boratav, 2005: 11-12).

3.1.1.1. Burjuvazi

Türkiye kapitalist sınıfı, 1960'lı yıllarda sanayinin ticaretle iç içe geçmesi, devletin ithalat üzerindeki kontrolü, yüksek gümrük vergileri ve iç piyasadaki yüksek fiyatlar ile yükselişe geçmiştir. Bu dönemde, dış borçlar, yabancı sermaye ve devlet Türkiye burjuvazisine dayanak oluşturmuştur. Uluslararası Kalkınma Ajansı (AID), Uluslararası Kalkınma Derneği (IDA), Uluslararası Kalkınma ve Yeniden İnşa Bankası (IBRD) ve Avrupa Yatırım Bankası (EIB) gibi kuruluşlardan dış borç alınmıştır. Bu dönemde başlıca sanayi sektörü olmak üzere Türkiye Burjuvazisi üç

önemli politika izlemiştir. Bunlardan birincisi Gramsci'nin hegemonya [12] teorisine atıfla burjuvazinin gazeteci, yazar ve akademisyenler gibi kendi organik aydınlarını yaratmaya çalışmasıdır. İkincisi sivil toplum kuruluşlarında örgütlenme faaliyetleridir. İktisadi Kalkınma Vakfı (1965) ve TİSK (1962) bu yıllarda kurulmuştur. Üçüncüsü ithal ikameci ekonomi sürecinde imalat sanayinde edindiği aşırı kârı diğer sektörlere taşıma uygulaması olarak holdingleşme adımlarıdır (Atılgan, 2019b: 530-535).

3.1.1.2. Proletarya ve Köylülük

1960'lı yıllarda sanayi burjuvazisinin gelişmesiyle kitleselleşen proletarya Türkiye tarihinde kopuşa varacak bir politik mücadeleye girişmiştir. İşçi ve işçi önderleri ile önce TİP daha sonra DİSK kurulmuştur. DİSK'in etkisiyle gerek ücretler gerek sosyal haklar konusunda burjuvazi, proletaryaya önemli ödünler vermek zorunda kalmıştır. Bu tarihlerde öğrenci gençlik ve diğer emekçi katmanlar çoğunlukla işçi sınıfı ile birlikte hareket etmiştir (Savran, 2015: 188-192).

Nicel ve nitel anlamlarda büyüme içine giren proletarya, 1961'de İstanbul Saraçhane'de 100 bin kişilik eylem gerçekleşmiştir. Kavel işçilerinin 1963 yılında polisle fiziksel olarak karşı karşıya geldikleri grevleri ile birlikte politik iktidar grev hakkını içeren tasarının kanunlaşmasını hızlandırmıştır. O yıllarda işçilerin taleplerinin yerine geldiği bir diğer işçi eylemi Berec işçilerinin grevi (1964-1965) olarak kaydedilmiştir. AP hükümetinin yeni sendika kanunu tasarısı 15-16 Haziran 1970 İşçi yürüyüşü ile karşılaşmış Anayasa Mahkemesi işçi direnişine neden olan maddeleri reddetmiştir. Ücret, sendika, grev ve diğer sosyal haklar için başlayan grevlerin ve eylemlerin içeriği zamanla kapitalizm karşıtlığı ve bağımsızlık

[12] 1891'de İtalya'da doğan Antonio Gramsci, Avrupa komünizminde çoğunlukla referans alınan, Althusser'in, Luxemburg'un ve Frankfurt okulunun çalışmalarıyla isminden söz edilmeye başlanan Marksist teorisyen ve düşünce insanıdır (Dural, 2012: 310). Gramsci'ye göre devlet tahakküm alanı olan politik toplumdur. Rızanın, hegemonyanın ve manipülasyonun alanı ise sivil toplumdur. Başka bir ifade ile egemenlerin toplumsal iktidarını yani kendi hegemonyasını örgütlediği alandır. Gramsci için aydınlar, mahkemeler ve okullar gibi hegemonya inşasında birer araç olarak sayılmaktadır (Gramsci, 2010: 273, 274 ve 381).

vurgusuna dönüşmüştür. Tütün, fındık, sarımsak, patates ve pancar üreticisi köylüler ürünlerine istedikleri fiyatı alamamaları sonucu yurdun dört bir yanında eyleme geçmiştir. Yoksul köylü unsurlar toprak işgalleri, yürüyüşler ve çeşitli direniş eylemleri göstermiştir. Köylü eylemlerine çok sayıda öğrenci katılmıştır. Köylülük de proletarya gibi bu tarihlerde giriştikleri radikal eylemlerle tarihin öteki uğraklarından kopuş göstermiştir (Atılgan, 2019b: 535-542).

Türkiye proletaryası birkaç eylem dışında programatik şekilde köylülüğün öncüsü olamamıştır. Bu durum Savran'a göre çok partili hayata geçişe kadar uzanmaktadır. 1946 yılında çok partili hayata geçiş ile birlikte sosyalist partiler kapatılmış komünistlik suç olarak sayılmıştır. Aynı dönemde DP topraksız köylülere toprak dağıtımını hedefleyen toprak reformuna karşı [13] muhalefeti sonucu partileşmiş ve 1950'de iktidar olmuştur. DP ve AP geleneği ile köylülük burjuvazinin hegemonyasını ve yöneticiliğini kabul etmiş, proletarya köylülüğün öncülüğü rolünü burjuvaziye kaptırmış proletarya ile köylülük ittifak kuramamıştır (Savran, 2015: 174-177).

3.1.2. Ekonomik Durum

DP iktidarında hükümet sık sık ekonomi politikalarının koordinasyon eksikliği ve uzun vadeli bir perspektifin yoksunluğu ile eleştirilmiştir. Türkiye'de 1960 darbesinden sonra askeri rejim döneminde DPT kurulmuştur. Planlı kalkınma fikri geniş bir koalisyon tarafından desteklenmiştir. Bu koalisyonun içinde CHP, bürokrasi, büyük sanayiciler ve OECD bulunmaktadır. DPT özel sektör üstünde önemli bir rol oynamış ve tüm özel sektör projelerinin onayını alması gereken bir mekanizma haline gelmiştir. Tarımsal üretim ve tümüyle tarım sektörü ise DPT'nin kontrol alanının dışında kalmıştır (Pamuk, 2011: 292-293).

Küresel ölçekte bakıldığı zaman 1960 ve 1971 yılları arası dünya ekonomisine uluslararası Keynesçiliğin damga vurduğu dönemin içindedir. Türkiye'de küresel iktisadi trendin izleri DPT'de görülmüştür. Türkiye'nin 1962 ve

[13] Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu Tasarısı-1945

1971 yılları arasında genel ekonomi politikası korumacı, iç pazara dönük ve ithal ikameci görünümünde olmuştur. İktisadi politikalara paralel şekilde kaynakların bölüşümüne de ithal ikameci, korumacı ve popülist politikalara ek olarak işçilerin sendikal mücadeleleri damga vurmuştur. Toplu sözleşme rejimi içerisinde belirlenen işçi maaşları, 12 Mart 1971 muhtırasını takip eden 2 yıl hariç reel olarak artış göstermiştir. Tarım sektöründeki popülist politikaların izleri tarım ürünlerindeki taban fiyat uygulamalarında, sübvansiyonlarda ve destek paketlerinde görülmüştür. Türkiye sanayisi montaja dayalı dayanıklı tüketim malları ve beslediği yan sanayii kollarıyla teknoloji ve temel girdiler açısından dışa bağımlı fakat modern sanayi görüntüsü kazanmıştır. İthalat oranının ilerleyen süreçte azaltılmasıyla soğurulması amaçlanan dışa bağımlılık planlandığı gibi gerçekleşmemiş ekonomide ihracatın payı azalmıştır. İhracattaki göreli azalışa rağmen büyüme temposunun sürekliliği devam etmiştir. Bu süreklilik 1962 ve 1974 arasındaki önemli ölçüde alınan dış yardımlar sayesinde olmuştur. Türkiye'ye yapılan dış yardımların arkasındaki asıl etken ise Batı blokunun en doğusunda yer alması ve iltimaslı üye haline gelmesidir (Boratav, 2012: 117-126).

3.1.3. Siyasal Durum

27 Mayıs 1960 günü Türkiye'de ordu içindeki subaylardan oluşan bir cunta iktidara el koymuştur. Darbeyi gerçekleştiren cunta kardeş kavgasını engellemek amacıyla yönetime el koyduğunu açıklamış, NATO ve CENTO'ya bağlılığını bildirmiştir. Darbenin lideri Cemal Gürsel asla bir diktatöre dönüşmeyeceğini ifade etmiştir. Halk yığınları darbeyi desteklemiş "Ordu Gençlik Elele" ve "Ordu Millet El Ele" sloganları sokaklarda yankılanmıştır (Çavdar, 2008b: 85-86).

Birand, Dündar ve Çaplı 1960 ve 1971 yılları arasındaki dönemi şu şekilde ifade etmektedir:

> *1960'ların sokaklarından önce tanklarıyla ihtilalciler geçti. Sonra zafer şarkılarıyla gençler… İsyan bayraklarıyla işçiler... Sağcılar… Solcular… Polisler… Sonra yeniden cuntacılar ve darbeciler… Ülke ihtilalin pençesinde 12 yıl geçirdi. Ve*

sonunda tüm yollar yine aynı kavşağa çıktı (Birand, Dündar ve Çaplı, 2000: 9).

1960 ve 1971 yılları arasında gelişen politik iç ve dış olaylar birbirlerine girift şekilde, sıçramalar halinde ve çok yönlü bir yapıda gerçekleşmiştir. Öyle ki Türkiye bu dönemde yeni eylem metotları, yeni örgütler, yeni devlet kurumları ile tanışmıştır. Devlet ve toplum ilişkileri altüst oluşa uğramış devletin kurumsal yapısı değişmiştir. Söz konusu dönemde tam dokuz hükümet, bir darbe, iki başarısız darbe girişimi, ordu içinde cuntalar, koalisyon hükümetleri, yeni toplumsal sınıflar ve siyasal partiler doğmuştur. Politik mücadelede süratle birbirinden ayrışan ve diyalektiklerini besleyen politik ideolojiler kendini inşa etmiş halk yığınlarında daha önce görülmemiş bir hareketlilik yaşanmıştır. Temelde sanayi burjuvazisinin ve proletaryanın arasındaki çelişki tüm toplumsal çatışma devingenliklerini harekete geçirmiştir. Yoksul halk unsurları arasında aşırı sol ideolojiler yankılanmış, siyasal İslamcı ve milliyetçi kadrolar ayrı ayrı partileşmiş, partilerin gençlik örgütleri şehirlere ve kırlara taşmış politikanın iki aşırı ucu örgütlenmiş ve silahlanmıştır (Atılgan, 2019b: 543).

3.1.4. Sosyal Yapı ve Toplumsal Olaylar

Türkiye'de 1960'lı yıllar ile birlikte gelişen sanayi kapitalizmi ülkenin demografik yapısının üzerinde önemli değişikliklere neden olmuştur. İç göç ve kentleşme hızla artış göstermiş hatta ele alınan dönemde kentleşme oranı sanayileşme oranını geçmiştir. Bu durum hızla sanayileşen ve kentleşen şehirlerde gecekondulaşmayı arttırmıştır. Eğitim göstergeleri de sanayileşmeyi ve kentleşmeyi takip ederek artış göstermiştir. Bu durum basın yayın faaliyetlerini olumlu etkilemiştir. Özellikle sosyal bilimlerde basılan kitap veya süreli yayınların sayısında artış görülmüştür (Öztürk, 2016: 97-99).

Türkiye 1960 yılında 27 milyon 754 bin nüfuslu bir ülke iken 1970 yılında nüfus 35 milyon 605 bine yükselmiş kırda yaşayanların oranı 1960'da %68 iken 1970'te %61,5'a düşmüştür (Atılgan, 2019b: 530). Kentleşmedeki söz konusu artışı işçi sınıfının nesnel koşulları izlemiştir. 1961 ve 1980 yılları arasında işçi sınıfının

sayısı artmıştır. 1965 yılında ücretli emekçi sayısı 3 milyon iken, 1970 yılında 4,2 milyon, 1975 yılında 5,4 milyon, 1980 yılında ise 6,2 milyon olmuştur (Koç, 2003: 47). Nicel değişimi nitel değişim takip etmiş, kentlerde ve kırlarda sınıfsal farklılaşma kendini göstermiş, kapitalist sömürünün yoğunlaşmasıyla işçi sınıfı, tarım emekçileri, kent yoksulları ve öğrenci gençlik gibi katmanlar politik istemler ile sokaklara taşmıştır. Söz konusu dönemde Türkiye grevlerin, boykotların gösteri yürüyüşlerinin birbirini izlediği bir görünüm kazanmıştır (Yurtsever, 2016: 44-45).

Öyle ki ülkede kum taşıyan tekne sahiplerinin bile 100 taka ile denizde protesto yürüyüşü yaptığı bir toplumsal muhalefetin hâkim olduğu bir dönem yaşanmıştır. Başka bir ifade ile söz konusu dönem işçiler, köylüler, öğrenciler ve memurlar için tam bir sosyal uyanış ve hak arayış yılları olarak ifade edilmiştir (Atılgan, 2019b: 620). 1970'lerle birlikte olaylar tırmanışa geçmiş, 15-16 Haziranda DİSK'e yönelik yasa tasarısının protestosunda işçi sınıfı tüm hayatı durdurmuş öğrenci olayları şehir gerillası halini almıştır. 1968 protestoları Türkiye'de giderek sola eğilmiş bununla birlikte milliyetçi ve İslamcı sağda da hareketlilik yaşanmıştır (Akşin, 2007: 299-300).

3.1.5. Türkiye Aşırı Solunu Teorik ve Pratik Açıdan Etkileyen Faktörler

Tarih sahnesinde yer almış fikirler, ideolojiler, fenomenler, eserler ve olaylar ortaya çıktıkları toplumun iç ve dış konjonktürünün etkisiyle şekillenmiş ve oluşmuştur. 1960 ve 1971 yılları arasında Türkiye aşırı solunun geliştirdiği ve benimsediği devrim metotları da bu düşüncenin dışında var olmamıştır. Bu yüzden etkisi olduğu düşünülen koşul ve faktörlere çalışmada yer verilmesi ihtiyacı doğmuştur.

3.1.5.1. 1961 Anayasası

"*Bu anayasa bize lükstür"* 12 Mart 1971 Muhtırası ile başlayan ara dönemin başbakanı Nihat Erim, Birand'ın Dündar'ın ve Çaplı'nın aktarımıyla 1961 Anayasasını bu şekilde değerlendirmiştir. Benzer şekilde Genelkurmay Başkanı

Memduh Tağmaç'ta anayasaya atıfla sosyal uyanışın iktisadi kalkınmayı aştığı görüşünde bulunmuştur. 12 Mart 1971'de muhtıra ile başlayan dönemde anayasanın tam kırk maddesi değiştirilmiştir (Birand, Dündar ve Çaplı, 2000: 252).

Darbeyle politik iktidarı ele geçiren ve 38 subaydan oluşan kendine MBK adını veren cunta, muhalefetin savaş sonrası koşullara uyumlu yeni bir anayasa fikrini benimseyerek anayasa için akademisyenler komitesi hazırlanmasına karar vermiştir. Bu şekilde askeri darbenin, kurumsal bir darbeye ve bir nevi aydınlar devrimine dönüşeceği planlanmıştır. Ancak MBK'nin asıl hedefi yepyeni bir devlet ve toplumsal kurumlar yaratmak ve bu şekilde kendilerinden sonra iktidara gelecek partilerin [14] Anayasa Mahkemesi ve Milli Güvelik Kurulu aygıtlarıyla keyfi icraatlarını önlemek şeklindedir. 1961 anayasası yurttaşlara tanıdığı düşünce, ifade, örgütlenme ve basın özgürlükleri ile Türkiye Cumhuriyeti anayasaları içinde bir kopuş göstermektedir (Ahmad, 2011: 244-245).

1961 Anayasası, inancı ve kültürel yapısı girift şekilde devlete ve gerek kağan olsun, gerek padişah veya cumhurbaşkanı olsun devlet liderine bakışı kutsal olan halklardan oluşan Türkiye toplumunda egemenliğin halka verilmesi konusunda 1923 yılında ilan edilen Cumhuriyet minvalinde bir amaç taşımaktadır. Bu amaç başka bir ifade ile iktidarın bir kişiden alınıp halka tanınması kendini düzenlenen spesifik haklar ve özgürlüklerde, yargı bağımsızlığında, Anayasa Mahkemesinde ve çift meclisli yasama erkinde göstermektedir (Soysal, 1995: 27 ve 76).

Anayasa mahkemesi, anayasanın temel ilkelerini kamu yararı gözeterek tahrip edilmesine karşı korumayı amaçlamaktadır ancak bunu yaparken kişi, hak ve özgürlüklerinin özü yine anayasa tarafından korunmaktadır. Çift meclisli yasama erkinin oluşum süreci 1961 anayasasına göre yukarıda bahsedilen anlayışı kurumsallaştırma amacı taşımaktadır. Bu anlayış seçim yasasındaki çoğunlukçu demokrasi yerine, nispi temsil sisteminin hayata geçirilmesi ile kurumsallaşmaktadır. Böylece siyasal partilerin aldıkları oylar, parlamentolardaki koltuk sayılarını yani temsil oranlarını belirlemeye yaklaşmaktadır. Başka bir ifade ile partiler aldıkları oy

[14] Bu düşünce MBK içinde fikir ayrılıklarına sebep olmuş sürekli iktidar yanlısı radikalleri, iktidarı bir süre sonra sivilleştirmek isteyen ılımlılar tasfiye etmiştir.

oranında temsil edilmektedir yani temsilde adalet ilkesi güç kazanmaktadır (Soysal, 2011: 268-282).

DP iktidarlarına muhalif kadroların kaleme aldığı 1961 Anayasasında düzenlenen koruyucu haklara içkin öne çıkan hususlar: kişi dokunulmazlığı, özel hayatın korunması, yerleşme ve seyahat özgürlüğü, basın özgürlüğü, toplantı hakları ve özgürlükleri şeklindedir. Öte yandan Habeas Corpus [15] ilkesi ile keyfi gözaltıların engellenmesi ve tutukluların en kısa sürede yargının karşısına çıkarılması hedeflenmiştir. 1961 anayasasında, isteme hakları ise sosyal devletin anayasadaki yansıması olarak mülkiyet hakkının kamu yararına düzenlenmesi, ailenin korunması, çalışma ve sözleşme özgürlüğü, sendika kurma ve katılma hakkı, sosyal güvenlik hakkı, tarımın ve çiftçiliğin korunması kanunu, grev hakkı, miras hakkı ve mülkiyet hakkı şeklinde yer verilmiştir (Soysal, 2011: 262 ve 265).

1961 anayasasının genelinde gözlemlenen DP iktidarı eleştirisi topraksız köylüyü topraklandırma ve köylülüğün işletme araçlarının mülkiyetine sahip olma tedbirlerini düzenleyen 37. maddede de görülmektedir. Ancak anayasaya karşın toprak reformu hayata geçirilmemiştir (Çavdar, 2008b: 105).

1961 Anayasası yurttaşların siyasal, ekonomik, toplumsal hak ve özgürlüklerine yer vermesine ek olarak bu hak ve özgürlüklerin işlevsel olabilmesi için gereken toplumsal yapının yaratılmasını da amaçlamaktadır. Devlet yurttaşların özgürleşmesini sağlamak için sosyal devlet ödevlerini üstlenmektedir. 1961 anayasası getirdiği hak ve özgürlükler açısından Türkiye Cumhuriyet'i anayasaları içerisinde ileri ve çağdaş bir metin olarak kabul edilmektedir. Öyle ki Anayasada yer verilen kalkınma, çağdaşlaşma, sosyal, laik ve hukuk devleti ilkeleri ile Atatürk devrimlerinin sürekliliği amaçlanmıştır. Öte yandan 1961 Anayasası'nın demokratik kazanımları Türkiye'nin politik arenasında aşırı sol ideolojilere ve örgütlere alan açmıştır (Kili, 1998: 59-66).

1961 Anayasası'nın özgürlükleri güvence altına alma konusunda gösterdiği kopuş ve getirdiği özgürlükçü hava, Türkiye aşırı solunun politik mücadelesinin

[15] Latince kökenli sözcük Vücuda (Bedene) Sahip Ol anlamındadır.

kitleselleşmesi ve örgütlenmesinde pozitif bir etkiye sahip olmuştur. Anayasaya genel olarak Kemalizm'in ilkelerine sahip çıkma, tamamlama ve DP iktidarının temelden eleştirisi hâkim olmuştur. 1971 Muhtırasından sonra kurulan hükümetler eliyle yaşanan ara dönemde ülkenin soldan daha çok sağa yaklaşmasına kadar ordu, aşırı solda Atatürk ilke ve devrimlerinin bekçisi rolünde görülmüş, devrim metotlarının içerisinde yer bulmuş ve üniversite öğrencileri tarafından saygı duyulmuştur. 1961 Anayasası'nın da askeri rejimin ürünü olması anayasanın aşırı sol nezdinde daha çok sahiplenilmesine ve savunulmasına yol açmıştır.

3.1.5.2. Milli Bakiye Sisteminin Kaldırılması

20 Şubat 1965 günü Resmi Gazete'de yayınlanan kanun ile Türkiye seçim sistemi değiştirilmiştir. Yeni düzenlemeye göre seçim bölgesindeki toplam oylar söz konusu bölgenin milletvekili kontenjanına bölünmektedir. Çıkan sonuca seçim sayısı adı verilmektedir. Partilerin o bölgedeki aldıkları toplam oy seçim sayısına bölünerek milletvekili sayıları belli olmaktadır. Bölme işleminde değerlendirilmemiş oylar bir merkezde (Milli Seçim Çevresi) toplanmaktadır. Burada biriken artık oyların dağıtılmamış milletvekili kontenjanına bölünmesiyle milli seçim sayısı elde edilmektedir. Daha sonra temsilci oranı dağıtımı her parti için milli seçim çevresindeki oylarının milli seçim sayısına bölünmesi ile hesaplanmaktadır (Resmi Gazete, 1965: 2).

1965 seçimlerinde kullanılan milli bakiye sistemi halk iradesini parlamentodaki koltuk sayısına yansıtma kapasitesi ile tam bir nispi temsil sağlamayı hedeflemektedir. Ancak 1968 tarihinde bu usul terk edilerek d'Hondt sistemine geçilmiştir. Bu değişiklik büyük oy oranına sahip partilerin tek başlarına iktidar olabilmesi için elverişli bir sistem olarak değerlendirilmektedir. Söz konusu değişiklik, TİP gibi küçük partilerin temsil hakkının ellerinden alınması olarak değerlendirilmiş ve Anayasa Mahkemesi'ne iptal başvurusunda bulunulmuştur. Tasarı çok partililik ilkesine dayanarak Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiş ancak seçim sistemi kökten iptal edilmediği için Milli Bakiye Sistemine dönülememiştir (Soysal, 2011: 282-284).

Az oy oranına sahip partilerin parlamentoda temsiline imkân sağlayan Milli Bakiye Sisteminin değişmesi ile aşırı solun legal mücadelesinin önü kapanmıştır. Bu gelişme zor yoluyla gerçekleşecek devrim metodunu benimseyen aşırı sol çevrelerin argümanlarını besleyen bir gelişme olarak sayılmaktadır.

3.1.5.3. Çetin Altan'ın TBMM'de Dövülmesi

TBMM'de 1968 bütçe görüşmeleri esnasında İçişleri Bakanı Faruk Sükan TİP'i hedef alan konuşmalar yapmıştır. Söz Nazım Hikmet'ten açıldığında TİP milletvekili Çetin Altan, Birand'ın, Dündar'ın ve Çaplı'nın aktarımıyla *Nazım, Türkiye'nin en büyük şairidir* demiştir. Bunun üzerine birçok Milletvekili Altan'a sözlü ve fiziksel saldırıda bulunmuştur. Altan o anları Birand'ın, Dündar'ın ve Çaplı'nın aktarımıyla şu şekilde ifade etmektedir:

> *Birisi ceketimi çekti ben yere düştüm. Allahtan sıraların arası dardı. Tekmeliyorlardı ama ayakları fazla açılmıyordu. Üstüme çıkıp tepindiler. Ama çok tepindiler. Ben kafamı sakladım omzumda tepindiler* (Birand, Dündar ve Çaplı, 2000: 162).

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde TİP'li bir milletvekiline karşı uygulanan şiddet, Milli Bakiye Sisteminin kaldırılması gibi zor yoluyla devrim yanlılarının parlamenter mücadeleye olumsuz bakışlarını destekler nitelikte bir gelişme olarak sayılmıştır.

3.1.5.4. 1968 Olaylarının Etkisi

1966 ile 1970 yılları arasında farklı sosyal, ekonomik ve siyasal dinamiklere sahip ülkeleri içeren, öyle ki ABD'den Hindistan'a Çin'den Latin Amerika'ya tüm dünyada modern çağın dizayn ettiği toplumlardan köklü eleştiriler ve değişim talepleri yükselmiştir. Söz konusu eleştiri ve değişim talepleri salt politik içerikli ve devletlere karşı değil hayatın her alanına, yaşam tarzı kalıplarına ve geleneksel kültüre yönelik bir yapı kazanmıştır (Laçiner, 1998: 17).

Ancak söz konusu dönem içerisinde öyle bir yıl yaşanmıştır ki Birand, Dündar ve Çaplı bu yılı şöyle açıklamaktadır:

> *Vietnam savaşı… aya seyahat… Martin Luther King ve Robert Kennedy'nin öldürülmeleri ve nihayet Prag'da Sovyet tankları… hepsi inadına tek bir yıla sığdı. Ve o yıl dünyanın dört bir yanından milyonlarca genç, setlerini yıkan nehirler gibi meydanlara aktılar. Bu 20. yüzyılın en kalabalık ayaklanmasaydı. Avrupa sokakları şiddetle tanıştı. Üniversiteler işgali gördü. Devrim virüsünün işçilere de bulaşmasıyla hayat felç oldu ve 1968 insanlık tarihine "Başkaldırının Yılı" olarak geçti* (Birand, Dündar ve Çaplı, 2000: 160).

8-9-10 Mayıs 1968 günlerinde Fransa'da sokaklara taşan eğitim sorunlarına içkin öğrenci eylemleri ve ülkenin tamamına yayılmış ülke genelinde işçi grevi başlamıştır. Birkaç ay içinde Mayıs olayları birçok kıtaya yayılmış, politik ve ideolojik sınırları aşmıştır. Ancak merkez üssü olarak Fransa öne çıkmıştır (Hobsbawm, 2006: 330 ve 331).

Dönemin gençlik hareketlerinin teorik arka planı birçok kaynaktan beslenmiştir. Vietnam özelinde savaş karşıtlığı, Çin Kültür Devrimi, SSCB'nin hegemonya üstünlüğünün eleştirisi, Marcuse ve Frankfurt okulunun devrimci özne çoğulluğu teorisi ve insan merkezli toplum arayışları bu kaynaklara örnek olarak gösterilmektedir. Bunlara ek olarak döneme hâkim olan doğaya ve çevreye eleştiri getirme düsturu, gençliğin devrimci özne ehliyeti kazanması, Sartre'ın varoluşçu felsefesi, cinsel devrime kaynaklık eden Reich'ın hazcı felsefeleri sayılabilmektedir. Bunlara ek olarak ABD'de Beatnik-Hippilik çizgisinin anti-kapitalist eleştirileri dünya genelindeki aşırı sol çevreler tarafından benimsenmiş ve eleştirilerin politizasyonu artmıştır. Eğitim sorunlarını içeren eylemler hızla doğrudan demokrasi şiarlarını sahiplenen eylemlere dönüşmüştür. 68 eylemlerinin, dünyanın görece gelişmemiş bölgelerindeki etkisi ulusal kurtuluş mücadelelerinin yükselmesi, sisteme ve egemenlere karşı muhalefet ve yeni protesto kanalları ve yeni devrimci öznenin çıkışı ile gözlemlenmiştir (Erten, 2008: 836-838).

1968 hareketi küresel çapta mevcut durumun her açısının kökten eleştirisi olarak ifade edilebilmektedir. Bu eleştiri düsturu kitleleri dalgalar halinde eyleme geçirmiştir. Mevcut durumdan rahatsızlıklar giderek mikro ölçekten makro ölçeğe dönüşmüştür. Mevcut durumdan hissedilen rahatsızlıkların kaynağının yerleşmiş yönetim sistemleri ve değerleri olduğu düşüncesi yaygınlık kazanmıştır. Türkiye gençliği de bu toplumsal eleştiri atmosferinden etkilenmiştir. 1968 hareketi diğer ülkelerdeki örneklere paralel şekilde ilerlemiş, üniversite gençliği arasındaki gerek bireysel gerek toplumsal muhalefet hızla sistem ve yönetim eleştirisine ve yeni bir düzen inşa etme teşebbüsüne kadar uzanmıştır.

3.1.5.5. Bağımsızlıkçı Söylem: Anti-emperyalizm, Amerikan Karşıtlığı

İkinci Dünya Savaşı sonrasında başlayan dönemde özellikle Asya, Afrika ve Latin Amerika'da bağımsızlık mücadeleleri hız kazanmış ve 50'den fazla sömürge ülke bağımsızlık savaşında başarıya ulaşmıştır. Bu dönemde anti-emperyalizm ile bağımsızlık terimleri girift bir yapı kazanmıştır. Bu yapının arka planını bağımsızlık mücadelesinden galip çıkan ülkelerin kalkınma metodu için kapitalist olmayan yolları arayışları ve denemeleri yatmaktadır. Bu ülkeler giriştikleri arayış ve denemeler içerisinde farklı şekillerde sosyalizme temas etmişlerdir. Bağımsızlıkçılık ve anti-emperyalizm 1960 ve 1971 yılları arasında Türkiye aşırı solunda ortak bir retorik, hareket zemini ve payda işlevi görmüştür. Bağımsızlıkçı söylemin ilk hedefi ABD olarak görünmektedir, ancak aşırı sol çevrelerin çoğunluğu bu söylemin hedefine özellikle SSCB ve Çin ayrışmasının da etkisiyle SSCB'yi de eklemektedir (Atılgan, 2008: 680 ve 683).

Öyle ki üniversite gençliği ABD'ye karşı Vietnam'da Vietkong gerillalarının, Küba'da 26 Temmuz Hareketinin, Filistin'de Abu Ammar'ın yanında saf tutmuştur. Ek olarak ABD'ye karşı giriştikleri eylemlerde Kuvayi Milliyeye, Vietnam bağımsızlık mücadelesi lideri Ho Chi Minh'e ve Filistin halklarının sloganlarını benimsemişlerdir (Tufan, Tarihsiz(c): 19).

1960'ların aşırı sol çevrelerinde "Kahrolsun Amerikan Emperyalizmi" sloganı epey yer tutmuştur. Öyle ki söz konusu slogan ile sokaklarda ABD bayrağı yakılmış, Türkiye limanlarına gelen ABD askerleri denize atılmış, ABD personelleri öldürülmüştür. İktidarlar ABD ortaklığı ile suçlanmıştır. Siyasiler ve öğretim üyeleri bu slogan ile kitaplar ve tezler yazmıştır (Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi, 1988: 2090).

Aşırı sol çevreler bağımsızlıkçılık ve anti-emperyalizmin de etkisiyle devrim metodu teorilerinde aşamaları ve ulusal kurtuluş mücadelesinin gerekliliğini vurgulamıştırlar.

3.1.5.6. Gerillacılık: Küba, Vietnam, Filistin

1960'larda gerilla metodu küresel ölçekte bir etkiye sahip olmuştur. Öyle ki bu terimle geri kalmış ülkeler devrim hedefini ileri ve kalkınmış ülkelere taşımıştır. Metodun başlıca ilham kaynağını Vietnam ve Küba oluşturmuştur. Terim sadece bir metodu karşılamak ile kalmamış nicel ve nitel olarak zayıf olanın güçlü olanla mücadelesini ifade etmiştir. Öte yandan kitleler için dünyayı değiştirmenin anahtarı olarak kabul edilmiştir. Gerek Castro, gerek Guevara gerekse de Ho Chi Minh ABD'ye karşı giriştikleri mücadeleler ile politik romantiklerin birer ikonu olarak değerlendirilmiştir (Hobsbawm, 2006: 340).

Türkiye üniversite gençliği, aşırı solun üzerinde ideolojik hegemonya inşa etmiş bağımsızlıkçılığın, anti-emperyalizm vurgusunun ve Amerikan aleyhtarlığının da etkisiyle giderek gerilla metodunu benimsemiştir. Çünkü o dönemde gerilla metodunun praksis örnekleri ABD'ye karşı uygulanmıştır. Ek olarak gerilla metodu ile üniversite gençliği Türkiye'de işçi sınıfı var mı? İşçi sınıfı partisi kurulabilir mi? İşçi sınıfı partide çoğunluk olmalı mı? gibi tartışmalar içerisinden direkt olarak kendini özne haline getirme fırsatı yakalamıştır. Gerilla metodu için öncü çekirdeğin hangi sınıfsal kökenden oluştuğunun bir öneminin olmaması üniversite gençliğinin kendini proleter devrimci olarak politik arenaya çıkarabilmesini sağlamıştır (Ersan, 2013: 37).

1960'larda SSCB sosyalizmin ve kapitalizmin dünyanın iki bloklu yapısında beraber ve barış içerisinde yaşayabileceği üzerinden politika kurmuş, komünist partiler milli burjuvaziler ile doğrudan mücadeleyi bırakmıştır. Bu koşullar altında Che üzerinden kurulan gerilla metodu komünist partiler ve SSCB tarafından maceracılık, Çin Komünist Partisi (ÇKP) tarafından kültür devriminin kitleselliğine oranla bireysel terörizm olarak değerlendirilmiştir. Kitleler ve özellikle üniversite gençliği Vietnam ve Latin Amerika gerilla deneyimlerini ezilen halkların emperyalizme karşı savunulması şeklinde yorumlamıştır. Kökten değişikliği isteyen kitleler nezdinde 1960 öncesi yaşanan devrimlerin liderlerinin devlet adamı haline gelmesi ile gerilla metodu tek devrimci pratik olarak kabul edilmiştir. Ayrıca Che Guevara, Lenin'in emperyalizm tanımından yola çıkarak politik diyalektiğini ABD'ye atıfla emperyalizm olarak tanımlamıştır. Bunun üzerine bağımsızlık ve anti-emperyalizm tanımını "İki üç ve daha fazla Vietnam" sloganı ile formüle etmiştir. Che'nin formülü Türkiye'deki aşırı sol çevreler tarafından bir proje olarak ele alınmış ve eylem planı olarak kabul edilmiştir (Kürkçü, 2002: 37-38).

Özellikle üniversite gençliği arasında gerilla metodunun benimsenmesinin diğer nedenleri arasında parti dışı anti bürokratik bir yapıda olması, doğrudan eylemi vurgulaması, silahlı eylem ile propagandayı birleştirmesi, komünist partilerin zor yoluyla devrimden uzaklaşıp legal yollara ve ittifakları içeren politikalar belirlemesi gösterilmektedir (Zileli, 1998: 96-97).

Gerillacılık, anti-emperyalizm ve Amerikan aleyhtarlığının Türkiye'deki üniversite gençliği üzerinde pratik açıdan izleği Filistin gerilla kamplarıdır. Filistin o dönemde Arap- İsrail savaşlarının etkisini silmeye ve İsrail'e karşı tekrar silahlı mücadeleye başlamıştır. Özellikle El Fetih, Filistin Halk Kurtuluş Cephesi (FHKC), ve Filistin Demokratik Halk Cephesi (FDHC) gibi örgütlerin birleşmesiyle kurulan FKÖ'nün yayınları Türkçeye çevrilmiş ve geniş bir okur kitlesine ulaşmıştır. Üniversite gençliği, Filistin'in İsrail'e karşı verdiği silahlı mücadeleyi Amerikan emperyalizmine karşı verilen bir mücadele olarak değerlendirmiştir. Che'nin iki üç ve daha fazla Vietnam sloganı ve enternasyonalizm vurgusu Filistin'de somut bir şekil kazanmış üniversite gençliği Filistin'de verilen mücadeleyi Türkiye'ye taşımayı

amaçlamıştır. Filistin'deki gerilla kamplarında askeri eğitim programlarına katılmışlardır (Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi, 1988: 2138).

3.1.5.7. Aşırı Sağ: CKMP-MHP, Ülkü Ocakları-Komando Kampları

Alparslan Türkeş'in CKMP'nin genel başkanı olması ile TİP'in antitezi bir partinin doğduğu yorumları yapılmıştır. Türkiye siyasal spektrumunda aşırı solda TİP, merkez solda CHP, merkez sağda AP, aşırı sağda ise CKMP'nin yer aldığı ileri sürülmüştür. Politik arenada ideolojilerin mücadelesinin izleneceği vurgulanmıştır. Türkeş, CKMP'ye katıldığı andan parti isminin değişikliğine ve partinin bir sokak gücü haline gelmesine kadar sosyalizme karşı kalkınmacı, milliyetçi, ahlakçı, ve sosyal adaleti öne çıkaran ideolojik bir mücadele izlemiştir. Ancak genel başkan seçilmesi ile birlikte parti içindeki Türkeş muhaliflerinden ve çeşitli dergilerden partinin dikta yönetimine geçtiği, faşizmi benimsediği ve kişi partisi haline geleceği eleştirileri yükselmiştir (Yaşlı, 2019: 152-156).

CKMP'de, Türkeş'in parti üzerindeki tam hegemonyasını kurduğu 1967'deki kongreden itibaren ideolojik bir dönüşüm başlamıştır. Türkeş'in kongre konuşmasına anti-sosyalizm egemen olmuş, öyle ki Türkeş sosyalizme karşı NATO ile işbirliğinin önemini öne çıkarmıştır, sosyalistlerin faaliyetlerine karşı devletin tedbirsiz ve habersiz olduğunu vurgulamıştır. İdeolojik dönüşümle birlikte maddi kalkınmacılık, yerini maneviyata dönüşe bırakmış ve dokuz ışık [16] doktrini ilk kez bu kongrede telaffuz edilmiştir (Yaşlı, 2019: 162-165).

CKMP'nin 1969 yılındaki kongresinde isminin MHP şeklinde değiştirilmeden önce 1966 yılında Ankara'da ilk ülkü ocağı açılmış, daha sonra 1969 yılında Ülkü Ocakları Birliği kurulmuştur. Ocağın tüzüğünde hiçbir şekilde politika ile uğraşılmaz ifadesine ye verilse de, tüzükte amaç kısmında öğrencilere toplumcu, ahlakçı, ve ülkücü duygu ve düşüncelerin kökleşmesi yer almıştır. Ocak 1970 yılında hazırlanan bir bildiride aşırı sol çevrelerin zor yoluyla bir devrime hazırlandığı

[16] Milliyetçilik, ülkücülük, ahlakçılık, toplumculuk, ilimcilik, hürriyetçilik, şahsiyetçilik, gelişmecilik, halkçılık.

vurgulanmış ve bu devrime karşı dur diyenlerin çıkmasının gerekliliğinin altı çizilmiştir. Söz konusu kimseler Çin ve Rus emperyalizminin etkisinde, milletine ve devletine ihanet eden kişiler olarak değerlendirilmiştir. Ocaklar ilk kuruluş yıllarından itibaren üniversitelerde sosyalizme karşı bir denge unsuru görevi yüklenmişlerdir. Politik mücadelenin sokaklara taşması ve şiddet içeriğinin artmasıyla sosyalist öğrencilere karşı ülkü ocaklı gençlerin yetiştirilmesini amaçlayan Türkiye genelinde 45 komando kampı açılmıştır. Bu şekilde sokak hâkimiyetinin sosyalistlere bırakılmaması amaçlanmıştır (Yaşlı, 2019: 209-214).

Türkeş, komando kamplarını Yaşlı'nın aktarımıyla şu şekilde ifade etmektedir:

> *Komünistler memleketi sahipsiz sanıp da sokak hâkimiyeti kuramazlar. Onların anlayacağı dilden konuşacak memleketçi milliyetçi çocuklar vardır. Bunun için gençlerimizi mücadeleci olarak yetiştiriyoruz* (Yaşlı, 2019: 214).

Çanakkale komando kamplarını ziyaret etmiş gazeteci Engin Konuksever Birand, Dündar ve Çaplı'nın aktarımıyla kampları şu şekilde ifade etmektedir:

> *Çanakkale'de bir komando kampına gitmiştik. Orada yakın dövüş teknikleri, nasıl molotof kokteyl yapılacağı gibi şeyler öğretiliyordu. Kamp bittikten sonra da olayların içine giriliyordu tabi…* (Birand, Dündar ve Çaplı, 2000: 168-169).

Türkiye siyasal spektrumunun iki aşırı kutbunda özellikle de genç kitlelerde 1970'lere girilirken hızla silahlanma yaşanmıştır. [17] Verilen karşılıklı ölümler ile

[17] 1968'de yaşanan Amerikan büyükelçisi Kommer'in arabasının yakılması ve Amerikan 6. Filosunun protesto eylemlerinden sonra Amerikan aleyhtarlığı yükselişe geçmiştir. 1969 yılında Amerikan 6. Filosunun tekrar ziyareti büyük bir protestoya sahne olmuş bu kez öğrencilerin yanı sıra sendikalar, meslek kuruluşları gibi örgütlerin de katılımıyla gerçekleşmiştir. Protesto yürüyüş ve miting ile devam edecekken Bugün ve Sabah gazetelerinin çağrısıyla bir araya gelen çeşitli sağ örgütlerden gruplar protestoculara saldırmış, iki TİP üyesi öldürülmüş, olay tarihe Kanlı Pazar olarak geçmiştir

silah politik mücadelenin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Aşırı sol, komando kamplarına karşı askeri eğitim için Filistin'deki gerilla kamplarına katılmıştır. Bu şekilde aşırı sol çevrelerde silahtan ayrı bir politika izlenemeyeceği düşüncesi yaygınlık kazanmıştır. Bu gelişmeler zor yoluyla gerçekleşecek devrim metoduna yönelik ağırlığı arttırmıştır.

3.1.5.8. SSCB - Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC) Ayrışması

1949'da ÇKP ve Mao Zedung önderliğinde kurulan ÇHC, 1950'lilerde SSCB ile Dostluk, İttifak ve Karşılıklı Yardım antlaşmaları imzalamış, iki ülke arasındaki ilişkiler Stalin'in ölümünden sonraki SBKP'nin 20. Kongresine (1956) kadar olumlu bir şekilde ilerlemiştir. Bu tarihten itibaren SBKP, Stalin dönemine oranla Batı'ya karşı daha yumuşak bir politika izlemeyi tercih etmiştir. Parti birinci sekreteri Hruşçov (Kruşçev) savaşların önlenebileceğini ve kapitalist ülkelerle sosyalist ülkelerin bir arada barış içerisinde yaşayabileceğini, sosyalist devrimlerin parlamenter yolla da başarılabileceğini savunmuştur. Mao ise bu politikaları Leninizm'den sapma olarak değerlendirmiş ve Lenin'in emperyalizm aşamasında savaşlar kaçınılmazdır tezine bağlılık göstermiştir (Bekcan, 2018: 90-94).

Çin Komünist Partisinin yayın organı Kızıl Bayrak dergisi yayınladığı bir makalede, bir arada barış içerisinde yaşam çizgisine antitez oluşturacak fikirlere yer vermiştir. Bunu üzerine Hruşçov, ÇKP'yi dogmatik, Troçkist, sol maceracılık ve sekterlik ile suçlamıştır. ÇKP yanıt olarak Hruşçov'un Marksist- Leninist ilkeler ile uyuşmazlığını belirtmiştir. İki ülke arasındaki gerginlik, Sovyet uzmanlarının Çin'den çektirilmesi ve Çin'in ileri atılım projeleri gibi diğer ayrılık oluşturan konular üzerine 1962'de yaşanan füze krizinde Sovyetler Birliği'nin Küba'dan nükleer füzeleri kaldırmayı kabul etmesiyle tırmanışa geçmiştir. Zaman zaman iki tarafta emperyalizme yani Batı bloğuna karşı sosyalist inşa yolundaki ülkelerin çeşitli yollar ile birliğinin önemini vurgulamış olsalar da, iki ülkenin Komünist

---

(Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Tarihi Ansiklopedisi, 1988: 2089 ve 2105-2106). Üniversite gençliğinin silahlanmasında Kanlı Pazar sembol olaylardan birini temsil etmiştir.

Partileri arasındaki mektuplaşmalar fikir ayrılıklarını derinleştirmiştir (Bekcan, 2018: 100-104).

ÇKP ile SBKP arasındaki mektuplaşmalar 1963 yılının başından sonuna kadar devam etmiştir. Söz konusu mektuplarda kapitalist ülkelere karşın sosyalist ülkelerin birliği ve ortak hareketinin öneminin altı çizilmiştir. Ancak emperyalizmle mücadele, diğer sosyalist ülkelere ve tercih edilen devrim metotlarına bakış, ulusal kurtuluş mücadelelerine yaklaşım, nükleer silahların lağvedilmesi, iki blok arasındaki silahsızlanmaya karşı tutum ve proletarya diktatörlüğü aşamasındaki sınıf mücadeleleri gibi konularda fikir ayrılıkları yaşanmıştır. İlerleyen yıllarda ÇKP'nin SSCB'ye yönelik eleştirilerinin şiddeti artmış, SSCB revizyonist, sosyal emperyalizm, sosyal faşizm ve bürokratik diktatörlük gibi kavramlar ile tanımlanmıştır (Yurtsever, 1992: 135-142).

Mao 1966'da ÇKP içindeki kapitalist eğilimleri ve revizyonist sapmaları tasfiye etmek için gençleri ön plana çıkardığı Büyük Proleter Kültür Devrimiyle birlikte devrim ihracı politikasına ağırlık vermiştir. Kültür devrimi sırasında Mao'nun düşünceleri Çin ve dünya devrimcilerinin temel başvuru kaynağı olarak sunulmuştur. Başka bir ifade ile nesillerin karşı devrime karşı Mao'nun dizayn ettiği şekilde yetiştirilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca Mao 1974'te formüle ettiği üç dünya teorisiyle, iki süper güç SSCB'yi ve ABD'yi birinci dünya, Japonya ve Batı Avrupa'yı ikinci dünya, iki süper gücün birbiriyle mücadelesinde ezilen ülkeleri de Çin'in liderliğindeki üçüncü dünya olarak kabul etmiştir. Bu gelişmeler Sovyetler Birliği ile olan anlaşmazlıkları daha da olumsuz etkilemiştir. Aynı dönemde ABD iki ülke arasındaki anlaşmazlığı derinleştirmek için Çin ile diplomatik ilişkiler başlatmış, ancak ideolojik zıtlık yok olmamış, sadece Çin'in dış politikadaki izole hali kırılmıştır (Üngör, 2009: 31).

ÇHC'nin ve ÇKP'nin lideri Mao Zedung Soğuk Savaş döneminde dünya güçlerinin yeniden sınıflandırılması tasavvuru yaratmıştır. Bu açıdan Türk sosyalistleri etkilemiş bürokratik parti modelline yönelttiği eleştiriler, gençliği ve halk savaşını öne çıkarması, kırların kentleri kuşatmasını içeren metot yaklaşımları ile sosyalist genç kitlelerde ilgi uyandırmış, SBKP'ye karşı aldığı radikal ve sert tavır

nedeniyle devrimci seçenek olarak algılanmıştır. Maoizm sadece aydınlık hareketinin akslarından biri olarak sürekli bir ideoloji şeklinde benimsenmiş, fakat aşırı sol [18] çevrelerin genelinde teorik ve pratik düzeyde Mao Zedung'un etkisi gözlemlenmiştir (Doğan ve Ünüvar, 2008: 705).

3.1.5.9. Afrika'da ve Ortadoğu'da Yaşanan Gelişmeler

Afrika ve Orta Doğuda yaşanan gelişmelerden biri Mısır'da ortaya çıkan otoriter, milliyetçi ve anti-emperyalist Nasırcılık hareketidir. Nasır hareketi daha sonra Arap Birliği, ve Bağlantısızlar Hareketi gibi hegemonya savaşına dâhil olmak istemeyen ülkelere yönelik önemli adımlar atmıştır. Mısır'ın resmi devlet partisi Milli Birlik Partisi ilerleyen süreçte adını Arap Sosyalist Birliği olarak değiştirmiştir. Bir diğer önemli gelişme, Cezayir'in 1962'de Fransa'ya karşı kazandığı bağımsızlık mücadelesidir. Bu olayla birlikte Cezayir'de İslamiyet ve sosyalizm karışımı eşitlikçi ve anti-kapitalist bir kalkınma yolu benimsenmiştir. Bir diğer olay, Libya'da kurulan Hür Subaylar Örgütü'nün darbeyle iktidarı ele geçirmesi ve İslam sosyalizmi doğrultusunda bir politika izlemesidir. Bir diğer gelişme, Suriye'de ve Irak'ta görülen Baasçılık'tır. Baasçılık akımı ile birlikte bu ülkeler baskıcı, askeri, bürokratik, anti-emperyalist, kalkınmacı ve eşitlikçi bir söylem benimsemiştir (Şener, 2015: 69-72).

Afrika ve Orta Doğu'da görülen bu tür sosyalizm denemelerinin ana nedeni SSCB'nin sosyalizmi kapitalist olmayan bir kalkınma metodu olarak göstermesi ve ulusal kurtuluş mücadelesinden zaferle çıkan ülkelerin bir kalkınma metodu arayışından kaynaklanmaktadır. Bu yüzden sömürge sonrası dönemde ekonomik bağımsızlığı siyasal bağımsızlığın ön koşulu olarak değerlendiren ülkeler kamulaştırma oranı yüksek, devletçi kalkınma yollarını tercih etmişlerdir. Bu esnada

[18] Ecevit, 1960'lı yıllarda Türkiye solunun üzerinde 4 farklı basıncın olduğunu kaydetmektedir. Bunlardan birincisi Sovyetler Birliğinden ve Doğu Avrupa'dan gelen komünist akımlardır. İkincisi Arap ülkelerinden özellikle Mısır ve Suriye'den gelen sol akımlardır. Üçüncüsü Batı Avrupa'dan gelen sosyal demokrat akımlardır. Dördüncüsü ÇHC'den gelen SSCB'yi revizyonist ilan eden komünist akımlardır (Ecevit, 1966: 27).

sosyalizm ve reel SSCB örneği popüler bir metot olarak öne çıkmıştır. Bölgede birçok aydın kapitalizmi, emperyalizm ile sosyalizmi, milliyetçilik ile ilişkilendirmiştir. Bu şekilde kapitalizmin gelişmediği Orta Doğu'da ve Afrika'da sınıf çatışmasından kopuk bir sosyalizm anlayışı gelişmiştir. Bu durum da sermayenin akümülasyon eksikliği ile birlikte sınıfların oluşmaması da bir etken olarak kabul edilmektedir. Öte yandan Afrika'daki sosyalizm kavrayışı emperyalizm ile gelişmemiş ülkelerin arasındaki mücadeleyi öne çıkarmış ancak sınıfsal zeminden bağımsız bir şekilde ele alınmıştır. Söz konusu kavrayış pragmatik, milliyetçi ve dini özellikler taşımıştır (Şener, 2015: 73).

1960'lı yıllarda Afrika'da ve Orta Doğu'da birçok ülkede Türkiye'ye paralel şekilde anti-emperyalist vurgu ve bağımsızlık söylemleri etkisini göstermektedir. Öyle ki Afrika sosyalizmi denemelerinde, iki kutuplu dünyanın iki gücü arasındaki hegemonya mücadelesi özellikle kalkınma ve ulusal kurtuluş mücadelesini örgütleme konusunda kendini göstermiştir. Emperyalizme karşı, sömürge altında bulunan ve ulusal bağımsızlık mücadelesi veren diğer ülke örnekleri gibi Afrika ve Orta Doğu ülkeleri de Türkiye aşırı solunun devrim metodu teorilerini etkileyen faktörlerden biri olarak öne çıkmaktadır.

3.2. Türkiye Aşırı Solunda Devrim Metodu Ayrışması

1960 ve 1971 yılları arasında Türkiye aşırı solunda politik iktidarı ele geçirme sorunu çeşitli ayrışmalara yol açmıştır. Bu ayrışmalardan ilki devrimin parlamenter yol ile mi, yoksa zor yoluyla mı gerçekleşeceği konusudur. Ülkenin üretim biçiminin gelişmişlik düzeyi ve buna bağlı olarak toplumsal dinamiklerini tanımlama tartışmaları, aşamalı mı, doğrudan devrim mi ayrışmasını getirmiştir. Bu ayrışma daha sonra devrimdeki öncü güç ve farklı sınıflarla eylem birliği tartışmalarını doğurmuştur. İktidarı zor yoluyla ele geçirme metodunu benimseyen örgütler daha sonra devrimci hareketin kentlerden mi, yoksa kırlardan mı başlayacağı konusunda fikir ayrılıkları yaşamıştır.

Söz konusu ayrışma belirtilen tarihsel uğrağın temel aktörleri olan Yön-Devrim dergisi çevresi, MDD çizgisi, TİP, THKO, THKP-C, TKP / M-L ve PDA çevresi üzerinden ele alınacaktır. Başka bir ifade ile tarihsel uğrağın aktörlerinin sosyalizm hedeflerine ulaşabilmeleri için sordukları ne yapmalı sorusunun cevabı analiz edilecektir.

3.2.1. Yön-Devrim Çizgisi

Yön ve Devrim dergileri 1960'ların Türkiye'sinde programatik sınırların çizilmesinde ve zenginleştirilmesinde temel belirleyici basılı platformları temsil etmektedir. Özellikle Yön dergisi yayın hayatını sürdürdüğü dönemde Türkiye aşırı soluna egemen olacak tahlillerin ve tartışmaların merkezi olmuştur (Aydınoğlu, 1992: 60). Öyle ki TİP'in ve MDD çizgisinin önde gelen isimleri Yön Dergisinin yazar kadrosunun arasında bulunmaktadır.

> *Çıkarılacak dergiye bir ad ararken <<Yön>> sözünü söylediğimde Doğan Avcıoğlu o her zamanki <<kesin kararcı>>lığıyla <<tamam>> demişti. Yön o sırada bizce ve herkesçe aranan bir şeydi.*
>
> *...Biz yönümüzü az çok bilir gibiydik. Hiç olmazsa, ne yöne gitmek gerektiğini biliyorduk: Türkiye'nin yönü, bağımsızlıktan, planlı ve hızlı kalkınmadan, yapısal değişikliklerden uzaklaşan, her şeyi oluruna hatta daha kötüsü, başkalarının oluruna bırakan bir yol olmamalıydı* (Soysal, 1986: 13).

Yön dergisi yazarlarından İlhan Selçuk, Özdemir'in aktarımıyla Doğan Avcıoğlu ile birlikte 1958 yılından itibaren bir dergi çıkarma isteğinde olduklarını ifade etmiştir. Ayrıca bu isteğin Doğan Avcıoğlu'nda daha eskilere gidebileceğini belirtmektedir. Ancak sosyalist bir dergi için uygun koşulların 27 Mayıs darbesinden sonra oluştuğunun altını çizmektedir. Bu yüzden Yön Dergisi yayın hayatına 1961 yılında başlamıştır. O yıllardaki Türkiye'nin sorunlarını dile getirdikleri ve bu

sorunları tartışmayı arzu ettikleri 1042 aydının imzası bulunan bir kuruluş bildirisi yayınlamışlardır. Bildiri direkt olarak Türkiye'yi şekillendirme isteğinin mesajlarını taşımıştır ve gösterilen ilgi Türkiye sınırlarını aşmıştır. Önde gelen Yön dergisi yazarları tarafından her türlü sömürüyü kaldırmak, gerçek demokrasi düzeni tesis etmek ve bilimsel açıdan Türk sosyalizmi incelemeleri yapmak amacıyla 1962 yılında Sosyalist Kültür Derneği kurulmuştur. Dergi Albay Talat Aydemir'in 1963 yılında giriştiği başarısız darbe girişiminin fikri temeli gerekçesiyle kapatılmıştır. 1964 yılında sıkıyönetimin kaldırılmasından sonra tekrar yayın hayatına başlayan dergi yazarlarının 1967 yılında kendi isteğiyle kapatılmasına kadar yayın hayatına devam etmiştir (Özdemir, 1986: 49-57).

Yön dergisinin başlıca yazarları ve yöneticileri: Doğan Avcıoğlu, Mümtaz Soysal, İlhan Selçuk ve İlhami Soysal'dır. Bu grup Yön dergisinde başından sonuna kadar yazılar yayınlamıştır. Temel tezlerin oluşumundan etkili olan isimler başlıca: Niyazi Berkes, Şevket Süreyya Aydemir, Sadun Aren olmuştur. Yön dergisinin yazar kadrosunu oluşturan diğer isimlerden bazıları Taner Timur, İdris Küçükömer, Çetin Altan, Muzaffer Erdost, ve Selahattin Hilav'dır. Yön Dergisi yazarları arasında bu kimseler dışında 1964'ten sonra MDD çizgisinin önde gelen isimlerinden Mihri Belli ve Erdoğan Berktay'da bulunmaktadır. Yön dergisinin içeriğinde sıklıkla işlenen konuları sosyalizm, kalkınma, bağımsızlık, halkçılık, devletçilik, anti parlamentarizm ve milliyetçilik oluşturmaktadır (Özdemir, 1986: 59-68). [19]

Bu noktada belirtilmesi gereken bir başka husus Yön-Devrim çizgisinin 1930'ların Kadro hareketi ile benzerlikleri ve kopuşları olarak gözükmektedir. Yön-Devrim çizgisi bir anlamda Kadro hareketinin tezlerinin geliştirilmiş halidir. Her iki çevrenin görüşleri de aydın hareketini tepeden inmeciliği ve toplumcu politikalar için halklara öncü işlevi görecek unsurları barındırmaktadır. Ancak Yön-Devrim çizgisi kadro hareketi gibi anti-komünist bir nüve içermemektedir. Kadro hareketi Kemalizm'in ilkelerinin inşası için Marksizm'den beslenmeye, Yön-Devrim çizgisi büyük oranda Marksizm'in ilkelerini içeren bir düzen için Kemalizm'in ilkelerini kullanmaktadır. Aynı zamanda sosyalizm kelimesinin siyasal yaşamda kullanım

[19] Bu kavramlar yazarların tanımladığı şekilde kendilerine yer bulmaktadır.

sıklığını artırma işlevi göstermiştir. Yön-Devrim çizgisi iktidarı yönlendirmekten ziyade ele geçirmeyi amaçlamasıyla Kadro hareketinden ayrılmaktadır hatta bu teşebbüsün tutarlılığı Türkiye aşırı solundaki ilk örneği temsil etmektedir. Yön-Devrim çizgisi devlete bakışta da Kadrocular dan ayrılmaktadır Kadrocular devleti sınıflar üstü kutsal bir yere yerleştirirken, Yön-Devrim çizgisi devleti kendi çıkarları için kullanmayı hedeflemiştir. Öte yandan Yön-Devrim çizgisi kendi dönemlerinin iktidarı ile mücadele içinde iken, Kadrocular kendi dönemlerinin iktidarına muhalif değillerdir (Yanardağ, 1988: 16-17, 189, 196).

Yön-devrim çizgisi Küçük'e göre tüzüksüz bir parti hareketidir. Ek olarak Yön ve Devrim dergilerinin başyazarlarından, en önde gelen ismi ve teorisyeni Doğan Avcıoğlu'nun da hayatının tek amacının devrim olduğunu vurgulamaktadır. Yön dergisi Doğan Avcıoğlu'nun devrim programında hazırlık aşamasını temsil eden birinci aşama olarak belirtmektedir (Küçük, 2005: 285).

Küçük, insanlara yön veren amaçları demektedir ve eklemektedir. Yön Dergisinin amacını tutkuya dönüşmüş bir kalkınma hedefi, Türkiye halklarının gelir düzeyini artırmak, sosyal adaleti kendi tanımlarına uygun şekilde tesis etmek oluşturmaktadır. Kalkınma ve sosyal adalet Küçük'e göre Yön dergisini anlatmaya yetmektedir. Devrim gazetesi ise, Yön dergisinin kapatılmasından sonra çıkarılmaya başlanan ve başından beri saklanmayan politik iktidarın ele geçirilmesi hedefine odaklanışın beyanını temsil etmektedir (Küçük, 1988: 638).

Benzer ifadeler Devrim gazetesi çalışanlarından olan Hasan Cemal'de de görülmektedir. Cemal, Devrim gazetesine atıfla *devrim ile devrim yapacaktık* diye belirtmektedir (Cemal, 2005: 159 ve 172).

Ancak Devrim gazetesi 27 Nisan 1971 tarihli son sayısından sonra sıkıyönetim tarafından kapatılmıştır. Doğan Avcıoğlu her iki tarafa da kayması muhtemel 12 Mart hareketinin, kapitalizmi tasfiye etmek yerine onu güçlendirme uğraşına girdiğini görünce gazete kapanmadan önce ayrılmıştır. Fakat yine de Avcıoğlu, Madanoğlu Cuntası davasında 1971 yazında ve 1972 sonbaharında İlhami Soysal ve İlhan Selçuk ile birlikte ikişer kez tutuklanarak işkenceli sorgulardan

geçirilmiştir. Ama Madanoğlu grubu, Yön-Devrim kadrosu ve 9 Mart cunta girişimi arasındaki ilişkilere yönelik yeterli veri bulunamamıştır. Sadece Yön-Devrim çizgisinin Kemalist tarih okuyuşu, Türkiye tahlilleri ve reçeteleri subayların ilgisini çekmiştir. Özellikle Avcıoğlu'nun Türkiye'nin Düzeni kitabı subaylar arasında oldukça beğeni ve takdir görmüştür. Alt kademe subaylardan oluşan 9 Mart cuntasında da yoğun olarak Avcıoğlu'nun teorilerinin ve tezlerinin izleri görülmektedir. Öyle ki Devrim Anayasası bile hazırlayan cunta Avcıoğlu'na paralel şekilde Devrim Konseyi ve Devrim Partisi gibi kurumsal oluşumlara yer vermiştir ancak cunta deşifre olmuş ve 12 Martçılar tarafından tasfiye edilmiştir (Şener, 2015: 169-171).

3.2.1.1. Yön-Devrim Çizgisinin Türkiye Tezleri

Yön-Devrim çizgisine göre Türkiye Cumhuriyet'i yarı sömürge ülke özelliği gösteren, Osmanlı Devleti'nden kalan tarımsal üretim ilişkilerini değiştirmeden ekonomik bağımsızlık denemesine girişen bir ülkedir ve ulusal bağımsızlığını ekonomik bağımsızlık ile tamamlayamamıştır. Başka bir ifade ile Türkiye, Osmanlı toplumundan kalan Osmanlıya özgü toprak ağalarını ve feodal ilişkileri tasfiye edememiş toprak ağaları kapitalistleşmiştir. Ek olarak sanayi burjuvazisi kapitalizm öncesi unsurlarla ittifak halindedir. Cumhuriyetle birlikte desteklenen yerli burjuvazi bağımsız üretim ve kalkınma yerine dış ülkelerden gelen yatırımlara ve ithalata bağlı şekilde hareket etmiş, yabancı sermayenin temsilcisi işlevi görmüştür. Avcıoğlu bu sınıfı komprador burjuvazi şeklinde ifade etmektedir. Türkiye kapitalizmini ise geri ve ilkel bir kapitalizm olarak nitelemektedir. Aynı zamanda Avcıoğlu, artı değerin paylaşımında üretim aracının sahibi olan burjuvaziden çok, verimsiz aracı işlemi yapan kapitalist unsurlar bulunduğunu belirtmektedir. Bu durumu Batı kapitalizminin sanayi devrimini tamamlamadan önceki biçimine benzetmektedir. Türkiye Cumhuriyeti'ni, dış krediler ve yabancı sermaye yatırımları eliyle yarı feodal, geri kapitalist ülkelere özgü emperyalizmin sömürüsü altındaki bir ülke olarak değerlendirmektedir (Avcıoğlu, 1971: 566-574).

Ek olarak Avcıoğlu'na göre Türkiye ekonomisinin durumu milli gelirin azlığından değil aksine gelir paylaşımındaki ve kullanımındaki dengesizliklerden kaynaklanmaktadır. Öte yandan Avcıoğlu, ülkede işsizliğin, eğitim kargaşasının, fakirliğin, gecekondulaşmanın ve gelir adaletsizliğinin giderek arttığını vurgulamaktadır. Yeni bir düzenleme gerektiğini ifade etmektedir. Atatürk'ün deyimiyle çağdaş uygarlığa erişmek için toplum yeni güçlere ihtiyaç duymaktadır. Bu açıdan yeni düzenleme kalkınma sorunudur. Bu düzenlemeyi de toprak ağaları ile yakın ilişkiler kuran gerici olarak ifade ettiği kapitalist sınıf gerçekleştiremeyecektir (Avcıoğlu, 1971: 618).

Avcıoğlu kalkınma yollarını üçe ayırmaktadır. Bunlardan birincisi proletarya devrimini ve diktatörlüğünü, büyük sermayeyi ve ulaşımı kamulaştırmayı, proletaryanın bütün halk ile ittifakını, büyük arazi mülkiyetini tasfiye etmeyi, sosyalizmi ve komünizmi hedef almış planlamayı öne çıkaran komünist kalkınma yoludur. İkincisi, özel sektöre dayanak sağlayan devlet sektörünü, kar oranındaki ağırlığı özel sektöre bırakmış devletçiliği, kapitalist sınıf oluşturmayı hedeflemiş devleti, yerli ve yabancı sermaye ittifakını öne çıkaran Amerikan tipi kalkınma yoludur. Üçüncüsü, kamu sektörünün öncü olduğu özel sektörün de varlık gösterdiği, stratejik pozisyonun kamu sektöründe olduğu, tekelci sermayenin alanının daraldığı, köklü toprak reformunu destekleyen, planlamayı, Ortaçağ kalıntısı sınıfların tasfiye edildiği milli devrimci kalkınma yoludur. Avcıoğlu'na göre komünist kalkınma yolu proletaryayı, Amerikan tipi kalkınma yolu tutucu koalisyonu [20] milli devrimci kalkınma yolu tutucu koalisyonun dışındaki geniş halk kitlesini öne çıkarmaktadır. Avcıoğlu, komünist kalkınma yolunun başarısının altını çizmekle birlikte, Türkiye'de ilkel kapitalizm nedeniyle güçlü bir işçi sınıfının bulunmamasından dolayı milli devrimci kalkınma yolunu benimsemektedir (Avcıoğlu, 1971: 619-670).

Yön-Devrim çizgisi kalkınmanın hedeflerini şu şekilde açıklamaktadır:

> *Kalkınma felsefemizin hareket noktaları olarak, bütün imkanlarımızı harekete geçirmeyi, yatırımları hızla arttırmayı,*

[20] Muhafazakâr unsurlar, toprak ağaları, tefeciler, aracılar, küçük ve büyük burjuvazi, değişime engel partiler.

> *iktisadi hayatı bütünüyle planlamayı, kütleleri sosyal adalete kavuşturmayı, her türlü istismarı kaldırmayı ve demokrasiyi kütlelere mal etmeyi zaruri sayıyoruz. Varmak istediğimiz bu amaçlara yeni bir devletçilik anlayışıyla erişebileceğimize inanıyoruz* (Yön Bildirisi, 1986: 297).

Bu noktada belirtilmesi gerekmektedir ki Avcıoğlu devletçiliği kapitalizme alternatif bir ekonomik sistem olarak kabul etmemektedir. Devleti, kapitalizmi engelleyen değil teşvik eden bir aygıt olarak öne çıkarmaktadır. Dolayısıyla devletçilik sosyalizmden veya kapitalizmden ayrı üçüncü bir kalkınma yolu sayılmamaktadır. Avcıoğlu'na göre devlet milli, yani bağımsız ekonominin kumanda işlevini gören, özel sektörü planlama politikalarına göre dizayn eden, kalkınmayı bütün ekonomiye yayan aygıt işlevindedir (Avcıoğlu, 1978: 449-450).

Küçük, Yön-Devrim dergisinin politik reçetesini şiddet yoluyla tesis edilecek bir sosyal demokrasi modeli olduğunu ifade etmektedir (Küçük, 1988: 636).

Ancak Avcıoğlu geri kalmışlığa yazdığı reçete olan kalkınma temposunu yerine getirme ve gelir ve kaynakların adaletli paylaşımını öne çıkaran sosyal adaletin tesisi için Türkiye ve Türkiye gibi geri kalmış ülkelere 20. yüzyılın ikinci yarısında tek çıkar yol olarak sosyalizmi işaret etmektedir (Avcıoğlu, 1961: 3). Çünkü Avcıoğlu'na göre, kapitalizmin eşitsiz gelişme yasası ile birlikte zengin ve gelişmiş ülkeler fakir ve geri ülkeleri sömürdükleri için, geri kalmış ülkelerin kapitalist bir yol ile kalkınmasına imkân yoktur. Bu sebeple de geri kalmış ülkeler için tek kalkınma metodu sosyalizmdir (Avcıoğlu, 1962a: 3).

Avcıoğlu, sosyalizmi halkın bütün unsurları için özgürlük, eşitlik ve kardeşlik getiren bir sistem olarak tanımlamaktadır. Bu sistem için en gerekli şey, sınıflı toplumsal yapıyı ortadan kaldırmaktır. Bunun için üretim araçlarının kamulaştırılmasının altını çizmektedir. Kâra dayalı ekonomik sistemi sosyal açıdan israfçı, ahlaki açıdan aşağı olarak değerlendirmekte ve insan haysiyetiyle bağdaşmadığını vurgulamaktadır. Avcıoğlu için sosyalist ilkeleri savunmak gerçek

milliyetçiliği, Amerika'ya da, SSCB'ye de karşı ekonomik bağımsızlığı temsil etmektedir (Avcıoğlu 1962b: 3).

Bir işçi ve köylü iktidarı olarak tarif ettiği sosyalizmi en geniş demokrasi modeli olarak kabul etmektedir. Buradan yola çıkarak özellikle TİP'ten gelen tepeden inmecilik, halk düşmanlığı faşistlik ve halksız sosyalizm eleştirileri boşa çıkartılmaya çalışılmıştır. Ek olarak Türkiye'yi Filipin Demokrasisi, Cici Demokrasi ve Ağaların demokrasisi olarak yorumlamaktadır (Avcıoğlu, 1967: 3). Avcıoğlu bu durumu Türkiye'de o yıllarda mevcut demokrasinin işçi örgütlenmesine ve hareketlerine imkân vermemesi ile gerekçelendirmektedir (Avcıoğlu, 1962c: 3).

Öte yandan Yön-Devrim dergileri yazarları tepeden inmecilik, halkçılık ve demokrasi gibi kavramlara biçimsellikten ziyade özcü bir yaklaşım ile ele almaktadır. Bu durumun bir örneği de Soysal'da görülmektedir. Soysal Cumhuriyet'i kuran kadronun ve başta Mustafa Kemal Atatürk'ün kurtuluş mücadelesini başlatırken İstanbul'un ve sarayın dışına çıkarak, Anadolu aydınları ve halkları ile ittifak kurmasını, yeni kurulan devlet aygıtının halkın yönetimi şeklinde inşa edilmesini örnek göstererek özcü bir yaklaşım ile tepeden inmeci metotlarla halkçı adımlar atılabileceğini vurgulamıştır (Soysal, 1962: 4).

Benzer özcü yaklaşım Selçuk'ta da görülmektedir. Selçuk'a göre sandığa kanalize edilmiş demokrasi, AP ve DP gibi halk düşmanı komprador ve toprak ağalarının suyunda dümen tutan iktidarlar üretmektedir. Aksine biçimsel olarak tepeden inme olan Tanzimat, Cumhuriyet, çok partili hayat ve 27 Mayıs tüm bunlardan daha halkçı ve ilerici olarak yorumlanmaktadır (Selçuk, 1966: 5).

Son kertede Avcıoğlu Türkiye'nin o dönemki mevcut demokrasisini topal ilan etmektedir. Mevcut rejimde halk, halk düşmanlarının peşinden gitmektedir. Bu şekli ile ülke tepesi üstünde duran bir ağaca benzetilmektedir ve onu ayakları üstünde durur vaziyete getirmek gerekmektedir (Avcıoğlu, 1963: 3).

Kuşku yok ki Avcıoğlu ve Yön-Devrim çizgisi için ülkeyi ayakları üzerine oturtmak için tek çıkar yol sosyalizmdir ama nasıl gerçekleştirilecektir?

Avcıoğlu'na göre sosyalizm tektir. Batı sosyalizmi, doğu sosyalizmi, az gelişmiş ülkeler sosyalizmi ve Arap sosyalizmi gibi deyimler sosyalizme varılacak metotların farklılığını temsil etmektedir (Avcıoğlu, 1963b, 8).

3.2.1.2. Yön-Devrim Çizgisinde Devrim Metodu Düşüncesi

Avcıoğlu ve diğer Yön-Devrim yazarları Türkiye demokrasisini cici demokrasi olarak ifade etmiş bu konuda demokrasi düşmanı yaftalamalarına maruz kalmışlardır. Ancak Avcıoğlu ve Yön-Devrim çizgisi bu deyimi Türkiye demokrasisinin halk iktidarından uzak olduğunu ifade etmek amacıyla kullanmışlardır. Mevcut demokrasinin sesli azınlık adı verdikleri bir iki milyon kişiye çok geniş kaynaklar ve nimetler sunduğu, ancak geniş halk yığınlarını sistemin dışında bıraktığını öne sürmüşlerdir. Ek olarak demokrasinin özgürlükçü yanını sadece sermaye için işlediğini, emekten yana politikalar için ise baskıcı bir özellik gösterdiğini ifade etmişlerdir (Avcıoğlu, 1980a: 7).

Sadece yukarıdaki düşünceleri bile Avcıoğlu'nun devrim metoduna dair yöneliminin zor yoluyla bir devrim olduğu söylenebilmektedir. Buna ek olarak Avcıoğlu, Türkiye tahlillerinde parlamentonun gerçek demokrasiye hizmet edemeyeceğinin ve kalkınma reçetelerinin iç ve dış engeller ile karşılaşacağının altını çizmektedir. Türkiye'nin gereken reformları parlamento yolu ile gerçekleştirebilecek kadar gelişmiş bir ülke olmadığını vurgulamaktadır. İsmet İnönü'nün liderliğindeki CHP hükümetleri, CHP'nin içindeki bir kanadın ilerici güçler içinde sayılması ve TİP'in 1965 seçimlerinde desteklenmesi Avcıoğlu'nun bu düşüncesini değiştirecek bir ayrılık oluşturmamaktadır.

Avcıoğlu'na göre devrim eski düzenin egemen sınıflarının yerine yeni toplumsal güçlerin kendi düzenlerini inşa etmeleridir ve iki çeşit devrim vardır. Bunlardan birincisi ulusal kurtuluş devrimi, ikincisi ise sosyalist devrimdir. Ancak Türkiye ulusal kurutuluş devrimini tamamlayamamıştır (Avcıoğlu, 1980b: 220).

Avcıoğlu için Türkiye kendi ifadeleri ile:

> *...Memleketimiz ne Ortaçağın ne de emperyalizmin hâkimiyetinden kurtulamamıştır. Atatürk'le başlayan milli kurtuluş hareketi tamamlanamamıştır. Türkiye bugün birçok az gelişmiş memleket gibi, milli kurtuluş hareketi safhasında bulunmaktadır. Bu hareket başarıya ulaşmadıkça demokrasi ve sosyalizm yolunda ilerleme kaydetmek mümkün değildir. Sosyalizme giden yol milli kurtuluş hareketinden geçmektedir* (Avcıoğlu, 1962d: 20).

Yön-Devrim çizgisinin, yukarıda verilen Avcıoğlu'na ait alıntıdan ve Yön-Devrim çizgisinin Türkiye tezlerinde ileriye atılan görüşlerden hareketle, Türkiye gibi toplumlar için aşamalı bir devrim metodu öngörüldüğü anlaşılmaktadır. Bu sebeple de Avcıoğlu bir intikal devresi formüle etmiştir. Bu aşamaya verilen isim çeşitli yazılarında intikal devresi, milli demokrasi aşaması veya ulusal kurtuluş aşaması şeklinde de tanımlanmaktadır.

Avcıoğlu'nun kendi ifadeleri ile intikal devresi:

> *...Sosyalizm bugünün meselesi değildir. Bütün Atatürkçü kuvvetler gibi sosyalistler için de bugünün davası, Türkiyemize ilerleme yolunu açacak, halktan yana bir devletçiliğin ve demokratik reformların sahneye konmasını sağlamak amacıyla, mümkün olan en geniş güç birliğini gerçekleştirmektir* (Avcıoğlu, 1963b: 9).

Avcıoğlu sözü edilen güç birliğini milli kurtuluş hareketi, zinde güçler ve ilericiler cephesi ile tanımlamaktadır. Avcıoğlu'na göre güç birliğini oluşturacak asıl etken verilmesi gereken anti-feodal ve anti-emperyalist mücadelenin toplumun tüm tabakalarının çıkarı olduğu ve yankı bulacağıdır. Güç birliğinin sosyolojik ve ekonomik unsurları işçiler, köylüler, aydınlar, gençler, ordu ve milli burjuvazidir (Avcıoğlu, 1962d: 20).

Yön-Devrim çizgisine göre Türkiye'nin kurtuluşu başka bir ifade ile kapitalist olmayan kalkınma yollarının en ilerisi olan sosyalizme ulaşımı, bizzat Avcıoğlu tarafından işçisiyle, genciyle, asker ve sivil aydınlardan oluşan zinde

kuvvetlerin bilinçlenme ve eylem birliğini kurmasına bağlanmaktadır (Avcıoğlu, 1962e: 3).

Burada belirtilmesi gerekmektedir ki ordu, Yön-Devrim çizgisi için zinde kuvvetler içerisinde önemli bir yere oturtulmaktadır. Bu yaklaşımı, çizginin 27 Mayıs hareketine, Kemalizm'e ve Arap Sosyalizmi denemelerine bakışlarından çıkarmak mümkündür. Ayrıca toplumsal sınıf analizlerinde ki işçi sınıfını değerlendirmeleri de orduya yaklaşımlarını etkileyen önemli bir değişkendir. İşçi sınıfına, orduya, aydınlara, gençlere ve köylülüğe bakış devrimin ilk aşamasındaki (intikal devresi) öncü gücün tayinini belirlemektedir.

Yön-Devrim çizgisine göre ordu halkın bağrından çıkmış yoksul unsurların çocuklarından oluşmaktadır. Toplumun içinde bulunduğu aksaklıkları gidermenin kaygısını taşımaktadır. Türkiye toplumu, gericiliği ve temeli gericilikte olan sınıfları tasfiye etmek için orduya dayanacaktır (Avcıoğlu, 1962f: 3). Üstelik 1946-1960 yılları arasında sivil aydınların gösterdiği sosyal ekonomik ve siyasal problemler 1960 müdahalesi ile çözülmüştür. Bu açıdan 27 Mayıs bir kazanımdır ancak sorunların gerçek sebebinin analizlerindeki sapma ve emperyalizm ile bağımlı ülke çelişkisinin isminin konmamış olması kökten kurtuluşu engellemiştir (Avcıoğlu, 1966: 3).

Ayrıca Avcıoğlu'nun formüle ettiği yeni sömürgeciliğin paydaşları olan ithalatçılara (komprador burjuvazi), toprak ağalarına ve komisyonculara karşı verilecek ikinci kurtuluş savaşında ordu, organik bir müttefik olarak görülmektedir (Avcıoğlu, 1964: 3). Yön-Devrim çizgisinin orduya bakışı için rahatlıkla ilerici duruş atfettiği söylenebilmektedir. Üstelik Yön-Devrim çizgisi, birinci kurtuluş savaşını sevk ve idare eden asker kökenli kadrolarda bir sınıfın başka bir sınıfı yok etmesini değil, sınıfların uyum içerisinde sınıfsız bir halk kütlesini meydana getirmeyi amaçladığı vurgulamaktadır. Ancak Atatürk sonrası dönemde Türkiye'yi yönetenler yozlaşmış bir demokrasi anlayışı ile ülkenin dümenini kapitalizme kırmış ve Atatürkçülükten kopmuştur. Bu açıdan sosyalizm öncesi aşamada geri kalmış bir ülke olarak Türkiye'nin Atatürkçülüğe dönmesi önem taşımaktadır. Bu açıdan geri

kalmış toplumlarda izlenecek sosyalizm yolu Batı'dan ayrılarak halkçı, devletçi ve Atatürkçü bir politikaya yönelmek zorundadır (Avcıoğlu, 1963c: 3).

Bu düşünceye paralel şekilde o dönemde Yön-Devrim çizgisi Afrika'da ve Latin Amerika'daki asker öncülüğündeki sosyalizm denemelerini satırlarına taşımaktadır. Birmanya ordusunun ülke yönetimini ele geçirdikten sonra askeri devrimin sosyalist ilkeler taşıyan devrimci ve halkçı politikalar sonucunda kalkınmayı hedeflediklerinin altı çizilmektedir (Yön, 1963: 12). Aynı şekilde Avcıoğlu, Nasır hareketinin Mısır'da kapitalizmi atlayarak bir nevi intikal devresi ve kapitalist olmayan bir yol ile sosyalizm hedefine koştuğunu belirtmektedir. Bu bağlamda Yön-Devrim çizgisinin intikal devresindeki öncü güce bakış, Nasır hareketini nasıl okunduğu ve geri kalmış ülkeler için formüle edilen devrim metodu hakkında ipuçları elde edilmektedir (Avcıoğlu, 1963b: 9).

Yön-Devrim çizgisine göre işçi sınıfı, geri kalmış kapitalizmin tam gelişmediği ülkelerde kendinde sınıftır, henüz kendisi için sınıf olamamıştır. Türkiye işçi sınıfı da kendisi için sınıf denebilecek sınıfsal bilinçten uzak gözükmektedir. Üstelik Türk toplumunun yüzde 75'i köylüdür ancak köylülükte toprak ağalarının fiziksel ve fikirsel sömürüsü altındadır, Köy Enstitüleri dağıtılmıştır ve köylü unsurlar dağınık bir özellik göstermektedir. Bu açıdan Yön-devrim çizgisi için işçi sınıfı öncü güç değildir. Öte yandan sosyalizmin kurulma aşaması olan intikal devresinde işçi sınıfı öncülüğü ısrarı sol sekterliktir ilerici güçlerin bölünmesine hizmet etmektedir. Son kertede işçi sınıfı ve köylülük ilerici güçlerin temel gücü sayılmaktadır (Avcıoğlu, 1962d: 20). Ayrıca intikal devresinden başka bir ifade ile milli demokrasiden sosyalizme geçişte işçi sınıfının öncülüğü hayati önem kazanmaktadır. Bununla birlikte ulusal kurtuluş devriminde işçi sınıfının öncülüğü şart değildir, ancak işçi sınıfı öncü olabileceği gibi zinde kuvvetlerde öncü olabilmektedir. Çünkü ilk aşamanın mücadele içeriği anti-feodal ve anti-emperyalist bir nüve taşımaktadır (Yön, 1967).

Avcıoğlu'na göre Türkiye'de mücadelenin içeriğini ve temel çelişmenin proleter ile kapitalist arasında değil, emperyalizm ile bağımlı ülke arasında olduğunu kavrayan ve en derinden anlayan küçük burjuva çevreler olan zinde kuvvetlerdir. Bu

durum salt Türkiye'de değil, diğer üçüncü dünya özelliği gösteren ülkelerde de benzer şekildedir. Zinde kuvvetler kalkınmanın temel gerekliliği olan bağımsızlık mücadelesini yürütecek güce ve yeteneğe sahiptir (Avcıoğlu, 1966: 3).

Yön-devrim çizgisinin asker ve sivil aydını ulusal kurtuluş devriminde öncü güç olarak bir adım önde görme eğilimi aslında çizginin yazarları tarafından ideal teoriye uymamaktadır. Ancak teori ve pratik dikotomisinin zorunlu bir uğrağı olarak öncü güç konusunda zinde kuvvetler somut koşulların getirdiği bir gerçeklik olarak kabul edilmektedir. Burada somut koşulları, parlamenter demokrasinin sonuna gelmek, yaklaşan bir askeri darbeye sol bir nüve kazandırmak, işçi sınıfının ve köylülüğün örgütlendirilmesinin zorlukları ve her şeyden önce devrim için zamanın darlığı oluşturmaktadır.

Avcıoğlu'na göre devrim dayanışma gerektiren, uzun, zorlu ve toplumsal bir savaştır. Tüm klasik savaşlar gibi devrim savaşı da kendine özgü strateji ve taktikler içermektedir. Bu taktik ve stratejileri toplumsal alanda gösterebilenler iyi birer devrimci sayılmaktadırlar. Bu açıdan tutucular koalisyonu dışında kalan tüm halk güçlerinin örgütlendirilmesi ve desteğinin kazanılması devrimin yaşaması için hayati öneme sahiptir. Öte yandan halkların desteği olmayan hiçbir öncü güç ister sivil aydınlar ile bürokrasi ister ordu eliyle askerler devrimin kalıcılığını sağlayamamaktadır. Zaten Avcıoğlu'na göre salt memurlar, bürokrasi ve ordu ile kökten değişimleri hedefleyen devrim yapmak hayalciliktir. Halklara bilinç götürüp örgütlendirilmesinde, devrimin eğitimsel temelinin inşa edilmesinde ve ulusal kurtuluş devrimini sosyalist devrime taşıyacak anahtar örgüt devrimci partidir (Avcıoğlu, 1980b: 228- 238). [21] Fakat Avcıoğlu devrimci parti için pek az şey söylemiştir.

Özetlendiğinde Yön-Devrim çizgisinin formüle ettiği devrim teorisi zor yoluna dayalı aşamalı bir devrim metodudur. Aşamalardan birincisini ulusal kurtuluş devrimi oluşturmaktadır. Ulusal kurtuluş devriminde toplum üzerinde söz sahibi olan tutucu koalisyonu hariç halk güçlerinin milli cephesi ön plana çıkartılmaktadır. Bu cepheye öncü olacak güç ideal teoride işçi sınıfı ve köylü unsurlar olmuştur ancak

[21] Bu hedefi ilke edinmiş diğer ilerici partiler ile.

Türkiye toplumunun durumu ve işçi sınıfının devrimciliğine karşı güvensizlikleri Yön-Devrim çizgisini pragmatizme itmiş, öncülük için asker ve sivil aydınlar, demokrasi krizlerinde bizzat ordu öne çıkmıştır.

3.2.2. Milli Demokratik Devrim Çizgisi

Türkiye politik tarihinde Milli Demokratik Devrim düşüncesinin geçmişi Şefik Hüsnü Değmer liderliğindeki Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkasından Bakü'de kurulan Mustafa Suphi'nin Türkiye Komünist Fırkasına kadar götürülebilmektedir. Özünde aşamalı devrim teorisi olan MDD fikri Atatürk devrimlerinin tamamlanmadığı düşüncesiyle Türkiye sosyalistleri tarafından geniş bir yankı bulmuştur (Ateşoğlu, 2006: 91).

Türkiye'nin önündeki devrimin milli demokratik devrim olduğunu düşünen kişiler 1967 yılında Mihri Belli önderliğinde kendi yayın organları olan Türk Solu isimli dergiyi çıkarmaya başlamıştır. Solda güç birliğini hedefleyen dergi Kemalist sol ile ittifak kurmayı amaçlamıştır. Dergide Mihri Belli, Hikmet Kıvılcımlı, Reşat Fuat Baraner gibi eski tüfek sosyalistlerin yanında Mümtaz Soysal, İlhan Selçuk gibi eski Yön dergisi yazarları da bulunmaktadır. Zaten Mihri Belli, Eski Tüfekçi adıyla MDD teorisini 5 Ağustos 1966 yılında Yön sayfalarındaki Demokratik Devrimde Kimle Beraber Kime karşı başlıklı yazısıyla formüle etmiştir. Belli, demokratik devrimde asker ve sivil aydınlardan oluşan zinde kuvvetleri işçi sınıfına müttefik olarak tanımlamış ancak ittifak düşüncesinin güncel politikadaki karşılığı Kemalist subaylar olmuştur. Bu konu, Yön ile uyum, TİP ile temel anlaşmazlığı oluşturmuştur. Belli, TİP içinde muhalif bir hareketin başını çekmiş parti yönetimini ele almaya çalışmış ancak başarısız olmuştur. Çizginin tek örgütlenme başarısı Fikir Kulüpleri Federasyonu'nda (FKF) hâkim olmak ve 29 örgütün bir araya gelmesiyle kurulan Dev-Güç ile sınırlı kalmıştır (Ersan, 2013: 25-26).

MDD, Yön milliyetçiliğinin bir versiyonunu temsil ederek Kemalist tarih anlayışıyla uyum içindedir. Bununla birlikte Kürt ulusal hareketine ideolojik sebeplerle mesafeli yaklaşmış, Türk ve Kürt halklarının birliğini vurgulamıştır.

Ancak bu çeşit milliyetçi tutumların yanında, önder kadroların geldiği geleneğin etkisiyle Türkiye aşırı solunda ilk kez Komintern ekseninde Enternasyonalizm vurgusu güncel politikanın içerisinde özellikle genç nesillere verilen ideolojik eğitimlerde kendisine yer bulmuştur (Aydınoğlu, 1992: 125-126).

MDD çizgisinin parlamento dışı mücadeleyi öne çıkarması üniversite gençliği ve aşırı solun en yaygın gençlik örgütü olan FKF gözünde TİP'in parlamentarist yönelimine kıyasla etkili olmuş, TİP üniversite gençliği tarafından pasifizmin adresi sayılmıştır. MDD çizgisi, sosyalist muhalefetin sokaktaki öncüsü haline gelen gençlik hareketini AP hükümetini köşeye sıkıştırması şeklinde okuyarak sahip çıkmıştır. Ancak MDD'cilerin Kemalist subaylar tarafından gelecek askeri darbeyi beklemeleri üniversite gençliğinin Belli önderliğinden uzaklaşmasına sebep olmuştur. Üniversite gençliğinin demokratik üniversite protestoları giderek Amerikan emperyalizmine karşı bağımsızlık için gerilla mücadelesine dönüşmüştür. Askeri darbe beklentisindeki MDD çizgisi ise, Kemalist subayların hem 12 Mart öncesinde deşifre olmaları, hem de bazı subayların MDD çizgisine sırt çevirmeleri ile izole küçük bir çevre haline gelmiştir (Ersan, 2013: 27-28 ve 34).

3.2.2.1. MDD Çizgisinin Türkiye Tezleri

MDD çizgisinin önde gelen teorisyenlerinden Belli'ye göre Türkiye:

> *...Emperyalist dünya sistemi içinde, sömürülen ülkeler safında geri bir tarım ülkesidir* (Belli, 1970b: 200). *…Toplumumuzda egemen kültür emperyalist ve yarı feodal kültürdür* (Belli, 1970b: 208).

MDD çizgisine göre Türkiye'de Kurtuluş Savaşından sonra devlet aygıtında asker ve sivil aydın zümre hâkimiyet kurmuştur. Kemalist rejim Türkiye'de yaşayan halkları uygar bir ulusun yurttaşları haline getirmeye çalışmıştır. Ancak feodal unsurlar ve işbirlikçi burjuvazi toplumdan tasfiye edilememiştir. 1960'larda ise asker-sivil aydın zümrenin, bürokrasinin ve küçük burjuvazinin iktidarı karşı devrime uğramış büyük toprak sahipleri, feodal ağalar, işbirlikçi kapitalistler politik

iktidarı ele geçirmiştir. Böylelikle Türkiye emperyalist sömürü sistemi içerisinde hapsolmuştur. Kısacası Cumhuriyetçi kadronun hedefleri karşı devrime uğramıştır. Belli'ye göre karşı devrimin tohumları 1945'ten önce atılmış ancak 1946'dan beri seçimler ile iktidar el değiştirmemiştir. Sandıklardan hep komprador burjuvazi, feodal ağalar ve emperyalizmin işbirlikçileri çıkmıştır. Bu yüzden MDD çizgisinin sloganı *Sosyalist Türkiye* değil *Tam Bağımsız ve Gerçekten Demokratik Türkiye* şeklindedir (Belli, 1969: 12-13).

Türk Solu dergisi yazarlarından Erdoğdu'da bu durumun altını çizmektedir. Erdoğdu her devrimin karşı devrimin tohumlarını bünyesinde barındırdığını ifade etmektedir. Kurtuluş Savaşı emperyalizmin hâkimiyetini ülkeden kazımaya çalışırken de diyalektiğin yasaları işlemeye devam etmiş, anti-emperyalist ve demokratik mücadelenin kesin zaferi sağlanamadığı için karşı devrimin tohumları yeşermiş çok partili yaşam denilen Filipin demokrasisi düzeni karşı devrimin iktidarı ele geçirmiş hali olarak yorumlanmıştır (Erdoğdu, 1969: 9). Çünkü devrimler tamamlanmadığı sürece karşı devrim canlılığını korumaktadır. Giderek büyüyen karşı devrim politik ve ekonomik hayatta belirleyici işlev kazanacak kadar güçlendiğinde politik iktidarı ele geçirmektedir (Erdost ve Kaymak, 1971: 286).

Türk Solu dergisine ve dolayısıyla milli demokratik devrimcilere göre Cumhuriyeti kuran Kemalist hareket devrimcidir, bununla birlikte artı ve eksi yönleri iyi tahlil edilmelidir. Kemalist devrimi besleyen, güç veren düşüncelerle Milli Demokratik Devrim çizgisinin fikirsel sentezinin yapılması, MDD çizgisinin başarısı için zorunlu bir görevdir (Türk Solu, 1968: 5-6).

Kemalist hareketin üst yapıda attığı reform adımları geniş ölçüde başarılı olmuştur. Ancak emperyalizme karşı çelişmede ilerici sınıflar ile ittifak yapılmaması, toprak reformunun gerçekleştirilmemesi ve milli sanayi hamlelerin gelmemesi sebebiyle Kemalist hareketin ileri atılımları ekonomik altyapıya yerleşerek devrimci bir karakter kazanamamıştır (Aydınlık Sosyalist Dergi, 1968: 21-22).

Kemalizm'e son derece olumlu yaklaşan MDD çizgisi, proleter devrimciler ile Kemalist hareketin arasında Türkiye'nin mevcut durumunda güç birliğinin

kurulması, işçi- köylü ittifakı temeli üzerinde kurulan cephenin bir parçası olması milli demokratik devrimin zaferi için önemli bir adım olarak yorumlanmaktadır (Aydınlık Sosyalist Dergi, 1970: 247).

Aynı olumlu yaklaşım MDD çizgisinin önde gelen teorisyenlerden Mihri Belli'de de görülmektedir. Belli Kemalizm ile sosyalizm arasında uzlaşılmaz farklar olmadığını kaydetmektedir. Kemalizm'in içindeki milliyetçi vurgunun insanları sosyalizme götürdüğünü ifade etmektedir. En sağlam sosyalistlerin böyle bir yol izlediğinin altını çizmektedir (Belli, 1970: 96). Ancak Alpay gibi Türk Solu dergisi yazarları, Kemalizm'e ihtiyatla yaklaşmaktadır. Alpay'a göre küçük burjuva politik akımlar ikircikli bir karakter taşımaktadır. Alpay, Kemalizm'in kendi içinde devrimci, ilerici ve mücadeleci tarafları olduğu gibi, uzlaşıcı ve teslimiyetçi tarafları da bulunduğunu kaydetmektedir. Bu açıdan sol Kemalizm'in ve sağ Kemalizm'in varlığının altını çizmektedir. Aynı zamanda MDD çizgisi için bu ayrımın önem taşıdığını vurgulamaktadır (Alpay, 1970: 9).

Belli'ye göre her sınıfın veya zümrenin devrim karşısında ki yer aldığı tutum, onun toplumdaki ekonomik ilişkilerin içerisindeki durduğu yere göre şekillenmektedir. Her toplumsal sınıf er ya da geç kendi özgün yerini bulacaktır (Belli, 1966: 10).

MDD çizgisine göre Türkiye'de toplumsal sınıflar, Belli'nin MDD broşüründe devrimci güçler ve karşı devrimci güçler olarak ikiye ayrılmaktadır. Karşı devrimci güçler, işbirlikçi sermaye ve feodal unsurlardan oluşmaktadır. İşbirlikçi sermaye sınıfı Belli'ye göre sınıf çıkarları ülke üzerindeki emperyalist sömürüden yana olan Türkiye ekonomisini tekelinde tutan, politik alanda asker-sivil aydın zümreyi saf dışı bırakmayı başarmış, kendi politik hegemonyasını inşa etmiş anti-Kemalist güçlerdir. Feodal güçler ise büyük toprak sahipleri ve tasfiye edilememiş feodal ağalardan oluşmaktadır. Bu sınıf işbirlikçi sermayeye oranla güçsüzdür fakat emperyalizmin yapısı gereği sömürüsü altına aldığı ülkenin en gerici unsurları ile ittifak kurması açısından feodalizm Türkiye topraklarından sürekli olarak fışkırmaktadır. Bu açıdan karşı devrimci güçler, emperyalizmin işbirlikçisi sermaye sınıfı ve feodal güçlerin ittifakından oluşmaktadır (Belli, 1970b: 225-231).

Belli'ye göre devrimci güçler Türkiye proletaryası, yarı proleter unsurlar, yoksul köylülük, şehir ve köy küçük burjuvazisi, şehirlerdeki küçük burjuvazi ve tarım bölgelerinin orta köylüsünden oluşmaktadır (Belli, 1970b: 231-232).

Belli için Türkiye proletaryasının sınıfsal çıkarları sosyalist ekonomik örgütlenmede yatmaktadır. Ancak Türkiye'nin Batı'daki gibi tam bir kapitalistleşme göstermemiş olması, feodalizmin tam tasfiyesinin görülmemiş olması, proletaryanın köy ile ilişkisini tamamen kesmemiş olması proletaryanın tarihi görevini üstlenmesindeki engeller olarak gösterilmektedir. Öte yandan iki buçuk milyonluk Türkiye proletaryasının sadece bir milyonu sendikalıdır. Üstelik işçi sınıfının politik örgütü de bulunmamaktadır. Çünkü Belli'ye göre TİP kendi içinde sınıf partisi olma savaşını vermektedir. Üstelik proletarya aydınlara ve devrim lafzına olumsuz yaklaşmaktadır. Bu açıdan Belli'ye göre proletaryaya sınıf bilincini götürecek olan sınıfın dilini konuşan onların acılarını çekmiş daha bilinçli proleterlerdir. Milli demokratik devrimde proletarya, köylülükle ittifakının politik örgütü olan proleter devrimci partiyi kuracak ve mücadelenin öznesi görevine getirip bütün devrimcilerin güç birliğinin temelini oluşturacaktır (Belli, 1970b: 232-242).

Yarı proleter unsurları ise köy ile bağlarını koparmamış mevsimsel olarak bazen şehirlerde sanayi sektöründe, bazen ise kırsalda tarım sektöründe çalışan kimselerden oluşmaktadır. Yoksul köylülük, yüzde 75'i tarımla geçinen Türkiye'de sefalet boyutunda ilkel metotlarla tarım işletmeciliği yapan köylülerden oluşmaktadır. Yoksul köylülük aynı zamanda şehirlere göç ederek, proleterleşerek gecekondu mahalleri kurmaktadır. Yoksul köylülüğün de çıkarları proletaryanın ve yarı proleterlerin olduğu gibi proleter devrimci örgüttedir. Küçük burjuvazi; orta köylülük, asker-sivil aydın zümre ve şehir küçük burjuvazisinden oluşmaktadır. Şehir ve köy küçük burjuvazisinin bir bölümü tutucu bir yön taşımakla birlikte bazı üretim araçlarına ve toprağa sahiptir, emek gücü de kiralayabilmektedir, ancak emperyalizmin sömürüsü altında bulunmaktadır. Asker-sivil aydın zümre, ordu ve bürokraside kilit noktaları elinde bulundurmaktadır. Ek olarak Tanzimat'tan bu yana ilerici bir geleneği ve geleceği bünyesinde taşımaktadır. Milli burjuvazi ise, varlığı kapitalist sistemin varlığına bağlı bir sınıftır ancak çifte özellik göstermektedir.

Kapitalist sisteme bağlı olmasının yanında emperyalizmin sömürüsü altındadır. Güçlü bir halk hareketi ile karşılaştığında işbirlikçi sermaye ile olan çıkar uyuşmazlığını görebilecektir, fakat özünde kapitalist ilişkilerin kaldırıldığı sosyalist devrime karşı kesinlikle karşıtlık içerisinde olacaktır. Bağımsızlık ve demokratik Türkiye mücadelesine katılmak istedikleri sürece yer alabilecek bir sınıftır (Belli, 1970b: 242-259).

Sonuç olarak Belli, Türkiye'nin toplumsal yapısını tahlil ederken iki sorunun cevabını aramaktadır. Bunlardan birincisi Türkiye'nin tam anlamı ile ekonomik ve politik olarak özgür olup olmadığıdır. İkincisi ise Türk toplumunu oluşturan halkların birlik beraberlik içerisinde gelişmesini engelleyecek feodal izler tam anlamıyla toplumdan kazıyıp atılmış mıdır?

Bu soruların cevabını Belli, Eski Tüfekçi imzasıyla Yön Dergisindeki yayınladığı "Demokratik Devrimde Kimle Beraber Kime Karşı" başlıklı yazısında vermektedir. Belli'nin ifadeleri şu şekildedir:

> *Her iki sorunun da karşılığı olumsuzdur. Türkiye bugün emperyalist sistem içindedir ve bu sistem yeraltı kaynaklarından dış ticaretine, politikasından kültürüne kadar Türkiye toplumunu baskı altında tutmaktadır. Türkiye'de feodal güçler ülkenin birçok bölgelerinde ekonomiye hükmetmekle kalmamakta, ideolojisi ile feodalizm, toplumsal hayatımızı her yönden etkileyebilmekte gerçek ulusal birliği engellemektedir.* (Belli, 1966: 10).

3.2.2.2. MDD Çizgisinde Devrim Metodu Düşüncesi

Belli, ilkel, komünal toplum, kölelik düzeni, feodalite, kapitalizm ve sosyalizm gibi üretim biçimlerinden her birini ve ileriye doğru atılan adımları devrim olarak tanımlamaktadır. Örneğin feodalizmden kapitalizme, kapitalizmden sosyalizme geçişi devrim olarak ifade etmektedir. Ancak merdiven adımları olarak düşünüldüğünde üretim biçimlerinden kesin olarak teker teker geçişi şart kabul etmemektedir. Bir sonraki aşama yerine daha sonraki aşamaya da geçilebilmektedir

(Belli, 1970a: 26-27). Bu devrim tanımı MDD çizgisinin devrim metodu teorilerine uygun düşmektedir. Ancak devrim nasıl bir yol izleyecektir? Bu sorunun yanıtı Türkiye demokrasisini ele alıştan başlamaktadır.

MDD çizgisine göre Türkiye demokrasi ve özgürlük uğruna verilecek bir mücadeleye ihtiyaç duymaktadır. Çünkü biçimsel parlemanterizmin gerçek demokrasiye dönüşümü başarılamamıştır. Bu haliyle demokrasi Türkiye solunun örgütlenip yurtseverlerin sesi olmasını engellemektedir. Halktan yana politika izleyenlerin önünde engel teşkil ettiği gibi gerici güçlerin işlerini kolaylaştırmaktadır (Türk Solu, 1967: 1). Belli çeşitli yazılarında sık sık mevcut demokrasiye pejoratif bir tavırla yaklaşmakta ve onu burjuva demokrasisi bile saymamakta Filipin Demokrasisi şeklinde ifade etmektedir (Belli, 1970b: 207). Türk Solunun ilk sayısından ve genel olarak MDD çizgisinin Türkiye demokrasisine bakışından anlaşılmaktadır ki, MDD çizgisi parlamento dışı yani zor yoluna dayanan bir metot benimsemektedir. Aynı zamanda sosyalizme aşamalı geçişi öngörmektedir.

Belli Türkiye'nin önündeki devrimin adını demokratik devrim olarak belirlemiştir. Demokratik devrimin başlıca iki görevi; milli bağımsızlığın sağlanması (bu açıdan milli) ve feodalizmin tamamen tasfiye edilmesidir (bu açıdan demokratik). Demokratik devrim Türkiye'nin önündeki sosyalizme giden yolda geçilmesi zorunlu bir aşamayı temsil etmektedir (Belli, 1966: 10-11; Belli, 1970b: 213). Başar demokratik devrimin görevlerini şu şekilde belirtmektedir:

> *1 - Derebeyliğin bütün kalıntılarına karşı savaşmak; 2 – Yeni Burjuva hükümetlere hiç güvenmemek; 3 – Bağımsız işçi sınıfı taleplerini ileri sürmek; 4 – İlerdeki dönüşümler için işçileri her bakımdan hazırlamak* (Başar, 1967a).

Bu noktada belirtilmesi gerekmektedir ki milli demokratik devrim burjuva demokratik devrim ile aynı anlama gelmemektedir. Bu ayrımı Belli, zamana göre ve hâkim üretim biçimine göre yapmaktadır. Belli'ye göre dünya 18. veya 19. yüzyıllarda değildir, burjuvazi feodaliteyi alt üst oluşa uğratacak devrimci gücünü yitirmiştir. Mevcut çağ emperyalizm çağıdır, emperyalizm çağında geri kalmış ülkelerin burjuvazisi devrimci özellik taşımamaktadır (Belli, 1966: 10-11).

Belli'ye göre demokratik devrimin şiarı:

> *Emperyalizme karşı, işbirlikçi sermayeye karşı (ki buna Türkiye'de bankalarda girer, dış ticaret sermayesi de girer). Dış ticaret sermayesinin millileştirilmesi şiarı, bankaların millileştirilmesi şiarı, bu, sosyalist bir şiar sayılmamalıdır. Milli bağımsızlığı hedef tutan bir şiardır. Buna sosyalist olmayan bir kimse katılmıyorsa tutarlı yurtsever olmadığındandır. Ve bunu sosyalistlerin tekelinde bir şiar olarak göstermek kadar yanlış zararlı ve bölücü bir şey olamaz* (Belli, 1970a: 31).

Belli'den aktarılan paragraftan anlaşılacağı üzere milli demokratik devrim aşamasında MDD çizgisi milli bir cephe oluşturmaya yönelmektedir. Bu yönelmenin etkilerini çizginin Türkiye'deki toplumsal sınıfları ele alırken kullandığı kategorize ölçütlerinden de çıkartılabilmektedir.

Milli cephenin inşası, güç birliği ve devrimci yeteneği devrimin başarısı için hayati bir önem taşımaktadır. Çünkü zaten milli demokratik devrim milli sınıf ve zümrelerin çıkarlarına yönelik bir devrim özelliği göstermektedir. Başka bir ifade ile devrimin kaderi, milli cephedeki sınıfların mevzilenmesine bağlıdır (Belli, 1970b: 215). Milli cephe; devrimci güçler şehir ve köy proletaryası, yarı proleterler, yoksul köylü unsurlar, şehir ve köy küçük burjuvazisi ve asker-sivil aydın zümrenin kendi öz örgütlerinin katılımından oluşmaktadır (Belli, 1970b: 260).

Belli, milli cephe içerisinde hegemonya ve öncü konusuna dair Cumhuriyet Devrimi ve 27 Mayıs hareketi deneyimlerinden yola çıkarak küçük burjuvazi hegemonyasının ve öncülüğünün karşı devrime karşı bağışıklığının zayıf olduğunu vurgulamaktadır. Bu açıdan milli cephenin sırtını proletaryanın ve yoksul köylülüğün hegemonyasına dayaması gerektiğinin altını çizmektedir. Proleter devrimcilerin bu amaca hizmet etmesini belirtmektedir. Ancak hegemonya ve öncü konusunda son kertede devrime en hazırlıklı ve bilinçli sınıfın öncülük edip hegemonyasını kuracağını ifade etmektedir (Belli, 1970b: 261-262). Buradan yola çıkarak Berktay proletarya öncülüğünün objektif ve sübjektif şartlarını masaya yatırmaktadır. Berktay'a göre politik, sosyal ve ekonomik şartlar, kapitalizmin ve buna paralel

proletaryanın nicel ve nitel gelişimi objektif şartları oluşturmaktadır. Proletaryanın politik bilinci ve örgütsel yetenekleri ise sübjektif şartları oluşturmaktadır. Öte yandan Berktay'a göre öncülük eylem sırasında küçük burjuvazi çevreler ile proletarya arasındaki ilişki sonucu oluşmaktadır. Son kertede eylem içinde ortaya çıkmaktadır (Berktay, 1969: 147-148).

Başar'da Belli'ye paralel şekilde öncü ve hegemonik gücün işçi sınıfının elinde olması gerektiğini devrimin kalıcılığı açısından önemli görmektedir. Başar Lenin'in Demokratik Devrimde Sosyal Demokrasinin İki Taktiği (1905) eserine atıfla demokratik devrimde öncülüğü ve hegemonyayı devrim aşamasının getirdiği organik müttefikler ile işçi sınıfında olması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu şekilde işçi sınıfı demokratik devrimin görevlerini yerine getirip sosyalist devrim aşamasına yöneleceğini öngörmektedir (Başar, 1967b: 12). Alpay'da milli demokratik devrimin kalıcılığını ve sosyalist devrimin garantisini proletaryanın örgütsel ve ideolojik öncülüğü şartına bağlamaktadır (Alpay, 1968: 6). Ancak Alpay, Türkiye'de proletaryanın devrime öncülük edeceği objektif ve sübjektif şartların oluşmadığını kabul etmektedir. Proletaryanın köylülük ile olan bağlarını koparmadığı ve yarı proleter özellik gösterdiğini ileri sürmektedir (Alpay, 1969: 464-465).

MDD çizgisinin önde gelen teorisyenlerinin birçoğu, faaliyet gösterebildiği dönemlerde SBKP yörüngesinde bulunan illegal TKP'li isimlerdir. Doğal olarak MDD teorisyenleri Marksist literatüre bağlı fikirler geliştirmişlerdir. Ancak çoğunlukla Komünist Enternasyonal Programına (1928) paralel şekilde Türkiye'yi analiz etmişler ve devrim metodu oluşturmuşlardır. Bu durum, Türkiye'nin toplum yapısının tahlilinde ve devrim metodunun içeriğinde kendini göstermektedir. Marksist terminolojiyi kullanmakta ve genç nesilleri bu yönde eğitme de MDD teorisyenleri bir ilki temsil etmektedir.

3.2.3. Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu

THKO eyleme geçmeden önce planlanmış ve tüzüğü belirlenmiş bir örgüt değildir. Kurucu kadro pratiğe geçmeden önce ideolojik ve programatik çalışmalar yapmamış örgüt eylem içerisinde oluşmuştur. Kuruluş kongresi veya konferansı

düzenlenmemiştir. Örgütün çekirdek kadrosunu oluşturan birçok isim Filistin'deki gerilla kamplarında eğitim almıştır. THKO'nun örgütleyicisi ve teorisyeni Hüseyin İnan, popüler lideri ve sürükleyicisi Deniz Gezmiş, kurucu kadrosu ise Yusuf Aslan, Sinan Cemgil, Cihan Alptekin, Alpaslan Özdoğan gibi isimlerden oluşmaktadır. Örgüt şehir ve kır gerillası olarak iki gruba ayrılmıştır. Ankara Emek İş Bankası soygunu, fidye karşılığı alı koyma ve 4 ABD askerini kaçırma gibi eylemler düzenlemiştir. Cihan Alptekin, Ömer Ayna Kartal THKP-C militanları ile birlikte hapisten kaçıp Kızıldere'de, Sinan Cemgil, Alpaslan Özdoğan ve Kadir Manga gibi THKO üyeleri ise jandarma ile girdikleri çatışmada öldürülmüştür. Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan ise idam edilmiştir (Yurtsever, 2016: 143-144).

THKO hem pratik içerisinde kurulmuş bir örgüt oluşu, hem de militanlarının yakalanmış veya öldürülmüş olması sebebiyle basılı kaynak bırakma yönünden kısır bir özellik göstermektedir. THKO'dan geriye mahkeme savunması, Hüseyin İnan'ın kaleme aldığı Türkiye Devriminin Yolu broşürü ve 4 ABD askerini kaçırma eylemi sonrası yayınladıkları kuruluş bildirisinin de olduğu birkaç bildiri kalmıştır.

1971 tarihli Kuruluş bildirisi örgütün varoluş amacına dair temel bilgiler vermektedir ve ilk beş maddesi şu şekildedir:

1- *Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu halkımızın bağımsızlığının silahlı mücadele ile kazanılacağına ve bu yolun tek yol olduğuna inanır.*
2- *Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu bütün yurtseverleri bu kutsal mücadele saflarına çağırır ve hainlere karşı giriştiği kavgada son savaşçısına kadar devam edeceğini bildirir.*
3- *Amacımız Amerika'yı ve tüm yabancı düşmanları temizleyerek, hainleri yok etmek ve düşmandan temizlenmiş tam bağımsız Türkiye'yi kurmaktır.*
4- *Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu ezilen halkımızın öncü gücüdür, halkımızın kurtuluşu dışında hiçbir harekete girişmez.*

5- *Halkımıza şunu duyuruyoruz. Düşmanın zenginliğine, sayısına, imkânlarına ve dehşetine aldanmayınız. Düşmana boyun eğmeyiniz, haklarımızı zorla alacağız, çünkü onlar her şeyi bizden zorla alıyorlar* (Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu Bildirisi, 2016: 145).

3.2.3.1. THKO'nun Türkiye Tezleri

THKO'ya göre, Türkiye 1923 yılında emperyalizme karşı mücadele ederek ulusal bağımsızlığını kazanmış, 1923-1939 yılları arasında ulusal bağımsızlığı ekonomik bağımsızlık ile tamamlanması düsturuyla politika üretmiş ve bu hedefe ulaşmaya çalışmıştır. Fakat Türkiye, 1945 yılından itibaren emperyalist güçlere karşı kapılarını aralamaya ve bağımsızlığını yeniden yitirmeye başlamıştır. Özellikle DP iktidarında ABD ile ilişkiler güçlenmiş, Cumhuriyetle birlikte tasfiye edilen tüccar ve toprak ağalarından oluşan kadrolar söz sahibi haline gelmiş, milli sınai kalkınma hamleleri yerini tarıma yönelmiş ekonomi politikalarına bırakmıştır. Öte yandan bu dönemde işçilerin demokratik hakları kısıtlanmış köylüler üzerinde toprak ağalarının sömürüsü artmıştır. 1971 yılına gelindiğinde Türkiye, emperyalizm ve onun yerli işbirlikçileri eliyle yarı bağımlı ve yoksul bir ülke haline gelmiştir. Son kertede THKO'ya göre Türkiye yarı sömürge, az gelişmiş ve kapitalist bir ülke özelliği göstermektedir. Öte yandan toprak reformu yapılmadığı için Türkiye'nin Doğu ve Güney Doğu bölgelerinde feodal üretim biçimine özgü üretim ilişkileri bulunmaktadır (THKO Savunması, 2008: 395-454).

THKO, Türkiye'deki toplumsal sınıfları ilerici güçler ve gerici güçler şeklinde iki gruba ayırmıştır. Gerici güçler arasında sayılan işbirlikçi burjuvazi emperyalizmin kontrol ettiği güdümlü kapitalizmin kontrolünü elinde tutan sınıftır. Varlığı emperyalizme direkt şekilde bağlıdır. Bu grupta ek olarak kredili satışlar, aracılık, faizcilik, karaborsacılık ve sanayi mamullerinin dağıtıcılığını yapan ticaret burjuvazisi bulunmaktadır. Feodal üretim ilişkilerinin hâkim olduğu bölgelerde yoksul köylüler üzerinde sömürü mekanizması kuran toprak ağaları da bu grubun

içerisinde sayılmaktadır. Ayrıca gerici güçler içerisinde tefeci ve eşraf takımı ile bürokratlar bulunmaktadır (İnan, 1991: 14-15).

İlerici güçler ilk olarak işçi sınıfı ve halk ordusu içerisinde örgütlenecek olan sanayi ve tarım proletaryası, yoksul köylüler (az topraklı, topraksız, yarı proleter unsurlar), orta köylüler (ilkel yöntemler kullanan küçük üretici), zengin köylüler, lümpen proletarya ve şehir küçük burjuvazisinden (memur, öğretmen, esnaf, zanaatkar, teknokratlar, serbest meslek sahipleri) oluşmaktadır. Ordu için ise 1923'ten gelen ilerici ve anti-emperyalist geleneğinin bulunduğunu belirtmek ile beraber, 1960 deneyinden sonra emperyalizm ve işbirlikçileri ordu içerisindeki radikal unsurların iktidara gelme tehlikesine karşı ordunun sınıfsal yapısını değiştirme ve emperyalizmin hizmetine girme çabaları verildiği vurgulanmaktadır (İnan, 1991: 16-25)

3.2.3.2. THKO'da Devrim Metodu Düşüncesi

THKO yayınladığı kuruluş bildirisinde henüz ilk maddeden ülkenin içinde bulunduğu problemler başka bir ifade ile emperyalizmin işgalinden kurtuluş yolu silahlı mücadele olarak belirtilmektedir. Yine aynı maddede silahlı mücadele dışındaki politik mücadele kanalları kesin ifadeler ile reddedilmektedir. Aslında örgüt ismindeki ordu vurgusu örgütün parlamento içi veya dışı mücadele yöntemlerden hangisini benimsediğini açıklamaktadır. Dolayısıyla THKO için kolaylıkla parlamento dışı zor yoluyla yapılacak bir devrim metodu geliştirildiği söylenebilmektedir.

THKO'nun teorisyeni İnan'a göre, emperyalizmin sömürüsü altındaki yarı bağımlı ülkelerde temel çelişki halk yığınları ve emperyalizm arasındadır. Bu yüzden Türkiye'nin önündeki devrim milli demokratik devrimdir. Üstelik halen feodal ve yarı feodal üretim ilişkileri de Türk toplumunda görülmektedir. Milli demokratik devrim mücadelesi anti-emperyalist ittifak ile emperyalizmin işbirlikçisi tüm gerici unsurlara karşı verilecektir. İnan, milli demokratik devrimi sosyalist devrim öncesinde zorunlu uğrak olarak kabul etmektedir. Emek-sermaye çelişkisinin oluşabilmesi için milli demokratik devrimin başarılması gerektiğini vurgulamaktadır.

İnan, MDD ve SD aşamalarında işçi sınıfının kuracağı ittifakların değişeceğini belirtmekle beraber, MDD için işçi sınıfı öncülüğünü şart koşmaktadır. Aksi durumda MDD'yi gerçekleşmemiş saymaktadır. İşçi sınıfının öncülüğü olmadığı anti-emperyalist ve anti-feodal mücadelede, toplumun ya kapitalizme doğru kayacağını ya da emperyalizmin sömürüsü altına gireceğini kaydetmektedir. İnan'a göre MDD teorisi milli cepheyi oluşturan sınıfların işçi sınıfı öncülüğünde mevzilenmesi ve kökleri politikaya dayanan askeri devrimci savaştan oluşmaktadır. İktidar milli cephe tarafından ele geçirilene kadar gösterilen mücadele halk savaşı ifadesi ile tanımlanmaktadır (İnan, 1991: 30 ve 37).

Ayrıca İnan silahlı mücadeleyi ve şiddet politikasını şu şekilde açıklamaktadır:

> *Politik mücadele yöntemlerinin en üst düzeyine şiddet politikası ve şiddet politikasının temel yöntem olduğu politik mücadeleye de silahlı mücadele diyoruz* (İnan, 1991: 41).

Halk savaşı hem işçi sınıfını hem de yoksul köylülüğü kapsayacak parti örgütlenmesi ve geniş halk kitlelerini içine alan silahlı güç olan ordu üzerinden yürütüleceği vurgulanmaktadır. Ancak bulunan aşamada sadece işçi sınıfı ideolojisine sahip militanlar olmasına ek olarak mevcut pratik sorunlar parti-ordu ayrımına gitmeye gerek duymamaktadır. Partinin çekirdeği olan ordunun parti işlevi de göreceği belirtilmektedir (İnan, 1991: 43 ve 49).

İnan'a göre halk savaşı:

> *Halk savaşımız mevcut yapısı ile devrimci bir iç savaş şeklinde gelişmektedir. Milli cephede yer alan sınıf ve tabakalar arasında işçi sınıfı mücadelenin ve devrimin öncülüğünü yapacak, köylüler ise halk savaşının temel gücünü teşkil edeceklerdir, ve en büyük insan gücü kaynağıdır. Şekli demokratik ortam legal mücadele olanağı tanımadığı içindir ki, şiddet politikası esas alınarak mücadele yürütülecektir. Şehirlerin; bağrında gerici sınıfları da barındırması (kırsal alana nazaran çok güçlü bir*

> *şekilde) emperyalizmin büyük bir oranda kontrolü altında bulunmaları ve halk savaşının temel gücünü köylüler teşkil edeceğinden; politik mücadelede kırsal alanların temel alınması stratejik bir sorun ve zorunluluktur. Ezilen geniş köylü yığınları kırsal bölgelerde yaşamaktadır. Ve köylüler Sovyet Devrim modelin olduğu gibi yedek güç değil temel güçtür* (İnan, 1991: 45).

İnan, halk savaşına dair maceracılık suçlamalarına ve gerilla savaşını amaç edinme eleştirileri üzerine şöyle demektedir:

> *T.H.K.O. gerilla savaşını, halk savaşının başlangıç döneminde stratejik bir sorun ve halk kitlelerini örgütlemede en doğru araç olarak kabul etmiştir. Gerilla savaşını amaç edinenlere şiddetle karşıyız* (İnan, 1991: 47).

Sonuç olarak THKO milli demokratik devrim çizgisinin bir versiyonunu temsil etmektedir. Örgüt, Türkiye tahlillerinde ve Türkiye'deki toplumsal sınıflar analizlerinde büyük oranda Avcıoğlu'nun Türkiye'nin Düzeni kitabına ve Belli'nin Milli Demokratik Devrim kitapçığına bağlı kalmıştır. Örgüt tarafından zor yoluna dayalı devrim metodu tercih edilmiştir. Sosyalizme aşamalı geçiş stratejisi benimsenmiştir. Demokratik devrim mücadelesinde işçi sınıfının örgütünün altında inşa edilecek ve işçi sınıfının öncü, köylülüğün temel güç olacağı milli cephe inşası vurgulanmıştır. Bununla beraber kırları esas alan halk savaşı benimsenmiş, halk savaşının ilk aşamasında gerilla mücadelesi verileceği kaydedilmiştir.

3.2.4. Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi

17 Ekim 1970 tarihli Dev-Genç kurultayında Mahir Çayan bir konuşma yapmış, devrim için gerekli unsurlara dair profesyonel devrimcileri ve işçi, köylü yığınları işaret etmiştir ve Dev-Genç'ten üstün Marksist -Leninist bir savaş partisinin kurulması gerektiğinin altını çizmiştir (Yıldırım, 2019: 382).

THKP-C'nin kurulmasına giden süreç başta Mahir Çayan olmak üzere örgütün kurucu kadrosunun Aydınlık Sosyalist Dergi ve Proleter Devrimci Aydınlık

dergisi çevresinin, milli demokratik devrim içindeki Mihri Belli ve Şahin Alpay'ın (sağa sapma) ve Türkiye İşçi Partisinin (Aren-Boran oportünizmi) eleştirisi şeklinde gelişmiştir.

THKP-C, başta Mahir Çayan olmak üzere FKF ve TİP içerisindeki anti-emperyalist ve muhalif kadrolar önderliğinde kurulmuştur. Örgütün en özgün yanı, zor yoluyla yapılacak bir devrimin teorik ve pratik açıdan alt yapıları ile ortaya konmuş olmasıdır. Örgütün kurucu kadrosu ve ilk merkez komitesi Mahir Çayan, Yusuf Küpeli, Hüseyin Cevahir, Münir Ramazan Aktolga, Ertuğrul Kürkçü ve Ulaş Bardakçı gibi isimlerden oluşmaktadır. Örgüt ilk hedefi teorik çalışmalara ek olarak şehir gerillası kurmak olmuştur. Bu hedefe paralel şekilde Ankara Küçükesat Ziraat Bankası ve İstanbul Selamiçeşme Akbank şubelerinde soygunlar düzenlenmiştir. Soygun eylemlerine ek olarak İsrail Başkonsolosu Efraim Elrom kaçırılmış, taleplerinin yerine getirilmemesi üzerine öldürülmüştür. Aralarında Mahir Çayan'ında bulunduğu örgütün lider kadrosu THKO militanları ile tünel kazarak tutuklu oldukları hapishaneden kaçmış 30 Mart 1972 günü Karadeniz kırsalında bulunan Kızıldere'de askerler ile girdikleri çatışmada teslim olmamış ve öldürülmüşlerdir. THKP-C tekrar kurulamamış ancak Devrimci Yol, Devrimci Sol, Kurtuluş, Acilciler, MLSPB, Üçüncü Yol, Eylem Birliği gibi birçok aşırı sol oluşumun ideolojik ve eylemsel temeli olmuştur (Alpat, 2008: 260-261).

THKP-C kuruluş tüzüğünde örgüt şu şekilde tanımlanmaktadır:

> *THKP proletaryanın siyasi partisidir. THKP'nin başlıca amacı dünyada insanın insan tarafından sömürülmediği, her çeşit baskı ve sömürünün kalktığı bir toplumsal düzenin kurulmasıdır. Bu amaç gerçekleşene kadar THKP Türkiye proletaryasının siyasi partisi olarak mücadelesini sürdürecektir* (THKP-C Kuruluş Tüzüğü, Tarihsiz: 271).

Aynı zamanda kuruluş tüzüğünde verilecek mücadelenin çok yönlülüğünün altı çizilmektedir. Devrimci harekete olan bu yaklaşım mücadelenin halk yığınlarının örgütlendirilmesinden ideolojik savaşa, ideolojik savaştan silahlı savaşa kadar birçok

biçiminin metot olarak tercih edileceği vurgulanmaktadır (THKP-C Kuruluş Tüzüğü, Tarihsiz: 272).

Öte yandan bu yaklaşım parti cephe örgütlenmesinin bir sebebini ve sonucunu ifade etmektedir. Bu düşünceye paralel şekilde THKC, Amerikan emperyalizmine ve yerli ortaklarına karşı Türkiye'nin bağımsızlığını sağlamak amacıyla, silahlı kurtuluş savaşı verecek halkın öncü örgütü şeklinde tanımlanmaktadır ve doğrudan THKP kumandasında faaliyet yürüttüğünü açıklamaktadır (THKP-C'nin 1 Nolu Bülteni, Tarihsiz: 281).

3.2.4.1. THKP-C'nin Türkiye Tezleri

THKP-C'ye göre Türkiye:

> *Türkiye yeraltı kaynaklarından dış ticaretine, ekonomisinden politikasına, kültüründen sanatına kadar Amerikan emperyalizminin denetimi altında bir ülkedir. Amerikan emperyalizminin sömürge veya yarı-sömürge bir ülke için anlamı ülke zenginliklerinin talan edilmesi, halkın açlığı, sefaleti ve ulusal onurun hayasızca Amerikan postalları altında çiğnenmesidir* (THKP-C'nin 1 Nolu Bildirisi, Tarihsiz: 274).

Öyle ki emperyalizm güdümündeki egemen sınıfların Türkiye üzerindeki sömürü politikaları ülkenin ekonomisi için olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Bu sonuçlar kendini yarı sömürge ekonomisi içinde işsizlik, vergi yükü, enflasyon ve zamlar şeklinde göstermektedir. Sayılan olumsuz sonuçlardan en derin etkilenenler işçi ve emekçilerdir. Ancak bu sonuçlar Türkiye halkları için yeni gelişmeler değildir (Kurtuluş, 1971a: 6).

THKP-C'ye göre, Türkiye emperyalizme karşı bağımsızlığını kazandıktan sonra devletçilik eliyle burjuvazi sınıfı oluşturmaya çalışmış, fakat burjuvazi emperyalizmle göbek bağı olan bir sınıfa dönüşmüştür. Türkiye'de 1950 yılına kadar burjuvazinin iç savaşı yaşanmış, orta ve küçük burjuvazi iktidarı kaybetmiştir. İşçi

sınıfı kendisi için sınıf görüntüsünden uzak kalmış, yoksul köylülük büyük bir suskunluk içerisine hapsolmuştur (Kurtuluş, 1971b: 1).

Öte yandan Çayan, Cumhuriyeti küçük burjuvazinin en radikal ve en sol kanadının milliyetçilik tonu ağır basan anti-emperyalist kadrolarının öncülüğünde bu öncülüğün karakterini taşıyan milli bir devrim olarak tanımlamaktadır. 1923 Devrimi aynı zamanda tekelci burjuvaziyi tasfiye etmiş ve feodalizmin politik gücünü zayıflatmış ancak toplumdan kazıyamamıştır. Fakat feodal ve komprador devlet aygıtının yerine tek partili küçük burjuvazi iktidarı kurulmuştur (Çayan, Tarihsiz: 305-306).

Giderek güçlenen tekelci burjuvazi 1950 yılında politik iktidarı elde etmiştir. Politik iktidarı eline geçiren tekelci burjuvazi devletin her kanalında birden hâkimiyet kuramamış, 1960 yılında orta ve küçük burjuva karakterli reformist bir harekete karşı iktidarı kaybetmiştir. Bu dönemde işçilerin, köylülerin ve gençlerin demokratik ve anti-emperyalist mücadelesi hız kazanmış, ancak tekelci burjuvazi iktidarı kısa sürede AP eliyle geri kazanmıştır. 1971'de emperyalizm ve onun işbirlikçisi yerli tekelci burjuvazi devletin kilit noktalarını birer birer ele geçirmiş ve yekpare bir karşı devrim cephesi oluşturmuştur (Kurtuluş, 1971b: 1 ve 5).

Çayan, emperyalizmin 2. Dünya Savaşından sonra işgal metotlarını değiştirdiğini vurgulamaktadır. Buna bağlı olarak yerel müttefikin de değiştiğini, feodalizmin yerini burjuvazinin aldığını belirtmektedir. Değişen işgal metodu ile birlikte, emperyalizmin dışsal bir olgu olmaktan çıkıp içsel bir olgu haline geldiğinin altını çizmektedir. Çayan bu durumu gizli işgal olarak açıklamaktadır. Ayrıca emperyalizmin işgalinin ideolojik, politik, ekonomik ve askeri niteliklerinin olduğunu öne çıkarmaktadır. Bu yollar ile Türkiye'yi yöneten oligarşinin içerisinde doğrudan iktidarların değiştirildiğini ifade etmektedir. Bu yüzden Çayan, baş çelişkinin emperyalizmin kontrolündeki oligarşi ile Türkiye halkları arasında olduğunu kabul etmektedir (Çayan, Tarihsiz: 319-320).

Aynı zamanda Çayan çelişkiye dair feodal döneme göre yumuşadığını, halklar ile oligarşi arasında suni bir dengenin oluştuğunu, bu durumun emperyalizmin gizli işgal politikası başka bir ifade ile yeni sömürgeci metodundan

kaynakladığını ileri sürmektedir. Ayrıca emperyalist üretim ilişkileri [22] uzun süre ayakta kalabilecek kadar güçlendiği için suni denge içinde halkları pasifize etmeyi başarabilmektedir (Çayan, Tarihsiz: 293-294).

3.2.4.2. THKP-C'de Devrim Metodu Düşüncesi

Çayan'a göre devrim Marksist teoriye bağlı kalarak hem determinist hem volantiristir. Yani hem koşulların devrimci duruma yaklaşması, hem de teşebbüs gerekmektedir. Çayan'a göre politik iktidarın bir sınıftan bir sınıfa geçmesi de üretim biçiminden ileri bir üretim biçimine geçişte doğru ve eksik tanımlardır. Çayan Marksist devrim yaklaşımının sürekli ve kesintisiz bir devrim süreci olduğunu kabul etmektedir. Başka bir ifade ile devrim aşağıdan yukarı bir rotada halkların inisiyatifi ile devlet aygıtının ele geçirilip yukarıdan aşağıya daha ileri bir üretim sürecinin inşa edilmesidir (Çayan, 2003: 192-193). Çayan yine Marks ve Engels'e bağlı kalarak proleter devrimi iki aşamada ele almaktadır. Bunlar devrim ve evrim aşamalarıdır. Devrim aşamasında proletaryanın taktiği ayaklanma ve hücumdur, bu aşama kısa bir dönemdir, politik iktidarın ele geçirilmesini kapsamaktadır. Bu dönemde Fransız proletaryasının ayaklanma yeteneğine atıfla devrimin dili Fransızcadır. Evrim aşaması teorik çalışmaları kapsayan özellikle oportünist ve revizyonist yaklaşımların tasfiye edildiği, proletaryanın politik bilincinin ve öncülüğünün hazırlandığı aşamadır. Bu dönemde Alman proletaryasının teorik birikiminin zenginliğine atıfla devrimin dili Almancadır (Çayan, 2003: 198-200).

Çayan, Marks'ın ve Engels'in sürekli devrim teorisini şu şekilde açıklamaktadır:

> *1) Sürekli devrim teorisi sürekli buhranlar teorisinin sonucudur. (Sürekli buhran, kesiksiz buhran değildir. Bu kapitalizmin öldürücü buhranın zaman zaman kesilmesi fakat yok olmaması demektir. Bir başka deyişle, kapitalizmin ölüm döşeğine*

[22] Çayan geri kalmış ülkelerin üretim ilişkilerini kapitalizmi iç dinamikleri ile geliştiremedikleri için emperyalist üretim ilişkileri şeklinde açıklamaktadır.

> *girmesi, zaman zaman komadan çıkması, düzelmesi ama döşekten kalkamamasıdır.) 2) Sürekli devrim teorisi Avrupa devriminin yakın olması düşüncesine dayanır. 3) Sürekli devrim teorisi o zaman kadar burjuvazinin ordusu sayılan köylülerin proletaryanın ordusunu teşkil etmesi düşüncesine dayanır. Bu teori geniş köylü yığınlarının burjuvazi tarafından değil, proletarya tarafından feodalizme karşı kanalize edilmesini öngörür. Bir başka deyişle sürekli devrim teorisi köylülerin devrimci potansiyelinin Marksist analizidir. 4) Marks ve Engels'in sürekli devrim teorisi Almanya'da gecikmiş burjuva devrimine proletaryanın, Avrupa proletaryasının –özellikle Fransız proletaryasının- yardımıyla durmaksızın sosyalist devrime yönelmesi düşüncesine dayanır* (Çayan, 2003: 208).

Çayan'ın devrim metoduna yaklaşımında gerek kurucularından olduğu örgütün yapısını belirlerken, gerekse de kaleme aldığı her yazıda askeri yanın ideolojik ve politik yandan ayrılmaması üzerinedir. Çünkü emperyalizm işgalinin varlığı çelişkinin diğer tarafının zora başvurması demektir. Dolayısıyla Çayan'ın teorilerinde başından beri devrim metodu vurgusu zor yoluyla yapılacak bir devrimdir. THKP-C'nin yayın organı olan Kurtuluş'un sloganı *Devrim için savaşmayana sosyalist denemez* şeklindedir (Kurtuluş, 1971a: 5). Çağdaşı olduğu bütün aşırı sol çevreler ve kişiler ile de girdiği teorik ve pratik tartışmaların merkezinde bu konu bulunmaktadır.

Örneğin parlamenter yol ile sosyalizme geçişi Türkiye koşullarında savunanları, Marksizm'in tahrif edilmesi ve revizyonizm ile suçlamaktadır. Çünkü Çayan'a göre bu yol proletarya diktatörlüğünü es geçmek demektir, en çok oy alan bütün sosyalist partilerin iktidarlarında proletarya diktatörlüğü ilan etmediklerini kaydetmektedir. Bu durum Çayan için reformist ve oportünist II. Enternasyonal ruhunun yeniden doğması anlamına gelmektedir (Çayan, 1969a: 9). Ayrıca Çayan'a göre sanayi devrimi yaşamamış, emperyalizmin işgali altındaki ülkelerde ancak Filipin tipi demokrasi olabilmektedir. Bu çeşit demokrasilere bel bağlayıcı tavır Latin

Amerika devrimci deneyimlerinin inkârıyla eş anlama gelmektedir (Çayan, 1969b: 10).

Çayan'ın formüle ettiği zor yoluna dayalı devrim metodu aynı zamanda sosyalizme geçiş için aşamalı bir yöntemi öngörmektedir ve Belli çizgisindeki milli demokratik devrimin bir versiyonunu temsil etmektedir. Ancak benzerlikler ve kopuşlar göstermektedir. Çayan yarı sömürge ve yarı feodal olarak tanımladığı Türkiye'yi milli demokratik devrim aşamasında kabul etmektedir. SD yanlılarını ise milli cephede yarık açan sosyalizme ihanet eden ve emperyalizme hizmet eden oportünizm örnekleri olarak ele almaktadır. Çünkü Çayan'a göre devrimi bekleyen ve kazanılması gereken İkinci Kurtuluş Savaşı bulunmaktadır (Çayan, 1969c: 14 ve 16). Ek olarak Çayan için milli demokratik devrim aşamasının es geçildiği sosyalist devrim ile emperyalizmin ülkeden kovulduğu ve feodalizm kazındığı SD tezi, Marksizm'i tahrif etmek ve Leninizm'i terk etmek demektir. Çünkü serbest rekabetçi kapitalizm döneminde düşünülen parlamenter yol, tekelci kapitalizm döneminde işlevsiz kalmaktadır (Çayan, 1970: 189-190).

Çayan, aynı zamanda sosyalist devrim ısrarını emperyalizm ile uzlaşmazlığı olan sınıfları milli cephenin dışına itmek şeklinde ele almaktadır. Çünkü milli burjuvazinin, küçük burjuvazinin ve özellikle Kemalizm'in emperyalizm ile çıkar çatışması bulunmaktadır. Belli'de ve Avcıoğlu'nda görülen milli cephe vurgusu Çayan'da da bulunmaktadır, ancak Çayan'a göre anti-emperyalist savaşın kazanılması ve sosyalizme geçiş, işçi sınıfının öncülüğü ve hegemonyası olmadan mümkün değildir. Ayrıca Çayan için işçi sınıfının objektif ve sübjektif şartları ortaya atılıp ve öncülük ile hegemonya konusunda asker ve sivil aydın zümreyi öne çıkarmak sağa sapma şeklinde değerlendirilmektedir (Çayan, 1970: 191-197).

Yukarıdaki paragraftan anlaşılacağı gibi Çayan için devrimin öncüsü proletaryadır. Fakat pratikte savaş örgütünün öncü savaşını proletaryanın ideolojik öncülüğü şeklinde formüle etmektedir. Devrimin temel gücüne dair feodal izler ve tarım burjuvazisi hariç tüm köylülüğü öne çıkarmaktadır. Ayrıca Kemalist aydın çevreyi, dünya sosyalist bloğunu ve sömürge ülkelerin milli kurtuluş hareketlerini vasıtasız ihtiyatlar şeklinde kabul etmektedir. Küçük burjuvazinin sağ kanadının,

demokrat Batı ülkelerinin, kamuoyunun ve oligarşinin iç çelişkilerinin vasıtasız ihtiyatları oluşturduğunu kaydetmektedir (Çayan, Tarihsiz: 321-322).

Çayan'a göre milli demokratik devrimin metodu Marksist - Leninist Kesintisiz devrimdir. Kesintisiz Devrimi ise şu şekilde açıklamaktadır:

> *Kesintisiz devrim teorisinin temelinde burjuva sınıfının tarihi misyonunu yitirmiş olduğu bir evrede, o ülkede burjuva sınıfının omuzlayamayacağı burjuva devriminin müttefikleri ile birlikte işçi sınıfı tarafından yapılması, sonra da işçi sınıfının bu sürekli devrim anlayışı içinde sosyalist devrime yönelmesi düşüncesi yatar.* (Çayan, 1970: 193)

Çayan'a göre devrim halk savaşı ile zafer kazanacaktır. Ancak ülke koşulları nedeniyle halk savaşı öncü savaşı aşamasından geçmek zorundadır. Başka bir ifade ile halk savaşı pratikte devrimci halk öncüleri ile oligarşi arasında gerçekleşecektir. Öncü savaşı ile çekirdek kadroya yeni güçlerin katılması, kitle hareketlerinin artması, eski düzenin yıpratılması ve işçi sınıf ile şehirli yığınların savaşı tayin edici pozisyona gelmesi hedeflenmektedir. Çayan'ın politikleşmiş askeri savaş strateji şeklinde formüle ettiği devrimci rota şehir gerillasını yaratma ve geliştirme [23] daha sonra şehir gerillasını yaygınlaştırma ve kır gerillasını geliştirme adımlarından oluşmaktadır. En son aşama kır gerillasını yaygınlaştırma aşaması olarak kaydedilmektedir (Çayan, Tarihsiz: 320-322).

THKP-C devrimci mücadeleyi devrimci teoriden ayrı görmeyen hatta pratiğin başarısını teoriye yükleyen bir örgüt özelliği göstermektedir. Bu yüzden özellikle Çayan teorik polemikleri önemsemiş ve aşırı sol çevrelere karşı eleştiriler getirmekten kaçınmamıştır. Sonuç olarak THKP-C zor yoluna dayalı, sosyalizme aşamalı geçişi öngören ve proletarya öncülüğünü kabul eden bir devrim metodu benimsemiştir. Bu durum pratiğe örgütün çekirdek kadrosundaki işçi kökenli militanların azlığı sebebiyle ideolojik öncülük formülü şeklinde yansımaktadır. Kırlara olan vurgu ise köylülüğün temel güç olmasını getirmektedir.

[23] Aynı zamanda şehir gerillası eylemleri ile hem kır gerillasını yaratma hem de psikolojik yıpratma hedeflemektedir.

3.2.5. Türkiye Komünist Partisi / Marksist-Leninist

TKP/M-L'nin kurucusu İbrahim Kaypakkaya diğer aşırı sol çevreler ve kimseler gibi politik mücadelesine TİP içerisinde başlamış daha sonra milli demokratik devrim çizgisini benimsemiş, Türk Solu ve İşçi-Köylü dergilerinde yazılar yazmıştır. MDD çizgisi içerisinde daha çok köylü savaşı yaklaşımları ve Mao Zedung düşüncesi sebebiyle Doğu Perinçek ile yakınlaşmış ve Aydınlık ayrışmasında Belli'nin karşısında Beyaz Aydınlık saflarında yer almıştır. Öyle ki 1970 yılında Kaypakkaya Perinçek'in lideri olduğu TİİKP'te örgütlenmiştir (Şener, 2015: 225-226). Ancak bu üyelik uzun sürmemiş, Kaypakkaya ilerleyen süreçte kaleme aldığı tüm yazılarında Perinçek'i ve TİİKP'i devrim metodu, Türkiye tahlilleri ve Kemalist tarih okuması gibi konularda yoğun eleştirilere tabi tutmuş, bir ölçüde kendi fikirleri bu eleştiriler üzerinden gelişmiştir (Uslu, 2019: 461-462).

TKP/M-L'nin devrim metodu düşüncesi ve Türkiye tezleri ele alınmadan önce Beyaz Aydınlık - Kırmızı Aydınlık ayrışmasına ve TİİKP hareketine değinmenin konu bütünlüğü açısından gerekli olduğu düşünülmektedir.

1968 yılında yayın hayatına başlayan ASD yazarları arasında yaşanan bölünmeden sonra Doğu Perinçek ve çevresi PDA dergisini çıkartmaya başlamış dergi kapağının rengi ÇHC'de yayınlanan Peking Review dergisine benzer şekilde beyaz tercih edilmiştir. Başını Mihri Belli'nin ve Mahir Çayan'ın çektiği grup ise kırmızı kapaklı Aydınlık Sosyalist Dergiyi çıkartmıştır. Bu bölünme aşırı soldaki ilk büyük bölünme olarak kabul edilmektedir (Alpat, 2008: 38, 45 ve 154).

Bölünmenin teorik boyutunun temelinde milli demokratik devrim aşamasında öncü sınıf tayini tartışmaları bulunmaktadır. Fakat PDA dergisi ilk sayısında İlkesiz birlik kurmakla suçladığı ASD çevresini örgüt, TİP, proletarya öncülüğü, milli cephe, Kemalizm, milli demokratik devrim, çalışma tarzı, feodalizm ve bilinçlendirme eylemleri konularında eleştirmektedir. Ayrıca proleter devrimci çizgiyi, Mao Zedung düşüncesini takip etmesini referans göstererek Proleter Devrimci Aydınlık'ın temsil ettiğini kabul etmektedir (Proleter Devrimci Aydınlık, 1970: 163-164).

Çünkü Perinçek ASD'nin çağın Marksizm-Leninizm'i diye kabul ettiği Mao Zedung düşüncesine sırtını döndüğü ve bu yüzden revizyonizme saptığını kaydetmektedir. Ek olarak ASD çizgisini küçük burjuva muhalefeti olarak tanımlamaktadır. Proleter enternasyonalizme karşı devrimci milliyetçilik çizgisini takip ettiklerini belirtmektedir. Öte yandan Kemalizm'i yetersiz, Türkiye'ye özgü sosyalizm teorilerini ise oportünist olarak değerlendirmektedir. Ancak Perinçek, PDA ve TİİKP çizgisinin diğer aşırı sol çevrelerden en derin ayrılığı, sosyalizmin, Amerikan emperyalizmi ile olan çelişkisine o yıllarda modern revizyonizm diye tanımladığı SSCB bürokrasi burjuvazisini de eklemiş olmasıdır. SSCB'nin dünya halklarının kurtuluşunun karşısında olduğunu ileri sürmektedir (Perinçek, 1970: 480-486).

İlerleyen yıllarda Perinçek ve ÇHC çizgisinin eleştiri dozu artacak ve SSCB'yi sosyal emperyalizm olarak kabul edeceklerdir. Bu bağlamda çelişmenin emperyalizm ve sosyalizm arasında olduğunu kabul eden görüşleri modern revizyonist olarak ifade ederek dünya halklarının emperyalizm ile olan çelişmesine sosyal emperyalizmi de ekleyeceklerdir (Şener, 2015: 214).

TİİKP hareketi teoride Mao'nun Yeni Demokratik Devrim modeline uygun şekilde proletarya öncülüğünde, köylü unsurların temel güç olduğu kırların şehirleri kuşatacağı halk savaşı modelini devrim metodu olarak benimsemişlerdir. Çünkü TİİKP hareketine göre Türkiye proletaryası kendinde sınıf özelliği taşımaktadır. Bu açıdan yarı sömürge ve yarı feodal olan Türkiye'de milli demokratik devrim programının özünün toprak devrimi olduğu ileri sürülmüştür. Ancak aynı zamanda proletarya partisi, halk ordusu ve halkın devrimci cephesi devrimin temeli ve paydaşları olarak ifade edilmiştir. Bunula birlikte devrimin zaferinin Sovyet sosyal emperyalizmine karşı verilecek mücadeleden geçeceği belirtilmiştir. Bu çelişmeyi kavrayıştan uzak kesimlerin Mao Zedung düşüncesini eylemlerine ve pratiklerine yerleştiremediklerini ileri sürmüşlerdir. Öte yandan TİİKP hareketi teoride böyle düşünceler benimsemişken bunları pratiğe dökememiş bu durum pasifizm eleştirileri getirmiş ve Kaypakkaya partiden ayrılarak bu düşünceleri gerçekleştirmeye yönelmiştir (Yurtsever, 2016: 117;Şener, 2015: 210 ve 213).

PDA hareketini Kaypakkaya dışında pasifistlik üzerinden Deniz Gezmiş dergici takımı, Mahir Çayan ise kampüs Maoistleri şeklinde eleştirmiştir. PDA ise THKO, THKP-C ve TKP/M-L gibi hareketleri milli cepheye zarar veren anarşist ve maceracı oluşumlar olarak yorumlamıştır (Ersan, 2013: 53).

TİİKP içerisinde Doğu Anadolu Birlik Komitesinde komite sorumlusu olan Kaypakkaya partiye olan muhalefetini DABK Kararları başlıklı yazıda düzenlemiştir. Metnin ana fikri partinin silahlı mücadeleye ve devrime ülkenin hazır olmadığı tezinin reddi yani Türkiye'de devrimin koşullarının oluştuğu üzerinedir. İlerleyen süreçte teorik ayrılık örgütsel ayrılığa dönüşmüş ve 24 Nisan 1972'de TKP/M–L kurulmuştur. Parti örgütlenme çalışmalarına hız vermiş aralarında İbrahim Kaypakkaya, Ali Mercan, Ali Taşyapan, ve Muzaffer Oruçoğlu gibi isimler olan koordinasyon komitesini oluşturmuştur. O yıllarda fiili oluşuma girişmemiş olan partinin silahlı kanadını temsil eden TİKKO ve gençlik örgütü olan TMLGB kağıt üzerinde kurulmuştur (Yurtsever, 2016: 158-161).

TKP/M-L kuruluşundan İbrahim Kaypakkaya'nın ölümüne kadar geçen sürede THKO'lu Cemgil'in içlerinde bulunduğu gerilla grubunu ihbar eden köy muhtarını öldürmek, başarısız bir kaçırma eylemine girişmek, Tunceli merkezde bulunan polis karakolunu bombalamak ve benzeri birtakım eylemlere imza atmıştır. Ancak bunlar THKP-C ve THKO eylemleri gibi ülke çapında yankı uyandıran eylemler olmamıştır. Kaypakkaya ihbar sonucu yakalanmış sorgu ve işkence altında gösterdiği direngen tavır ile Türkiye siyasal tarihinde yer edinmiştir (Yurtsever, 2016: 177-178).

3.2.5.1. TKP/M-L'nin Türkiye Tezleri

TKP/M-L lideri Kaypakkaya'ya göre 1923 yılında kurulan Cumhuriyet'in önder kadroları başka bir ifade ile Kemalist devrim milli burjuvazi, tüccarlar, toprak ağaları ve az miktardaki sanayiciler tarafından gerçekleştirilmiştir. Ancak Kaypakkaya milli burjuvazinin tanımını Türk olan burjuvazi şeklinde kullanmaktadır. Yani Avcıoğlu'nun milli burjuvazisi ile farklı bir anlam taşımaktadır. Kaypakkaya'ya göre Kemalist devrim ile işgale son verilmiş, sultanlık

lağvedilmiş, emperyalist imtiyazlar kaldırılmış ancak yarı sömürge hale son verilememiştir. Aynı zamanda Türkiye az gelişmiş yarı sömürge bir ülke olarak işçilerinin ve köylülerinin sırtından İngiliz, Fransız ve Alman kapitalistlerinin servet sağladığını vurgulamaktadır. Özetlemek gerekirse Kaypakkaya için Cumhuriyetin ilanı burjuvazinin iç savaşı yani azınlık milletlerinden oluşan burjuvazinin yerini Türk burjuvazisinin ve toprak ağalarının almasıdır (Kaypakkaya, 2016: 351-362).

Başka bir ifade ile Kaypakkaya Kemalist iktidarı politik açıdan bağımsız milli burjuvazi iktidarı aynı zamanda büyük burjuvazinin, toprak ağalarının, memurların ve aydınların ayrıcalıklı olduğu emperyalizme yarı bağımlı ve işçi köylü devrimlerinin karşısında bir yapı olarak kabul etmektedir. Üstelik Şnurov'un Türkiye Proletaryası broşüründe yer alan Türkiye tezlerine kesintisiz bir bağlılıkla Kemalist iktidarı işçi, köylü, şehir küçük burjuvazisi, küçük memurlar ve demokrat aydınlar üzerinde askeri faşist bir diktatörlük şeklinde tanımlamaktadır (Kayapakkaya, 2016: 365-366).

Kaypakkaya için Türkiye'de egemen sınıflar iki kampa ayrılmaktadır. Bunlardan birincisini emperyalizmle işbirliği artarak devam eden Türk burjuvazisi, komprador burjuvazisinin bir kısmı, büyük toptancı tüccarlar ve büyük toprak ağaları ve en üst mevki memurlar ve aydınlardan oluşmaktadır. İkinci kamp, tasfiye edilemeyen komprador burjuvazi, büyük toprak sahipleri, tefeciler, saray mensupları, hilafet yanlıları ve din adamlarından oluşmaktadır. Kaypakkaya DP'yi, AP'yi ve MNP'yi ikinci kampın ardılları olarak ifade etmektedir. Birinci kamp ise tek partili Kemalist iktidar dönemi yani CHP'dir. Kaypakkaya'ya göre, Türkiye'de demokrasi bu iki kamp arasında savrulan orta burjuvazi, işçi ve yoksul köylülük demektir. Bağımsız ve güçlü bir halk hareketi yoktur. Bu çeşit hareketlerin örgütlenmesi demokrasi tanımının içinde yer almamaktadır (Kaypakkaya, 2016: 377-382).

Kaypakkaya'nın dönemin aşırı sol çevrelerine hâkim olan Kemalist tarih okuyuşundan bir başka kopuşu da Kürt sorununa olan bakış açısıdır. Kaypakkaya'ya göre Türkiye'de bütün Kürt ulusuna ve ek olarak bütün azınlık milliyetlere milli baskı uygulanmaktadır. Kaypakkaya'nın Kürt ulusu vurgusu çağdaşlarından ayrılmaktadır. Çünkü Kaypakkaya'ya göre ezilen ve sömürülen sadece Kürt

proletaryası, köylüsü veya küçük burjuvazisi değil Kürt burjuvazisi ve Kürt büyük toprak ağasıdır. Kaypakkaya'nın Kürt halkı yerine Kürt ulusu vurgusunun altında bu sebep yatmaktadır. Öte yandan Kaypakkaya için Kürt ulusunun kendi kaderini tayin hakkı çiğnenmektedir (Kaypakkaya, 2016: 222-225).

Sonuç olarak TKP/M-L hareketi için Türkiye yarı sömürge, yarı feodal ve gelişmemiş ülke özelliği göstermektedir. Ancak Kaypakkaya göre Türkiye, aşırı solda döneme hâkim olan diğer tarih tezlerinden kopuşla emperyalizmin suyunda dümen tutmaya DP iktidarı ile değil, Kemalist dönemde başlamıştır ve kurucu rejimin kurduğu ittifaklar bu durumun doğal sebebi olarak gösterilmektedir. Fakat Amerikan emperyalizminin Türkiye'de tutunma oranının DP iktidarı ve sonrasında artmaya başladığını vurgulamaktadır. Öte yandan Kaypakkaya'ya göre CHP'nin içerisindeki bir yarılma ile oluşan DP'nin önder kadroları, CHP'nin burjuva ve toprak ağalarını bünyesinde barındırdığının kanıtını temsil etmektedir. Bununla birlikte Kaypakkaya için Kemalist iktidar, proleter devrimin önünde engel teşkil eden, toprak devriminin karşısında yer alan ve son kertede küçük burjuvazi, demokrat aydınlar, işçiler, köylüler, Kürt milleti ve diğer azınlık teşkil eden milletler için sömürü mekanizmasıdır.

3.2.5.2. TKP/M-L'de Devrim Metodu Düşüncesi

TKP/M-L lideri Kaypakkaya'nın TİİKP yönetimine yönelttiği eleştirilerinin temel metni sayılan DABK Şubat 1972 Kararlarında görülmektedir ki Kaypakkaya ve TKP/M-L hareketi zor yoluna dayalı bir devrim metodu benimsemektedir. Öyle ki TİİKP yönetiminin silahlı mücadele birlikleri kurup köylü kitlelerin kumandasına geçileceği yerde, eğitim ve yayın çalışmaları sürdürmesini sağ hata olarak değerlendirmektedir. Kaypakkaya için devrimin başarısı ve sürekliliği silahlı gücün boyutuna bağlı olarak gerçekleşmektedir. Ek olarak başlıca ve esas görevin partiyi ve orduyu silahlı mücadele içerisinde inşa etmek olduğu vurgulanmaktadır (Kaypakkaya, 2016: 459-462). Bu düşünceye paralel şekilde partinin askeri kanadını temsil eden TİKKO kurulmuştur.

Kaypakkaya'ya göre Türkiye gibi yarı sömürge ve yarı feodal ülkelerde baş çelişki başka bir ifade ile yönetici ve tayin edici çelişki, feodalizm ile halk yığınları arasındaki çelişmedir. Kaypakkaya için emperyalizmin bu çeşit ülkelerdeki varlığı feodalizme bağlıdır. Feodalizm ile halk yığınlarının arasındaki çelişki çözüldüğü aşamadan itibaren burjuva proleter çelişkisinin ortaya çıkacağı vurgulanmaktadır (Kaypakkaya, 2016: 526). Bu açıdan Kayapakkaya'ya göre Türkiye'nin önünde demokratik devrimin milli devrimle iç içe geçtiği bir aşamalı devrim metodu bulunmaktadır. Öte yandan demokratik devrimin özünü toprak devrimi teşkil etmektedir. Bu tahlilin iki nedeninden birincisi emperyalizmin şehirlerde tamamen kontrol sağlaması, ikincisi ise Türkiye'nin yüzde yetmişinin köylerden oluşmasıdır (Kaypakkaya, 2016: 289-290).

Kaypakkaya temelinde Mao Zedung düşüncesi olduğunu belirttiği devrim metodunu şu şekilde tanımlamaktadır:

> *Demokratik halk devriminin özü toprak devrimidir. Toprak devrimi proletarya önderliğinde halk savaşı yoluyla başarıya ulaşır. Halk savaşı, özünde bir köylü savaşıdır. Proletarya partisi, yoksul ve orta köylülere dayanarak köylük bölgelerde silahlı mücadeleye girişmeli, buralarda kurtarılmış alanlar yaratmalı, bu kurtarılmış alanlar uzun süreli savaş içinde genişletilerek buralardan büyük şehirler kuşatılmalı ve en sonunda büyük şehirleri de zapt etmek suretiyle ülke çapında siyasi iktidar ele geçirilmelidir. Proletarya partisi ve halk ordusu, bu uzun süreli savaş içinde adım adım inşa edilmelidir. Yine bu uzun süreli savaş içinde feodalizme, emperyalizme ve komprador kapitalizme karşı, bütün halk sınıflarının, işçi sınıfının köylülerin, şehir küçük burjuvazisinin ve milli burjuvazinin birleşik cephesi gerçekleştirilmelidir. Bu birleşik cephe, işçi sınıfı önderliğinde, işçi-köylü temel ittifakı üzerine kurulabilir* (Kaypakkaya, 2016: 420-421).

Kaypakkaya kurtarılmış bölgeleri yine Mao Zedung'a referansla kızıl siyasi iktidarlar şeklinde açıklamaktadır. Kızıl siyasi iktidarların ilan edilmesi için belli şartları öne çıkartılmıştır. Bunlardan birincisi kızıl siyasi iktidar kurulacak ülkenin yarı sömürge ve dolaylı emperyalizm işgali altında olmasıdır. İkincisi kızıl siyasi iktidar kurulacak bölgede kitle temelinin bulunmasıdır. Üçüncüsü ülke çapında devrimci durumun gelişmesidir. Dördüncüsü kızıl iktidarı kurmaya yetecek çapta kızıl orduya yani askeri orduya sahip olunmasıdır. Beşincisi politikasının doğru politikaya sahip güçlü bir komünist partinin varlığıdır (Kaypakkaya, 2016: 277-278). Ancak Kaypakkaya kızıl siyasi iktidarların doğması ile silahlı mücadelenin başlatılması şartlarını birbirinden ayrı tutmaktadır. Gerilla çekirdeklerinin kısa bir propaganda aşamasından sonra faaliyete geçeceğini ve silahlı mücadelenin kızıl siyasi iktidarın şartlarından olan kitle temelini örgütleyecek bir işleve sahip olacağını, bu şekilde silahlı mücadelenin bir aşamasında kızıl siyasi iktidarların kurulacağını belirtmektedir (Kaypakkaya, 2016: 282).

Sonuç olarak Türkiye Komünist Partisi / Marksist-Leninist zor yoluyla gerçekleştirilecek bir devrim metodu benimsemiştir. Zor yoluna vurgu işçi sınıfı önderliğinde, temelinde işçi-köylü ittifakı olan bir halk savaşıdır. TKP/M-L'nin devrim metodu aynı zamanda ÇHC deneyimini yani yeni demokratik devrim teorisini esas almış sosyalizme aşamalı geçişi öngörmektedir. Başka bir ifade ile bir çeşit aşamalı devrim metodudur.

3.2.6. Türkiye İşçi Partisi (1961-1971)

Aybar, İkinci Meşrutiyet'ten 1960'lara kadar illegal veya legal faaliyet gösteren, çeşitli aşırı sol ve sol eğilimli partiler kurulduğunu ancak bunların hepsinin kurucularının "bey takımından" yani "saygın kişiler" olduğunu ifade etmektedir. Ancak aynı zamanda kuruldukları yıllarda varlık gösteremeyen Osmanlı Mesai Fırkası ve Müstakil Sosyalist Fırkası için bir parantez açmaktadır. Bu açıdan Aybar'a göre TİP, işçi kökenli sendikacılar tarafından kurulmuş ve işçilerin temsilcisi rolünü üstlenen bir parti olması nedeniyle büyük bir kopuşu temsil etmektedir (Aybar, 2014: 135).

Boran'a göre TİP sosyalizmi, ilk defa kanun çerçevesinde düşünce sistemi ve politik bir hareket olarak temsil etmektedir. Ayrıca TİP Türkiye'ye özgü sosyalizmin fikirsel sınırlarını ve emekçi sınıfların politik özne olarak örgütlenmesini ifade etmektedir. Aynı zamanda işçi sınıfından gelen kimseler tarafından kurulması Türkiye'de işçi haklarının yukarıdan aşağıya, mücadelesiz şekilde kazanıldığı tezini boşa çıkartmaktadır. 15 milletvekili ile parlamentoda temsil edilen bir parti olması sebebiyle Türkiye'de ilk kez halk temsilcilerinin parlamenter olduğu çatıyı temsil etmektedir (Boran, 2016: 122-133).

27 Mayıs darbesinden sonra 13.01.1961 tarihli İçişleri Bakanlığının tebliğiyle yeni partilerin kurulmasına izin verilmiştir. Bu tebliğ üzerine sağda ve solda birçok parti kurulmuştur. Bunlardan bazıları Cumhuriyetçi Mesleki Islahat Partisi, Adalet Partisi, Çalışma Partisi, Yeni Türkiye Partisi, Güven Partisi ve Mutedil Liberal Partisidir. TİP de o dönemde 13.02.1961 gününde aralarında Kemal Türkler'inde bulunduğu bazı sendikacılar ve işçiler tarafından kurulmuş, Cumhuriyet tarihinin en çok toplumsallaşmış ve parlamentoda grup kurmayı başarabilmiş tek sosyalist partisi olmuştur. Ancak partinin Marksist teoriye yaklaşması, Mehmet Ali Aybar'ın 1962 yılında partinin genel başkanı seçilmesi ve aydın kadroların sayısının artması ile gerçekleşmiştir (Atılgan, 2019b: 573-575).

Aybar'ın genel başkanlığına giden süreç bir arayıştan doğmuştur. Kurucu işçi önderi sendikacılar partiyi bir anlamda sendikalizmin politik örgütü olarak görmüşler, işçi sınıfına ve sorunlarına dayanmayı buradan bir politika kurmayı amaçlamışlardır. Ancak parti işçi sınıfı ideolojisini benimseyen ilerici bir parti haline gelememiş, ideoloji ve sınıf çelişkisi partinin "ölü doğmasına" yol açmıştır (Varuy, 2010: 27).

Kurucular, başka partilerin kadrolarında eriyip giden işçilerin ve ezilen işçi sınıfının haklarını korumak adına sonradan atılım olarak gördükleri aydınlara alerji duymuşlardır. Ancak işçi sınıfının hakları ve söylemleri de soyut bir ifade olarak kalmıştır (Aybar, 2014: 159).

Ancak Aybar'da yukarıdan aşağıya örgütlenmeyi ve emekçi halk yığınlarının arasından sıyrılıp devlet aygıtında ayrıcalıklı bir yönetici sınıf

olunmasına karşı çıkmaktadır. Bu düşünceyi garanti altına almak için parti tüzüğünün 53. Maddesi, parti kadrolarının yarısından fazlasını işçilerin oluşturacağı şeklinde düzenlenmiştir. Ayrıca Aybar'a göre, Türkiye'nin çağdaş medeniyetler seviyesine çıkmasının, kalkınmasının temel şartı olarak halk yığınlarının etken bir rol üstlendiği devlet aygıtı olarak öne sürülmektedir. Ek olarak emekçi halk yığınları politik bir kuvvet haline gelince emekten yana devletçilik ve planlı ekonomi politikaları amacına uygun araçlar olabilmektedir (Aybar, 2014: 168-173).

TİP, ilk kez 1963 yılında yerel seçimlerde boy göstermiş sadece 9 il, 31 ilçede seçimlere girebilmiştir. Parti yüzde 0.4 oy oranı ile 35.507 oy almıştır. En büyük seçim başarısını 1965 yılında yapılan genel seçimlerde göstermiştir. Oyların yüzde 3'ünü alarak parlamentoda 15 milletvekili ile temsil edilme hakkı kazanmıştır. Aynı zamanda bu başarı TİP için yeni ve etkili propaganda alanlarını temsil etmektedir. Bu başarı ile partide başta Mehmet Ali Aybar olmak üzere birçok kişide yakın gelecekte iktidar olunacağına dair beklenti oluşmuştur (Şener, 2015: 258).

TİP'li milletvekilleri 1965 ve 1969 yılları arasında parlamentoda dikkat çeken yasa tekliflerine imza atmışlardır. Bu yasalardan bazılarını işsizlik sigorta yasası, petrolün millileştirilmesi yasası, az topraklı ve topraksız köylülere toprak verilmesi yasası oluşturmaktadır. Bunlara ek olarak yabancı sermayeyi teşvik yasasının iptali ve grev ile ilgili yasakların düzenlenmesi, lokavt hakkının kaldırılması, vergi yükünün emekçilerden sermaye sahiplerine doğru kaydırılması gibi düzenlemeleri içermektedir (Çavdar, 2008b: 150).

1966 yılında TİP ikinci kongresini Malatya'da düzenlemiştir. Bu kongrede milli demokratik devrimcilerin öncüllerini ifade eden ve Yön-Devrim çizgisiyle aşamalı devrim metodunda teorik ittifak kuracak olan Komintern çizgisinde eski illegal TKP'lilerden oluşan eğilimin muhalefeti ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda bu kongre TİP'in resmi olarak ve açıktan açığa sosyalizm hedefini dile getirdiği kongre özelliğini taşımaktadır. 1968 yılı ise parti için sonun başlangıcını ifade etmektedir. Çekoslovakya işgali partideki iki kliğin teorik ayrılığının fitilini ateşlemiş, Mehmet Ali Aybar ile Emek dergisi çevresi yani Boran-Aren çizgisi arasındaki anlaşmazlık Aybar'a karşı verilen beşli önergeye kadar uzanmıştır. Aybar, genel olarak bilimsel

sosyalizme karşı şüphecilik, oy kaygısını eğitim ve örgütlenme sorunlardan önde tutma, Türkiye'ye özgü sosyalizm ifadesini abartma, işçi sınıfına dışarıdan bilinç götürmeyi reddetme gibi başlıklar altında eleştirilmiştir. Bu havada gidilen 1968 yılındaki 3. Kongrede Mehmet Ali Aybar yeniden genel başkan seçilmiş ancak 1969 yılındaki genel seçimlerde alınan sonuçlar üzerine istifa etmiştir. 1970 yılında yapılan 4. Kongrede Emek dergisi çevresini temsil eden Ortodoks Marksist çizgiye yakın muhalif grup seçimi kazanmış Behice Boran genel başkan olmuştur (Şener, 2015: 258-267).

Kongrenin bir diğer önemli gelişmesi Türkiye'nin doğusunda Kürt halkının yaşadığı ve kapitalizmin eşitsiz gelişme yasası ile bölgenin daha az geliştiği ve Kürt halkına yönelik bir asimilasyon politikası izlendiği saptamalarıdır. Aynı zamanda Kürt halkının demokratik istemleri ve anayasal yurttaşlık haklarını savunmak devrimci görev olarak kabul edilmiştir. Bu saptama ve tespitler 12 Marttan sonra TİP'in kapatılmasına yol açmıştır (Çavdar, 2008b: 146-147).

Homojen bir ideolojisi ve kadrosu bulunmayan TİP, teori ve pratik açısından eklektik bir özellik göstermektedir. Komintern çizgisinde Marksist - Leninist bir parti olmamakla birlikte, reformcu sosyal demokrat bir parti de sayılmamaktadır. Bu durum partinin Türkiye tezlerinde ve devrim metodu düşüncesinde görülmektedir.

3.2.6.1. TİP'in Türkiye Tezleri

TİP'in Türkiye tahlillerinde özellikle Kemalizm'i ve Kurtuluş Savaşı mücadelesini, 27 Mayıs darbesini ve 1961 Anayasasını ele alışlarında Yön-Devrim ve MDD çizgileri ile bir paralellik olduğu görülmektedir. Ancak bu durum TİP'in politik hayatının ileri dönemlerinde özellikle devrim metodu düşüncelerinde ikircikli bir yapı oluşmasına neden olmaktadır. Bu durumun başlıca sebepleri; Marksist yazının Türkçeye sınırlı sayıda çevrilmiş olması, teorik ve pratik açıdan sosyalist hareketlerin mirasının azlığı, TCK'nin 141-142. Maddeleri ile anti-komünizmin kurumsal bir yapı kazanması şeklinde sayılabilmektedir (Şener, 2015: 268).

Boran, Milli Kurtuluş Savaşını dışa dönük ve içe dönük olmak üzere iki farklı boyutta ele almaktadır. Dışa dönük açıdan Kurtuluş Savaşı Osmanlı tarihinde eşi görülmemiş bir anti-emperyalist zafer olarak kabul edilmektedir. Savaşın sonucunda varlık bilincine kavuşmuş bağımsız bir ulus ortaya çıkmıştır. İçe dönük içeriği ise az gelişmiş ülkelere özgü burjuva devrimi özelliği göstermesi oluşturmuştur. Fakat son tahlilde ele alınan iki yönün ortak noktası kurtuluş savaşına halk yığınlarının destek vermesidir. Devrimin karakteri ise ona öncülük eden ve hegemonya kuran sınıfa göre şekillenmiş Batı tipi burjuvazinin yerini, asker-sivil aydın kadrolar almıştır. Savaştan sonra Türk burjuvazisi ve köylü toprak ağaları büyük oranda iktidarın çevresine kümelenmiş köylü, kentli emekçi kesimler işlerinin başlarına dönmüşlerdir. Türkiye'de emekçi sınıfların kendinde sınıf olmaları ve devrimin öncüsünün sınıfsal karakteri devrim sonrasında sosyalizme eğilimi önlemiş, atılan ileri adımlar sadece üst yapı ile sınırlı kalmıştır (Boran, 2016: 78-84).

TİP'e göre, Türkiye sanayileşme hedeflerine rağmen geri kalmış bir tarım ülkesi özelliği göstermektedir. Üstelik Türkiye'nin tarım sektöründeki mülkiyet ilişkileri feodalizme özgü toprak ağalarını barındırmaktadır. Öte yandan 1947 yılından sonra tarım kredileri, tarım ürünlerine verilen primler ve makineleşme hamleleri ile kapitalist tarım işletmeciliğine yönelik adımlar atılmıştır. Bu gelişmeler büyük toprak sahiplerinin dış pazarlarla ve yabancı sermaye ile yakın ilişkiler kurmasına yol açmıştır. TİP için Türk toplumu feodalizm kalıntılarının yanı sıra gelişmemiş bir kapitalizmi de barındırmaktadır. Buna paralel şekilde tüccar sınıfı ve sanayiciler bulunmaktadır. Dolayısıyla Türkiye'de hakim sınıfları büyük toprak sahipleri, ithalatçı ihracatçı tüccarlar ve sanayiciler oluşturmaktadır. Orta sınıfları küçük tüccarlar, esnaf ve zanaatkarlar, orta toprak sahipleri, memurlar, ücretliler ve serbest meslek sahipleri temsil etmektedir. Bu iki sınıfın dışında işçi sınıfı ve yoksul köylülük bulunmaktadır (TİP, 1964: 28-43).

Aybar'a göre Amerikan emperyalizmi Türkiye'de toprak ağası, komprador burjuvazi ve bürokratlar ile işbirliği kurmuş Türkiye'yi bağımlı bir ülke haline getirmiştir. Bu tahlilin ışığında Türkiye'de temel çelişki Amerikan emperyalizmi ile emekçi halklar arasında oluşmuştur. İşçiler ile patronlar, küçük esnaf ile aracılar,

küçük üretici ile tefeci ve kiracılarla, mülk sahipleri gibi çelişkileri söz konusu baş çelişki şekillendirmektedir (Aybar, 1968: 657).

Bu bağlamda Aybar için sosyalizm mücadelesi ile milli kurtuluş mücadelesi birbirinden ayrılamaz iki hareket olarak kabul edilmektedir. Aybar, feodal kalıntıların ve emperyalizmin yerli ortaklarının kazınıp atılmasını İkinci kurtuluş savaşı mücadelesi olarak addetmektedir. Emperyalizme karşı verilecek mücadelenin yolu tam bağımsızlıktan geçtiği için sosyalizm ikinci kurtuluş savaşı mücadelesini ifade etmektedir (Aybar, 1968: 505-506). Aynı zamanda Aybar'a göre bu düşünce başka bir ifade ile kurtuluş yolu Atatürk ile paralellik göstermektedir. Çünkü Atatürk'te 40 yıl önce henüz milli mücadele yıllarında kapitalist olmayan bir gelişme yolu çizmiştir (Aybar, 1963a: 3). Aybar'a göre:

> *Milli Kurtuluş Savaşı ile sosyalizm, madalyonun iki yüzü gibidir. Geri kalmış toplumlarda kurtuluş savaşlarının kesin zafere ulaşması, ancak içerde toprak ağalığı ve yabancıya aracılık eden kapkaç kapitalizminin tasfiyesi ile mümkündür* (Aybar, 1968: 465).

Kemalizm'in ilkelerini sosyalizm ile tamamlama düşüncesi TİP'in 1964 programında da kendini göstermektedir. Kemalizm'in devletçilik ilkesi emekten yana planlı ve emeğin denetimi altında gelişen politikalar şeklinde yorumlanmıştır. Halkçılık ilkesi de emekçi halk şeklinde ele alınmış işçi sınıfı, köylüler, zanaatkârlar, küçük esnaflar, memurlar, fikir işçileri, aydınlar ve Atatürkçü gençler şeklinde izah edilmiştir. Halkçılık emekçi yığınların bir numaralı yurttaş sayıldığı sömürünün kaldırıldığı bir anlayış olarak tanımlanmış halkçılığın hükümet metodunun cumhuriyetçilik olduğu işaret edilmiştir. Milliyetçilik ilkesi bağımsızlık ve özgürlük yaklaşımı ile yorumlanmıştır. Devrimcilik ise geri bir toplumu ileri bir topluma dönüştürme işi olarak kavranmıştır (TİP, 1964: 69-79).

Aynı zamanda Aren'e göre Kemalizm'in ilkeleri Atatürk döneminde halkların yararına kullanılmış, toplum düzeni halktan yana bir yaklaşımla inşa edilmeye çalışılmıştır. Ancak Atatürk sonrası dönemde Kemalizm'in ilkelerinden uzaklaşılmış, ilkeler asıl anlamlarından ve ruhlarından koparılmış, soyut birer içerik kazanmıştır. DP dönemi ile birlikte bu uzaklaşma zirveye çıkmış, ülke her yönü ile

yağma düzenine terk edilmiştir. Bu açıdan 27 Mayıs müdahalesinin bir anlamda bu ilkeleri halklara hatırlatma işlevi gördüğü vurgulanmıştır (Aren, 1963: 3).

Aybar'a göre DP mecliste çoğunluk sağlayan bir dikta rejimine yönelmiştir. 27 Mayısı hazırlayan en büyük etken DP'nin hukuk dışı ve baskıcı politikaları ve ek olarak bozulan ülke ekonomisi olmuştur (Aybar, 1963b: 3). Behice Boran da 27 Mayıs müdahalesini asker -sivil aydın, küçük burjuvazinin komprador burjuvaziye ve toprak ağalarına karşı iktidarı geri alması olarak yorumlamaktadır. Devletin bu unsurlara karşı tekrar hâkim ve güçlü bir pozisyona getirilmesinin amaçlandığını ileri sürmektedir. 27 Mayısçıların getirdiği en önemli yeniliğin fikir ve söz özgürlüğü olduğunu kaydetmektedir (Boran, 2016: 113-114).

1961 Anayasası da Aybar için Türkiye'yi geri ve bağımlı bir ülke haline getiren emekçi sınıflar üzerine sömürü ve baskı aygıtı kuran kapitalizmi temelden değiştirmeyi hedefleyen bir metin olarak kabul edilmektedir. Bu açıdan emekçi yığınların örgütlenip politik bir kuvvet haline gelmesine izin veren anayasa Kuvayı Milliye ruhuna dayanan devrimci karakteri ile kapitalizme kapalı sosyalizme açık bir anayasa olarak tanımlanmaktadır (Aybar, 1968: 599-600). Emek dergisi de TİP'in anayasaya karşı olan yaklaşımının savunmak, eksiksiz uygulamak ve geri bir noktaya çekilmesini önlemek olduğunu vurgulamakta ve bu tavrın doğruluğunun altını çizmektedir (Emek, 1969: 4).

Ancak Aybar'ında, Boran'ında 27 Mayıs hareketine karşı ihtiyatlı oldukları noktalar bulunmaktadır. Boran 27 Mayısçılara rağmen halk yığınlarının DP'den kopmadığını, AP'ye büyük ilgi duyduğunu bu açıdan Türkiye halkları için halka rağmen halk için tezinin işlevsel olmadığını, halklardan iktidarda iken değil, iktidar olurken rıza alınması gerektiğini vurgulamaktadır (Boran, 2016: 116-118). Aybar'da 27 Mayısçılardan sonra ekonomik düzenin daha doğrusu planlı ekonomi politikalarının Türkiye'de ileri gitmeye yol açmadığını aksine bu tarihten sonra kanlı müdahale girişimlerine yol açabileceğinin altını çizmiştir (Aybar, 1963b: 3). Buradan yola çıkılarak Aybar'da, Boran'da 27 Mayısın halk yığınlarının politik iradesine karşı yani bir anlamda demokrasiye karşı yapıldığının da altını çizmektedir.

TİP'in önde gelen isimlerinin sosyalizme olan yaklaşımlarında sosyalizme ileri bir demokrasi ve demokrasinin en gerçek hali şeklinde anlamlar yüklediği görülmektedir. Örneğin Aybar demokrasinin mutlu bir azınlık rejimi olmadığını ve gerçek demokrasinin emekçi halk kitlelerinin yönetimde söz sahibi olmasını engelleyecek sömürü cihazlarının kaldırması ve politik, sosyal ve kültürel bütün özgürlüklerine kavuşmasıyla sağlanacağını vurgulamaktadır (Aybar, 1968: 205).

Sadun Aren'e göre sosyalizm demokrasinin inşa edilmesi için gerekli bir uğraktır. Fakat benzer şekilde demokrasi de sosyalizmin ayrılmaz bir parçasını temsil etmektedir. Demokrasi, devletin kilit noktalarındaki idarecilerin sömürücü ve beceriksiz olabilecek davranışlarını teşhir edecek bir gücü ifade etmektedir. Aynı zamanda halk iradesinin ihmal edildiği toplumlarda insanın insan tarafından sömürüsünün sonlamasında güçlükler yaşanmaktadır (Aren, 1962: 3).

Erik'e göre de sosyalizmin özünde özgürlük vardır, çünkü sosyalizm bireyin üstündeki esareti sosyal ekonomik temele yönelerek kaldırmaktadır. Erik için sosyalizmin insanın insanca yaşamasını sağlamadaki metodu, meseleleri derin halletmesidir. Aynı zamanda sosyal ekonomik esaretin kırılması oranında insan da özgürleşmektedir (Erik, 1969: 4).

TİP'lilerin sosyalizm kelimesine ihtiyatlı yaklaştıkları 1965 öncesinde yayınlanan parti bildirisinde bir açıdan tasarladıkları reçete sosyalizm yaklaşımlarının tanımını vermektedir. Öte yandan TİP'in Türkiye'nin sorunlarını ele alışında kullandığı ekonomi politik yöntem Marksist teorinin kendini gösterdiği kısımlar olarak dikkat çekmektedir. Bu açıdan sosyalist kavrayışın var olduğu ancak retorik olarak kullanılmasından kaçınıldığı gözlemlenmektedir. Parti 1965 seçimindeki başarısından sonra meşruiyet kazandığını düşünerek, sosyalizm kelimesini ve sosyalist bir politik örgüt olduğunu saklamamaya başlayacaktır. TİP'in reçetesi şu şekildedir:

> *Türkiye'nin geri kalmış bir toplum olmaktan kurtulması her şeyden önce iş araçlarının, çalışan insanın ve tekniğin, yani toplumun üretici kuvvetlerinin, ileri toplumlar ölçüsünde hızla geliştirilmesine bağlı bulunduğuna göre, üretici kuvvetlerin*

> *gelişmesindeki engeller, köklü reformlarla ortadan kaldırılmadıkça ve çalışan halk kitlelerinin bu günlerini ve yarınlarını güven altına almış olmaktan ve yurt işlerinde söz ve karar sahibi bulunmaktan doğan inancı ve şevki ve çabası sağlanmadıkça, bu işin asla başarılamayacağı açık bir gerçektir* (TİP, 1968: 191).

TİP homojen bir örgüt olmasa da reçete olarak sosyalizmi benimsemiş ve devrim metodu noktasında örgüt içi fikir ayrılıkları göstermemiştir. Derin tartışmaları mevcut sosyalizm deneyimleri ve sosyalizm tanımları oluşturmaktadır. Bu açıdan TİP'in iç çelişkileri çalışmanın sınırlılıkları dışında kalmaktadır.

3.2.6.2. TİP'te Devrim Metodu Düşüncesi

TİP'in devrim metoduna dair yaklaşımları büyük oranda parti yönetimine hâkim olan çevrelere göre seyretmektedir. Bu yüzden Aybar'ın genel başkanlığında, Aybar çizgisi, daha sonra MDD çizgisine karşı kurulan teorik cepheyi temsil eden Emek dergisi çevresinin çizgisi SD tezleri takip edilmektedir. Ancak Emek dergisinin devrim metodu düşüncesi Aybar'dan izler taşımaktadır daha yalın bir ifade ile ayrılık içerecek bir kopuş göstermemektedir.

Aybar'a göre sosyalizm hedefine dair hazır bir reçete bulunmamaktadır. Ancak bu durum sosyalizmin temel ilke ve yasalarından hareket etmemek anlamına gelmemektedir. Başka bir ifade ile Aybar'ın yaklaşımı kitabi ezberlere karşı diyalektiğin canlı metodudur. Aybar toplumsal sınıfların izlenmesini, harekete geçirilmesini ve analiz edilmesini savunmaktadır (Aybar, 1968: 480). Politik iktidarı ele geçirmek için Aybar sürekli olarak aşağıdan yukarıya bir rotayı öne çıkarmaktadır. Çünkü Aybar için Türkiye halklarında politik uyanışın varlık bilincine yaklaşan üç safhası bulunmaktadır. Birinci safha kurtuluş savaşı sonrası oluşan beraberlik duygusu ve düşüncesi, ikinci safha halkların yöneticiler üzerindeki etkisini sezinlemeye başlaması, üçüncü safha ise 27 Mayıs sonrası gelişen toplum ile politik sınıf bilincinin yükselmesi şeklinde ifade edilmektedir (Aybar, 1963c: 8).

Aybar'a göre devrim metodunun aşağıdan yukarıya bir rota seyretmesi sosyalizmin halkın ekonomik sistemi ve halkın dünya görüşü olmasının doğal bir sonucudur. Fakat bu durum emekçi halk hareketi olarak sosyalizm inşasına aydınlar katılamaz demek değildir. Türkiye, sosyalizmi halkın kurması açısından elverişli koşullara sahiptir. İlk olarak halkların politik sınıf bilinci yükselmektedir. İkinci Kurtuluş Savaşı mücadelesi verildiği fikri giderek daha geniş kitleler tarafından kavranmaktadır. Emperyalizme karşı politik bilinç artmaktadır. 1950'lide CHP'yi sandıkla devirmiş halkların demokrasi deneyimi bulunmaktadır. 1961 Anayasası sosyalizme açıktır ve 1961'den beri aşağıdan yukarıya yönde kurulmuş TİP vardır. (Aybar, 1966: 3).

TİP'lilerin parti programında kaleme aldıkları her yazıda politik iktidarın parlamenter yol ile elde edileceğinin altı çizilmiştir. Öyle ki parti benimsediği metodu 1964 tarihli programında şu şekilde belirtmektedir:

> *Türkiye İşçi Partisi, Türk işçi sınıfının ve onun tarihi bilime dayanan demokratik öncülüğü etrafında toplanmış onunla kader birliğinin bilinç ve mutluluğuna varmış toplumcu aydınlarla ırgatların, topraksız ve az topraklı köylülerin, zanaatkârların, küçük esnafın, aylıklı ve ücretlilerin, dar gelirli serbest meslek sahiplerinin kısacası, emeğiyle yaşayan bütün yurttaşların kanun yolunda iktidara yürüyen siyasi teşkilatıdır* (TİP, 1964: 14).

Örgüt içi iktidarın değiştiği 4. Kongre sonrası da devrim metodunun parlamenter yol tercihinde bir sapma yaşanmamıştır. TİP'in Türk işçi sınıfının iktidarını hedef almış bağımsız politik örgütü olduğuna işaret edilmiştir (Emek, 1970: 5).

Boran, bu noktada belirtilmesi gereken bir ayrımı öne çıkarmaktadır. Bu ayrım, parlamentoların sosyalistçe ve kapitalistçe kullanımlarının farklı olduğu üzerinedir. Boran için meclislerin sosyalistçe kullanımı TİP'in propagandasını yurt geneline yaymak, ülke sorunlarına sosyalist perspektif getirmek, burjuvazi iktidarların ve partilerin politikalarını teşhir etmek ve parlamentoyu işçiler, emekçiler ve topraksız köylüler için bir halk forumu haline getirmektir. Aynı zamanda TİP'in

parlamentoda sınıf partisi ve hedefinin de işçi sınıfının ve diğer emekçi halk yığınlarının iktidarı olduğunu gizlemediğinin altını çizmektedir. Başka bir ifade ile, burjuva partilerden derin bir kopuş gösterdiğini vurgulamaktadır (Boran, 1976: 11).

Timur'da benzer şekilde parlamenter sistemi egemen sınıfların ayrıcalıklı olduğu bir sistem olarak ele almaktadır. Ancak devrim ortamının oluştuğu zamanlar için parantez açmaktadır. Parlamento sömürülen sınıfların bilinçlendirilmesinde, örgütlendirilmesinde kullanılacak en elverişli metottur. Bu açıdan Timur, sosyalistlerin parlamentoyu eleştirmeleri ile birlikte parlamentonun politik olanaklarını en geniş biçimde kullanmaları gerektiğinin altını çizmektedir (Timur, 1969: 5).

Fakat Boran için seçimlere girme, oy arttırma ve iktidar olma gibi faaliyet ve hedeflerin yanında, demokrasi sadece 4 veya 5 yılda bir parlamentoda bulunma ve iktidar olma gibi bir ritüel olarak ele alınmamaktadır. Bu uğraşların yanında politik iktidarı hedeflemiş bir sınıfı örgütlemek, muhalefetteyken de hak ve özgürlükleri savunmak ve iktidara yön vermek ve tüm bunlar için halk yığınlarına bilinç götürmek, örgütlemek ve eğitmek faaliyetlerini ileri sürmektedir. Aynı zamanda TİP'in politik iktidarı kazanması ve iktidarda kalması için bu biçim çalışmaların kitleselleşmesinin önemini kaydetmektedir (Boran, 1968: 8).

Benzer bir ayrım Aren'de de görülmektedir, Aren parlamenter yol ile izlenecek bir sosyalist mücadelenin iktidar ve muhalefet aşamalarının hem farklı hem de birbiri ile bağlantılı olduğunu belirtmektedir. Muhalefetteyken sınıf partisinin halk yığınları ile ilişkisinin yani örgütlenmesinin kitleselliğinin öneminin altını çizmektedir. Öyle ki sosyalist bir partinin iktidarda iken izleyeceği reformların halk tabanında karşılık bulmasının ve kalıcılığının yolunu bizzat halkla irtibatı sağlam bir örgüte bağlamaktadır (Aren, 1968: 7).

Parlamenter yol ile politik iktidarı ele geçirmenin tarihsel ve kuramsal arka planını Marks'a ve Engels'e kadar götüren isim ise Somer'dir. Somer tekelci kapitalizm öncesinde özellikle İngiltere'de ve Amerika'da bilinçli ve kültürlü bir işçi sınıfının bulunması ve karşı devrimin zayıf bir silahlı güce sahip olduğu durumlarda Marks'ın zor yoluyla yapılacak bir devrime karşı parlamenter yolu öne çıkardığını

emek dergisindeki yazısının satırlarına taşımıştır. Öte yandan devrimlerin zor yoluyla yapılacağı gibi, parlamenter yol ile yapılabileceğini kesin bir metodun olmadığına dikkat çekmiştir. Ayrıca Somer, İkinci Dünya Savaşı sonrası kapitalist buhranda birçok bağımlı ülkenin sosyalizme kaydığını ve sosyalizmin hızla dünya sistemi haline geldiği günlerde burjuvazinin gönül rızası ile iktidarı bırakmayacak olsa bile devrimci sınıfların güç dengesinde ağırlıklarını hissettirmeye başladığını, diyalektiklerine karşı önemli bir mevzi kazandığını vurgulamıştır (Somer, 1969: 9-10).

Boran'da TİP'in Türkiye'de anayasa çerçevesinde parlamenter yol ile politik iktidarı ele geçirme imkânı ve ihtimali olduğunu öne çıkarmaktadır. Ancak Boran'a göre yapılması gereken işçi sınıfına ve diğer emekçi halk yığınlarına bilinç götürmek, örgütlemek ve iktidar mücadelesinin aktörü haline getirmektir (Boran, 1969: 6).

Aybar sosyalizmi, toplumların bilimsel gelişmesinde bir üretim biçimi uğrağı olarak Marksist teoriye uygun şekilde ele almaktadır. Bu açıdan Türkiye'yi ilkel bir kapitalist (ilkel tarım ekonomisi üzerine oturtulmuş komprador kapitalizmi) ülke olarak tanımlamaktadır ve hedefin sosyalizm olduğunu belirtmektedir. Ancak Türkiye'deki sosyalizm mücadelesi daha önce belirtildiği gibi Aybar'a göre gerek biçim gerekse de öz bakımından kendine has özellikler göstermektedir (Aybar, 1968: 639). Yalnız, Aybar'a göre sosyalizm salt ekonomi sistemi değil, aynı zamanda bir ahlak anlayışı ve yaşam felsefesidir, insan sosyalizm için değil sosyalizm insan içindir. İnsanın ürettiği ürüne ve emeğine yabancılaşmasının, kendine düşman olmasının kesilmesi sosyalizme yani emekçi halkların politik iktidarı ele geçirmesine bağlıdır (Aybar, 1968: 661). Aybar'a göre tek kurtuluş yolu budur ancak meseleler bundan ibaret değildir Aybar emekçi halk iktidarının ilk görevleri arasında toprak reformunu, devlet öncülüğünde hızla sanayileşmeyi, dış ticaretin, bankacılığın ve sigortacılığın kamulaştırılmasını ve özel sektörü iğdiş etmeden kalkınma planına bağlı hale getirip kontrol etmeyi saymaktadır (Aybar, 1968: 663-665).

Aren'de sosyalizmi gerçekleştirmenin politik iktidarı elde ettikten sonra aşama aşama ilerleyeceğini belirtmektedir. Başka bir ifade ile, politik iktidarı ele

geçirmek sadece başlangıç sayılmaktadır. Emekçi halklar ve onun politik örgütü reformları gerçekleştirmek için hazırlanmalıdır (Aren, 1968: 7).

Boran'da TİP'in iktidarı elde ettiği anda sosyalizmin akşamdan sabaha kurulmayacağını vurgulamaktadır ve aşamaları öne çıkarmaktadır. Öte yandan Boran TİP'in ilk uygulayacağı programın sosyalist bir program olmayacağını kaydetmektedir. Boran'a göre toprak reformu sosyalist bir adım değildir. Ancak sosyalist bir parti tarafından bilimsel sosyalizmin Türkiye şartlarına göre uyarlanışı ile şekillenen karma ekonomi modeli ve toprak reformu sosyalizme hizmet etmektedir (Boran, 1967: 5). Boran köylüye dağıtılan toprağın kapitalizmin yasalarının yeşermesine terkedilmeyeceğini belirtmektedir, ayrıca tarımsal üretimi yeniden örgütleyecek politikalar uygulanacağını ileri sürmektedir. Yine Boran'a göre, karma ekonomi üretim araçlarının hepsinin kamulaştırılamayacağından kaynaklanmaktadır. Ancak özel sektör, işçi sınıfı ve emekçi halkların denetimine girecek bu şekilde bir devlet kapitalizmi oluşmasının önüne geçilecektir (Boran, 1970a: 6).

TİP'in önde gelen teorisyenleri aşamalara vurgu yapmış olsalar da, bu politik iktidarın aşama aşama işçi sınıfına ve diğer emekçi halklara geçmesi anlamına gelmemektedir. TİP direkt olarak burjuvaziden işçi sınıfına geçen bir devrim metodu benimsemektedir. Bu yaklaşımda aynı zamanda Aybar'ın aşağıdan yukarıya devrim rotasının etkili olduğu düşünülmektedir. Öte yandan program olarak demokratik veya burjuva devrimlerinin reformlarını barındırmaktadır ancak demokratik reformları işçi sınıfı iktidarında gerçekleştirmeyi öngörmektedir. Zaten 1970'ten sonra partiye hâkim olan görüş ile birlikte Aybar'dan büyük bir kopuşu içermeyen sosyalist devrim teorisi ortaya atılacaktır.

SD teorisine göre Türkiye'de demokratik devrim sürecini tamamlandığı ve emperyalizmin desteği ile kapitalizmin dengesiz bir şekilde geliştiği ileri sürülmüştür. Öte yandan 1950'lilerden itibaren burjuvazi emperyalizm ile bütünleşmiş kapitalistleşme süreci hızlandırılmıştır. Türkiye kapitalizmi emperyalizm aşamasında evrensel kapitalizmle bütünleşmiştir. Emperyalizmin Türkiye'de bir numaralı işbirlikçisi feodal kalıntılardan ziyade burjuvazidir. Buna

paralel biçimde emperyalizm ile anti-emperyalizm sermaye ile emek çelişkisi çakışmaktadır. Dolayısıyla anti-emperyalist, anti-faşist, demokratik ve bağımsızlıkçı sosyalist mücadelenin önündeki aşama sosyalist devrim aşaması olarak kabul edilmektedir (Emek, 1970: 2-3). Bu düşünceye paralel şekilde Kılıç Türkiye'deki hâkim üretim biçiminin kapitalizm olduğunu ileri sürmektedir. Türkiye'de kapitalist alt yapı ile üst yapının uyum içinde olduğunu kaydetmektedir. Emperyalizmin işbirlikçisinin feodal ağalar değil, burjuvazi olduğunu ifade etmektedir. Verilecek bir anti-emperyalist mücadelenin içeriğini anti-kapitalist mücadelenin oluşturacağını vurgulamaktadır. Anti-kapitalist mücadelenin somut halini işçi sınıfının mücadelesinin meydana getireceğini belirtmektedir (Kılıç, 1970: 7).

Çulhaoğlu'na göre, Türkiye burjuva ya da milli demokratik devrimlerin görevi olan feodalizme dayalı dinci akımları 1923'te büyük oranda yenilgiye uğratmış, feodalizm kalıntıları hızla kapitalist tarım biçimine geçmiştir. Ayrıca, sosyalist devrimin programının demokratik devrim ile kesişen kısımlarına yönelik işçilerin sosyalist mücadelesi ile köylülerin demokratik mücadelesinin bir arada yürüyebileceğini ileri sürmektedir. Ayrıca köylülerin toprak taleplerinin çözülmesi sosyalist iktidarın sınıfsal karakterinde bir tezatlık oluşturmamaktadır (Çulhaoğlu, 1970: 5-6).

Sosyalist devrim teorisinin sosyalizme direkt geçme düşüncesi devrimin öncü gücü ve sınıfsal ittifak kurma konularına da yansımaktadır. Boran, anti-emperyalist ve sosyalist mücadelenin iç içe geçtiğini belirterek söz konusu mücadelede öncü güç olarak işçi sınıfını kabul etmektedir. Öncü güç olan işçi sınıfının politik örgütü TİP'i ise, öncü gücün öncü müfreze ve mücadeleyi yöneten kurmay olarak tanımlamaktadır. Çünkü parti, işçi sınıfı içerisindeki en yetenekli, en çok politik tecrübeye sahip ve bilinci en çok gelişmiş unsurlardan oluşmaktadır (Boran, 1970b: 10). Ancak Boran hiçbir sınıf iktidarının tek başına kurulmadığının da altını çizmektedir. Bu tahlilin burjuva iktidarları da kapsadığını orta ve küçük burjuvazinin hatta işçi sınıfının bazı kesimlerinin burjuva iktidarı oluşturabileceğini vurgulamaktadır. İşçi sınıfı iktidarı da kendi sınıf temelini toplum içinde daha geniş bir güç temeline oturtacaktır. Sosyalist iktidarda program olarak işçi sınıfı ve yoksul köylülük arasında bilinçli bir ittifak oluşacaktır. Emperyalizme eklemlenmiş az

gelişmiş kapitalist ülkelerde bu ittifaka kendi küçük tezgâhına veya küçük toprağına sahip emeği ile geçinen unsurlarda katılacaktır. Son tahlilde işçi sınıfından daha geniş bir tabana yayılmış köylülük ile ittifak yapmış iktidar işçi sınıfı ideolojisine göre politika izleyen işçi sınıfı iktidarı olacaktır. Başka bir ifade ile bu iktidar sınıf koalisyonu şeklinde değil, diğer emekçi halk kitlelerini işçi sınıfı ideolojisine ve bilimsel sosyalizme katmış bir iktidar olarak tanımlanmaktadır (Boran, 1970a: 6).

Aybar çizgisinden, sosyalist devrime TİP, ittifak formüllerinde asker ve sivil aydınlara karşı mesafeli olmuştur. Selik, asker ve sivil aydınların bir kanadını oluşturan küçük burjuvaziyi orta sınıf içerisinde ele almakta ve yukarı orta ve aşağı orta şeklinde iki alt kategoriyi işaret etmektedir. Bürokrasinin üst kademelerini burjuvaziye alt kademelerini proletaryaya eklemektedir. Ayrıca bu çeşit sınıfları devrim teorilerinde aşırı öne çıkaran kimseleri asker -sivil aydın yalakalığı ile suçlamaktadır (Selik, 1969a: 12-13).

Selik, ek olarak ara tabakalar şeklinde de ifade edilen bu unsurların güç dengesi işçi sınıfından ve emekçi halklardan yana olduğunda ilerici bir rol kazanacaklarını belirtmektedir. Öte yandan politik bir güç şeklinde üst yapı unsuru olarak değerlendirmelerine rağmen, iktisadi temellerinin muğlaklığına dikkat çekmektedir. Ayrıca bu çeşit unsurların iktidarını güçlendirmeyi sosyalist iktidarı geciktiren bir gelişme olarak ele almaktadır (Selik, 1969b: 13). Asker ve sivil aydınların politik davranışlarında kararlılık olmadığını işçi sınıfı ve emekçi halkların yanında olabilecekleri gibi burjuvazinin de yanında olabileceklerini vurgulamaktadır. Selik için yakın tarihe bakıldığında asker ve sivil aydınların hareketleri proletarya ideolojisinden çok burjuva izler taşımaktadır. Asker ve sivil aydınların uzunca bir süre tek yönlü eğitim aldıkları için sosyalist bir içerik taşıyan reform hareketlerini gerçekleştiremeyeceklerini belirtmektedir (Selik, 1969c: 12-13).

Nitekim Burkay'a göre Türkiye'de Cumhuriyet'in ilanından sonra asker ve sivil aydınların iktidarı, uzunca bir süre işçilere parti ve sendika gibi örgütlenme hakkı vermemiştir. Asker ve sivil aydın çizgisi gibi küçük burjuva takipçiliği sosyalistleri işçi sınıfından ve diğer emekçi halklardan uzaklaştırmaktadır. Bu açıdan Burkay sosyalist devrimcilik ile küçük burjuva devrimciliğinin birbirinden farklı

olduğunu kaydetmektedir (Burkay, 1970: 9). Aynı zamanda işçi sınıfı sosyalist devrimi tek başına yapacak güçte değildir, yoksul köylülüğün ittifakına ihtiyacı bulunmaktadır. Buna paralel şekilde köylülüğün demokratik mücadelesinin zaferi için işçi sınıfının politik örgütüne ve ideolojisine gereksinim duymaktadır. Aksi halde demokratik köylü hareketleri küçük burjuvazi devrimciliğine dönüşmektedir (Kılıç, 1969: 16).

Son tahlilde TİP politik iktidarı parlamenter yol ile ele geçirmeyi planlamaktadır. Sosyalizme geçiş için farklı sınıflar ile ittifak kurarak farklı iktidar aşamalarını reddetmektedir. Bir anlamda tek iktidar eliyle sosyalizme geçişi benimsemektedir. [24] İşçi sınıfının ve diğer emekçi halk yığınlarının yoksul köylülük ile olan işbirliği ile işçi sınıfı öncülüğünde bir devrim tahayyül etmektedir.

[24] Daha çok MDD tezlerine karşı geliştirilen SD teorisi ANT dergisi çevresi tarafından sosyalizm mücadelesinde "sol sekterlik", MDD teorisi ise "sağ sapma" tehlikesine açık bir düşünce olarak ele alınmaktadır (Ant, 1970a: 14). Ant dergisi çevresi aşamalı devrim konusunu kesintisiz devrim ile formüle etmektedir. Kesintisiz devrim teorisi:

İşçi sınıfı yedeğine başta yarı işçiler ve yoksul köylüler olmak üzere toplumdaki diğer ilerici sınıf ve tabakaları alarak iktidara gelir. Bu iktidar işçi sınıfı öncülüğündeki <<DEMOKRATİK HALK İKTİDARI>>dır. İşçi sınıfı sonra kesintisiz devrim içinde kendi mutlak iktidarını kurar ve sosyalist dönüşümleri gerçekleştirir. Demokratik halk iktidarının karakteri işçi-köylü ittifakının damgasını taşır. <<Biz sürekli devrime taraftarız. Yarı yolda durmayacağız…>> (Ant, 1970b: 10).

SONUÇ

Sosyalizm tarihi boyunca devrim metodu tartışmaları daima güncelliğini korumuştur. Bilimsel sosyalizmin kurucuları Marks'tan ve Engels'ten bu yana proletaryanın politik iktidarı ele geçirme sorunu önde gelen tartışmaları ve ayrışmaları meydana getirmiştir. Öyle ki farklı toplumlardan gelen sosyalistler, komünistler ve anarşistler enternasyonal kongrelerinde politik iktidarda hâkim olma üzerine fikir ayrılıkları yaşamışlar ve farklı devrim metotlarını benimsemişlerdir. 20. Yüzyılda iktidar sorunu dolayısıyla devrim metodu ayrışması çoğunlukla devrimin karakteri üzerine yoğunlaşmıştır. Örneğin Rusya'da Bolşevikler ve Menşevikler devrimin niteliği üzerinden başlayan, öncülük ve ittifak konularına uzanan tartışmalardan meydana gelmiştir.

Türkiye'de 1960-1971 yılları arasında proletaryanın yığınsal ölçekteki hareketliliğinin artması ve politik bir özne haline gelmesi ile birlikte aşırı solda iktidar sorunu tartışılan bir konu haline gelmiştir. Söz konusu dönemde aşağıdan yukarıya örgütlenerek kurulan TİP dâhil bütün örgütlerin ve çevrelerin liderleri elittir, dolayısıyla aydın hareketleridir. Ancak işaret edilen dönemde Türkiye proletaryası politik bilinci yüksek unsurlara sahiptir. Öyle ki sendikal mücadeleler ve 15-16 Haziran İşçi Yürüyüşü gibi eylemlerle işçi sınıfı yasa tasarılarına ve toplu sözleşmelere yön verecek güçtedir. Başka bir ifade ile aydınlanmanın ürünü olarak sosyalist hareketlerin işçi sınıfında temeli bulunmaktadır.

Aydın çevrelerden oluşan Yön-Devrim çizgisinin sosyalizme eklemlendiği nokta kalkınma arayışı olarak görülmektedir. Yön dergisi çevresi Türkiye'yi yarı sömürge ve feodal unsurlar içeren bir ülke olarak tanımlamaktadır. Bu tahlil sosyalizm öncesi ara iktidara yüklenen görevler ışığında çizgiyi aşamalı devrime yöneltmektedir. Doğan Avcıoğlu'nun Türkiye'yi tahlil ederken ki metodu ekonomi politiktir. Başka bir ifade ile Türkiye'yi materyalist tarih anlayışıyla ele almaktadır ve Türkiye'deki sınıf mücadelesine işaret etmektedir. Kullandığı Marksist metot ile birlikte emperyalizm çağında Türkiye gibi kalkınamamış bir ülke için çıkar yol olarak sosyalizmi işaret etmektedir. Ancak Ortodoks Marksist devrim teorilerden kopuşla ve güncel kaygılarla proletarya öncülüğü yerine zinde güçleri öne

çıkarmaktadır. Teoride zor yoluna dayanan aşamalı bir devrim metodu benimsenmesiyle Komünist Enternasyonal Programına yaklaşılmıştır. Öte yandan altmışların sonunda hissedilen darbe kokusu ile birlikte yaklaşan darbeyi sola çekme kaygısı gibi nedenler Yön dergisi çevresini kitleleri iktidar olurken değil, iktidardayken ikna etme düşüncesine yöneltmiştir. Bu düşünce aynı zamanda zor yoluyla iktidar olma eğilimini doğurmuştur. Ayrıca bu dönemde kısıtlı Marksist terminoloji yerini, Kemalist tonları ağır basan bir retoriğe bırakmıştır. Ancak Kürt halkına bakış, İslam'a yaklaşım, devletçilik ve sınıflı toplum konularında Kemalizm'den de bir kopuş gösterilmiştir. Avcıoğlu'nun formülasyonu ile sınırları ve rolleri çizilen intikal devresi vasıtasıyla ve devrimci parti eliyle ülkenin hem kalkınması hem de uzak hedef olarak gösterilen sosyalizm için bilinç götürülmüş bir proletarya ve köylülüğe sahip olunması tahayyül edilmiştir.

Sosyalizme aşamalı geçiş ve zor yoluyla gerçekleşecek devrim çizgiyi MDD, THKO, THKP-C ve TKP/M-L ile yaklaştırmıştır ancak TİP ile uzaklaştırmıştır. Yön dergisi çevresinin proletarya öncülüğü yerine zinde güçleri öne çıkarması THKO, THKP-C, TKP/M-L ve TİP gibi örgütlerle teorik ayrılığı ifade etmiştir. İnan, proletarya öncülüğü olmayan demokratik devrimin süreklilik sağlamayacağını, Aybar ise zinde güçler öncülüğünde gerçekleşecek bir devrimi kolaycılık, tepeden inmecilik ve halksız devrim şeklinde ifade etmiştir. Yön-Devrim çizgisi ise proletarya öncülüğü ısrarını sol sekterlik ve anti-emperyalist ve anti-feodal milli cephede bölücülük olarak yorumlamış hatta bir dönem TİP'e karşı Çalışanlar Partisi öne çıkartılmıştır.

Belli önderliğindeki MDD çizgisi Türkiye tezleri, Kemalist tarih okuması, zor yoluyla gerçekleşecek devrim, sosyalizme aşamalı geçiş, sınıfsal ittifaklar yani ara tabakalar ve öncülük konusunda Yön-Devrim çizgisinden belirgin bir kopuş göstermemektedir. Ancak MDD kadrolarının politik söylemlerine illegal TKP geçmişi ve Komünist Enternasyonale olan bağlılık ile birlikte Marksist terminoloji daha hâkimdir. MDD geleneğinden kopan THKO, THKP-C ve TKP/M-L ise eylemciliği öne çıkarması ile Yön dergisi çevresinden ve MDD çizgisinden ayrılmaktadır. Öte yandan bahsedilen üç örgüt Latin Amerika ve Vietnam deneyimlerinin eylemi öne çıkaran karakterinden etkilenerek öncü gerilla savaşı

teorilerini benimsemişlerdir. Buna ek olarak parlamenter yolu dolayısıyla TİP'i pasifizmle eleştirmişlerdir.

THKO, Türkiye'yi yarı sömürge, az gelişmiş kapitalist ve feodal unsurların bulunduğu bir ülke olarak değerlendirmektedir. Bu açıdan anti-emperyalist mücadele vurgusu ile zor yoluna dayanan aşamalı bir devrim metodu benimsemektedir. Demokratik devrim için proletarya öncülüğünü olmaz ise olmaz bir şart kabul etmektedir. Bu bağlamda THKP-C ile yaklaşmaktadır. Ancak öncü savaşı verecek örgütün devrim rotası ve parti mi, ordu mu şeklinde örgütleneceği konusunda ayrılmaktadırlar. Öte yandan Mahir Çayan'ın Türkiye'nin politik ve toplumsal düzenini emperyalizm eliyle şekillendirilmiş, suni denge olarak ifade etmesi ve gizli işgal politikasının adını koyması çağdaşlarından kopuş gösterdiği bir noktayı işaret etmektedir. Ayrıca politikleşmiş askeri savaş stratejisi ile İnan'ın halk savaşı teorisi arasında şablon bakımından farklılıklar görülmektedir.

TKP/M-L dönemin sosyalist çevrelerinden ve örgütlerinden ayrıldığı en belirgin nokta Türkiye tarihini anti-Kemalist bir perspektifle okuma denemesidir. Ancak proletarya öncülüğü ve sosyalizme aşama geçiş düşüncesi THKO ve THKP-C ile uyum içindedir. Ancak Yön dergisi çevresi, Belli önderliğindeki MDD, THKO, THKP-C ve TİP emperyalizmin özellikle DP dönemi ile Türkiye'de egemen olduğunu savunmaktadırlar ve Kemalist rejime burjuva devrimi demekten öteye gitmemişlerdir. Öte yandan söz konusu çevreler ve örgütler Kemalizm ile hesaplaşmamış ve 1923 devrimciliğini tamamlama uğraşında olmuşlardır. Fakat TKP/M-L emperyalizmin Kemalist devrimle birlikte Türkiye'ye adım attığını ileri sürmektedir. Başka bir ayrıksılık oluşturan nokta ise Kürt meselesini ele alışta görülmektedir. Kürt meselesini ulusal birlik bağlamında ele almaktan öte, Kürt halkının kendi kaderini savunma hakkı desteklenmektedir. Ayrıca TKP/M-L özünde köylü unsurların olduğu halk savaşını ve köylü devrimini Mao Zedung düşüncesi içerisinde PDA çevresi ile ele alan tek örgüt özelliği göstermektedir. Mao'cu izler özellikle THKO ve THKP-C gibi örgütlerin halk savaşı teorilerinde görülse de TKP/M-L ve PDA çevresi oluşumlarını Maoist olarak tanımlamaktadır.

TİP örgüt içi iktidarlara göre dümen tutan heterojen bir oluşum olarak gözükse de belli noktalarda istikrarlı tezler ve teoriler üretmiştir. Örneğin 27 Mayıs darbesine ihtiyatlı yaklaşımı, zor yoluyla gerçekleşecek bir devrim yerine parlamenter yolu benimsemesi, sosyalizme geçişi iktidarın sınıfsal niteliği değişmeden tek iktidar eliyle formüle etmesi on yıllık süreçte değişmeyen politik tutumlar olarak öne çıkmaktadır. TİP aynı zamanda dönemin tek legal örgütü olması sebebiyle TBMM'de temsil olunana kadar sürekli olarak ihtiyatlı bir politika izlemiş yöntem olarak Marksizm'i benimsemiş ancak sosyalizm kelimesini kullanırken dikkatli bir tutum sergilemiştir. Kanuni düzenlemeler altında politika kurmuştur. Bu açıdan parlamenter yol vurgusu dönemin diğer devrim metotları arasında teklik göstermektedir. Ancak reformist adımları sosyalizme kadar götürmeyi amaç edinmesi ile sadece sosyal demokrat bir parti olarak görülmemektedir. Öte yandan dönemin sosyalist çevrelerinden ve örgütlerinden bir başka kopuş Türkiye'nin hâkim üretim biçiminin feodal unsurlar reddedilmeden kapitalizm olduğu ve büyük oranda burjuva devriminin tamamlandığı saptamalarıdır. TİP bu açıdan proletaryanın politik bilincinin giderek artacağı ve Türkiye halklarının demokrasi deneyiminin yeterli olduğu düşüncesiyle proletarya öncülüğünde ısrarcı bir tutum izlemiştir.

Bu açıdan Yön dergisi çevresi ve Belli önderliğindeki MDD çizgisiyle uzaklaşılmış, ancak proletarya öncülüğünü öne çıkaran THKO, THKP-C ve TKP/M-L gibi örgütlerle yakınlaşılmıştır. Ancak zor yolunu benimsemiş söz konusu çevreler ile parlamenter yol tercihi uzlaşılmayacak bir çelişki meydana getirmiştir. Öte yandan bahsedilen çelişki dönemin söz konusu sosyalist çevreleri ve örgütleri ile TİP arasında demokrasiye bakışta da bir anlaşmazlığı temsil etmektedir. TİP parlamentonun sosyalistçe kullanımını ve bu şekilde politik iktidarda sınıfsal değişimin gerçekleşeceğine yönelik inancını vurgulamıştır. Ancak zor yoluyla gerçekleşecek devrim yanlısı çevreler Türk demokrasisine sürekli olarak pejoratif bir tavırla yaklaşmıştır.

1960'lı yıllarda soldan esen rüzgarın ve aydınlanmanın ürünleri olarak ortaya çıkan, sosyalist çevrelerin ve örgütlerin geliştirdiği ve benimsediği devrim metotlarının hiçbiri doğrulanamamıştır. Türkiye, ne Edirne'den Ardahan'a gerilla kamplarıyla örgütlenmiş ne de işçi sınıfı tümüyle kendisi için sınıf olabilmiştir. Pek

tabi bu durumun birçok sebebi bulunmaktadır ancak bu çalışma ele aldığı dönemin sosyalist hareketlerinin teorik ve pratik doğruluğunu, yanlışlığını ve başarısızlık sebeplerini incelememektedir. Öte yandan yaşanan teorik, pratik ve örgütsel ayrılıklarının temelinde devrim metotları bulunmaktadır. Bununla birlikte Türkiye'nin az gelişmiş bir ülke olması, sosyal adaletsizlik, gecikmiş toprak reformu gibi sorunlar sosyalist hareketlerin ortak bir zeminde buluştuğu hususlar olarak görülmektedir. Söz konusu sorunlar için gösterilen hedefte de bir farklılık yoktur. Aynı zamanda sosyalizm de işçilerin, köylülerin ve emeğiyle geçinen yığınlarının sistemi olarak kabul edilmiştir. Dolayısıyla sosyalizmin toplumsal temelleri söz konusu kitleler olarak sayılmıştır. Ancak sosyalizm nasıl kurulacak sorusu en derin ayrışmaları doğurmaktadır.

Devrim metodu ayrışmalarının söz konusu çevrelerin ve örgütlerin teorik ve pratik yaklaşımları bağlamında incelendiğinde, Türkiye'nin üretim biçimini ve ilişkilerini farklı tanımlamalarından kaynaklandığı görülmektedir. İzledikleri Marksist yönteme göre yorumladıkları Türkiye'nin ekonomi politiği sosyalist çevreleri ve örgütleri farklı metotlara yönlendirmiştir. Öyle ki hâkim üretim biçiminin kapitalizm ve bu saptamayı değiştirmeyecek miktarda feodal unsurların bulunması tezi, TİP'i parlamenter yola ve sosyalizme sınıfsal karakteri değişmeyen tek iktidar eliyle geçişe itmiştir. Öte yandan üretim biçimi saptaması devrimin öncü gücü ve sınıfsal ittifaklarını da belirlemiştir. Sosyalizme sınıfsal karakteri değişmeyen tek iktidar eliyle geçiş tezi, anti-feodal ve anti-emperyalist mücadeleyi sosyalizm mücadelesiyle birleştirmiş ve işçi sınıfı öncülüğünde yoksul köylülüğün ve diğer emekçi halk yığınlarının ittifakı öne çıkarılmıştır.

Türkiye'yi yarı sömürge ve yarı feodal bir ülke olarak tanımlayan çevreler ve örgütler gelişmemiş demokrasiye atıfla, zor yoluyla gerçekleşecek devrime ve sınıfsal ittifakların değiştiği aşamalı devrim metotlarına yönelmiştir. Dolayısıyla aşamalı teoriler ilerici güçler, cephe ve intikal devresi gibi birleşik mücadele oluşumlarını öne çıkarmıştır. Söz konusu oluşumlar temelinde üretim biçimi saptamasının olduğu devrim için kurulacak sınıfsal ittifaklar üzerinde de belirleyici bir rol oynamıştır. Yön dergisi çevresi ve Belli önderliğindeki MDD proletarya

öncülüğünü güncel şartlar açısından törpülerken, THKO, THKP-C ve TKP/M-L gibi aşamalı devrim teorisi savunucuları proletarya öncülüğünde ısrarcı olmuştur.

Açıkça görülmektedir ki Türkiye'nin ekonomi politiğinin yorumlanması sosyalist çevreleri ve örgütleri farklı devrim metodu teorilerine yönlendirmektedir. Ancak ele alınan örgütler ve çevreler arasındaki metot ayrışmasının suni ve aşırı şabloncu olduğu hissedilmektedir. Bu durum örgütlerin ve çevrelerin teoriden yola çıkarak Türkiye koşullarını yorumladıklarını düşündürmektedir. Başka bir ifade ile teori koşullara değil koşullar teoriye uyumlaştırılmıştır. Öte yandan Türkiye'nin mevcut sorunları ve tahayyül edilen proletarya diktatörlüğüne biçilen görevler paralellik taşımaktadır. Örneğin burjuva demokratik bir adım olan toprak reformu bütün örgütler ve çevreler için geç kalınmış hayata geçirilmesi gereken bir görev olarak görülmüştür.

KAYNAKÇA/BİBLİYOGRAFYA

Adoratski, Vladimir, "Leninizm Üzerine", *Lenin Seçme Eserler*, Çeviren: Kaya, Saliha, S.113-130, 1. Cilt, İnter Yayınları, Ankara, 1993.

Ahmad, Feroz, "Cumhuriyet Türkiye'sinde Siyaset ve Siyasi Partiler" *Türkiye Tarihi (Modern Dünyada Türkiye)*, Editör: Kasaba, Reşat, Çeviren: Bilgin, Zuhal, S. 229-275, 4. Cilt, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2011.

Akdere, İlhan ve Karadeniz, Zeynep, *Türkiye Solunun Eleştirel Tarihi (1908-1980)*, 1. Cilt, 2. Baskı, Evrensel Basım Yayın, İstanbul, 1994.

Akşin, Sina, *Kısa Türkiye Tarihi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2007.

Alpat, İnönü, *Türk Solu Sözlüğü*, 3. Baskı, Dipnot Yayınları, Ankara, 2008.

Alpay, Şahin, "'Kapitalist Olmayan Yol' Nedir?", *Türk Solu*, Sayı: 46, S. 6, 1968.

Alpay, Şahin, "<<Türkiye'nin Düzeni>> Üzerine" *Aydınlık Sosyalist Dergi*, Sayı: 12, S. 448-478, 1969.

Alpay, Şahin, "Tek Tutarlı Milli Kurtuluşçu Akım Proleter Devrimci Akımdır", *Türk Solu*, Sayı: 123, S. 8-11, 1970.

Althusser, Louise, *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*, Çevirenler: Alp, Yusuf ve Özışık, Mahmut, 5. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002.

Ant, "Kesintisiz Devrim", *Ant*, Sayı: 3, 1970a.

Ant, "Ne Yapmalı? Sosyalistleri İdeoloji ve Örgüt Birliğine Çağırıyoruz", Ant, Sayı: 158, S. 10-11, 1970b.

Aren, Sadun, "Demokrasi Ve Sosyalizm", *Yön*, Sayı: 34, S. 3, 1962.

Aren, Sadun, "Meselelerimizin Asıl Çözüm Yolu" *Sosyal Adalet*, Sayı: 9, S. 3, 1963.

Aren, Sadun, "Sosyalist Eylem Sorunu", *Tüm*, Sayı: 2, S. 7, 1968.

Ateşoğlu, Elçin, *Türkiye Siyasal Yaşamında Milli Demokratik Devrim Hareketi*, Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Yayınları, Antalya, 2006.

Atılgan, Gökhan, "Anti-Emperyalizm ve Bağımsızlıkçılık (1920-1971)", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce (Sol)*, 8. Cilt, 2. Baskı, S. 661-705, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008.

Atılgan, Gökhan, "Türkiye'de Sosyalist Düşüncenin İlk Çizgileri: 'Toplumsal Sınıflar, Türkiye Devrimi ve Sosyalizm'", *Mühürler*, Yayına Hazırlayan: Atılgan Gökhan, S. 11-59, Yordam Kitap, İstanbul, 2019a.

Atılgan, Gökhan, "Sanayi Kapitalizminin Şafağında (1960-1971)", *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Siyasal Hayat*, Yayına Hazırlayanlar: Atılgan, Gökhan, Saraçoğlu, Cem ve Uslu, Ateş, S. 521-663, 3. Baskı, Yordam Kitap, İstanbul, 2019b.

Avcıoğlu, Doğan, "Kemer Sıkalım", *Yön*, Sayı: 1, S. 3, 1961.

Avcıoğlu, Doğan, "Niçin Sosyalizm?", *Yön*, Sayı: 7. S. 3, 1962a.

Avcıoğlu, Doğan, "Sosyalizm Anlayışımız", *Yön*, Sayı: 36, S. 3, 1962b.

Avcıoğlu, Doğan, "Demokrasi Düşmanları" *Yön*, Sayı: 16, S. 3, 1962c.

Avcıoğlu, Doğan, "Sosyalist Gerçekçilik" *Yön*, Sayı: 39, S. 20, 1962d.

Avcıoğlu, Doğan, "Eski ve Yeni Türkiye" *Yön*, Sayı: 42, S. 3, 1962e.

Avcıoğlu, Doğan, "Rejim Buhranı", *Yön*, Sayı: 10, S. 3, 1962f.

Avcıoğlu, Doğan, "Tepesi Üstü Duran Ağaç", *Yön*, Sayı: 68, S. 3, 1963a.

Avcıoğlu, Doğan, "Sosyalizmden Önce Atatürkçülük", *Yön*, Sayı: 69, S. 8-10, 1963b.

Avcıoğlu, Doğan, "Sınıf Mücadelesini Kim Körüklüyor", *Yön*, Sayı: 57, S. 3, 1963c.

Avcıoğlu, Doğan, "Milliyetçilere Sesleniş" *Yön*, Sayı: 78, S. 3, 1964.

Avcıoğlu, Doğan, "27 Mayıs", *Yön*, Sayı: 165, S. 3, 1966.

Avcıoğlu, Doğan, "Açık Seçik", *Yön*, Sayı: 199. S. 3, 1967.

Avcıoğlu, Doğan, *Türkiye'nin Düzeni (Dün-Bugün-Yarın)*, 2. Cilt, 1. Baskı, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1971.

Avcıoğlu, Doğan, *Türkiye'nin Düzeni (Dün-Bugün-Yarın)*, 1. Cilt, 10. Baskı, Tekin Yayınevi, Ankara, 1978.

Avcıoğlu, Doğan, *Devrim ve Demokrasi Üzerine*, Tekin Yayınevi, Ankara, 1980a.

Avcıoğlu, Doğan "Devrim Stratejisi" *Devrim ve Demokrasi Üzerine,* S. 220-238, Tekin Yayınevi, Ankara, 1980b.

Aybar, Mehmet Ali, "Demokrasi Kurtuldu Mu?" *Sosyal Adalet*, Sayı: 4, S. 3, 1963a.

Aybar, Mehmet Ali, "Köklü Reformlar Yapılmadıkça", *Sosyal Adalet*, Sayı: 7, S. 3, 1963b.

Aybar, Mehmet Ali, "Aşağıdan Yukarıya Doğru", *Sosyal Adalet*, Sayı: 1, S. 8, 1963c.

Aybar, Mehmet Ali, "Sosyalizmi Halk Kurar", *Dönüşüm*, Sayı: 6, S. 3, 1966.

Aybar, Mehmet Ali, *Bağımsızlık Demokrasi Sosyalizm*, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1968.

Aybar, Mehmet Ali, *Türkiye İşçi Partisi Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014.

Aybay, Rona, *Robert Owen*, Alfa Basım Yayın, İstanbul, 2012.

Aydınlık Sosyalist Dergi, "Dünya Türkiye ve Devrimci Türkiye", *Aydınlık Sosyalist Dergi*, Sayı: 1, S. 1-89, 1968.

Aydınlık Sosyalist Dergi, "Örgüt ve Devrimde Hegemonya Üzerine", *Aydınlık Sosyalist Dergi*, Sayı: 16, S. 241-247, 1970.

Aydınoğlu, Ergun, *Türk Solu (1960-1971)*, Belge Yayınları, İstanbul, 1992.

Aydınoğlu, Ergun, *Türkiye Solu (1960-1980)*, 3. Baskı, Versus Kitap, İstanbul, 2011.

Barrett, Michelle, *Marks'tan Foucault'ya İdeoloji*, Çeviren: Fethi, Ahmet, Doruk Yayıncılık, İstanbul, 2004.

Başar, Erdoğan, "Sosyalist Teoride: İşçi Sınıfı, Demokratik Devrim ve Antiemperyalist Mücadele", *Yön*, Sayı: 200, 1967a.

Başar, Erdoğan, "İşçi Sınıfı, Demokratik Devrim ve Antiemperyalist Mücadele - 1", *Yön*, Sayı: 201, S. 12, 1967b.

Bekcan, Umut, "Sovyet-Çin Uyuşmazlığını Anlamak", *The Turkish Yearbook Of International Relations*, Cilt: 49, S. 89-115, Doi: 10.1501/Intrel_0000000318, 2018.

Belli, Mihri, "Demokratik Devrim Kimle Beraber Kime Karşı?", *Yön*, Sayı: 175, S. 10-11, 1966.

Belli, Mihri, "Türkiye'de Karşı Devrim", *Türk Solu*, Sayı: 64, S. 12-24, 1969.

Belli Mihri, *Yazılar (1965-1970)*, Sol Yayınları, Ankara, 1970a.

Belli, Mihri, "Milli Demokratik Devrim", *Yazılar*, S. 200-271, Sol Yayınları, Ankara, 1970b.

Berktay, Halil, "Bilimsel Sosyalist Devrim Anlayışı", *Aydınlık Sosyalist Dergi*, Sayı: 14, S. 134-154, 1969.

Bernstain, Eduard, *Evrimsel Sosyalizm*, Çeviren: Alkım, Cerit ve Bülaycı, Evren, Kavram Yayınları, İstanbul, 1991.

Birand, Mehmet Ali, Dündar, Can ve Çaplı, Bülent, *12 Mart: İhtilalin Pençesinde Demokrasi*, 5. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara, 2000.

Bobbio, Norberto, *Sağ ve Sol: Bir Politik Ayrımın Anlamı*, Çeviren: Yılmaz, Zülal, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 1999.

Boran, Behice, "İlerici Güçlerin İşbirliği ve Sosyalizm", *Dönüşüm*, Sayı: 12, S. 4-5, 1967.

Boran, Behice, "Sosyalist Hareketin Sorunları" *Tüm*, Sayı: 1, S. 8, 1968.

Boran, Behice, "Seçimler Sosyalizm ve Parti", *Emek*, Sayı: 9, S. 6-7, 1969.

Boran, Behice, "Türkiye İşçi Partisinin Niteliği Üzerine" *Emek*, Sayı: 20, S. 6-7, 1970a.

Boran, Behice, "Tartışmaların Neresindeyiz?" *Emek*, Sayı: 23, S. 10-11, 1970b.

Boran, Behice, "Türkiye İşçi Partisi 1961~71", *Yürüyüş*, Sayı: 67, S. 8-11, 1976.

Boran, Behice, *Türkiye ve Sosyalizm Sorunları*, Yordam Kitap, İstanbul, 2016.

Boratav, Korkut, *1980'li Yıllarda Türkiye'de Sosyal Sınıflar ve Bölüşüm*, 2. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara, 2005.

Boratav, Korkut, *Türkiye İktisat Tarihi (1908-2009)*, 16. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara, 2012.

Bottomore, Tom, *Marksist Düşünce Sözlüğü*, Çeviren: Tunçay, Mete, İletişim Yayınları, İstanbul, 1993.

Burkay, Kemal, "Devrim Mi Küçük Burjuva Çizgisi Mi?", *Emek*, Sayı: 26, S. 8-9, 1970.

Cemal, Hasan, *Kimse Kızmasın, Kendimi Yazdım*, 17. Baskı, Doğan Kitapçılık, İstanbul, 2005.

Çam, Esat, *Siyaset Bilimi*, Der Yayınları, İstanbul, 1984.

Çavdar, Tevfik, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1839-1950)*, 4. Baskı, 1. Cilt, İmge Kitabevi, Ankara, 2008a.

Çavdar, Tevfik, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1950'den Günümüze)*, 4. Baskı, 2. Cilt, İmge Kitabevi, Ankara, 2008b.

Çayan, Mahir, "Revizyonizmin Keskin Kokusu – I", *Türk Solu*, S. 8-14, Sayı: 91, 1969a.

Çayan, Mahir, "Revizyonizmin Keskin Kokusu – II" *Türk Solu*, S. 8-12, Sayı: 92, 1969b.

Çayan, Mahir, "Aren Oportünizminin Niteliği" *Türk Solu*, S. 14 ve 16, Sayı: 88, 1969c.

Çayan, Mahir, "Sağ Sapma, Devrimci Pratik ve Teori" *Aydınlık Sosyalist Dergi*, S. 188-222, Sayı: 15, 1970.

Çayan, Mahir, "Kesintisiz Devrim I", *Bütün Yazılar*, S. 187-247, Eriş Yayınları, Elektronik Versiyon, 2003.

Çayan, Mahir, "Kesintisiz Devrim II-III" *Toplu Yazıları*, S. 275-324, Derleyen: Koparan, Uğur, Nokta Kitap, İstanbul, Tarihsiz.

Çulhaoğlu, Metin, "Milli Demokratik Devrim, Sosyalist Devrim Ve Türkiye Bir Kör Gidiş", *Emek*, Sayı: 26, S. 4-6, 1970.

Debray, Regis, *Devrim... Devrim...*, Çeviren: Muzaffer, Ferit, BDS Yayınları, İstanbul, 1989.

Devrimler ve Kültür Tarihi Ansiklopedisi, 1. Cilt, Gelişim Yayınları, İstanbul, 1975.

Doğan, Görkem ve Ünüvar, Kerem, ""Üçüncü Dünya"cılık Maoculuk ve Aydınlıkçılık"*, Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce (Sol),* 8. Cilt, S. 705-743, İletişim Yayınları, 2008.

Dumenil, Gerard, Löwy Michael, ve Renault, Emmanuel, *Marksizm'in 100 Kavramı*, Çeviren: Orhan, Gözde, 3. Baskı, Yordam Kitap, 2018.

Dural, A. Baran, "Antonio Gramsci ve Hegemonya", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 11. Cilt, Sayı: 39, S. 309-321, Kış 2012.

Ecevit, Bülent, *Ortanın Solu*, 2. Baskı, Kim Yayınları, İstanbul, 1966.

Emek, "27 Mayısın Yıldönümünde Anayasa-Siyasal Güçler ve Bunalım", *Emek*, Sayı: 3, S. 2-4, 1969.

Emek, "TİP IV. Büyük Kongre Kararları", *Emek*, Sayı 7, S. 1-9, 1970.

Engels, Friedrich, *Almanya'da Devrim ve Karşı Devrim*, Çeviren: Somer Kenan, 2. Baskı, Sol Yayınları, Ankara, 1975.

Engels, Freidrich, *Doğanın Diyalektiği*, Çeviren: Gelen, Arif, 4. Baskı, Sol Yayınları, Ankara, 1979.

Engels, Friedrich, "İngilizce Baskıya Önsöz", *Kapital*, Çeviren: Bilgi, Alaattin, 3. Baskı, S. 33-36, 1. Cilt, Sol Yayınları, Ankara, 1986.

Engels, Friedrich, *Anti-Dühring*, Çeviren: Somer, Kenan, 3. Baskı, Sol Yayınları, Ankara, 1995.

Engels, Friedrich, *İngiltere'de Emekçi Sınıfın Durumu*, Çeviren: Fincancı Yurdakul, Sol Yayınları, Ankara, 1997.

Engels, Friedrich, *Ütopik Sosyalizm ve Bilimsel Sosyalizm*, Çeviren: Sol Yayın Kurulu, 11. Baskı, Sol Yayınları, Ankara, 2012.

Engels, Friedrich, "İngilizce Baskıya Önsöz", *Komünist Manifesto*, Çeviren: Demir, Murat, S. 45-50, Nilüfer Yayıncılık, Ankara, 2016.

Engels, Friedrich, *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*, Felsefe Kulübü, İstanbul, Tarihsiz.

Erdoğdu, Serhan, "Milli Demokratik Devrim Broşürü Eleştirisi Üzerine" *Türk Solu*, Sayı: 107, S. 8-10, 1969.

Erdost, Muzaffer ve Kaymak, Ali, "Devrimimizin Bugünkü Sorunları Üzerine" *Aydınlık Sosyalist Dergi*, Sayı: 28, S. 284-322, 1971.

Erik, Şaban, "Aybar ve Ettikleri", *Emek*, Sayı: 16, S. 4-5, 1969.

Ersan, Vehbi, *1970'lerde Türkiye Solu*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2013.

Erten, Bağış, "Türkiye'de 68", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce (Sol)*, S. 834-847, 8. Cilt, 2. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008.

Faulkner, Neill, *Marksist Dünya Tarihi*, Çeviren: Öncel, Tuncel, Yordam Kitap, İstanbul, 2013.

Foster, William, *Üç Enternasyonal'in Tarihi*, Çeviren: Saday, Can, Kayhan Matbaacılık, İstanbul, 2011.

Frolov, Ivan, *Felsefe Sözlüğü*, Çeviren: Çalışlar, Aziz, Cem Yayınevi, İstanbul, 1991.

Giddens, Anthony, *Sağ ve Solun Ötesinde Radikal Politikaların Geleceği*, Çevirenler: Sözen, Müge ve Yücesoy, Sabir, 2. Baskı, Metis Yayınları, İstanbul, 2009.

Gramsci, Antonio, ”Hapishane Defterleri” *Gramsci Kitabı: Seçme Yazılar (1916-1935)*, Yayına Hazırlayan: Forgacs, David, Çeviren: Yıldız İbrahim, Dipnot Yayınları, Ankara, 2010.

Göze, Ayferi, *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*, 13. Baskı, Beta Basım Yayım, İstanbul, 2011.

Guevara, Che Ernesto, *Gerilla Savaşı*, Çeviren: Sevinç, Eylül, 2. Baskı, Ulusal Kültür Yayınları, İstanbul, 1998.

Heywood, Andrew, *Siyasal İdeolojiler: Bir Giriş*, Çeviren: Bayram, Ahmet Kemal, 5. Baskı, Adres Yayınları, Ankara, 2013.

Heywood, Andrew, *Siyaset*, Çeviren: Özipek, Bekir Berat, 17. Baskı, Adres Yayınları, Ankara, 2016.

Hilav, Selahattin, *Diyalektik Düşüncenin Tarihi*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2012.

Hobsbawm, Eric, *Tuhaf Zamanlar*, Çeviren: Nilüfer, Saliha, 2. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2006.

Huberman, Leo ve Sweezy, Paul, *Sosyalizmin Alfabesi*, Çevirenler: Selik, Mehmet ve Alpagut Şükrü, 2. Baskı, Yordam Kitap, İstanbul, 2019.

İnan, Hüseyin, *Türkiye Devriminin Yolu*, Ulusal Kültür Yayınları, İstanbul, 1991.

İnsel, Ahmet, *Solu Yeniden Tanımlamak*, 5. Baskı, Birikim Yayınları 18, İstanbul, 2009.

Kılıç, Muharrem, "Demokratik Devrimciler Kime Hizmet Ediyorlar?", *Emek*, Sayı: 15, S. 16, 1969.

Kılıç, Zeki, "Sosyalist Devrim Mücadelesinin Gündemindeki Durum: Durum Değerlendirmesi (2)" *Emek*, Sayı: 24, S. 6-7, 1970.

Kanat, Celal, *Meta-İdeoloji İdeolojinin Bilgibilimi Üstüne Bir Deneme*, Küyerel Yayınları, İstanbul, 1997.

Kaypakkaya, İbrahim, *Bütün Eserleri*, Nisan Yayımcılık, 7. Baskı, İstanbul, 2016

Kıvılcımlı, Hikmet, *Devrim Nedir?*, Alaz Yayıncılık, İstanbul, 2005.

Kıvılcımlı, Hikmet, *Halk Savaşının Planları*, Sosyal İnsan Yayınları, İstanbul, 2011.

Kili, Suna, *27 Mayıs 1960 Devrimi, Kurucu Meclis ve 1961 Anayasası*, Boyut Yayıncılık, İstanbul, 1998.

Koç, Yıldırım, *Türkiye İşçi Sınıfı ve Sendikacılık Hareketi Tarihi*, 2. Baskı, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2003.

Kolektif, *Marksizm Leninizmin İlkeleri*, Çeviren: Çobanoğlu, Nadiye, 9. Baskı Yar Yayınları, İstanbul, 2011.

Komünist Enternasyonal Programı 1928, *http://kutuphane.halkcephesi.net/komintern/1928/komintern%201.htm*, (Erişim Tarihi: 15.12.2019).

Kurtuluş, "Türkiye'nin Son Ekonomik Durumu", *Kurtuluş*, Sayı: 1, S. 6, 1971a.

Kurtuluş, "Ülkemizde Oynanan Oyun ve Bütün Küçük Burjuva Oportünist Fraksiyonlarının İhanetleri" *Kurtuluş*, Sayı: 2, S. 1 ve 5, 1971b.

Küçük, Yalçın, *Aydın Üzerine Tezler (1830-1980)*, 1. Baskı, 5. Cilt, Tekin Yayınevi, Ankara, 1988.

Küçük, Yalçın, *Türkiye Üzerine Tezler (1908-1998)*, 3. Cilt, Tekin Yayınevi, Ankara, 2005.

Kürkçü, Ertuğrul, "Che'nin Çağrısını Ciddiye Almak", *Praksis*, Sayı: 6, S. 23-52, 2002.

Laçiner, Ömer, "Bir Aydınlanma ve Aydın Hareketi Olarak '68" *Birikim*, Sayı: 109, S. 17-27, Mayıs 1998.

Lenin, Vladimir, *Ne Yapmalı?*, Çeviren: Ardos, Muzaffer, Sol Yayınları, Ankara, 1968.

Lenin, Vladimir, "*Sol" Komünizm: Bir Çocukluk Hastalığı*, Çeviren: Erdost, Muzaffer, 2. Baskı, Sol Yayınları, Ankara, 1977.

Lenin, Vladimir, *Emperyalizm*, Çeviren: Süreyya, Cemal, 7. Baskı, Sol Yayınları, Ankara, 1979a.

Lenin, Vladimir, *Nisan Tezleri ve Ekim Devrimi*, Çeviren: Ardos, Muzaffer, 3. Baskı, Sol Yayınları, 1979b.

Lenin, Vladimir, "Demokratik Devrimde Sosyal Demokrasinin İki Taktiği", *Lenin Seçme Eseler*, Çeviren: Kaya, Saliha, 3. Cilt, S. 45-125, İnter Yayınları, İstanbul, 1994.

Lenin, Vladimir, *Devlet ve Devrim*, Çevirenler: Kaya, Süheyla ve Yarkın, İsmail, 2. Baskı, İnter Yayınları, İstanbul, 1999.

Lenin, Vladimir, *Karl Marks: Marksizm'in Bir Açıklaması ve Kısa Bir Biyografik Özeti*, Çeviren: Erdoğdu Vahap, Sol Yayınları, Ankara, 2003.

Lenin, Vladimir, *Devlet Üzerine*, Çeviren: Beyhan, Mazlum, 2. Baskı, Yordam Kitap, 2019.

Löwy, Michael, *Latin Amerika Marksizm'i*, Çeviren: Cüre, İrfan, Belge Yayınları, İstanbul, 1998.

Luxemburg, Rosa, *Sosyal Reformu mu Devrim mi?*, Çeviren: Yılmaz, Nihal, Belge Yayınları: 192, İstanbul, 1993.

Marghella, Carlos, *Şehir Gerillasının El Kitabı*, Eriş Yayınları, Elektronik Versiyon, 2003.

Marks, Karl ve Friedrich, Engels, *Gotha ve Erfurt Programlarının Eleştirisi*, Çeviren: Kabagil, Muzaffer, Sol Yayınları, Ankara, 1969.

Marks, Karl ve Engels Friedrich, *Devlet ve Hukuk Üzerine*, Çevirenler: Serozan, Rona, May Yayınları, İstanbul, 1977.

Marks, Karl ve Friedrich Engels, *Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı*, Çeviren: Belli, Sevim, 4. Baskı, Sol Yayınları, Ankara, 1979.

Marks, Karl ve Engels, Friedrich, Engels, *Alman İdeolojisi (Feurbach)*, Çeviren: Erbil, Hamdullah, Melsa Yayınları, İstanbul, 1991.

Marks, Karl ve Engels Friedrich, *Alman İdeolojisi*, Çevirenler: Ok, Tonguç ve Geridönmez, Olcay, 2. Baskı, Evrensel Basım Yayın, İstanbul, 2013.

Marks, Karl ve Engels, Friedrich, *Komünist Parti Manifestosu*, Çeviren: Satlıgan, Nail, 2. Baskı, Yordam Kitap, İstanbul, 2014.

Marks, Karl ve Engels, Friedrich, *Komünist Manifesto*, Çeviren: Demir, Murat, Nilüfer Yayıncılık, Ankara, 2016.

Marks, Karl, "Feurbach Üzerine Tezler", *Seçme Yapıtlar*, Çevirenler: Erdost, Muzaffer, Belli, Sevim, Kardam, Ahmet ve Somer Kenan, 1. Cilt, S. 11-14, Sol Yayınları, Ankara, 1976,

Marks, Karl, *Kapital,* Çeviren: Bilgi, Alaattin, 3. Baskı, 1. Cilt, Sol Yayınları, Ankara, 1986.

Marks, Karl, *1844 El Yazmaları*, Çeviren: Belge, Murat, 8. Baskı, Birikim Yayınları 22, İstanbul, 2013.

Marks, Karl, "Fransa'da İç Savaş", *Fransız Üçlemesi*, Çeviren: Özalp, Erkin, S. 255-465, Yordam Kitap, İstanbul, 2016a.

Marks, Karl, "Fransa'da Sınıf Mücadeleleri", *Fransız Üçlemesi*, Çeviren: Özalp, Erkin, S. 15-142, Yordam Kitap, İstanbul, 2016b.

Marks, Karl, "Louis Bonaparte'ın 18 Brumaire'i", *Fransız Üçlemesi*, Çeviren Özalp, Erkin, S. 143-255, Yordam Kitap, İstanbul, 2016c.

Meriç, Cemil, *Saint-Simon*, 9. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009.

Özdemir, Hikmet, *Kalkınmada Bir Strateji Arayışı Yön Hareketi*, 1. Baskı, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1986.

Öztürk, Emine, *1960 Ve 1971 Yılları Arasında Türkiye'de Öğrenci Hareketleri*, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara, 2016.

Pamuk, Şevket, "20. Yüzyıl Türkiye'sinde İktisadi Değişim: Bardağın Yarıdan Fazlası Dolu Mu?", *Türkiye Tarihi (Modern Dünyada Türkiye)*, Editör: Kasaba, Reşat, Çeviren: Bilgin, Zuhal, S. 275-315, 4. Cilt, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2011.

Perinçek, Doğu, "Marksizm – Leninizm – Mao Zedung Düşüncesi Bütün İnsanlığın Malıdır" *Proleter Devrimci Aydınlık*, Sayı: 10-24, S. 479-497, 1970.

Politzer, Georges, *Felsefenin Temel İlkeleri*, Çeviren: Erdost, Muzaffer, 12. Baskı, Sol Yayınları, Ankara, 1996.

Proleter Devrimci Aydınlık, "Yaşasın Proleter Devrimci Aydınlık", *Proleter Devrimci Aydınlık*, Sayı: 1, S. 161-166, 1970.

Resmi Gazete, *533 Sayılı Kanun*, Sayı 11934, https://www.resmigazete.gov.tr/ arsiv/11934.pdf, 20.02.1965 (Erişim Tarihi: 01.01.2020)

Savran, Sungur, *Türkiye'de Sınıf Mücadeleleri (1908-1980)*, 1. Cilt, 4. Baskı, Yordam Kitap, İstanbul, 2016.

Sayılgan, Aclan, *Türkiye'de Sol Hareketler*, 5. Baskı, Ofset Baskı, İstanbul, 2009.

Selçuk, İlhan, "Tepeden İnme", *Yön*, Sayı: 179, S. 5, 1966.

Selik, Mehmet, "Türkiyede Sosyalizm Tartışmaları Milli Demokratik Devrim Fetişizmi -3-", *Emek*, Sayı: 5, S.12-13, 1969a.

Selik, Mehmet, "Türkiyede Sosyalizm Tartışmaları "Ara tabakalar" veya "Ara Tabakalar = Devlet" Teorisi", *Emek*, Sayı: 2, S. 12-13, 1969b.

Selik, Mehmet, "Türkiyede Sosyalizm Tartışmaları", *Emek*, Sayı: 1, S. 12-13, 1969c.

Somer, Kenan, "Sosyalist Devrim ve İhtilal", *Emek*, Sayı: 12, S. 8-11, 1969.

Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Tarihi Ansiklopedisi, 7. Cilt, İletişim Yayınları, İstanbul, 1988.

Soysal, Mümtaz, "Devrimcinin Halkçılığı", *Yön*, Sayı: 47, S. 4, 1962.

Soysal, Mümtaz, "Birkaç Söz", *Kalkınmada Bir Strateji Arayışı Yön Hareketi*, Yazar: Özdemir, Hikmet, S. 13-14, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1986.

Soysal, Mümtaz, *Anayasanın Püf Noktası*, Bilgi Yayınları, Ankara, 1995.

Soysal, Mümtaz, *Anayasaya Giriş*, 3. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara, 2011.

Stalin, Josef, *Diyalektik ve Tarihi Materyalizm*, Çeviren: Yarkın, İsmail, İnter Yayınları, İstanbul, 1992.

Şener, Mustafa, *Türkiye Solunda Üç Tarz-ı Siyaset*, 2. Baskı, Yordam Kitap, İstanbul, 2015.

Thalheimer, August, *Diyalektik Materyalizme Giriş*, Çeviren: Altınçekiç, Sevinç, 4. Baskı, Yordam Kitap, 2018.

THKP-C Kuruluş Tüzüğü, *Cephenin 2 Yoldaşı*, Yazar: Demirel, Edip, S. 272-274, Nokta Kitap, İstanbul, Tarihsiz.

THKP-C'nin 1 Nolu Bildirisi, *Cephenin 2 Yoldaşı*, Yazar: Demirel, Edip, S. 274-280, Nokta Kitap, İstanbul, Tarihsiz.

THKP-C'nin 1 Nolu Bülteni, *Cephenin 2 Yoldaşı*, Yazar: Demirel, Edip, S. 280-283, Nokta Kitap, İstanbul, Tarihsiz.

Timur, Taner, "Siyasi Rejimimiz ve <<Gerici Parlamentarizm>>", *Emek*, Sayı: 15, S. 5-6, 1969.

TİP, *Türkiye İşçi Partisi Programı*, Esra Matbaacılık, İstanbul, 1964.

TİP, "Türkiye İşçi Partisi Bildirisi" *Bağımsızlık Demokrasi Sosyalizm*, Yazar Aybar, Mehmet Ali, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1968.

Troçki, Lev, *Sürekli Devrim Sonuçlar ve Olasılıklar*, Çeviren: Muhittin, Ahmet, 3. Baskı, Yazın Yayıncılık, İstanbul, 2007.

Trotskiy, Davidoviç Lev, *İhanete Uğrayan Devrim*, Çeviren: Kolektif, Alef Yayınevi, İstanbul, 2006.

Tufan, Tarkan, *İbrahim*, Nokta Kitap, İstanbul, Tarihsiz(a).

Tufan, Tarkan, *Hikmet Kıvılcımlı'nın Hayatı ve Eserleri*, Nokta Kitap, İstanbul, Tarihsiz(b).

Tufan, Tarkan, *Mahir Çayan'ın Hayatı ve Fikirleri*, Nokta Kitap, İstanbul, Tarihsiz(c).

Tunçay, Mete, *Türkiye'de Sol Akımlar (1908-1925)*, 1. Cilt, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009.

Türk Solu, "Neden Çıkıyoruz?", *Türk Solu*, Sayı: 1, S. 1 ve 7, 1967.

Türk Solu, "Milli ve Demokratik Devrim", *Türk Solu*, Sayı: 38, S. 5-6, 1968.

Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu Bildirisi, *Yükseliş ve Düşüş Türkiye Solu 1960-1980*, Yazar: Yurtsever, Haluk, S. 145-146, 2. Baskı, Yordam Kitap, İstanbul, 2016.

Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu Savunması, *THKO Davası*, Yayına Hazırlayan: Çelenk, Halit, S. 316-460, 2. Baskı, 68'liler Vakfı Yayınları, İstanbul, 2008.

Türkiye Komünist Fırkası Faaliyet Programı, *TKP Tarihi ve Mustafa Suphi'nin Hayatı*, S. 61-79, Nokta Kitap, İstanbul, Tarihsiz.

Türkiye Komünist Fırkası Programı 1920, *TKP Tarihi ve Mustafa Suphi'nin Hayatı*, S. 43-61, Nokta Kitap, İstanbul, Tarihsiz.

Uslu, Ateş, "İbrahim Kaypakkaya ve Proleter Devrimin Güncelliği" *Mühürler*, Yayına Hazırlayan: Atılgan Gökhan, S. 461-496, Yordam Kitap, İstanbul, 2019.

Üngör, Çağdaş, "Çin ve Üçüncü Dünya", *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Sayı: 41, S. 27-39, Ekim 2009.

Varuy, Nebil, *Türkiye İşçi Partisi Olaylar-Belgeler-Yorumlar (1961-1971)*, Sosyal Tarih Yayınları, İstanbul, 2010.

Vatan Partisi Parti Programı, *Hikmet Kıvılcımlı'nın Hayatı ve Eserleri*, Yazar: Tufan, Tarkan, S. 67-96, Nokta Kitap, İstanbul, Tarihsiz.

Yanardağ, Merdan, *Türk Siyasal Yaşamında Kadro Hareketi*, 1. Baskı, Yalçın Yayınları, İstanbul, 1988.

Yaşlı, Fatih, *Antikomünizm, Ülkücü Hareket, Türkeş*, Yordam Kitap, İstanbul, 2019.

Yıldırım, Barış, "Mahir Çayan ve Kesintisiz Devrim" *Mühürler*, Yayına Hazırlayan: Atılgan Gökhan, S. 365-419, Yordam Kitap, İstanbul, 2019.

Yön Bildirisi, *Kalkınmada Bir Strateji Arayışı Yön Hareketi*, Yazar: Özdemir, Hikmet, S. 295-300, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1986.

Yön, "Birmanya Ordu Sosyalizm Yapıyor", *Yön*, Sayı: 64, S. 8, 1963.

Yön, "Günümüzde Komünizm", *Yön*, Sayı: 221, 1967.

Yurtsever, Haluk, *Süreklilik ve Kopuş İçinde Marksizm ve Türkiye Solu*, Etki Yayınevi, İstanbul, 1992.

Yurtsever, Haluk, *Yükseliş ve Düşüş Türkiye Solu 1960-1980*, 2. Baskı, Yordam Kitap, İstanbul, 2016.

Zedung, Mao, *Yeni Demokratik Devrim*, Umut Yayımcılık, İstanbul, 1993.

Zileli, Gün, "68'in İdeolojik Kaynakları" *Birikim*, Sayı: 109, S. 96-104. Mayıs 1998.